

ACADEMIA ROMÂNĂ

DICTIONARUL
LIMBII ROMÂNE

INTOCMIT ȘI PUBLICAT DUPĂ INDEMNUL

REGELUI CAROL I

TOMUL II

PARTEA II

FASCICULA II

LADĂ—LEPĂDA

TIPĂRIT GRATUIT DE ZIARUL „UNIVERSUL”, CU OCAZIA JUBILEULUI SĂU DE 50 DE ANI

BUCUREȘTI

Tipografia Ziarului „UNIVERSUL” S. A. Str. Brezoianu Nr. 23—25

— 1940 —

618505P

și datorează origina lor lacurilor) netezimea își are una și aceeași cauză externă. MEHEDINȚI, G. F. 32. [Plur. -cuștri, -tre].

— N. din fr. lacustre, idem.

LĂDĂ s. f. 1°. *Caisse*. 2°. *Coffre; écrin, coffret; coffre* (d'une voiture); *boîte* (à ordures). 3°. *Cercueil*. 4°. *Tiroir*. 5°. *Danse paysanne*.

1°. Cutie mare făcută din scânduri, în care se împachetează, se păstrează s. se transportă obiecte.

2°. Mobilă de lemn în formă de cutie mare, lungăreață, în care se păstrează haine, rufe, etc.; cf. la cră. *Ladē* = cista, arca. ANON. CAR., LEX. MARS. 191. *Le-avem tot în ladă și le finem tot ascunse*. LET. III 284/43. *Cine vreodată norocul supt lacată și norocirea în ladă și-au încuiat?* CANTEMIR, IST. 97. *Încredințăm la mâna dumnealor cinstiților neguțatori a cinstită Cumpăniei Sibiului i la lada Cumpăniei... fl. 2.208 (a. 1751)*. IORGA, S. D. XII. 59. *Pecetuiite ladele cu pecetea Domnască*. MAGAZ. IST. I 127a. *Să-i deschiză lada lui*. BARAC, T. 75. *Biblioteca tatălui meu... era într-o ladă mare*. C. NEGRUZZI, I 10. *El scoase din fundul unei lăzi hărbuite... o cutie, o perie și o năframă*. EMINESCU, N. 21. *Începură a scoate din lada babei valuri de pânză*. CREANGĂ, P. 14. *Să aducă fel de fel de cutii, de tronuri și de lăzi*. ISPIRESCU, L. 349. *Să-i pună chiar pe fundul lăzii*. RETEGANUL, P. IV 26/a. *Bate, Doamne, pe lelea, De ce s'a pierdut cheia, C'a rămas lada'nchiată și ca umbilă neschimbată*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 424, cf. MĂNDRĂSCU, L. P. 30/10. # *A trăi cu banii'n ladă*: bine, fericit și în liniște. ZANNE, P. V 68. *A nu avea ladă cu cineva* = a trăi rău cu cineva, a nu fi în termeni buni. ib. III 203. *L-a prins la ladă* = cu mâța 'n sac. PAMFILE, J. II. *Lada la mine și cheia la tine* = a fi la dispoziția cuiva. ZANNE, P. III 202. || Spec. *Ladă de Brașov*: zugrăvită frumos pe dinafară și adesea și pe dinăuntru. *Lada de zestre* = în care se pune și se păstrează zestreă miresei. Pe alocuri se mai numește tron. *Zestreă se compune din ladă și zestreă propriu zisă, care cuprinde și ea pânzetură și perini*. PAMFILE, I. C. 409. *Zestreă șade în ladă și el cu sluta în vatră* = când unul se însoră numai pentru zestre. ib. IV 693, cf. I 555, III 201, IV 492. | (Transilv.) *Lada bisericii* = casa în care se ține averea bisericii. CADE. | *Ladă de bani s. de fier* = casă de bani s. de fier. POLIZU, CADE. | *Ladă de gunoai s. gunoie*: în care se adună gunoaietele dintr-o casă. *Jos se zărește lada de gunoie*. C. PETRESCU, C. V. 215. | (Bucov.) *Lada orașului* = casa primăriei. *Contribuții din lada orașului*. SBIERA, F. 365. | *Ladă de hingheri*: în care hingherii închid câinii prinși. BOTEZ, B. 25. | (La moară) *Postavă* (în care curge făina). PAMFILE, I. C. 186, cf. H. X 130, 413, 436, 506. | (La trăsură) *Cutie de scânduri care stă la spatele trăsurii*. *Boneta și celelalte sunt în lada dela trăsură*. CONTEMPORANUL, II 245. | (La luntre) *Căciu*. DAMÉ, T. 126, PAMFILE, I. C. 72. | (La teasc) *Coș*. ib. 222. || P. ext. *Conținutul unei lăzi*. *O ladă de cârți*. ȘĂINEANU, D. U.

3°. (Prin Transilv. și la Românii din Iugoslavia) *Sicriu, coșciug*. GIUGLEA-VĂLSAN, R. S. 360, CABA, SĂL. *Copârșcul (ii zie mai mult „lada“) se face numai din scânduri late de brad*. DENSUSIANU, Ț. H. 246. *Pune sicriul (lada) în car*. ȘEZ. I 53/z.

4°. (Prin Transilv. și Banat) *Saltar, cutie (a mesei), chichiță*. *Lada mesei* = cutia mesei. LB. *Lada căruței* = chichița. Com. C. LACEA.

5°. (Mold.) *Joc țărănesc*. H. X 490.

[Plur. și gen.-dat. sing. (neart.) *lăzi*, rar *lade*. |

Diminutive: (cf. sârb. *ladica*) **LĂDIȚĂ** s. f. (plur. -dițe, prin Mold. -diți) = ladă mică; spec. saltar, cutie, chichiță; (la albinărit) coșniță, uleu (Brașov). Com. ARON. *Ladicze* = cista, arca. ANON. CAR. *Fura tingirile cu bucate... și le ascundeau în lădița trăsurei*. GHICA, S. 76. *Să vadă de-s închise... lădița, portofoliul*. C. NEGRUZZI, II 209/10. *Papagalul alb... de pe lădița caterincei*. C. PETRESCU, I. II 122. *Să-mi descuiu lădițele*. TEODORESCU, P. P. 193, cf. ȘEZ. III 237/17, 239/15, GOROVEI, C. 265; — (mai puțin întrebuințate:) **LĂDĂȚĂ** s. f. *L'au întâlnit cele nouă fete Cu a lor lăduțe 'n spete*. MARIAN, D. 280, cf. TEODORESCU, P. P. 366^b; **LĂDICIOĂRĂ** s. f. *Ladicoare* = cistula, arcula. ANON. CAR.; **LĂDIȘOĂRĂ** s. f. = cutie (mică). HERZGHER.; **LĂDUIE** s. f. = ladă, lădiță (Jina, în Transilv.) GR. S. VI 239; — **LĂDIOĂRĂ** s. f. (pronunț. -di-oa-?) = parte a luntrei. H. II 319; — **LĂDĂȚIE** (lădăție LB.) și **LĂDĂȚIĆĂ** (plur. -țuici) s. f. = ladă mică (PAMFILE), casetă. *O lădățiu... cu scrisori* (Moldova). IORGA, S. D. XX. 139. *Lădățiu de scândură*. ECONOMIA, 211. *O lădăție de argint*. ȘINCAI, HR. III 160/38. *Pe velița lădățiu era o mână de parale*. SĂM. I 218. *Să dea ostașilor (lui Trebellie) lădățuici de aur și de argint*. ȘINCAI, HR. I 136/7. | Augmentativ: **LĂDUIU** s. a. = ladă mare (LB. T. PAPAHAĞI, M.); mobilă care servește ziua ca bancă, iar noaptea ca pat (PĂCALĂ, M. R. 415); ladă, postavă (la moară DAMÉ, T. 153). *Nu trebuie luate gunoie să se culce pre mese, lădoaie*. ECONOMIA, 107, cf. PAMFILE, I. C. 186. *Scoate coastă din lădoiu*. MĂNDRĂSCU, L. P. 156/17. *Tu nespălatule, ce șezi pe lădoiu?* ȘEZ. VII 90. | Nomen agentis: **LĂDÉR (IU)** = casier comunal (Jina, în Transilv.). PAȘCA, GL.

— Din germ. *Lade*, direct (în sensul 4°) sau prin mijlocire ungurească (**láda**), poate și slavă (serbo-croat *lad*, pol. *lad*, rut. *lado*).

LĂDAN † s. m. sing. *Ladanum*. Sorte de résine odorante. — (Grecism sau slavonism literar) Specie de rășină bine mirositoare, extrasă din niște plante exotice. *Mai departe este Aravia... și numai acolo să faci tămăia... și smirna și cassia... și ladanul*. HERODOT, 188, cf. 190. *Și văzu Eva cădelnița cu ladan cădindu trupul lui Adam*. GCR. I 64/20. *Politaiful Ieremia Pavlovici... le prescriesese să se frece la nas și pe mâni cu usturoiu și cu ladin*. GHICA, S. 278. [Și: **lădin** † s. m. sing.]

— Din grec. *lădavon* s. palcosl. **ladan**, idem.

LĂDĂȚIE s. f.

LĂDĂȚIĆĂ s. f.

LĂDĂȚIE s. f.

LĂDÉR (IU) s. m.

LĂDICIOĂRĂ s. f.

v. **ladă**.

LĂDIN, -Ă adj., subst. *Ladin*. — *Limba ladină*: limba romanică (numită și „retoromană“) vorbită în Alpii elvețieni și tirolezi, mai ales în regiunea Engadinului. *Un ladin*.

— N. din fr. Cf. dubletul latin.

LĂDIOĂRĂ s. f.

LĂDIȘOĂRĂ s. f.

LĂDIȚĂ s. f.

v. **ladă**.

LĂDO LĂDO! Refrain des éphthalames paysans. — Refren în versurile rostite cu ocazia nunților țărănești din Moldova (pomenit de CANTEMIR în *Descriptio* P. 3, Cap. I și în HR. 295/20, cf. ODOBESCU, III 229). *Și într'acesta an au căutat*

a facere Vasile Vodă veselia îicci sale Rucsandei după Timuș... Ruștile cu Lado, Lado pren toate unghiurile. M. COSTIN, ap. TDRG. *Frunză verde lucrămioară, Lado, Lado, surioară, Dute'n haină de mireasă La bărbatul tău acasă.* SEVASTOS, N. 167. *Da mila de la părinți, Lado, Lado și iar Lado, Anevoe ai s'o uifi.* id. ib. 164. *Taci, mireasă, nu mai plânge, Că la maica ta te-o duce, Când va face plopu' pere, Și răchita vișinele, Lado, Lado.* id. ib. 168.

— Din rut. **lado lado**, idem.

LĂDŌIU s. a. v. **ladă**.

LĂDŪNCĂ s. f. *Cartouchière*. — (Rusism în Moldova, păstrat prin Neamț și Putna). Cartușieră (MAT. FOLC. 1210.), patronaș. *Era la Ștefan-vodă dărâbanii foarte înbrăcați bine... cu table de argint la solduri pre lădunci.* LET. I 233/a. *Le-au făcut soldaților la grumaz lădunci de fier alb.* NECULCE, CR. II 328 (în glosar explicat prin „bidon”). [Plur. -dunci. | PONTBRIANT dă și sensul de „buffleterie”, care amintește pe ung. *lodning* „cureauna carabinei”; BĂRCIANU dă sensul — suspect — de „Schusterlade”. Sens greu de precizat: *O samă de aceste sămănțuri se află în lădunce în chipul poamei de vie sau ca cuibucelele formăluite.* COD. SILV. | Și: **ledŭncă** s. f. BĂLCESCU, ap. TDRG.]

— Din rus. **ladunka**, idem (< germ. *Ladung* „în-cărcătură”).

LĂDŪNI s. m. plur. *Jeunes arbres*. — Fagi, mesteacăn, răchii, etc. groși de la un decimetru până ce-s buni de bărne (Valea Tazlăului, jud. Neamț). ȘEZ. VII 181.

— Cf. rut. *ladnyi* „bun, potrivit”.

LĂDŪȚĂ s. f. v. **ladă**.

LAF s. a. *Bavardage, palabre*. — (M. ales la plur.) Palavre, pălăvrăgeală, taifas; fleacuri, verzi și uscate. *Fiindcă nu-i era somn, ca de obicei, avea poftă de lafuri.* CARAGIALE, S. 83/20. *Ședeam cu socru-meu la lafuri, după obiceiul de la țară, dinaintea unui borcan de vin.* id. M. 11. # **A tăia frunza verde și lafuri și talafuri** = a vorbi nimicuri. ZANNE, II 595. [Plur. *lafuri*. | Numede agent: **lafagiū** s. m. = palavragiu, care vorbește multe, verzi și uscate, ușor la vorbă. DAMÉ; POLIZU. | Înruđit: **lafa**, în expresia: *tafa și lafa* = vorbe de nimic (cf. *lafuri și talafuri*). *Și dă-i, și dă-i, și tafa și lafa, până când odată — toc, o săruți cu foc.* CONV. LIT., ap. TDRG.]

— Din ture. **laf** (și sârb. bulg. *laf*), idem.

LÁFA v. **laf**.

LĂFĂÍ vb. IV^(a) refl. *Se prélasser, s'étaler, se vautrer. S'amuser, jouer de...* — (Mai mult în Mold.) A se așeza comod, fără grijă, leneș, și a se întinde în voie cu mâine și cu picioarele, fără a se sinchisi de alții și în mod necuviincios. *Găsi pe babă lăfăindu-se pe o canapea.* N. BOGDAN, ap. DDRF. *Ograda încăpătoare, în care se lăfăiau o sumedenie de gobăi.* CONTEMPORANUL, V 97. *Voi să vă lăfățiți și să huzuriți de căldură, iar eu să crăp de frig.* CREANGĂ, P. 252. *Se lăfoia în toate părțile.* SBIERA, P. III/2. || A gusta toate plăcerile vieții, a petrece în voie, a se desfăta, cf. a huzuri. *Mediocritate crasă se lăfăește pe la răsântii de uliți.* GOGA, Ț. N. VI 2. *Avem în țara aceasta mii și mii de oameni care se lăfăesc într'un lux exorbitant.* CURENTUL, a. 1930,

10 Dec. *Sunt unii care se lăfăesc în bunătați și li se strică dinții de mâncare, iar altora li se ruginesc dinții neavând ce să mănânce.* ZANNE, P. III 640, cf. ION CR. III 37. [Prez. ind. *mă lăfăesc și mă lăfăiu* (mai ales la pers. 3: *se lăfăe*). | Și: **lăfoi** vb. IV^(a); **lăhái** vb. IV^(a), **lăfăia** vb. I^(a) (cf. particiipiul-adjectiv). | Adjectiv: **lăfăit** (**lăfoit, lăfăiat**), -ă. *Am mers în tren odată cu trei călători dintre care doi erau nobili români: stăteau lăfăiați pe perini.* IORGA, B. 216. *Dormind lăfăiată* = adică dormind fără a fi învelită bine, cu mâinele întinse înături și picioarele tot cam așa, întins în voie. CREANGĂ, GL. | Abstract: **lăfăire** (**lăfoire**) s. f. = acțiunea de a se lăfăi].

— Din ung. **leffenni** „a bălăbăni, a atârna”.

LĂFĂÍÁ vb. IV^(a) } v. **lăfăi**.
LĂFOÍ vb. IV^(a) }

LAGĂM † s. a. } v. **lagum**.
LAGĂMÍ † vb. IV^a }

LĂGĂR s. a. 1°. *Camp, campement*. 2°. *Encastrement*.

1°. (Armată) Campament; tabără. *Lagăr* = petrecerea, lăcuința, tăbărirea armiei. STAMATI. *Au poruncit să se facă lagher cu tabără la Futak.* ȘINCAI, HR. III 247/a. *După ce ieși din lagăr, alergă necontentit.* C. NEGRUZZI, I 117. *Ostașii beau, câni de lagăr la praznic iau parte.* ALECSANDRI, P. III 206. *Luminile aprinse dintre lagăre dușmane...* OLLĂNESCU, H. O. 49. *Înțelegea și el că un lagăr nu e un salon.* D. ZAMFIRESCU, R. 218. *Au luat parte într'un lagăr... și mulți din Moldoveni.* IORGA, L. I 220. *Stau în lag[h]er scoși.* RETEGANUL, TR. 63/23, cf. 70/2, 18. || Fig. Partid. ȘĂINEANU, D. U. *Se auzeau întreruperi ce veneau din lagărul advers.*

2°. Parte a unei mașini constând din două bucăți de metal în formă de cilindru, gol pe dinăuntru, în care intră și se pot învârti capetele unei osii s. ale unui fus. | Spec. (Tip.) *Lagărele* (mașinii) = un fel de piulițe mari de alamă care susțin cilindrul la cele două capătăie. CĂL. TIP.

[Plur. -găre și -ghere. | Și: **lagher** s. a.; **loăgher** † s. a. VĂCĂRESCU, ap. TDRG. | Derivat: **lăgărie** s. f. = loc unde e zarvă, gălăgie mare (ca într'un lagăr soldătesc). **Cel din lăgărie** = dracul (în gura femeilor). ZANNE, P. VII 30 (Brănești, jud. Dâmbovița).]

— Din germ. **Lager** (în sensul 2° și, în Transilv. și în sensul 1°), venit în Țara veche prin mijlocire rusească (**lagerü** idem).

LĂGĂRÍ vb. IV^a. *Ajouter, joindre*. — (Germanism în Banat) A adăoga, a pune ceva. NOVACOVICI, C. B. 13.

— Din germ. **lagern** „a depozita”.

LĂGĂRÍE s. f. v. **lagăr**.

LAGARISÍ † vb. IV^a. *Épurer, clarifier, purifier*. — (Grecism dispărut din graiu). A limpezi, a curăți, a lămuri, a purifica. DICT.

— Din gr. $\lambda\alpha\gamma\alpha\acute{\alpha}\tau\omega$, idem. CIHAC, II 668.

LAGENĂ s. f. *Carafe, gourde*. — (Latinism care n'a prins) Carafă, ploscă. Două *lagene pline de apă de Dunăre*. ȘINCAI, HR. I 168/27.

— N. din lat. **lagena**, -am, idem.

LĂGHER s. a. v. **lagăr**.

LAGIVERDE adj. *Vert olive.* = (Turcism rar) Verde care bate în măsliniu sau cenușiu. *Lagivert* = gris-bleu. VALJAN, 70. *Cațaveici cu blană de postav lagiverde.* SEVASTOS, N. 47.

— Din turc. *lağiverd* „vânat“. (Cuvântul se găsește și la Sârbi și Neogreci). CIHAC, II 589, ȘIO.

LAGŪM s. a. † *Canal souterrain; mine* (pour faire sauter qqch.); *égoût.* — (Turcism în Țara veche ieșit din uz) Canal subteran; spec. (Milic.) săpătură subț pământ făcută spre a submina ceva, mină. *Au și aprins din cetate un lagum.* LET. II 421/1. *Pe unele locuri au pus lagum de au sfărâmat zidul.* ib. III 73/9, cf. I 114/11, II 265/13, 291/29. *Au stătut câteva săptămâni pregiuru cetatea Sorocii cu metereze și lagumuri.* MAG. IST. III 58/14. *Un lagum ce trebuște neapărat sub pod.* URICARIUL, I 191/1. *Niște umblători din față ce prin zid lagum are.* BELDIMAN, TR. 77. *Șanțuri, țevi, olane, lagumuri, jghiburi prin care curge apa.* I. GOLESCU, C. I 79. *Lagum de apă* = apeduct. POLIZU. † Cloacă, hasna. *Cum Roma devenit-a lagum de putrezimi...* ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU, D. U. [Plur. -gumuri. | Și: **lagâm** † s. a. PONTBRIANT. | Nomen agentis: (< turc. *lagumjy*) **lagum-giu** † s. m. = soldat miner. *Pomoșnicul, și Minerii (adecă lagumgii)* LET. II 73/21. *Ați lagumgii să bage iarba, să surpe zidul.* N. COSTIN, ap. ȘIO. | Verb: **lagâmi** IV^a (rar) = a face lagâm. ib.]

— Din turc. *lagum*, idem (Cuvântul există la Greci, Bulgari, Albanezi și Iugoslavi). CIHAC, II 589. Cf. la cună și lagună.

LAGUMGIU † s. m. v. lagum.

LAGŪNĂ s. f. *Lagune.* — Întindere de apă sărată, formată într'un vechiu golf, pe malul puțin adânc al mării, de care e despărțită prin fâșiile de uscat sau bancuri de nisip (străbătute une-ori de un canal prin care laguna comunică cu marea); mari lacuri litorale cu apă salmastră (ANTIPA, P. 291); „lăcurele, vaduri și insule în Marea Adriatică“. STAMATI, cf. smârc. *Lagunele Veneției:* pe care este zidită Veneția. *Gondola... multă vreme n'a fost cu tine printre laguni.* ALECSANDRI, P. I 158. *Laguna dobrogeană... acest tău singur la un loc... are o întindere de 112.000 hectare.* ANTIPA, P. 17, cf. 252. [Plur. -gune, rar -guni].

— N. din ital. *laguna*, idem.

LĂHĂI vb. IV^a (v.) v. lăfăi.

LAHÁN s. a., **LĂHÁNCĂ** s. f. *Auge.* — (Rutenism sau rusism în părțile nordice și estice) *Lăhancă* = albie din doage, în care se spală rufele (Jud. Lăpușna). ARH. FOLC. II 105. *Un lăhan mare pentru spălatu cămășile cniáz[u]lui* (a. 1806). IORGA, S. D. VI 205.

— Cf. rut. *lochaña* „vas de spălat“, *laganečii* „vas cu cercuri“, rus. *lachani* și *lochanî*, „vas de spălat oval“, *lochanka* „găleată“, pol. *lachań*, etc.

LAHANIU, -IE † adj. = *Vert* (chou). — (Turcism rar și ieșit din uz) Verde de culoarea verzei. *O sucă aclaz lahani cu ranțuri* (a. 1669). FOAIE DE ZESTRE, ap. ȘIO. *Anteriu cu o varză lahanie* (a. 1877). ib.

— Din turc. *lahana* „varză“ (n.-gr. *λάχανα*). ib.

LAHŪR † s. a. *Châte de Lahore.* — Un fel de șal din Lahor (India). *Perini de lahur.* GORJAN, H. I 116. [Plur., probabil, -hururi].

— Din turc. (Șali) *Lahuri* „șal de Lahor“. ȘIO.

LĂHŪZĂ s. f. (ș. d.) v. lăuză ș. d.

LĂI vb. IV^a refl. v. lai.

LĂIBĂR s. a. și m. 1°. *Veste paysanne.* 2°. *Houppelande des juifs.* 3°. *Jeune homme habillé en citadin.*

1°. S. a. (Olt., Banat, Transilv.) Haină scurtă până la mijloc, strânsă pe corp, pe care o poartă bărbații (H. IX 21) peste cămașă, peste pieptar (DENSUSIANU, Ț. H., POMPILIU, BIH. 1912), jiletică (VAIDA, CABA, SĂL.), vestă (Timișoara, com. A. COSMA), mănecar (H. XVIII 60); haină fără mâneci care acoperă bustul femeilor, cf. corsaj. *Lăibăr (pieptariu) și nadragi îmi lipsec.* MOLNAR, ap. JAHRESEB. X 195. *I laiber al meu nefăcut, care-i oprit cu pecete[a] județului la croitor* (a. 1803). IORGA S. D. XII 145, cf. 174. *Un laibăr verde cupțușit* (a. 1811). ib. 227. *Bărbații poartă... cămeși scurte și cu mâneci strimte și preste ele laibere mici.* MOLDOVAN, Ț. N. 56. *Din tunica soldățească un biet laibăr a rămas.* CONTEMPORANUL, I 567. *A mea drăguță... Cu laibăr și cu pieptar.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 426. *Lăibăr subțirel i-aș coase.* ib. 213. *Numa'n laibăr m'a lăsat.* BIBICESCU, P. P. 369, cf. SEVASTOS, P. P. 249/s. *Cu laibăra de oale răsfrântă din bumbi.* IRINEU, S. B. 16. | Pieptar din pănură de lână, purtat de primăvara până toamna (Banat). A. O. VI 416.

2°. S. a. Haină lungă și largă pe care o purtau odată boierii și Evreii (cf. ȘEZ. XXXI, 12, XXXII 137), anteriu, cojoc lung (PAMFILE, J. II). *Jidovii se rugau... pe țărnul apei... negre ca laibărele lor.* BOTEZ, B. 234.

3°. S. m. (Bucov.) Băiat îmbrăcat în haine nemțești. Com. AR. TOMIAC.

[Plur. (1°-2°) *laibăre* și *laibere*, (3°) *laibări*. | Și: **lăiber** s. a.; **lăibără** s. f. | Diminutive: **lăibărăc** s. a. = laibăr (PAMFILE, D.), haină de dimie scurtă (GR. S. V 121). *Zis-a maica că mi-a face un pieptar ș'un lăibărăc.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 74, cf. PAMFILE, D.; — **lăibărél** s. a. JAHRESEB. X 196; — **laibăric** s. a. H. XVIII 284; — **lăibărică** H. IX 56, 439; XI 277, XVII 351; — **lăibăriță** ib. IX 56; **lăibăruc** s. m. DENSUSIANU, Ț. H.; — **lăibărucă** s. f. = bundă de pânză la femeii. H. XI 419; — **lăibărúț** s. a. PASCU, s. 154.] — Din germ. (săs.) **Leibel** (= Leibchen), idem (împrumutat și de Unguri: *lajbli*).

LĂIBĂRĂ s. f.

LĂIBĂRĂC s. a.

LĂIBĂRĂL s. a.

LAIBĂRĂC s. a.

LĂIBĂRĂCĂ s. f.

LĂIBĂRĂȚĂ s. f.

LĂIBĂRĂC s. a.

LĂIBĂRĂCĂ s. f.

LĂIBĂRĂȚ s. a.

LĂIBER s. a.

v. laibăr.

LĂIC, -Ă adj., s. m. *Laïque.* — (Om) care nu e nici preot nici călugăr, miren, lumesec (STAMATI). Adj. *Literatura laică.* MAIORESCU, CR. II 251. *Influență a societății laice.* id. D. IV 142. *Cultură laică.* IORGA, L. I 25. | S. m. *Numai preotul să fie învățător și nu laicul.* MAIORESCU, D. I 132. [Pronunț. *la-ic*. | Plur. *laici* m., *laice* f. | Verb: (fr. *laïciser*) **laiciza** (pronunț. *la-i-*) vb. I^a = a face laic, a da caracter lumesec (unei școli unde profesorii preoți s. călugării au fost înlocuiți prin mireni; unui spital, în care călugărițele au

fast înlocuie cu infirmiere mirene); — (cu abstractul) **laicizare** (pronunț. *la-i-*) s. f. MAIORESCU, D. IV 529.]

— N. din fr. (lat. *laicus*, -a, -um, din gr. *λαϊκός*, dela *λαός* „popor“).

LĂICER s. a. *Étroite carpeite de fabrication paysanne.* — (Mold.) Scoală îngustă (până la un metru) de lână s. buci colorați cu care țărani își împodobesc lăile și pereții. CREANGĂ, GL. *Patru lăvicere alese.* URICARIUL, XIV 234/25, cf. 347/12. *Lăvicere* [furau Grecii]. BELDIMAN, TR. 15. *Fermenteli, lăgicere, prosoape.* I. IONESCU, D. 206. *Sunt mai multe lăicere de lână în sute de colori.* I. NEGRUZZI, I 14. *Velințe, lăicere, scoarțe.* ODOBESCU, II 107. *Lavița așternută c'un lăvicer curat.* VLĂHUȚĂ, N. 10. (Fig.) *În față, o dungă de șes printre lăvicere înguste de porumburi, de grăie, de cănepe.* IORGA, N. R. A. I 173. *Întinse lăicere nou pe laviță.* C. PETRESCU, I. II 161. *Lânuri boite fel de fel pentru scoarțe și lăicere.* CREANGĂ, A. 97. *Se pune chiar pe pragul uzei o cergă, un lăvicer.* MARIAN, I. 307. 6 *lăvicere bătute cu pepenele în buciune.* SEVASTOS, N. 46/20. *Dela ciază în jos capra era îmbrăcată cu lăicere (scoarțe și așternături de lână boită și țesută în casă cu dungi ori alesături).* ION CR. III 81. *De gât leagă un lăicere cusut în două.* ȘEZ. III 181/19, cf. V 67/1, PAMFILE, I. C. 304; H. III 19, 38, X 33, 506, 572. [Cuvântul a pătruns în limba literară mai ales cu rostirea dialectală *lăicere* (pronunț. *lă-i-*); forma *lăvicér* s. a. e mai rară; numai în scrieri cu caracter dialectal întâlnim și forma *lăghicer* s. a. H. III 4, 38, XII 105, PAMFILE, I. C. 304, etc. | Diminutiv: *lăiceras* (*lăviceras*) s. m. MARIAN, CAR. 49, GHER.-HERZ., M. VII 4.]

— Derivat (după model slav) din *laviță* cu suf. instr. -ar.

LĂICERĂȘ s. m. v. *lăicere*.

LĂICÉZ s. a. *Fronce sur une manche de chemise ornée de broderies de laine.* — Încrêțitură la mânecile cămășii cu cusutura de lână peste creți. ȘEZ. II 41 b/30.

LĂICIOĂRĂ s. f. v. *laviță*.

LAIČIZĂ vb. I^a v. *laice*.

LĂIDĂC s. m. *Vaurien, vagabond.* — (Rutenism în Bucov.) Mișel, potlogar (Com. AR. TOMIAC, STRAJA), fără căpătâiu, leneș, târâie-brâu (FURTUNĂ, V.) [Șl: *laidác* s. m.].

— Din rut. *ladjak*, idem, DR. IV 178.

LĂIE s. f., adv. 1°. *Bande de țiganeș.* 2°. *Bande tapageuse. En bande.*

1°. Ceată (LB.) de Țigani nomazi (*țigani de laie*, în opoziție cu *țiganii de vatră*: sedentarii). *Laia se opri la cea dintâi crâșmă pentru ca să celebreze noua lor poziție socială.* GHICA, S. 82. *O laie de robi i țigani.* ODOBESCU, III 22/2. *Când m'a scoate cineva din răbdare, apoi nu-i trebuie nici țigan de laie împotriva mea.* CREANGĂ, P. 253. *Toderică se pripășise de mic la curte, dela o laie de sătrări ce trecuse prin sat.* N. REV. R. III 408. *Toțmai se întâmplase să vie în sat o laie de țigani din Prundu Ieșului.* ȘEZ. VII 105.

2°. P. a. n. l. Ceată sgomotoasă (de haimanale, de câni, etc.) *A ieșit laia de câni... și i-a tăiat drumul.* CARAGIALE, ap. TDRG. *Biata bab'a intrat în laie (= în ceata copiilor gălăgioși de pe uliță).*

COȘBUC, F. 66. | Adverbial. *Ca o ceată de țigani, droaie, grămadă. N'ai să mai ieși cu o femeie pe uliță, că se ia bagabonții laie după dumneata.* CARAGIALE, T. II 5/13.

[Adjectiv: **lăieș** adj. m. (Țigan) de laie, nomad (CREANGĂ, GL.). *Jumătate din toți Țiganii ce am... casași și lăieși...* URICARIUL, XI 324/24. *Talhășuguri a țiganilor lăieși.* ib. I 255/23, cf. IV 67/5, X 181/25. (Substantivat) Țigan de laie (cu femininul, rar:) **lăieșită** = țigancă de laie. STAMATI, ap. CADE. *Un mare număr de lăieși domnești.* ib. VIII 133/20. *Lăeșii schimbară căteva cuvinte într'o limbă necunoscută.* I. NEGRUZZI, III 60. *Ne întovărășim cu dânșii de frica lăieșilor din Ruginoaș.* CREANGĂ, A. 126, cf. 44. *Șetrași, ursari și lăieși și lingurari.* CONTEMPORANUL, II 693; — **lăieț, -lăță** adj. = lăieș și lăiețe s. m. = țigan cu plete lungi și unsuroase, zlătar, țigan cufurar. CIAUȘANU, GL. *Niște țigani de ăia lăieți.* ION CR. I 58, cf. ȘEZ. III 36/10, POMPILIU, BIH., PAMFILE, I. C. *Se aduce așa de mult cu lăiețele noastre de Paparude.* ODOBESCU, III 228; — (derivat din *lăieț*) **lăiețesc, -ească** = de țigan lăieț. *Soare românesc, Soare lăiețesc.* MAT. FOLC. I 564. (Substantivat) **lăiețeasca** = un joc popular din comuna Bistrița (jud. Mehedinți). NICULESCU-VARONE, D. 110.]

— Legătura etimologică cu rut., pol. *łaja* „haită de câni“ (dela *łajati* „a lătra“) e mai probabilă decât cu cuvântul *alain* (ȘIO.).

LĂIEȘ adj. și s. m.

LĂIEȘITĂ s. f.

LĂIEȚ, -LĂȚĂ adj., subst.

LĂIEȚE s. m.

LĂIEȚESC, -EASCĂ adj., s. f.

} v. *laie*.

LĂINIC, -Ă subst. *Flâneur, fainéant, vagabond.* — (Mold.) Leneș, care umblă pe drumuri fără treabă, fără niciun rost și căpătâiu (PAMFILE, A., CREANGĂ, GL.), vagabond, haimana, pierdevară (PAMFILE, T. II), obraznic (ION CR. IV 85). *O mulțime de lăinici încunjurau pe un Turc bătrân.* RALETTI, ap. TDRG. *Prietenul meu Chiriaca lui Goian, un lăinic și un pierde-vară ca și mine.* CREANGĂ, A. 16. *Mă uitam pe furie la ușa mântuirii... așteptând cu neastâmpăr să vie un lăinic de școlar.* id. 5. [V e r b: **lăinic** IV^a intrans. și refl. = a umbla haimana, harhageaua (PAMFILE, T. II), fără nici un rost și căpătâiu; a se obraznici, a se alinta (ION CR. IV 85). *Îmi place a lăinici pe ulițe.* C. NEGRUZZI, I 320. *Striga jidanul și se lăinicca.* CONTEMPORANUL, III 163. *Ce te lăiniccești așa, măi băiete?* = ce te obraznicești, ce te alinți? ION CR. IV 85. | Abstract: **lăinicie** s. f. = lenevie, trândăvie, hoinăreală.]

— Din rut. *lan* „vagabond, leneș“ (cf. *lanec* „mișel, potlogar“), apropiat de (*țigan de*) *laie*.

LĂINIC vb. IV v. *lăinic*.

LĂIÓR, -Ă adj.

LĂIȚĂ adj. și s. f.

} v. *laiu*.

LĂITĂR s. a. *Serpentin de l'alambic.* — Răcitoare în care se scurge, se adună țuica din cazan. DENSUSIANU, T. H. 61. [Pronunț. *lăi-tar*].

— Din ung. *lajt* (germ. *Leite*) „un fel de bute lunguiață“.

LĂITĂR s. a.

LĂITĂCĂ s. f.

} v. *laviță*.

LĂIU, -IE adj. *Noir, noirâtre, gris, grisâtre, gri-sonnant, gris-bleu.* — (Termen păstoresc. Despre lână sau despre țesături din lână de oaie) Negru (în opoziție cu „alb“ sau „bălan“); (adesea) negru amestecat cu fire albe, cenușiu (CARDAȘ, C. P.), sur (ION CR. III 114); (pe alocuri confundat cu) vânat (H. X 477); (despre oaie) cu lâna neagră (și bătută GR. S. VI, 63) s. sură, că-runtă, nici albă, nici neagră (DIACONU, P. 37); cu capul sur (HERZ-GHER., M. VII 4); (despre om) cărunt (CREANGĂ, GL.). *Numai o mânta laie nu s'au găsit* (a. 1839). STEFANELLI, D. C. 414. *Odată trimise Baba Dochie pe noru-sa cu niște lâni de oaie la râu, dar nu ca să le spele, ci să-i facă din lâni lâi (negre), lâni albe.* MARIAN, SE. II 122. *Un suman de mițe... ca să-l aibă de sărbători și umul lâiu să-l aibă de purtat.* id. NU. 142. — *Din care turmă? — Ia, din cele lâi.* CONTEMPORANUL, III 467. *Se fac multe giğuri de sumani și lâi și de noaten, care se vând și pănură și cuate.* CREANGĂ, A. 47. *O oaie laie în deal sbiară.* PAMFILE, B. 15. *Amândoi obrajii lâi (cenuși).* ȘEZ. II 151. *Sumanul e în general negru („noaten“ sau „lăi“).* T. PAPAĞAGI, I 16. *Caier lâiu sau sur.* ION CR. III 114. *Miorița laie, Laie bucă-laie.* ALECSANDRI, P. P. 1^b/₅₉. *Picior de oaie laie.* TEODORESCU, P. P. 510^b. *Berbec laie.* PĂSCULESCU, L. P. 65. *Ascară l-am văzut Cu cojocu mbăierat, Cu căciulă laie în cap.* HODOȘ, C. 48. *Dragu-mi-i oița laie.* ȘEZ. I 213/1. *Cioban lău bucăliu.* ib. III 140/3, cf. DAN, P. 441. # *Că e laie, că-i bălaie* (CREANGĂ, P. 285) s. *Nici laie nici bălaie* (ZANNE, P. V 372) arată nedumerire, neprecizie, nesiguranță, mediocritate. *Face din lână laie lână albă* arată dibăcia de a face lucruri peste putință. ib. III 204. Cf. GOROVEI, C. 56, ȘEZ. XXXI 189. || Substantivat. *Laia* = nume de oaie. DENSUSIANU, Ț. H. 82, H. II 3, III 18. *Laia e* (oaia) *de tot neagră la lână.* LIUBA-IANA, M. 112. [Pretutindeni se zice la feminin *laie*; la masculin se zice uneori tot *laie*, mai adesea *laiu*, dar și *lăiu* și *lău*. Pluralul e *lăi* pentru amândouă genurile; la feminin și *laie*. | Diminutive: **lăior, -oară** adj. TDRG.; — **lăiță** (pronunț. *lă-i-*) adj. („feminin dela *lău, lăiu*“ PAMFILE, C. Ț.) și s. f. (ca nume de oaie DAMÉ, T. 82). | **Verb** (rar): **lăi** vb. IV^a refl. = (despre oi) a se face lăi, a încărunți. *Cărlanul oilor lăi se lăește în al treilea an* (Mold.) TDRG.]

— Din lat. *labes* „pată neagră“. La origine substantiv, el s'a întrebuițat în funcțiune atributivă: *bucă laie* „bucă neagră ca o pată“ (cf. *bucă laie*) se explică întocmai ca *față roză* „față roșie ca o roză“. Nesiguranța în formarea masculinului (la origine: *obraz laie*, apoi *obraz laiu, lăiu sau lău*) e și ea o dovadă că avem a face la origine cu un substantiv. Prin păstorii români cuvântul s'a răspândit la popoarele vecine: alb. *Haj* „cu lână neagră și albă“, fem. *Hajë* (care ar putea veni și din lat. *labes*), sârb. *laja* „oaie s. capră cu semne albe s. negre“, rut. *lajistyj* „negru“, moravo-slovac *laja, lajka* „oaie cu lâna neagră amestecată cu alb“, neogrec *lăiou* „oaie neagră“. Cuvântul acesta, care lipsește la Istrieni și Megleniți, a înlocuit la Aromâni cu desăvârșire pe „negru“, având și sensul figurat de „nenorocit, sărman, biet“. S. Pușcariu, *Dacoromania* IV 720-735.

LĂIU, LĂIE adj. v. *laiu*.

LĂIZNĂ s. f. *Traverse*. — (Germanism în Munții Apuseni) Stinghie de lemn, leaț care se pune

între picioarele mesei sau ale unui scaun spre a fi solid; p. ext. leaț (Crișcior). PAȘCA, GL.

— Din germ. *Leiste*. PAȘCA, GL.

LĂJĂ s. f. *Agio*. — (Ungurism, în Transilv.) *Agio*. DICȚ.

— Din ung. *lăzi*, idem (< it. *l'aggio*).

LALĂ s. f. (Bot.) v. *lalea*.

LĂLĂIALĂ s. f. v. *lălăi*.

LĂLĂI vb. IV^a. *Fredonner, bredouiller, crier*. — (Mold. și Transilv. de nord) A cânta o melodie fără cuvinte, pe silabele „la, la“ (CREANGĂ, GL.), a *fredona*; a bălăi ceva fără înțeles, a cânta prost (ȘEZ. XXXII 173), a lărmuia, a sbiera, a striga. *Lălăesc* = (lat.) *lallo, modulator, cano*; (germ.) *singen, lullen, trillern, trällern*. LB. *Tabăra se duce lălăind în chip avan*. COȘBUC, F. 67. *Veneam auzindu-i lălăind așa cu chef*. CREANGĂ, A. 54. *Glasul băicțesc... lălăia în tactul treptelor*. REBREANU, I 22. [Adjective: **lălăit, -ă, lălăitor, -oare**. | Abstracte: **lălăit** s. a., **lălăire** s. f. (LB.) = acțiunea de a lălăi; lărmuire, sbieret, strigare (VAIDA); — **lălăitură** s. f. (LB.), **lălăială** s. f.]

— Onomatopee. (Cf. *la la*, lat. *lallo, -are*, grec. *λαλεῖν*, germ. *lallen*).

LĂLĂITURĂ s. f. v. *lălăi*.

LĂLĂ, -ĂIE adj., subst. v. *lălău*.

LALANGHITĂ s. f. (Cul.) *Gaufre, beignet*. — (Mold.) Un fel de omletă, un fel de plăcinte subțiri, ca niște clătite.

— Din n.-grec. *λαλαγγίτα*, idem (< ture. *lalan-gha*).

LĂLĂU, -ĂIE adj., subst. v. *lălău*.

LĂLĂU, -ĂIE adj., subst. *Dégingandé, grand benêt*. — Ad j. (Despre o persoană) Lungan (CIAUȘANU, V.), înalt și slab (ȘEZ. XXXI 11), cu pas larg și legănat (ib. IX 149), molatec (CREANGĂ, GL.), deșirat, desmățat (COSTINESCU), ton-toroc, năvlec, la-mă-mamă, bătălan, nătăflete, gură-cască (CIAUȘANU, V.), debălăzat, bleg (PAMFILE, C. Ț.), prost, neghiob (id. T. II). *O slujnică urită și lălăie*. CARAGIALE, S. 89/13. *Îmi plăceau fetele... fie micuțe, fie nălțuțe, fie grăsuțe, fie slăbuțe... fie lălăi*. TEODOREANU, M. II 152. *Avea... o fată balcăză și lălăie, de-ți era frică să inoptezi cu dansa în casă*. CREANGĂ, A. 26. || Substantivat: Om lălău. *Lălăii cască gura la mărfurile expuse*. C. NEGRUZZI, I 329. [Și: **lălăiu, -ie** adj., subst. ȘEZ. IX 149; **lălău, -ăie** adj., subst.]

— Onomatopee, cf. pe de o parte: franc. (Lorena) *lala*, prov. *lalo*, sp. *lelo*, prostănac, idiot (Meyer-Lübke, *Rom. Etym. Wört.* nr. 4860), pe de alta: pol. *lele* „om moale și prost“, ceh. *lelek, lyła, loula* „prostănac“, sârb. *lola* „om lung și slab“ (CIHAC, II 169). Cf. *lela*.

LALĂ s. f. (Bot.) 1°. *Tulipe* (*Tulipa silvestris*). 2°. *Gagée-jaune* (*Gagea latea*). 3°. *Chrysanthème des jardins* (*Chrysanthemum coronarium*). — (În Țara veche).

1°. Plantă ierboasă din familia liliaceelor, cu tulpina dreaptă și cu o singură floare mare și frumoasă de culoare galben-deschisă, care atârână în jos, înainte de a se deschide. Crește prin fâne-

țele din vii și păduri în regiunea dealurilor. Se mai numește: lălea-de-pădure, lălea galbenă, laptele-pasării, tulipa, tulipan(ă). PANȚU, PL. *Veți găsi pe lângă toporași și viorele, lăleaua tulipa, astăzi floare ce a avut și ea timpul mării sale.* C. NEGRUZZI, I 97. *Sus pe culmea din față începeau să înflorească... turlele ca niște lălele uriașe cu potirul răsturnat.* BOTEZ, B. 115. *Frunza de lăle albă pisată se pune la răni.* LEON, MED. 45. *Foaie verde și-o lălea, Când eram în floarea mea, Sburam ca o turturca.* TEODORESCU, P. P. 280, BIBICESCU, P. P. 136, MATEESCU, I, 13, SEVASTOS, P. P. 41/7, VASILIU, C. 63, 163, ȘEZ. I 112^{b/25}, II 218^{b/21}, 212^b, IV 130^{b/2}, V 89^{b/19}, VII 41; H. I 119, II 79, 142, 207, III 226, IV 53, 84, XI 427, XVI 4, 103. || Specii: **Lălea peștriță** a) *Fritillaria imperialis*: cu florile mari, roșii, galbene și cu vergi albe sau roșu-brune; este originară din Persia și se cultivă pentru florile sale frumoase. ib.; b) = *biblică* (*Fritillaria Meleagris*) ib.; c) *Fritillaria tenella*: cu florile la început plecate, gălbui și cu pete brune; crește prin fânețele din păduri și tufișuri. ib.; **lălele-de-grădină** s. **lălele-mari** = *Tulipa-Oculis-solis*. ib.

2°. (Mai ales la plural) Plantă originară din sudul Europei, cultivată prin grădini, crescând în tufe de 30-60 cm., cu flori frumoase galbene. PANȚU, PL.², BORZA, BUL. GR. BOT. V. 55.

3°. **Laptele-pasării**. PANȚU, PL.²

[Și: **leleă** s. f. *Foaie verde și-o lelea*. MAT. FOLC. 21. Din cauza rimei și: **lelie** s. f. *Foaie, foaie și o lelie, D'aoleo, dragă Marie*. ib. 747; — **lală** s. f. *Frunză verde de lalale, Se uita pe drum la vale*. ib. 1253. | Adjectiv: **lalău, -ie** = de culoarea lălelei. *Culoarea lălie se poate modifica într'un albastru de marină, punând în culoare... piatră-ăcră*. LUPESCU-PAMFILE, CR. 219.]

— Din turc. **lale**, idem (trecut și la Bulgari: *lale*, la Sârbi: *lăle*, *lăla* și la Neogreci *λαλές*). Cf. CIHAC, II 589.

LALIU, -IE adj. v. **lălea**.

LAMA s. m. art. *Lama*. — Preot sau călugăr budhist în Tibet și în Mongolia. *Marele Lama* sau *Dalai-Lama* = șeful suprem religios (și politic) al budhiștilor, cu reședința în Tibet, considerat ca incarnația lui Buđha. [Pluralul neobișnuit. Totuși la ODOBESCU, II 201 găsim: *Aducând din Tibet preoți sau lamași pentru instruirea poporului*.]

— N. din fr. (cuvânt de origine tibetană).

LĂMĂ s. f. 1°. *Lame*. 2°. *Lame* (de cuteau). 1°. Foiță, placă de metal subțire și lată. *Feres-traiele se compun din o pânză (lamă) de oțel*. APOLZAN, U. 27. *Să punem în dizoluțiune o lamă de cupru*. PONI, C. 23.

2°. Tăișul, limba, fierul unei arme tăioase (cuțit, sabie, etc.); spec. *lamă de ras* = foița de oțel care se introduce în aparatul de ras. *Introducea în gură... lama cuțitașului...* I. TEODOREANU, M. II 202. *Duel cu lame ascuțite*. C. PETRESCU, C. V. 200. *Nu se poate importa ca o lamă de ras*. BOTEZ, B. 189.

[Familia: (<fr. *lamelle*) **lamelă** s. f. = foiță de metal foarte subțire; — **lamelăr, -ă** adj. = a cărui structură se prezintă sub formă de lamele; care se desface în lamele. *În ceea ce privește textura... mineralelor, ea poate fi: grăunțoasă..., lamelară, foioasă*. MURGOCI-LUDWIG, M. 41; — **lamelăt, -ă** adj. = care are lamele, cu foițe subțiri (ca de ex. partea interioară a pălăriei unor ciu-

perci); — **lameliform, -ă** adj. = în formă de lamelă.]

— N. din fr. **lame**, idem (<lat. *lamina*).

LĂMĂ s. f. (Zool.) *Lama*. — Animal rumegetor care seamănă întrucâtva cu cămila, dar e mai mic și e fără cocoșă. Trăește în ținuturile muntoase din America de sud, unde oamenii îl domesticesc și îl cultivă pentru laptele, lâna și carnea lui. *Și încă trăiau lamile după atâta vreme...?* DRĂGHICI, R. 138. *Față de atâtea animale îmblânzite de locuitorii lumei vechi, în lumea nouă singurul animal mai de seamă a fost și e până azi lama*. MEHEDINȚI, G. F. 186.

— N. din fr. **lama** (din span. *llama*, cuvânt de origină peruviană, dat acolo tuturilor animalelor acoperite cu lână).

LĂMĂIE s. f. I. 1°. *Citron*. 2°. (*Couleur*) *citron*. 3°. *Citronnier*. II. 1°. *Sorte de haricot*. 2°. *Danse paysanne*.

I. 1°. Fructul lămăiului. *Să trimeți v'o 8 sute de năramce* (= portocale) ...și 35 de lămăi (a. 1750). IORGA, S. D. XIII 55. *Și i-am adus lămăi 3000* (a. 1765). ib. 77. *Zamă de alămăi* (a. 1794). BUL. COM. IST. IV 128. *Și-au adus aminte de alămăi*. DRĂGHICI, R. 138. *Se leapăd' alămăia ce zama i s'a stors*. C. NEGRUZZI, II 240/10. *O felie de alămăie*. PAMFILE-LUPESCU, CR. 201. *Trei gutui și trei lămăi*. TEODORESCU, P. P. 249^b. *Trei alămăi*. ib. 291^b. *Coajă de lămăie*. # *Unii gustă din lămăie și altora li se strepezesc dinții* (variantă: părinții mănâncă aguridă și copiii li se strepezesc dinții). ZANNE, P. I 202, cf. I 202, III 587, VI 134. *A tăia o alămăie* = a se băși (Brașov). **Sare-de-lămăie**, cf. s. are.

2°. Adjectiv. De culoarea lămăii coapte, galben deschis, lămăiiu. *Partea inferioară a pieptului [acestei pasări] și pântecul [este] alămăiu*. MARIAN, O. I 387. *Pere alămăi: făinoase, galbene, dulci*. ȘEZ. V 68/21. *Cu... flori la pălărie, Una verde și lămăie*. MAT. FOLC. 45.

3°. (Popular) Lămăiu. *Florile lămăiei*. ȚICHINDEAL, F. 270, cf. BIBICESCU, P. P. 21. *Frunză verde de-alămăie...* ȘEZ. XXI 81, cf. II 136^{b/21}, I 210/24, DOINE 217/14. *Creangă... de-alămăie*. ȘEZ. I 115/27.

II. P. a n a l. 1°. Specie de fasole (probabil: galbenă). Pe la noi poporul numește un fel de fasole **alămăie**, deosebind-o de fasole grasă, cireasă, hălăciugă, copăcel, oloagă, etc. (Vaslui). HEM. 686.

2°. (Mold. și Dobrogea) Numele unui dans țărănesc cu lăutari (PAMFILE, J. II), învârtită (PĂRVESCU, H.). Danțul **alămăie** se joacă de flăcăi și fete la hori și nunți, câte doi, făcându-se mai multe perechi. H. III 236, cf. SEVASTOS, N. 280/23.

[Plur. -măi. | Și: (Mold., Transilv.) **alămăie** (**alămăie**) s. f. LB. În sensul I 2° se întrebuințează — rar — și forma masculină: **lămăiu** și **lămăiu** MARIAN, CHROM. 53. | Adjective: (a) **lămăiiu, -ie** = de culoare lămăii coapte, galben deschis. MARIAN, CHROM. 53. *Flori lămăiiu*. GRECESCU, FL. 164; — **lămăios, -oasă** = cu multă zeamă s. coajă de lămăie. | Nomen agentis: (rar) **lămăier** s. m. = vânzător de lămăi. *Porunci să nu mai umble niciun lămăier*. PANN, ap. TDRG. | Diminutive: **lămăioară** s. f. = a.) lămăie mică; b.) (Bot.) = mic arbust din familia labiatelor, cu flori foarte aromatice, originar din regiunea mediteraneană. La noi se cultivă ca plantă aromatică pentru trebuințe culinare. Se mai numește: cimbru, cimbru-adevărat, cim-

bru-de-grădină, lămâiță. PANȚU, PL.; — **alămăioară** s. f. (Bot., Mold.) = gutuie. ȘAI-NEANU, D. U.; **lămăișoară** (pronunț. -mă-i-) s. f. = lămâie mică. DICȚ.; — **lămâiță** (pronunț. -mă-i-) s. f. = 1.) (Cor.) Numele unui dans popular. NICULESCU-VARONE, D. 110; 2.) (Bot.) a.) mic arbore (*Lippia citriodora*) din familia verbena-ceelor, cu florile mici, albe-trandafirii și cu niște frunze care răspândesc miros de lămâie când sunt frecate în mână. Este originară din America de sud (Buenos Ayres) și se cultivă prin casele oamenilor. PANȚU, PL.; b.) urechea babilii (*Peziza venosa*) ib.; c.) sirinderică (*Philadelphus coronarius*) și lămăioară (*Thymus vulgaris*). ib.; d.) hurmuz (*Symphoricarpos racemosus*) BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V nr. 3-4 p. 68. *Foaie verde lămâiță.* MAT. FOLC. 189. *Îi miroase... buzele-a lămâiță.* BIBICESCU, P. P. 374. *O cracă de lămâiță* MUSCEL, 29, cf. SEVAS-TOS, P. P. 61/2, H. II 142, IV 83, VII 480.]

— Din gr. λεμόνι (cf. mlat. *limonia*). Cf. limona dă.

LĂMAIER s. m.

LĂMĂIU, -IE adj.

LĂMĂIOARĂ s. f.

LĂMĂIOS, -OASĂ adj.

LĂMĂIȘOARĂ s. f.

LĂMĂIȚĂ s. f.

LĂMĂIU, -IE adj.

v. lămâie.

LĂMĂIU s. m. (Bot.) *Citronnier* (Citrus Limonium). — (Literar, cărturăresc) Pom originar din Asia, cultivat în țările calde pentru fructele lui (de culoare galbenă când sunt coapte) numite lămâi, a căror zeamă e foarte căutată pentru acreala ei și a căror coajă se întrebuințează în bucătărie pentru aroma ei plăcută. Floarea lămăiului, care trece drept simbol al curățeniei, e albă și bine mirositoare; lemnul lui se întrebuințează la fabricarea unor obiecte. Cf. lămâie (I 3°). *Pentru noi, cei mai cunoscuți reprezentanți ai arborilor din țările calde sunt portocalii și lămâii.* MEHEDINȚI, G. F. 174. [Și: (Mold., Transilv.) **alămăiu** s. m.]

— Din lămâie.

LA-MĂ-MAMĂ

LĂ-MĂ-MAMĂ

s. m. v. la^a.

LĂMĂU, -IE adj. v. lămâie.

LAMBĂ s. f. (Dulgh.) 1°. *Guillaume, bouvet.* 2°. *Feuillure, rainure.* — (În Țara veche).

1°. Un fel de rindea pentru lămbuit, adică pentru făcut scobituri pe muchea tocurilor de ușă sau fereastră (H. IV 255, cf. II 118, VIII 184, IX 439, X 506, XIV 308, XVI 134), lămbuitor, lămbar.

2°. Scobitura făcută cu această unealtă. *Sânt rânțele de scos lambe, altele de scobit blana.* DAMÉ, T. 115.

[Și: **lămbă** s. f. POLIZU, COSTINESCU. | Derivat: (dela *lamba* 2°) **lămbár** (lămbár H. XVI 97) s. a. = *lamba* (1°), lămbuitor, cf. ciubucar, mucher, gealău, buhaiu, robanc (revane), cioplitor, broască, hâlcitor. PAMFILE, I. C. 120, cf. DAMÉ, T. 115, H. III 196, I 24, V 17.]

— Din turc. *lamba* idem. Cf. lămbui.

LAMBĂ s. f. *Mancelle, attache* (fer, corde ou chaîne qui, dans la charrette, relie la tête de l'esieu à une partie de la flèche). — (În Țara veche; la car) Frânghia, fierul sau lanțul ce leagă crucile căruței la capătul osiei dinapoi. CREANGĂ, GL. Com. AR. TOMIAC, cf. H. II 88, 118, 186; III 30, 72; IV 75, 118; VII 390; X 479, 505, 507, 512, 539, XI 312. Se mai numește: (în)tinzător, vâtraie (DAMÉ, T. 9), coardă (H. X 69), cruce (H. IX 466). *Lambi* = două lemne fixate unul în proțap și altul de-asupra inimei, de capul cărora se atarnă niște crâmpeie de lanț sau niște nulele sucite (numite întinzători) până la capetele osiilor (Săcuieni, în Dâmbovița). H. IV 245. *Impăcat în sine, se prinse cu mâna de dricul carului, puse piciorul stâng pe lambă; icni odată și își făcu vânt d'asupra.* CONV. LIT. XLIV, vol. I 42. *Pune roata la loc, vără leuca, sucește lamba și-o strânge la scară.* CREANGĂ, P. 125. || (La sanie, jud. Neamț) *Funie* (numită și apărătoare, cetlău, gânj, legătură, lăntuș, prăjină s. vlăioagă) răsucită și strunită, cu care se ține legat proțapul de sanie. DAMÉ, T. 22. [Plur. *lambe* DAMÉ, T. 14 și *lămbi* H. II 81, (lânghi), mai rar *lambi* DAMÉ, T. 14, (lânghi) H. III 72). | Și: **lămpă** s. f. H. 266, IV 19.] — Din rut. (polon) *lanwa*, idem (din medio-germ. *Lanne*) BALKAN-ARCHIV, I 165.

LAMBĂ s. f. v. lămpă și lamba.

LAMBĂR, LĂMBĂR s. a. (Dulgh.) v. lamba.

LAMBRIU s. a. *Lambris*. — Placă de lemn, de marmoră, etc., cu care se căptușesc pereții în interiorul unei săli, locuințe, etc. *Subțierea tablelor... dela uși, dulapuri, lambriuri...* APOLZAN, U. 14. [Plur. -briuri].

— N. din fr.

LĂMBUI vb. IV^a (Dulgh.) 1°. *Feuiller, rainer.* 2°. *Emboîter.* — (În Țara veche).

1°. A face — în lung — cu lamba sau scobituri pe muchea unui lemn (cum ar fi la tocurile de ușă, fereastră, etc.), spre a-l face să se îmbuce cu alt lemn, a fălțui. [Gura de broască] *se întrebuințează pentru a curăți și lămbui („fălzu”) lemnele în unghiuri drepte și oblice.* APOLZAN, U. 11.

2°. A îmbuca, a împreuna două lemne (scânduri) printr'o creștătură. COSTINESCU.

[Adjectiv: **lămbuit, -ă** (ad 2°). *Scânduri care trebuie să fie bine lămbuite una într'alta.* COD. SILVIC 26. | Instrument: **lămbuitor** s. a. = *lamba* (1°), *lambar*. DAMÉ, T. 115, cf. PAMFILE, I. C. 120; APOLZAN, U. 13, H. VII 227. *Lămbuitor fix, lămbuitor oblic, lămbuitor schimbător.* APOLZAN, U. 14 și 15. | Abstracte: **lămbuire** s. f., **lămbuit** s. a. = acțiunea de a lămbui; **lămbuială** s. f. = lămbuire; *lamba* (2°) *Lămbuielile mai adânci...* H. IV 225].

— Derivat din *lamba*, cu suf. -ui.

LĂMBUIĂLĂ s. f. (Dulgh.)

LĂMBUITÓR s. m. (Dulgh.) v. lămbui.

LAMELĂ s. f.

LAMELĂR, -Ă adj.

LAMELĂT, -Ă adj.

LAMELIFÓRM, -Ă adj.

v. lamă.¹

LAMENTĂ vb. I^a refl. *Lamenter.* — A (se) boci,

a (se) tângui (STAMATI), a se căina, a se văita. Când natura nu se supune, vă mirați, vă lamentați și vă revoltați. C. PETRESCU, f. II 88, cf. C. V. 51. | (Neobișnuit: intrans.) Mirele răpește mireasa, iar muerile lamentează astfel: ... MARIAN, NU. 491. [Adjectiv: (<fr. lamentable) **lamentabil**, -ă adj. = (vrednic) de plâns, care inspiră milă; p. ext. foarte rău. *Aven n mai puțin de douăzeci și două de lamentabile stihuri.* IORGA, L. II 597. | Abstracte: **lamentare** s. f., (fr. *lamentation*, lat. *lamentatio*) **lamentăție** s. f. și **lamentățiune** s. f. = tânguire, bocire, văicăreală. *Așterne pe lamentații fără originalitate un veșmânt minunat de fraze bogate.* IORGA, L. I 542. *Lamentațiile în care crescuse...* C. PETRESCU, C. V. 226.]

— N. din fr. (lat. *lamentor*, -ari).

LAMENTABIL, -Ă adj. }
LAMENTĂȚIE s. f. } v. *lamenta*.
LAMENTĂȚIUNE s. f. }

LAMINĂ vb. I^a *Laminer*. — A transforma un metal în lame, în foi. [Adjectiv: **laminat**, -ă. *Fier laminat.* | Abstract: **laminare** s. f. | Instrument: (fr. *laminoir*) **laminór** s. a. = mașină care reduce o masă metalică în lame (treacănd prin două cilindre de oțel tare, care se învârtesc în sens contrariu).]

LAMINÓR s. a. v. *lamina*.

LĂMOSTE s. f. (Patol. pop.) 1°. *Diarrhée infantile*. 2°. *Formule magique pour guérir cette maladie*.

1°. Diaree, ieșire-afară, urdinare cu sânge și colice la copii. Bolnavul de *lamoste* varsă, are diaree (urdinare) și corpul i se molește ca o cărpă. GRIGORIU-RIGO, M. I 97. *Lamoste dela cocoși, Lamoste dela cântatul cocoșilor* (Descântec). MAT. FOLC. I 645.

2°. Descântec pentru vindecarea acestei boale. *Cu rădăcină de odoleon moaștele mai iscusite fac un cântec numit lamoste*. LEON, MED. 53.

[Verb: **lămosti** IV^a = a îmbolnăvi un copil de lamoste. *Să nu-l mai lămostiți, Să nu-l mai moleșiți*. GR. S. VI 101; (cu part. -adj.) **lămostit**, -ă = bolnav de lamoste. *Copil lămostit, cu urdinare și vărsături, se vindecă cu rută*. LEON, MED. 135.]

— Dint' un slav **lamostj* dela *lamati* „a frânge” (cf. pol. *lamanje* „dureri în corp”, rus. *lamota* „dureri în membrele corpului”). Cf. CIHAC, II 165.

LĂMOSTÍ vb. IV^a v. *lamoste*.

LĂMPĂ s. f. v. *lambă*.

LĂMPĂ s. f. 1°. *Lampe*. 2°. *Lanterne*.

1°. Aparat de luminat constând dintr'un vas („glob”) în care se pune un lichid combustibil (petrol, ulei, etc.), iar în acesta un fitil care se poate aprinde la capătul din afară. Cf. *opaiț, felinar, lămpaș, candelă. Lampa constă din: sticlă s. cilindru, mașină cu pâlărie, bășică sau plească și fitil*. Cf. PAMFILE, I. C. 59. Ea poate avea și un glob (de sticlă, faianță, etc. care acoperă cilindrul. *Lampe* = ung. *lampa*. VISKO, CĂMP. 221. (Fr.) *lampe* = un fel de candelă mare. VALJAN, 70. *Aprinzând lampa, m'am culcat*. C. NEGRUZZI, I 294. *Lampele-s aprinse*. ALECSANDRI, P. III 3. *Viorul glob al lampei*. EMINESCU, P. 252. *Bășica lămpii a crăpat, gazul s'a împrăștiat și a luat foc*. BOTEZ,

B. 72. *O lampă a filat o clipă*. TEODOREANU, M. II 183. *Lampă de masă*: cu picior, de pus pe masă. *Lampă de tavan s. cu hârzob* (HERZ-GHER., M. VII 11): atârnată de tavan, care se poate „trage” sau „ridică” cu ajutorul unui lanț. || P. a n a l. Orice aparat de luminat. *Lămpi electrice, de aceti-lină. Lampă de cvarț*: cu care se produc raze ultraviolete. | P. e x t. Aparat în care se găsește un recipient ca al lampii de petrol și care se întrebunțează la încălzit s. la fierț (apă, lapte, ceai, etc.).

2°. (Transilv.; și subt forma *lampă de mână*) Felinar (CABA, SĂL.).

[Plur. *lămpi* și (învechit) *lampe*. | Și: **leămpă** s. f. HERZ-GHER., M. VII 11; (<neogr. λάμπα) **lămbă** s. f. GR. S. V 121, (Vâlcea) DR. VI 473. H. IX 87, (cu plur. *lănghi*) PAMFILE, I C. 59; (<germ.) **lămpăn** = lampă cu gaz ce se pune la căruțe ca să lumineze în drumuri de noapte (Jina, în Transilv. GR. S. VI 239), felinar, | Nume de agenți (în Țara veche): **lampagiu** s. m. = cel care aprinde lămpile de pe străzi; — (fr. *lampiste*) **lampist** s. m. = negustor de lămpi; (la stabilimente mari) persoana însărcinată cu îngrijirea și aprinderea lămpilor. | Diminutive: **lămpoără** s. f. CARAGIALE, ap. CADE.; **lămpoără** s. f.; **lămpuță** (*leampuță*) s. f. HERZ-GHER., M. VII 11; **lămpită** s. f. *Am pornit-o prin besună cu lămpuța mea electrică*. BOTEZ, B. 52.]

— Neologism intrat pe diferite căi: din franțuzește *lampe* (în Țara veche, din nemțește *Lampe* (în Țara veche, Transilv. și Bucov.), din rus. *lampa* (în Basar. și, în parte, în Mold.), din ungrește *lâmpa* (în Transilv.) și din neo-gr. λάμπα (în Muntenia). Cf. lămpaș, lampadă.

LĂMPADĂ † *Torche*. — (Latinism la scriitorii ardeleni dela începutul sec. al XIX-lea). *Torță. Având cu sine lampade și făclii aprinse...* ȘINCAI, HR. II 39/s. *Descoperind lămpadele aprinse înaintară în șiraguri strinse*. BUDAI-DELEANU, Ț. 257. [Și: **lămpada** † s. f.]

— N. din lat. *lampada* (variantă dela *lampas* <gr. λάμπας, -άδος), idem. Cf. lampă, lampadar, lămpaș.

LĂMPADĂ † s. f. v. *lampadă*.

LAMPADĂR s. a. *Lampadaire*. — Suport vertical, în formă de picior, pe care se aplică una sau mai multe lămpi, cf. *candelabru*. În loc de *lampadariu* și *lampe*, *teatrul era peste tot iluminat cu lumânări de seu*. FILIMON, C. II 601. *Superbe lampadare venețiene*. UNIVERSUL, a. 1930, 22 Noembrie.

— N. din fr. Cf. lampă, lampadă, lămpaș.

LAMPAGIU s. m. }
LĂMPĂN s. a. } v. *lampă*.

LAMPĂNT, -Ă adj. *Lampant*. — (Despre petrol) Limpede, purificat prin distilare.

— N. din fr. (din prov. *lampa* „a străluci”).

LAMPÁS s. a. (Armată) *Lampas*. — Fâșie de postav roșu sau de altă culoare vie, cusută de-a lungul pantalonilor ofițerești. *Un căpitan cu lampasuri albastre*. BOTEZ, B. 5. [Plur. *pasuri*. | Și: **lampáz** s. a. *Jambierele...* *gâtuiiau pe pulpă pantalonii cu lampaz*. C. PETRESCU, f. II 70; **lampástru** s. a. TDRG.]

— N. din rus. *lampásu*, germ. *Lampass(e)* sau fr. *lampas*.

LĂMPĂȘ s. a. 1°. *Lampe, quinquet, lanterne. 2°. Fleur de pissenlît épanouie.* — (Transilv.).

1°. Felinar (LB., ION CR. II 219, VAIDA), lampă de mână (GR. S. VI 293). *Lempash.* ANON. CAR. *Le văd pe rând cutreirând strădele goale la lumina unui lămpaș sau felinar.* IORGA, N. R. A. I 361. *Pe invitați îi cunoștea după lămpașele or felinarele cu care venia.* PITIȘ, ȘCH. 107. *Umblă moartea prin grădină Cu lămpaș și cu lumină.* MARIAN, f. 282, cf. PĂCALĂ, M. R. 429. || Atributiv și predicativ servește spre a arăta un fel de superlativ al adjectivului flămând (propriu: Gol pe dinăuntru ca un felinar). *A postit o săptămână și acum e lămpaș = lihnit de foame* (Brașov).

2°. (Bot.) Inflorescența în formă de glob a pădăiei (*Taraxacum officinale*) în stadiul de fructificație, felinarul-furnicii (Brașov). Com. C. LACEA.

[Diminutive (ad 1°): **lămpășel** s. a. *Lempeschel.* ANON. CAR. 350, LB.; **lămpășuț** s. a. LB.] — Din ung. **lămpás**, idem.

LĂMPĂȘEL s. a. v. **lămpaș.**

LAMPĂSTRU s. a. (Armată) v. **lampas.**

LĂMPĂȘUȚ s. a. v. **lămpaș.**

LAMPÁZ s. a. (Armată) v. **lampas.**

LAMPIONI s. a. *Lampion.* — Un fel de felinar făcut din hârtie colorată și transparentă, întrebuințat la iluminat, lanternă venețiană. *Copacii îi decorează cu trandafiri de hârtie și lampioane tricolore.* TEODOREANU, M. II 75. *Programul așezat în atâtea culori cu fanfare și cu lampioane.* P. ȘEICARU, CURENTUL, a. 1930, 17 Sept. [Pronunț. -pî-on].

— N. din fr. (<ital. *lampion*, propriu: „lampă mare“).

LAMPÍST s. m.

LĂMPÎȚĂ s. f.

LĂMPȘOĂRĂ s. f.

} v. **lampă.**

LĂMPUȘ s. a. *Jeune pousse de saule.* — Mădiță tânără de un an ce iese din salcie, din salcâm, etc. și care se tunde primăvara. *Am tăiat crângile săciilor, dar n'au ieșit lămpușe, că s'au uscat* (Perșani). ȚARA OLTULUI, III.

— Cf. ung. *lompos* „care atârână“.

LĂMPUȘOĂRĂ s. f.

LĂMPUȚĂ s. f.

} v. **lampă.**

LĂMURĂ s. f. 1°. *Pur, véritable. Vrai. 2°. Le meilleur, la fleur, la crème.*

1°. (Atributiv pe lângă „aur“, „argint“, p. ext. „apă“) Curat, pur, adevărat, prisne. *7000 de talanți de argint lămură* ἀργυρίου δοξίμου). BIBLIA (1688) 307, cf. 314. *Doi stâlpi sânt acolo, unul de aur lămură, altul de izmarand.* HERODOT, 108, cf. 21. *În apa lămură... păstrăvi... nu mai conțineau cu joaca.* PLOPȘOR, C. 60. || A d v. *Vorbește lămură = curat, adevărat.* VĂRCOL, V.

2°. Partea cea mai curată, mai aleasă s. mai fină a unui lucru, frunte, floare (LB.); spec. partea aleasă, curată, dintr'un minereu s. din ceara brută (com. M. OLMAZU), cel mai subțire praf de făină (CHIRIȚESCU, GR. 251); fig. esență, elită. *Lamura.* ANON. CAR. *Și-l ferecă pre el (= scaunul) cu aur de lămură.* BIBLIA (1688),

ap. TDRG. *Lamur'a mierii.* COȘBUC, *Æ.* 21/21. *Lamura grăului.* BARCIANU. *Lamură curată de Rumân.* JIPESCU, O. 85. *Lamura* a fost numele unei reviste românești.

[Pluralul neobișnuit. Totuși trebuie să existe și un plural **lămuri**, din care s'a format singularul analog **lămură** s. f. *Cumpără diobu' asta de grosior (= smântână), că-i numai lămură* (Abrud). VICIU, GL. | În sensul 1°, și: **lămur, -ă** adj. *Aur lămur.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. || Adjectiv: **lămuratic, -ă** adj. = de lămură, curat, fin. *Moldovenii totdeauna secera grăul și pe toate celelalte până când sânt lămuratice și curate.* I. IONESCU, C. 127].

— Din lat. **lamina, -am** „bară s. placă de aur, de argint, etc.“. Cf. LB., TDRG. (Prin disimilarea lui *m-n* în *m-r*, ca în *numere* < *nomina*, *număr* < *nomino*, s'a născut mai întâi forma **lamere*, iar din aceasta *lamure*, ca *lature* < *latera*, *țermure* < *termina*. Dela acest plural *lamure* s'a format noul singular *lămură*. Nu trebuie deci să plecăm nici dela **lamula*, care ar fi forma mai veche a lui *lamella*, cf. G. Giuglea, *Cercetări lexicografice* p. 14, nici dela *lamula*, diminutivul lui *lamna = lamina*, cum propune I. A. Candrea în *Dief. encicl.*, căci acesta ar fi dat **laumură*). Cf. dubletul *l a m ă* și derivatul *l ă m u r i*.

LĂMURĂ s. f. v. **ramură.**

LĂMURĂ s. f. v. **lamură.**

LĂMURĂT, -Ă adj. v. **lămuri.**

LĂMURĂTIC, -Ă adj. v. **lamură.**

LĂMURÍ vb. IV^a. 1°. *Purifier, raffiner. 2°. Préciser, fixer; éclairer; s'éclairer, s'élucider. 3°. Explicuer. 4°. Distinguer, apercevoir.*

1°. Trans. (Despre metale, etc.) A curăți prin foc de corpurile necurate; p. gener. a curăți, a limpezi, a purifica. *Ca aurul în ulcea i-au lămurit.* MINEIUL (1776) 154^{1/2}. *În cuptoriul înfrânării și-ai lămurit trupul.* ib. 45^{1/2}. *Argintarul lucrează argintul lămurindu-l prin foc cu plumb, care trage arama.* I. IONESCU, M. 714. *Unii vântură vravul cu lopata, alții îl lămuresc pe cel picat din vânt cu felezeu' de pleavă.* id. C. 187. || Refl. A se face curat, a se curăți, a se limpezi, a se purifica. *Materia cea grosă, amară și sărată, ca printr'un limbic se lămurește.* CANTEMIR, IST. 140. *Să se lămurească prin foc de fărâdelegea lor.* C. NEGRUZZI, I 232. *Aurul se lămurește în foc.* ZANNE, P. I 116.

2°. P. ext. Trans. (fact.) A face să se distingă, să se deosebească, să se vadă limpede, deslușit, a desluși. *Au lămurit hotarul acestui loc.* LET. III 171/6. *Noi cu multă osteneală le-am deșătat și le-am lămurit [moșiile].* URICARIUL, X 235/17. || Fig. A limpezi, a clarifica. *Conversația... slujește a lămuri ideile noastre.* MARCOVICI, C. 38/10. *Îată acca ce ne va lămuri asupra misterioasei dame.* C. NEGRUZZI, I 45. *Nu știu eu bine să lămuresc aceste idei.* ODOBESCU, II 128/1. || Refl. A se desluși, a se distinge, a se arăta limpede, clar, a se limpezi, a se clarifica. *Unul una, altul alta răspunzând, se lămurește lucrul.* LET. I 285/23. *Să se lămurească toate semile și să se strângă toate rămășișurile în Vistieria.* MAG. IST. IV 120/19. *Acest privilegiu... sângur de sine se lămurește din însuși glăsuirea sa.* URICARIUL, IV 187/3. *S'au lămurit că locuința lui era așezată în cel mai sterp loc.* DRĂGHICI, R. 155. *Ideile se*

curăță și se lămuresc trecând prin leuzele noastre. MARCOVICI, C. 39/7. C'o singură ochire să poate lămuri. C. NEGRUZZI, II 262/5. Luna iese 'ntreagă ...lumina-i dulce tot mai mult se lămurește. EMINESCU, P. 253. Având trebuință a ne lămuri asupra ortografiei... MAIORESCU, CR. I 365. Încetul cu încetul însă gândurile s'au lămurit. SLAVICI, N. II 89. Se înflăcăra răsăritul tot mai tare și târgul se lămurea negru pe vălvoarea zării. SA-DOVEANU, M. 198.

3°. (Complementul la acuzativ s. — mai rar — la dativ e o persoană) A explica. *Lămuriți-mi, cum să urmăm?* DRĂGHICI, R. 109. *Lămurește-ne, ce să facem?* || Refl. A se explica. *Uite ce e, și să ne lămurim!* C. PETRESCU, C. V. 134.

4°. Trans. A distinge cu privirea, a zări. În mijlocul satului lămuri școala. D. STĂNOIU, C. 41.

[Și: **lămură** † vb. I^a. Hierul (= fierul) ce lămura [faurarul]. HERODOT, 28. | Adjective: **lămurit** (cu negativul **nelămurit**), -ă = curățit, limpezit, purificat; clarificat, deslușit, limpezit, explicat, clar, limpede. (Ad 1°) *Argintul lămurit* iaste cuvântul lu Dumnezeu. CORESI, EV. 318/5; cf. DOSOFTEIU, PS. 38. *Tăia iarăși bani de argint lămurit.* HERODOT, 262. *Argintul cel cu foc lămurit.* BIBLIA (1688) 372. *Laptele cel lămurit.* MINEIUL (1776) 148^{1/2}. *O fântână cu apă vie și cu ghizdele albe și lămurire ca cristalul.* SEVASTOS, N. 225/32. (Ad 2°) *Izvod lămurit să arate la domnie...* URICARIUL, I 66/17. *Evoluțiile istorice ale Românilor se fac mai lămurite.* BĂLCESCU, M. V. 7/30. (Adv.) *Într'această hartă se arată locurile mai lămurit.* DRĂGHICI, R. 19. *Grăesc mai lămurit.* id. ib. 117. *Trăsuri [ale feții] bine lămurite.* ODOBESCU, I 24/10. *Pravilile se cuvine a fi cu cea mai lămurită glăsuire.* PRAVILA (1814) IX. *S'au socotit... bătrânii... să fie lămurii.* URICARIUL XIX 37. *Să-și facă o idee lămurită de sine însuși.* MARCOVICI, C. 11/5. *Adevăruri lămurite.* I. IONESCU, C. VI. *Să-i dea mai lămurit răspuns.* C. NEGRUZZI, I 197. *Hotărârea împărătesei era lămurită.* ISPIRESCU, L. 307; — (în poezia populară cu caracter mistic) **lămurât**, -ă. *Să rămână curat, lămurat, Cum Dumnezeu l-o dat.* MARIAN, D. 34, 39, 125; — **lămuritor**, -oare adj. = curățitor, limpezitor, purificator; care lămurește, care deslușește, care clarifică. *Dovezi lămuritoare.* DONICI, F. 44. *Lămuritoare cuvinte de dreptate.* C. NEGRUZZI, II 297. | Abstract: **lămurire** s. f. = acțiunea de a lămuri; limpezire, curățire, purificare; claritate, deslășire, explicațiune. **Cu lămurire** loc. adv. = în mod lămurit, clar, limpede. *Urmează a se face socotealile tovărășiei cu multă lămurire.* PRAVILA (1814) 87. *Am văzut cu lămurire.* URICARIUL, I 216/2. *Acest adevăr rămâne cu lămurirea cuvenită.* I. IONESCU, C. 243. *Trebuie să dăm mai întâi o lămurire despre acest rege.* C. NEGRUZZI, I. 177. *Să aibă la cine alerga la lămuriri, când lecția ar fi fost prea grea.* G. VIFOR, LUC. IV 309. (Învechit) *Lămurire a socotelor* = lichidare. PONTBRIANT, BĂRCIANU. *Despre Bărlad... iarăși avem prețioase lămuriri.* BOGDAN, C. M. 2.]

— Derivat din **lămură**.

LĂMŪSTIE s. f. *Multitude, foule.* — (Transilv.) Multime mare. *Lămustie* = numeroasă furnicie. PRALE (1827). ap. CA. 659. *Au fost o lămustie de oameni* (Oravița). Com. COCA. — Cf. hălămuște.

LAN s. a. I. 1°. *Chaine.* 2°. *Corde* qui sert à rattachier au timon les palonniers pour les chevaux de

volée. II. Grande pièce de terre portant la même semente, *champs.*

I. (Oltenia) 1°. Lanț. *Un lan de fier pentru car* (Vâlcea). ȘEZ. III 74/31.

2°. Funia ce se leagă de oiștea unei trăsuri ca să ție crucea la care se pun cai înaintași. BARRONZI, L. I 111/10; cf. DAMÉ, T. 36.

II. Câmp lucrat (H. X 356) de o întindere mare (HERZ-GHER., M. VII 4), pământ semănat (H. X 77) cu același fel de bucate, ogor (ALECSANDRI, T. 1765) întins, cf. curea, lanț, arătură, tablă. *S'au pus o piatră și... peste lan...* altă piatră. URICARIUL, VII 17/33. *Verzeala și veseliea unui lan boronit.* I. IONESCU, C. 28. *Arau lanuri câte vezi cu ochii.* C. NEGRUZZI, I 246. *Lan de popușoiu.* ALECSANDRI, T. 703. *Valurile verzi de grânc legându-se pe lanuri.* EMINESCU, P. 236. *Niște lanuri frumoase de grâu, care dă în copt?* CREANGĂ, P. 155. *Lanuri de secară.* TEODORESCU, P. P. 284. *Seceră trei fete la un lan de grâu.* SBIERA, P. 107/30. *Eram pe un lan mare și frumos.* ȘEZ. II 161/30. *Lanuri verzi.* SEVASTOS, P. P. 267/17. *Bate piatra lanurile.* ȘEZ. III 200/14.

[Plur. *lanuri.* | Și: (ad I 2°) **lână** = stinghia de jos a jugului. Cele două jăgle țin lana. Ea mai este și la căruță, înainte, și la car, la mijloc, ținând vătraiele (= scările). (Boureni în Dolj). ION CR. III 347].

— Din slav. **lanŭ** „lanț“ (neatestat în sensul acesta, dar care a trebuit să existe — poate la Slavii desnaționalizați de Români în Nordul Dunării), din care sârb. *lanac* e un derivat. În înțelesul II cuvântul e împrumutat din rut. **lan**, idem. Înținderea de pământ s'a numit astfel după „lanțul“ cu care se măsură, cf. funie, curea, prăjină de pământ și chiar un lanț de pământ.

LÂNĂ s. f. v. **lan**.

LÂNĂ s. f. *Laine; toison.* — Părul lung și moale, care acopere corpul unor animale și mai ales al oilor (berbecilor, mieilor). *Lână* se numește acest păr și când e pe oaie și după ce s'a tuns și a fost lucrată. Oile se tund când încep să năpârlească, când adică loloașele (lațele, flinticurile s. flintoacele) se prind prin spini, după ce oile împăiază. Înainte de a se tunde de tot, oaia se suvintrează, adică se tunde numai pe burtă, piept, picioare și coadă. Lâna tunsă astfel se numește suvintretură, floci și dupi. Unii tund oile și toamna, pe subt coadă și pe picioarele dindărât. Această tundere se numește tușinare, iar lâna tunsă astfel tușină. După culoarea naturală, *lâna* e albă, brumărie, căprioie, laie, neagră, săină, sârbă (= cafenie), sură, vânăată. După ce s'a tuns, *lâna* se spală. Grăsimea lipicioasă care se alege la spălat se numește usuc (ursuc, suc). *Lâna* spălată se scarmână (carmână) și se piaptână. Firele lungi se numesc păr, calitatea mijlocie miezură, firele mai scurte canură, iar rămășițele (sau lâna tunsă de la coadă) codină. Ceea ce rămâne în pieptene se numește buci. Lâna rămasă dela cojocari se numește furda. După felul oilor, se distinge *lâna țigaie*: fină, subțire și moale; *țurcană*: cu firul scurt și mai aspru; *stogoșă*: de calitate mijlocie; *hăbuceasă*: mai lungă decât țigaia, dar mai aspră și mai firoasă (H. II 136). *Lâna* pieptănată se face caier și se toarce (cf. furcă, fus), se rășchie s. se rășchiază (cf. bucată, căleapă, scul, jirebie), se deapănă (cf. ghem), adesea se vâpșește (boiește, colorează), se urzește și se țese. *Lina* = lat. lana. LEX. MARS. 222.

Oile... lână dau. CORESI, EV. 38/38. Strângând și lână s'au apucat de lucrul postavului. LET. III 263/21. O legum cu un peatec de lână sau de piele. CALENDARIU (1814) 179/14. Părul [lame]lor îl întrebuița ca lână, pentru straie. DRĂGHICI, R. 65. Dintr'un fuior de o lână ca argintul torcea un fir. EMINESCU, N. 8. Produceau o cantitate imensă de piei, blăni..., lănuri pentru diferite întrebuițări... BOGDAN, C. M. 12. Mânile albe, cu degete fine petreceau pe pânzături acul cu lănuri colorate. SADOVEANU, P. 26. Mielul se făcuse mare. Acum îi aduse două lâne. ISPIRESCU, L. 209. Lănuri boite fel de fel pentru scoarțe și lăicere. CREANGĂ, A. 96. Lâna oilor. ȘEZ. II 194. Un ghem de lână. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 461. Harnică-i nevasta mea, Că'ntr'o lună Toarce-o lână. ib. 457. O'ndrugă ca lână. ib. 452. Din cincisprezece lăni Mi-a făcut mânuși în mâni. BIBICESCU, P. P. 186. # A cere lână de la broască = a cere un lucru care nu se află (cf. planta lână-broaștei). ZANNE, I 338, cf. III 203, 204, V 333, 368. || (Literar, după germ *goldenes Fliess*) **Lâna de aur** = cea mai înaltă decorație din Austria și Spania, instituită de Filip cel Bun în 1429. | Loc. adj. **De lână** = făcut din lână. *Metanii de lână*. C. NEGRUZZI, I 160. *Haine, ciorapi de lână*. || Fig. Păr des și moale pe capul omului (cf. HERZ.-GHER., M. 15); puf moale pe frunzele s. cotoarele unor plante (cf. lână-caprelor); un fel de mușchiu, de „mătreacă“ care acopere uneori brazii (cf. DIACONU, P. 46). || Compuse: (Bot.) **Lâna-broaștei** = mătasea-broaștei (*Zygnema* Ag. și *Spirogyra* Link.) PANTU, PL. Acum se ridică peste suprafață, printre alge (lâna broaștei) vârfulurile brazilor uscați. MOLDOVAN, Ț. N. 288. **Lâna-caprelor** = plantă acoperită cu perișori albi și deși, care crește pe stânci calcaroase și prin pășuni pietroase. ib. **Lâna-apei** = flanelle d'eau. DAMÉ, T. 186. **Lâna oaiei**. H. XII 170. [Cuvântul se întrebuițează de obicei la singular, însemnând tot părul de pe o oaie netuns s. după ce s'a tuns și s'a tors. Pluralul lâne sau lăni însemnează cantitatea de lână tunsă de pe mai multe oi, uneori și varietăți de lână (HERZ.-GHER., M. VII 15), în care sens se întrebuițează de obicei pluralul lănuri sau colectivele: lăneturi s. f. plur. s. lănet(e) s. f. plur. și lăneturi s. f. plur. = tot soiul de lănuri (mai ales colorate). ȘEZ. III 20. Șandramale... pline cu lăneturi [și] cu piei de tot felul. E. GRIGOROVITA, ap. CADE. Lănețele... în aceste flori... nu-și pierd niciodată fața. MARIAN, CR. 29. Dacă culoarea n'a ieșit frumoasă, lănețele se usucă. PAMFILE-LUPESCU, CR. 24. Deasupra cămășei pun o bondiță cusută cu lăneturi. SEVASTOS, N. 90/12. Ține între umere un suman cusut cu lănețe. id. 90/17. Mai rar se întrebuițează și singularul lăneacă s. f. = lână, strămătură. Îl leagă cu un fir de lăneacă roșie. GOROVEI, CR. 4203. | Adjectiv: (lat. *lanosus*, -a, -um) lănos, -oasă = cu multă lână, încărcat de lână; ca lână, de felul lănei (HERZ.-GHER., M. VII 15), (despre plante) acoperit cu un puf care seamănă cu lână. O mioriță lănoasă. ODOBESCU, I 215. Lănoasele oi. COȘBUC, Æ 64/22. Filamentele staminelor nude fără peri lănoși. GRESCU, FL. 16. Oi lănoase. MARIAN, S. I 171, cf. ȘEZ. III 9/11, ZANNE, P. I 498, 570; (cu verbul) lănoși IV^a = a scoate părul s. lână pe suprafața unei materii. COSTINESCU. | Diminutive: lănică s. f. (pl. -nicuri) = fir de lână în diferite colori pentru brodat; canva (PAMFILE, J. III). Filofția învăța cusătura cu triptic alb, cu arniciu roșu și cu lănicuri în fel de fel de fețe. SĂM. IV 845. Batistă... cusută frumos cu flori de arniciu sau lănicuri. MUSCEL, 5, cf. H. IV 11, 87; — lă-

nută s. f. = lână frumoasă. Lănuța Poleiță cu argint Varsă rază pe pământ. DR. V 530; — lănișoară s. f. MARIAN. | Nume de agent: (<lat. *lanarius*, -um) lănar s. m. = negustor sau lucrător de lână; — (cu derivatele): lănarie s. f. = fabrică sau prăvălie de lână, mărfuri de lână; — lănarică s. f. (Bot.) = a) bumbăcariță (*Eriophorum angustifolium* și *Eriophorum latifolium*); b) albumeală (*Leontopodium alpinum*). PANTU, PL.; — lănarită (BARCIANU) și lănarită (TDRG.) s. f. (Bot.) = bumbăcariță și firicică (*Filago germanica*) ib., DAMÉ, T. 186]. — Din lat. *lana*, -am, idem.

LÂNĂR s. m.

LÂNĂRÍCĂ s. f. (Bot.)

LÂNĂRÍE s. f.

LÂNĂRÍTĂ s. f. (Bot.)

LÂNĂRÍTĂ s. f. (Bot.)

} v. lână.

LÂNĂŪT, -Ă adj. v. la.

LANCASTERIAN, -Ă adj. *Lancasterien*. — După metoda pedagogică a lui Lancaster. Alături de Fleria mai luca și o altă societate... al cărei scop era înființarea de școli alilodidactice sau Lancasteriane în țările grecești. GHICA, S. 97. Gh. Cleobul... publică în Paris, înainte de 1810, table lancasteriane pentru școlile grecești. IORGA, L. II 48. [Pronunț. -te-ri-an. Plur. -rieni,-e și -riani,-e].

LÂNCE s. f. 1°. Lance. 2°. Houlette.

1°. (Milít.) Armă de atac cu coadă lungă și în vârf cu un fier ascuțit, suliiță, cf. dardă. Lancee = lancea. ANON. CAR., LEX. MARS. Aceste lănci cumplite. DOSOFTEIU, PS. 26, cf. 35, 132. Visul au arătat cum de o lance... voi pieri. HERODOT, 18. Săgeta și arunca cu lancea. DRĂGHICI, R. 152. Nu am lance de-apărare. C. NEGRUZZI, II 59/1, cf. I 118, 160. Ce cați tu la noi în munte? Lance'n coaste, bardă'n frunte...? ALECSANDRI, P. II 23. Lănci scânteie lungi în soare. EMINESCU, P. 242. Dați cu lăncile. ALECSANDRI, P. P. 65^b/21. Și în lance că-l lua. ib. 198/25. Lancea știe s'o 'nvârtească. TEODORESCU, P. P. 479, cf. 515 (unde lance e glosat prin „ciomag, bâzdoacă, topuz“).

2°. Bătă ciobănească (T. PAPAHAĞI, M.), având la vârf un fier ascuțit ca un cuțit (H. IV 155). Păcurar cu lance. MĂNDRESCU, L. P. 52/1.

[Plur. lănci și (rar) lance. Răzumași pe lungile lor lance. C. NEGRUZZI, I 160. | Și: (<ung. *landzsa*) lánge s. f. S'au aflat... spade, vârful de lăngi și alte frânturi de arme. MARIAN, T. 229. | Diminutiv: lăncet s. a. (plur. -cețuri?) = ornament pe cămășile femeiești din Rășinar. PĂCALĂ, M. R. 519. | Alt derivat: (cf. fr. *lancier*) lăncér (lăncier) s. m. = soldat din cavalerie înarmat cu lance, suliițăș. De mult venise lăncerul acesta? C. NEGRUZZI, I 39. Lănceri și săgetari. BĂLCESCU, M. V. 138. Lăncierii și poezii. D. ZAMFIRESCU, IMNURI PĂG. 27.]

— Din ital. *lancia*, idem, poate prin mijlocire ungurească *lanesa* (*landzsa*), idem. Cf. lanceolat.

LÂNCED, -Ă adj. 1°. Malade. 2°. Affaibli, fatigué. 3°. Fade. 4°. Languissant, mou.

1°. † (În limba veche) Bolnav. Rugăciure[a] credinței mântui-va lăngedulu [= bolnavul N. TESTAMENT 1648; pre celú bolnavú BIBLIA 1688]. COD. VOR. 134/13, cf. 98/2. Measeru și lăngedu [= boliaec DOSOFTEIU] sântú eu. PSALT. 134/16. Și goniia duhurile cu cuvântul și

tofi lăncezii vindecă. TETRAEV. 212. Cându te văzum (= văzurăm) lănged sau în temniță și venim (= venirăm) cătră tine... ib. 2446. Lănged era (= eram) și mă socotit. CORESI, EV. 34/10. Setoșii adăpați-i și lăngezii căutați. CUV. D. BĂTR. II 50. Pre mulți lăngedzi tămădui. DOSOFTEIU, V. s. 207/2, cf. 3 pr.

2°. (Une-ori la cei vechi și numai în acest sens astăzi, când cuvântul e pe cale de a dispărea) Slăbit de boală, sleit de puteri. *Sub scutul nebiruitor Tale puteri, slabe și lăngede.* CANTEMIR, HR. 3/15. *Tot trupul [e] lănced și înfiorat.* CALENDARIU (1814) 162/2. *Îți zic cu lănced glas.* ALECSANDRI, T. 141. *Păstorul obosit se trage la răcoare, Ca turma-i lăngedă cândând al apelor izvor.* OLLĂNESCU, H. O. 267. *Încovoiala lăngedă a trupului.* CARAGIALE, S. 64/10.

3°. (Bucov.; despre mâncări; poate influențat de rānced) Fără gust, sălciu. HERZ-GHER., M. VII 15 (germ. fad, von Speisen). *Untdelemm lāncid.* CUPARENCO, V. 44.

4°. (Apropiat de unii scriitori de fr. languissant) Lipsit de vigoare s. energie. *Accea lāngedă și scarbădă monotonie a onora din cântecele nemțești.* ODOBESCU, III 100/11. *Melodie... lāncedă.* MAIORESCU, CR. II 226.

[Și: lānged, lāngēt, -ă adj. | Derivat: lānceziu, -e adj. = lānced. *Ce stai lāncezie?* TEODORESCU, P. P. 661^b. *Ce poate să fie De stai lāncezie?* POMPILIU, P. P. 48/2.]

— Din lat. languidus, -a, -um, idem. Cf. lāncezi, lāngoare.

LANCEOLÁT, -Ă adj. *Lancéolé.* — (Bot.) În forma fierului de lance. *Foi lanceolate.* (Arh.) *Stil gotic lanceolat:* din perioada în care abundă ornamentele în forma fierului de lance. [Pronunț. -ce-o-]. — N. din fr.

LÂNCÉR s. m. (Mil.) } v. lance.
LÂNCÉT s. a. }

LÂNCEZEALĂ s. f. v. lăncezi.

LÂNCEZÍ vb. IV^a. 1°. *Être malade.* 2°. *Manquer d'appétit.* 3°. *Languir, traîner, dépérir, végéter.* P. † Intrans. (În limba veche) A fi bolnav, a boli, a se îmbolnăvi. *Și se (= dacă) lāncedzește neștire întru voi...* [= bolnavu-i cineva N. TESTAMENT, 1648; bolește cineva BIBLIA 1688]. COD. VOR. 134/75.

2°. (Popular în Bucovina, în expresia:) *Mă lāncezește la inimă* = îmi pierd pofta de mâncare. HERZ-GHER., M. VII 15.

3°. (Astăzi, literar, în parte după fr. languir) A fi într'o stare de toropeală, a simți slăbiciune și oboseală (din cauza unei boale), a tânji; cf. a se topi dea'mpicioarele; a fi lipsit de energie, de poftă de lucru. *Mulți seculi lāncezit-am [noi Români] sub a pieirei ceață.* ALECSANDRI, P. III 567. *O făcu de lāncezea și se topea d'ampicioarele.* ISPIRESCU, I. 264. *Să lāncezească ca un trântor.* id. V. 74/12-13. *Pe paie să lāncezești.* DOINE, 5/22. || Refl. *Ți s'a lāncezit sufletul de apă caldă.* C. NEGRUZZI, I 329. || Fig. A stagna, a nu mai mișca. *Întreaga acțiune lāncezește.* MAIORESCU, D. II 40.

[Și: lāngezi † vb. IV^a. | Abstracte: lāncezire (lāngezire) † s. f. = acțiunea de a lāncezi; bolire, tânjeală, piroteală. *Mă faci să mor, Maecenas iubite, întrebând, Dece în lāngezire molatecă zăcând, Simțirea mi s'afundă.* OLLĂNESCU, H. O. 375; — lāncezime (lāngezime) s. f. = boală; lāncezeală. LB. *Acastă boală să întâmplă celor ce*

călătoresc pentru întâia oară pe mare, având și numire: lāngezime de mare. DRĂGHICI, R. 10. *Cuprinsă de un fel de lāncezime sceptică.* MAIORESCU, CR. II 276; — lāngejúne † s. f. = boală. *Fu într'a mea lāngegiune te am, Doamne, de vindcăciune.* DOSOFTEIU, PS. 226, cf. 22. *Însuși, Domnitorule, de cătră toată lāngegiunea și supărarea neatînși.* MOLITVELNIC, ap. GCR. I 229/2; — lāncezeală s. f. = stare de mâncare (după o beție s. după mâncări negustoase, cf. HERZ-GHER., M. VII 15). *Luna de miere a trecut... lāsând în urmă puțină lāncezeală, câte o leacă de obosală, de plicțisală.* CONTEMPORANUL VI, vol. II 194. *Se miră de astă lāncezeală.* ISPIRESCU, L. 35; — lāngezie s. f. = lipsă de activitate. *Lāngezia e lucru necurat.* JIPESCU, O. 75].

— Derivat din lānced (lānged).

LÂNCEZÍE s. f. } v. lāncezi.
LÂNCEZÍME s. f. }

LÂNCOȘ adj. *Fier, hautain, superbe.* — (Ungurism în Munții Apusenii) Mândru, măreț, fudul, superb. FRÂNCU-CANDREA, R. 55.

— Din ung. lángos „înlăcărat“.

LÂNCOȚĂ † s. f. *Tromperie, ruse.* — Înșelăciune, vicleșug. *Cuvențele rostului lui fără-leage și lāncote* (= vicleșug DOS., înșelăciuni CC.2). PSALT. 65/s. [Verb; cf. paleosl. *lōkavīnovati* „a fi necinstit“) **lāncotí** † IV^a = a umbla cu vicleșuguri, a înșela. *Cuntiri-te* (= oprește-te) *de mânia și lasă bāsăul, nu revni să lāncotești* (= să-l ū hitleanești COR.: a hicleni HUR. de-a facerea vicleșug DOS.). PSALT. 67/11-12. *Și spre oamcrii tăi lāncotiră* (= hitleuiră CC.2) *cu voie.* ib. 171, cf. 146/13.]

— Din paleosl. *lōkota*, propriu „cârlig“.

LÂNCOȚÍ † vb. IV^a v. lāncotă.

LÂNDĂ s. f. *Lande.* — Șes foarte întins și nelucrat pe care cresc scăieți și mărăcini; cf. степă, dună, pustă. *Dunele cele mai mari din Europa sunt cele pe fărmlul francez numit „Landes“; ele trec de 50 m. și unele ating chiar 90 m. înălțime.* MEHEDIŢI, G. F. 144. *O negură deasă se'mpânzește peste landele pustii.* BOTEZ, B. 10.

— N. din fr.

LÂNDAU s. a. v. landou.

LÂNDGRAF s. m. *Landgrave.* — Titlu de noblețe dat unor principii suverani ai Germaniei de odinioară. *Vechii noștri landgrafi, maragrafi.* CONTEMPORANUL, II 247. [Rostit și accentuat, după fr., și **landgrāv.** | Derivat: (< fr. *landgraviat*) **landgraviát** (pronunț. -vi-at) s. a. = demnitatea de landgraf; țara guvernată de un landgraf.]

— N. din germ. **Landgraf.** Cf. maragraf.

LANDGRÁV s. m. } v. landgraf.
LANDGRAVIÁT s. a. }

LÂNDÓU s. a. *Landau.* — Trăsură mare cu patru roate, cu jelturi încăpătoare așezate față în față și cu acoperișul făcut în două părți; fiecare parte se poate coborî, după trebuință. *Un frumos landau de Viena venea înhămat de patru telegari.* C. NEGRUZZI, I 37. *Debarca aici dintr'un landou vast și prăfuit.* C. PETRESCU, I. II 243. [Plur.

-douri. | Mai de mult, cu rostire germană, și: **lândau** s. a. sing.]

— N. din fr. (După numele orașului german Landau, din Bavaria, unde s'a fabricat pentru întâia dată această trăsură).

LÂNDRĂ s. f. 1°. *Vicia striata*. 2°. *Crampon*. 3°. *Femme de mauvaise vie*.

1°. (Bot.) Plantă câțărătoare (*Vicia striata*) cu flori purpurii și violete. PANȚU, PL.

2°. P. a. n. l. (În expresiile): *A se ținea landră* = șir, lanț. Cf. CIAUȘANU, GL. *Cu câinii landră* = cu hoarda de câni tăbăriți pe el, de-ți ia anzul. ION CR. VIII 87.

3°. (Prin Maramureș) Femeie desfrânată. *Landră n'am fost, da m'oiu fa* (= face), *Drăguț n'am, da mi-oiu căta*. ȚIPLEA, P. P. 79.

[Și: **loandıră** s. f. = ceartă; gură rea, bârfitoare. *A se lua la loandıră* — a se certa. *Ține-ți loandra!* REV. CRIT. III 153.]. — Cf. langră.

LÂNEĂȚĂ s. f.

LÂNEȚE s. f. plur.

LÂNETURI s. f. plur.

LÂNETURI s. f. plur.

v. lână.

LÂNGĂ prep. 1°. *Près de, à côté de...* 2°. *Outre*.

1°. *Lângă* arată apropierea, starea s. mișcarea alături de cineva s. ceva (fără să-l atingă): *Aproape de, alături de. Sântu Jidovinu născutu întru Tar-sulu...* (= la N. TESTAMENT 1648) *picioarele lu Gamaliilu*. COD. VOR. 37/s. *Și fi-vă ca lemnul răsădit lângă* (= la HUR.) *ieșitul apei*. PSALT. 1/6. *Și-l îngropară la mândăstire ce o chema Hrisopolu, lângă mumă-sa*. MOXA, ap. GCR. I 62/6. *Se va apropiia lângă voi*. BIBLIA (1688) 48. *Satul Treabestiul ce iaste lângă târgul lângă Bacău*. URICARIU, XIV 265/30. *Vezi că sânt lângă tine*. BARAC, A. 56. *Mehmed... luase și pe nepotul său... lângă dânsul*. E. VĂCĂREȘCU, IST. 259/17. *Să o omoare... lângă trupul iubitei ei surioare*. KONAKI, P. 87. *Se răsădese aicea pe dinaintea una lângă alta*. DRĂGHICI, R. 49. *Săde deștept lângă comoara sa*. MARCOVICI, C. 9/10. *Am luat-o de mână și am pus-o lângă mine*. C. NEGRUZZI, I 50. *Gingașa floare ce crește'n vale, lângă pârău*. ALECSANDRI, P. I 213. *Un șanț lângă Alba Iulia*. BĂLCESCU, M. V. 393/31. *Și lângă ea 'n genunche e Arald*. EMINESCU, P. 200. *S'au oprit sub teiu, lângă străin*. COȘBUC, F. 70. *D-ta să te prinzi în joc lâng-o fată care fi-a plăcea*. CREANGĂ, P. 163. *Toate fețele ar fi voit să joace lângă el în horă*. ISPIRESCU, L. 185. *Cât îi fi tu lângă mine*. ALECSANDRI, P. P. 24/25. *Lângă ea ai adormit*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 247. *Tânăr lângă tânără, ca paiele lângă foc*. ZANNE, P. 768.

În unire cu prep.: **De lângă** = din apropiere. *Să vă depărtez pe dumneavoastră de lângă mine*. LET. II 91/14. *Iese în galeria de lângă ictacul său*. C. NEGRUZZI, I 77. *Trist se scula de lângă împărăteasa tânără*. EMINESCU, N. 3. *Un gemăt ieși de lângă pom*. ISPIRESCU, L. 83. *Bădiță de lângă noi*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 421. *Carnea de lângă os e cea mai dulce*. ZANNE, P. III 509. **Pe (pre) lângă** = a) în apropiere de cineva s. ceva, lângă, pe. *Și cursemu pre lângă u[n] ostrovu*. COD. VOR. 87/6. *Purta... pre lângă pitale cămașe de lână*. MOXA, 394/15. *Să aveți dimpreună judecătorii pre lângă voi*. NEAGOE-BASARAB, ap. GCR. I 169/17. *Bătrânii ascultând pe lângă foc, trăgeau cu sorții*. ALECSANDRI, P. I 21. *Pe sub colină râul curge 'ncins pe lângă ea*. COȘBUC, F. 124. *Se pârăleau pe lângă un foc*. CREANGĂ, P. 239;— b) alături de,

în comparație cu. *Elefantul fi se părea purece pe lângă acest cocoș*. CREANGĂ, P. 68; — c) în afară de. *Eu sântu Domnul Dumnezeu al tău, pre lângă mine Dumnezei striini să n'aibi*. CORESI, ap. GCR. 33/2. *Pe lângă aceste mai uvea strănse și pârăluțe albe pentru zile negre*. CREANGĂ, P. 3. **De pe lângă** = din apropierea... *I-au rupt zaoa de pe lângă grumaz*. LET. II 255/6. *Pentru a nu rezleți feciorii de pe lângă sine*. CREANGĂ, P. 3. *Stâlpii și ciubucele de pe lângă streșină*. ISPIRESCU, L. 37. **Până lângă** = până aproape de, până la... *Prăda Șchiaili Țara-grecescă până lângă Țarigrad*. MOXA, I. 392/12.

2°. (Învechit) *Afară de, pe lângă. Le-au scris în cheltuială multă și cu alți oameni buni încă lângă* (= pe lângă) *sine*. PALIA (1581), ap. GCR. I 38. *Lângă altele de nu le putem lungi, făcea acestea mai ciudat*. MAG. IST. I 352/3. *Mostenind lângă acestea și bubele lui Gheizi*. URICARIUL, XV 262. *Lângă aceaste mai dăm calului următoarele mestecături*. CALENDARIU (1814) 163/7. *Lângă aceste îi povesti și pricina venirei sale*. GORJAN, H. I 76. *Lângă aceste se mângăe știind că în același loc nu era niciodată iarnă*. DRĂGHICI, R. 140.

[Și: (mai adesea numai grafic): **lângă**. | *Lângă* fiind analizat în mod greșit ca *la + ângă*, s'a putut forma în loc de *de lângă, pe lângă*, formele contrase — întrebuințate mai ales în Transilv.: **dângă (dîngă, dînga)** prep. = de lângă. *Mândruța d'ângă el*. RETEGANUL, TR. 44/30. *Cu bădițu d'ângă mine*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 37, cf. HODOȘ, P. P. 193/1. *Drumul... cela dînga sat*. ZANNE, P. VI 97, cf. MAT. FOLC. 482, 1018, BUD, P. P. 17; — **p(r)ângă (p(r)îngă)** prep. = p(r)e lângă. *Prângă casa mândrii treci*. HODOȘ, P. P. 428/2. *Nu face p'ângă noi cale*. DOINE, 37/2. *Părăuș de pângă moară*. ȚIPLEA, P. P. 61, cf. BUD, P. P., PAPA-HAGI, M. 23, 158, ȘEZ. VII 61. *L-am sămănat prin grădină p'îngă gard*. MĂNDRESCU, L. P. 18/6. *Ea prin târg că să'mplimba, Pingă fusă că-m trecea*. ȘEZ. VII 60, cf. MAT. FOLC. 990, GIUGLEA-VĂLSAN, R. S. 57, 159, 317, 351, PAMFILE, I. C. 53, VICIU, S. GL. *Soru-sa mi se punea, Armele lui i le da, Pr'ângă el le încingea*. CORCEA, B. 74].

— În *ad casam* „acasă”, ideea de apropiere putea fi precizată mai bine fie prin *illac*, fie prin *longum*. *Illac ad casam* „acolo acasă” arăta apropierea într'un punct; *longum ad casam* apropierea pe o întindere. Față de *treci pe la casa vecinului* = prin apropierea casei, se zicea *treci pe lângă casa vecinului* = dealungul casei. Ideea aceasta de „apropiere pe toată întinderea” a slăbit în urmă; când *apud* și *justa* au dispărut din limbă, **longum ad** a ajuns să însemneze numai apropierea imediată. Și în ital. *lungo* (un *ombra lungo questa*, la Dante) și prov. *lonc* (*lonc lo rei Artus* „lângă regele Artus”) putem urmări o evoluție de sens asemănătoare. Cf. lung.

LÂNGĂLĂU s. a. Sorte de pâisserie. — (Ungurism în Bihor și prin părțile nordice ale Transilvaniei) Un fel de plăcintă coaptă în gura cuptorului (VAIDA); o pâtură de aluat ce se coace pe o lopată în vatra cuptorului, pe când focul arde de-abinele în lăuntru (ȘEZ. VII 181), pâne lată (BRAN, S.), coaptă în pripă, pe lopată, în gura cuptorului (POMPILIU, BIH. 1012), lipie.

— Din ung. **lángoló** „înlăcărat” (dela *láng* „flacăra”).

LÂNGĂVÍ † vb. IV^a v. langavie.

LANGAVÍE † s. f. *Feston, guirlande*. — Orna-ment arhitectonic de flori și fructe. LM., CIHAC.

[Verb: **lângăvi** † IV^a = a sculpta, a ornamenta cu langavii; a festona. PONTBRIANT.]

— Din turc. **ülân-kavi** „serpentin, sinuos, în zig-zag“ (din **ülân** „șarpe“). CIHAC, II 589.

LÂNGED, -Ă adj. }
LÂNGEJUNE † s. f. } v. **lânced**.
LÂNGET, -Ă adj. }

LÂNGEZI † vb. IV^a (ș. d.) v. **lâncez** (ș. d.).

LÂNGOĂRE s. f. (Pat.) I. 1°. *Maladie, infirmité. 2°. Typhus, fièvre chaude. II. Langueur.*

I. 1°. (În limba veche) Boală, infirmitate. *Se vindeca ei de lângori [= boalele BIBLIA 1688] COD. VOR. 4/11. Vindecă toate lângorile [= boalele COR. 2, neputerile HUR.; neputințele DOS.] tale. PSALTER. 211/2. Acela nevolnicii noștri priimi și lângorile poartă. TETRAEV. (1574) 212. Boalele și lângorile vindeca. CORESI, EV. 440/25. După lângoare, de nu se păzește bolnavul, ...întoarce lângoare și mai cumplită. VARLAAM, C. 267,3. Să depărta dela ei lângorile [boalele BIBLIA 1688]. N. TESTAMENT 5. Lângorile stângând cu ruga... DOSOFTEIU, V. S. 68. | P. ext. (Despre pomi) Îmbolnăvire. *Pricina lângoarei pomilor este bătrâneța. I. IONESCU, C. 16. | Fig. Fiind în lângoare arienească... DOSOFTEIU, V. S. 202,2.**

2°. Spec. (La scriitorii mai vechi și în popor; înlocuit tot mai mult prin) Febră tifoidă, tifos. În popor i se mai zice și boală-mare (H. IX 45), trohnă (ib. XVI 162). Pentru repartizarea geografică a lui lângoare și tifos (și pentru variantele formale) cf. harta nr. 121 (chestiunea 1629) din ALR. I. *Moarte de ciură și de lângoare. CUV. D. BĂTR. I 16. Ștefăniță Vodă au căzut în boală foarte grea, lungoare, cu chipul ciurmei era boala. M. COSTIN, ap GÂDEI. L-au ajuns o boală grea, lungoare. MAG. IST. IV 101/25. L-au apucat nește friguri a lângoare. DOSOFTEIU, V. S. 72. Ciurma și lângoare cea mai rea. CANTEMIR, IST. 109. Batori au murit în anul 1581; unii zic că... de lângoare. ȘINCAI, HR. II 235/6. I se întâmplă și moarte de lângoare. E. VĂCĂRESCUL, IST. 298/25. Asemenea e cu lungoarea, care cât bea mai multă apă, cu atâta i se mai aprinde seata. ȚICHINDEAL, F. 102. Grea lungoare... pe atunci s'a ivit. PANN, E. I 83. Au și murit atunci de lângoare la Pitești. P. MAIOR, IST. 192. Aici se bolnăvi de lângoare. C. NEGRUZZI, I 159. Mai bine aș avea lungoare decât fată mare. ALECSANDRI, T. 326. Se trezi din somn, îngreuiat de lângoare și de inimă rea. ODOBESCU, III 206. Influența, lingoarea, vărsatul. MAIORESCU, L. 157. O tăcere lungă... apoi un cuvânt al doctorului: „lângoare“. BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. D. 231. De lungoare (tifos, lingoare, boală-mare) se descântă rar. GRIGORIU-RIGO, MED. I 103. Zacc-un voinic de lungoare. MARIAN, I. 37, cf. BUD, P. P. 43, DOINE, 100/3, ȘEZ. II 214/17. A fost bolnavă de lungoare. CONTEMPORANUL IV 391. Șapte draci, șapte lângori. ION CR. 247. Nouă boale și-o lungoare. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 265. Să te ajungă... șapte lângori. BIBICESCU, P. P. 50. || Spec. *Lungoare neagră* = tifos. H. IV 91. *Lungoare nebură. MARIAN, NAȘ. 45.**

3°. (Bot.) Numiri de flori: **Floare** (s. rădăcină s. iarbă) de lungoare = plantă ierboasă cu florile galbene (*Lysimachia punctata*), numită și: gălbinele, gălbășoară. PANTU, PL.; usturoiță (*Alliaria officinalis*). ib.

II. (Latinism s. franțuzism) Lâncezală, oboșală, slăbiciune, sfârșeală. *Românii nu se mai deșteaptă din lângoare. P. MAIOR, IST. 253.*

[În sensul I 1°, plur. -gori; în sensul I 2° și II fără plural. | Și: (+ linge) **lîngoăre** s. f. = tifos. H. II 67, 83, 104, 122, 208; IV 14; VII 363, 367; IX 475: — (+ lung, fiindcă boala ține, după credința poporului, o lună de zile), **lungoăre** s. f. = tifos. H. III 141, VII 211, X 72, 483, GRAIUL II 25. | Adjectiv: **lângurós, -oasă** = de care zaci. *Vărsatul cel lânguros. PISCUPESCU, O. 247 (Cf. arom. lânguros = bolnăvicios). (Ad. II, după fr. langoureux) lângurós, -oasă* = plin de lângoare (II), de sensualitate. *Mă căesc ș'acum de acele prânzuri, unde languros... Îmi trădam iubirea singur. OLLĂNESCU, H. O. 370. (Adv.) Așa te vreau!.. zise el îmbrățișând-o languros. REBREANU, J. 238. Priviri languroase* = galeșe. | Diminutiv: **lângorică** s. f. = friguri de nervi. POLIZU.]

— Din lat. **languor, -orem** „slăbiciune“.

LÂNGORICĂ s. f. (Pat.) v. **lângoare**.

LÂNGRĂ s. f. 1°. *Bruit, tumulte. 2°. Vagabond. 3°. Affamé. 4°. Mot destiné à chasser les chiens.*

1°. Larmă, zgomot. LB. *Fac langră* = germ. lärmen, schreien. LB.

2°. Haimana, pierde-vară. **A sedea langră** = a pierde vremea. VICIU, GL. **A umbla langra** = a umbla haimana, calindroi, a bate poduri, pierde-vară, a tăia câinilor frunze. REV. CRIT. III 159.

3°. Nemâncat, flămând. VICIU, GL.

4°. Cuvânt care se spune cănelui când îl alungi: *Niè langră*, strigă la câine pe Jiu și Țara Hațegu-lui. VICIU, GL.

[Și: **leangră** s. f. = sgomot, larmă. FRÂNCU-CANDREA, M. 102].

— Cf. landră.

LANGURÓS, -OĂSĂ }
LÂNGURÓS, -OĂSĂ } adj. v. **lângoare**.

LANGŪSTĂ s. f. *Langouste*. — Un fel de rac de mare în felul stacojului (homarului) cu antene foarte lungi; se deosebește de acesta prin lipsa celor două foarfeci mari de dinainte. E foarte căutat pentru carnea lui gustoasă.

— N. din fr. (din prov. *langostu*, care e un dublet al cuvântului nostru *lăc* *cu* *stă*).

LÂNÍCĂ s. f. }
LÂNIȘOARĂ s. f. } v. **lână**.

LA'NLÊTE adv. *Sous la main*. — Îndelete (III), lăndemână, la loc potrivit. *Pune sîta la'nlete*: așa, ca să știi de unde s'o iei cu ușurință, când ai nevoie de ea. CIAUȘANU, GL. — Cf. îndelete.

LANOLÍNĂ s. f. *Lanoline*. — Substanță grasă, gălbuie, obținută din grăsimea (ușucul) lănei, întrebuințată la prepararea unor alifii și cosmetice.

— N. din fr. (compus din lat. *lana* „lână“ și *oleum* „uleiu“).

LÂNÓS, -Ă adj. }
LÂNOSÍ vb IV^a } v. **lână**.

LA NÓNTRU † adv. = **înăuntru**. *Mearsă mai la nóntru. DOSOFTEIU, V. S. 112.*

LANSĂ vb I^a. 1°—5°. (Se) *lancer*. — (Franțuzism destul de răspândit).

1°. Trans. A trimete ceva în diferite părți. *Ați lansat invitațiile?* REBREANU, J. 33. Fig.

(Despre o idee, un cuvânt, etc.) A răspândi, a face cunoscut. *Rosetti și Brătianu... mai de multe ori lansaseră făimoasa frază...* MAIOIRESCU, D. IV 315. *Acest cuvânt... îl lansaseră reporterii de gazetă.* GOGA, T. N. VI 1233.

2°. (Despre o afacere s. o persoană) A face cunoscut prin reclamă sau prin alte mijloace.

3°. (Despre un decret, mandat de aducere, etc.) A emite.

4°. (Mar.) A da drumul pe mare. *A fost lansat azi la Brest crucișătorul „Duquesne” de 10.000 [de] tone.* UNIVERSUL, 1930, 12 Oct.

5°. Refl. A-și da drumul, a se aiepta, a întreprinde ceva cu îndrăzneală, a se introduce, a pătrunde într'o întreprindere. *Românul nu este dispus... a se lansa de bună voie în celelalte industrii.* I. IONESCU, D. 498. *Nevoia de brațe a silit pe arendași a se lansa în introducerea mașinelor.* id. M. 491. *Ce să te lansezi departe în ale administrației școalelor, când nu știi până unde... poți merge?* MAIOIRESCU, D. IV 310.

[Part. -adj. **lansăt, -ă.** Publică o desmintire a acestei știri care a fost lansată din... cercurile... partidului. CURENTUL, 1930, 24 Nov.]

— N. din fr. (din lat. lanceare, dela lancea „lance”).

LANSCHENÉT s. a. *Lansquenet*. — Un joc de cărți (ieșit din uz). *Să cerc în stos și'n lanschenet de am noroc.* ALECSANDRI, T. 785.

— N. din fr (< germ. *Landsknecht*).

LANȚ s. a. I. 1° *Chaine*. 2° *Lattes*. 3° *Chaine, série, suite*. 4° *Liens, captivité, esclavage, servitude*. II. 1°. *Ancienne mesure de longueur*. 2° *Demi-hectare*.

I. 1°. Un număr oarecare de verigi, zale, inele sau belciuge, prinse unele de altele, cu care se leagă (ferecă) ceva s. cineva; cf. cătușe, fiare. **LANȚ** = catena. ANON. CAR. *Și zise se lu lege cu două lanțuri de fier* [: lanțuri N. TESTAMENT 1648, BIBLIA 1688], COD. VOR. 34/10. *Ca cu niște lanțur[i] de fier legându-mă, rob mă avea.* NĂSTUREL, ap. GCR. I 132/4. *O zugrumă cu un lanț și o velescu.* HERODOT, 226. *Un lanț de aur a iconiței ce purta în sân.* LET. III 193/24. *Din lanțuri izbăviți.* VĂRNAV, ap. GCR. II 194/23. *Șapte lanțuri de fier.* EMINESCU, N. 7. *În lanțuri legat, cutezătorul Nin-Musa intră palid.* COȘBUC, B. 15. *Porunci să dea drumul la doi zăvoi ce-i țină în curte în lanț.* ISPIRESCU, L. 179. *Și eu voiu sări, Lanț voi sărângâni.* POP., ap. GCR. II 329/13. *Să mă lege'n șase lanțe.* HODOȘ, P. P. 187. *Legat... Cu lanțuri și cu zăvoare.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 287. *Tânăr pus în lanț.* ib. 318. *Tu din lanțuri mă sloboade.* ib. 215. *Am un copil; dacă-l iau în brațe plânge, dacă-l pui jos tace.* (LANȚUL). GCR. II 369/32. *Leul, și în lanț fiind, se uită ca un voinic.* ZANNE, P. I 504. *Voinic la danț și la războiu în lanț, se spune celor fricoși.* ib. IV 564. *A scăpat ca cănele de (s. din) lanț:* anevoie, dar cu mare bucurie. ib. I 381. || **Spec. Lanț de căne:** cu care se leagă cănele. **Lanț de ceas(ornic):** cu care se leagă ceasornicul. **Lanț de căruță:** care servește la împiedecatul roților s. la legatul încărcăturii (HERZ.-GHER., M. VII 5). **Lanțurile crucii:** la căruță. DAMÉ, T. 10, 15. **Lanț de strâns:** la moara de vânt. DAMÉ, T. 162, PAMFILE, I. C. 188. (Mitol. pop.) Lumea e cuprinsă și ferecată cu două lanțuri: **Lanțul lui Sân-Petru și Lanțul lui Sânt-Ion.** Când vine Sân-Toader cu caii săi, sparge **Lanțul lui Sân-Petru**, își face drum și intră în primăvară. Când vine Sâmedru cu caii săi, sparge **Lanțul lui Sânt-Ion** și intră în iarnă. MARIAN, SE. II

34, cf. (*Închinarea lanțului Sfântului Petru*) ib. I 232.

2°. S. m. (Probabil, prin confuzie cu *laț*) Lemnele de pe căpriori, pe care se pun scândurile la casele acoperite cu blane. ION CR. VIII 90. Cf. H. XII 227. *După ce s'a încheiat astfel scheletul, se procedează la punerea stufului pe acoperiș și pe laturi... strângându-se între doi lanți, unul fix și celalalt mobil, cu teiu sau gânj.* GR. S. VI 47.

3°. Fig. (după fr. *chaîne*) Șir neîntrerupt, serie, înșiruire, urmare, înlănțuire, continuitate, succesiune. **Mijlocul lanțului celui nemărginit al ființelor.** MARCOVICI, C. 11/10. **Un lanț de dughene de lemn muced.** C. NEGRUZZI, I 194. **A noastră fericire schimbă vremea... în lanț de sărutări.** ALECSANDRI, P. I 139. **Fluturi mulți de multe neamuri vin în urma lui un lanț.** EMINESCU, P. 196. **Un lanț de argumentări.** MAIOIRESCU, L. 99. **Se uită posomorit la lanțul automobilelor.** C. PETRESCU, C. V. 164. | (**Spec.**) **Lanț de munți = șir neîntrerupt de munți, catenă.** **Un lanț întins de munți.** ALECSANDRI, P. II 109. # **A se ținea lanț = a urma neîntrerupt. Câte neajunsuri, toate se ținău lanț!** ISPIRESCU, L. 394. **Nevoile se țin lanț.** HERZ.-GHER., M. VII 5.

4°. Fig. Robie, servitute, sclavie, cătuși (fig.). *Cu inima'n lanț băgată.* BARAC, AR. 66. *A dragoștelor lanțuri.* KONAKI, P. 286. **Lanțul mahnirii.** MARCOVICI, C. 16/2. **De te-aș fi iubit, n'aș ședeă ferecat în lanțele doamnei B. C. NEGRUZZI, I 55.** **Voiu sfărâma toate lanțurile prejudețelor.** I. NEGRUZZI, VI 54. **Să mai scapi de-a grijei lanțuri.** CONTEMPORANUL, I 894.

II. 1°. **Lanț de zece stânjeni =** veche măsură (19 m. 67 în Muntenia, 22 m. 30 în Mold.) cu care se măsurau locurile. DDRF.

2°. (Prin regiunile vestice) Iugăr de pământ, pogon. GR. BĂN. Cf. I a n. *Tatăl meu a lăcomit La trei lanțuri de pământ.* HODOȘ, P. P. 358/3.

[Plur. **lanțuri**, rar (în Banat) **lanțe**. | Diminutive: **lănțuș** s. a. (plur. **-țușe și -țușuri**) = lanț mic (mai ales din metal prețios, servind ca podoabă); spec. o parte a carului și a saniei. **Lănțușele de aur.** BIBLIA (1688) 68°. Cf. 310, cf. IORGA, S. D. VIII 38/23, ODOBESCU, I 420. **Cu lăntușul pus la gât.** TEODORESCU, P. P. 523^b. **Carul se închide... cu niște funduri... Aceste funduri au două forme... A doua formă se compune din... lăntușurile...** PAMFILE, I. C. 135. Cf. 155, DAMÉ, T. 10, 15, 22; — **lănțușor (lăntușor)** s. a. și m. (plur. **-șoare și -șori LB.**) = lanț mic s. scurt. **Hier (= fier) și lăntușoare îmi fac(e) trebuință la un pod umblător peste apa Oltului (a. 1836).** IORGA, S. D. XIII 93. **Ceasornicul cu lăntușorul de după gât.** SADOVEANU, I. A. 76; — **lănție** s. a. (pl. **-țicuri**) = o parte a căruței, lăntuș. H. IX 202; — **lănțuleț** s. a. = lăntușor. POLIZU. | Numede agent: (ad II 2°) **lănțâr** s. m. = inginer de comasație (Bihor). COM. A. P. BĂNUȚ.]

— Din slav. * **laniec** (cf. bulg. *lanec*, sârb. *lanac*, slov., rut. *lanc*). poate prin mijlocire ungurească (**lânc**, idem). Și primitivul *lan* s'a păstrat în românește în amândouă sensurile (v. c.). Cf. lăntuh, lăntui.

LĂNȚĂR s. m. v. lanț.

LĂNȚĂRICĂ s. f. (Bot.) Nom d'herbe. — Numele unei burueni. H. XVIII 168.

LANTERNĂ s. f. *Lanterne*. — Felinar. *Lanterne transparente.* ALECSANDRI, P. III 83. *Lanterna electrică.* C. PETRESCU, I. I 3. *Lanternele frânarilor.* BOTEZ, B. 197. **Lanterna venețiană = felinar.**

nar de hârtie transparentă, de diferite forme și culori, pentru iluminatii. *Era minunată priveliștea... la lumina lanternelor venețiene.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. D. 220. **Lanternă magică** = aparat cu ajutorul cărui se proiectează pe o pânză albă imaginea mărită a unei figuri desenate pe o placă de sticlă. *Paiațe cu fulgere, o lanternă-magică...* TEODOREANU, M. II 509.

— N. după fr.

LĂNTEȚ s. m. *Planche horizontale.* — La garduri, lemnele puse orizontal (ION CR. V 279), scândură dreptunghiulară, groasă, de care se prind în cuie ulucile (GR. S. V 121). *Lănțeții de subțrină, pe care punem slăninile.* AL LUPULUI, P. G. 27.

LANTETĂ s. f. 1°. *Lancette* 2°. *Danse paysanne.* 1°. (Chirurg.) Instrument de chirurgie, având o lamă foarte ascuțită, cu care se vaccinează, se deschide o vână, un abces, etc. Cf. STAMATI.

2°. (Vâlcea) Joc țărănesc, un fel de sârbă s. învârtită, jucată de două perechi care stau față în față. VARONE, J. R. 41.

— După fr. s. din germ. *Lanzette*, idem.

LĂNȚIȘOR s. a. și m. v. lanț.

LĂNTRU † adv. v. înăuntru.

LANTŪG s. a. v. lăntug.

LANTŪG s. a. și m. 1°. *Chaîne, chaînette.* 2°. *Measure de longueur.* — (Mold.)

1°. (În limba veche) Lanț (I); (astăzi mai mult cu înțeles diminutiv) lăntșișor. *Cu două lanțuțe îl legară.* VARLAAM, C. II 82. *Au fost legat de brâu zălei cu lanțuț de aramă.* HERODOT, 495/6. *I-au băgat înuntru... cu lanțuț de grumazi.* LET. II 129/32. *Îl băgară în butuci și în lanțuțe.* DOSOFTEIU, V. S. 28, cf. 42, 152, 1362. *În lanțuțe nedezlegate l-au legat.* CANTEMIR, IST. 307, cf. 57. *Heresteie, dăți, lanțuhuri și celelalte.* DRĂGHICI, R. 252. *Un urs legat cu lanțug de-un stâlp.* ALECSANDRI, T. 1296. *Zăvodu' cel din lanțuh.* id. T. 939. *Din aur gătite lăntuguri.* COȘBUC, AE. 135/33. *La picioare cu lăntug.* MĂNDRESCU, P. P. 97/18, cf. (lanțug) BUD, P. P. 49. *Rob la Turci, Cu grumazu în lăntugi.* VASILIU, C. 129, ȘEZ. VI 114.

2°. Lanț (II 1°). *Acei voinici măsoară cu prăjina și lanțugul locul.* STAMATI, ap. CADE.

[Plur. -țuguri și -țugi. | Și: lăntŭg; lăntŭh (lăntŭh) cu plur. -țuge și -țuhuri; lăntŭv s. a. cu plur. -țuvuri. *Un lanțuv de aur.* URICARIUL, XVI 203/22. | Diminutiv: lăntŭjél s. a. = lăntșișor, râtez (ȘEZ. III 87/10). *Un lăntŭjel de aur.* URICARIUL, XVI 205/3. *Ține o mână la lăntŭjelul amicului.* I. NEGRUZZI, V 67. *Trei sute de lăntŭjele de aur.* MARIAN, O. II 318, cf. I. 55; ȘEZ. II 87/10]. — Din rut. *lane(j)uh lane(j)ug*, idem. Cf. lanț.

LANTŪH, LĂNȚŪH s. a. v. lăntug.

LĂNȚUI vb IV^a 1°. *Enchainer.* 2°. *Latter, poser des lattes.*

1°. = înlăntui. *Vizita colonelului... îi lăntui mințea ca prin farmec.* NĂDEJDE, ap. TDRG. | (Ref.) *În sânul plăcerilor ce nemărginit se lăntuia.* MARCOVICI, C. 15/18.

2°. = Lătuí. Cf. H. XII 140.

[Adjectiv: lăntŭit, -ă = înlăntuit. *Lanțurile ceale lăntuite.* BIBLIA (1688) 59. *Toate părțile lumii sânt lăntuite într'un astfel de chip.*

BĂLCESCU, M. V. 5/4. *Fulgere lăntuite de un nor.* EMINESCU, N. 23. *O corabie... lăntuită în ancorele ei.* ODOBESCU, III 248/11. *Erau lăntuiți peste tot timpul.* RETEGANUL, P. IV 521. | Abstract: lăntuire = înlăntuire. *Note adunate și împreunate cu foarte slabe lăntuiri între ele.* ODOBESCU, II 232].

— Derivat din lanț cu suf. -ui. (La scriitorii moderni, după fr. *enchaîner*).

LĂNȚUJÉL s. a. v. lăntug.

LĂNȚULEȚ s. a.

LĂNȚUȘ s. a.

LĂNȚUȘÓR s. a.

} v. lanț.

LANTŪV s. a. v. lăntug.

LĂNŪȚĂ s. f. v. lână.

LAOLĂLTĂ adv. v. olaltă.

LĂONTRU adv. = înăuntru. CANTEMIR, HR. 286.

LAÓR s. m. v. lăor.

LĂOR s. m. (Bot.) v. laur.

LĂOR s. m. *Filasse de chanvre ou de lin.* — Firele de cânepă sau de in din care se face fuiorul; cânepa în forma ei primă de prelucrare (Oravița). Com. COCA. *Inul a devenit o recoltă însemnată... femeile sătenilor năvălesc a-l culege, a-l bate, a da sămânța arendașului, iar țăorul a-l topi și a-l lya pe din două cu arendașul.* I. IONESCU, M. 467, cf. C. 26, D. 353. *Pânză de lăor se zice la pânza din cânepă.* X. XVIII 144. *Mândră... Cu polcuță de laor.* EPURE, P. 91. *Mi-l lega... cu trei ștanguri de laori.* ALEXICI, L. P. 28/27. [Și: lăor s. m. Forma lăor s. m. la CIHAC, I 141 e suspectă.]

— Etimologia necunoscută. (Tiktin, *Dieŭ germ.-rom.* credea că ar putea fi lat. *liber, -bri* „firele de subț scoarța arborilor“ și-l asemăna, în ceea ce privește forma, cu *fiori* din *febris*).

LĂORE s. m. (Bot.) v. laur.

LĂORŪSCĂ s. f. (Bot.) v. lăuruseă.

LĂPĂ s. f. *Bouillie.* — Zeamă groasă. DICT. — Din n.-gr. *λαπάς*, idem (Există la toate popoarele balcanice). CIHAC, II 668.

LĂPĂDĂ vb. I v. lepăda.

LĂPĂÍ vb. IV^a. *Laper.* — (Despre câni) A bea s. a. mânca ceva lingând cu limba. *Dar cucoana a propie paharul aplecat de botul favoritului, care începe să lăpăe, și lăpăia și lăpăia, până când...* CARAGIALE, M. 334.

— Din bulg. *lapam* „mănânc, sorb cu lăcomie“.

LAPANÉȚ s. a. Sorte de *gâteau.* — Plăcintă coaptă pe vatră (Bonț, în Transilv.). PAȘCA, GL. Cf. lăpiștoc, lașpaniță.

LĂPĂST s. a. *Boue.* — Noroiu afund, mocirlă pe marginea râului (Bonț, în Transilv.) PAȘCA, GL. — Cf. ung. *lăpa* „mocirlă“. Cf. lăpiți.

LĂPĂVITĂ s. f. v. lapoviță.

LAPIDĂ vb. I^a. *Lapider.* — (Franțuzism) A ucide cu pietre; fig. a persecuta, a gonii din

rândul oamenilor, cf. boicota. *Te lapidează, te întrecează la balamuc.* TEODOREANU, M. II 458.

— N. din fr.

LAPIDĂR, -Ă adj., adv. *Lapidaire*. — (Neobișnuit) De piatră; figurat (despre stil s. vorbire) ca tăiat în piatră: scurt și concis, ferm, energic. *Dela malurile... Dvnrării, unde monumentele lapidare fuseser aduse de Traian... ODOBESCU, IST. ARCH. 149. Dumitru Brătianu nu iubea să vorbească mult, dar când vorbea, cuvintele lui pătrundeau și mișcau sufletele până în adâncurile lor; ele aveau acea formă plastică și lapidară care caracterizează situațiunile.* STURDZA, M. 64. *Scrisă în stil lapidar.* MAIORESCU, D. I 54. *Lapidarele povești ale ilustrului florentin.* CARAGIALE, N. F. 95/11. *Concizie lapidară.* D. RUSSO, BUL. COM. IST. I 61. *Simți nevoia... de a fi lapidar.* TEODOREANU, M. II 255.

— N. după fr. (lat. **lapidarius, -a, -um**, din *lapis, -idem* „piatră“).

LAPIDĂRIU s. a. — (Latinism, termen nou de Arh.) Muzeu în care se păstrează monumente de piatră.

— N. din lat. **lapidarius, -a, -um** (din *lapis* „piatră“).

LAPIS s. m. sing. 1°. *Lapis*. 2°. *Crayon de nitrate d'argent*.

1°. Substanță minerală de culoare albastră.

2°. (Transilv., Banat) Creion de nitrat de argint (cu care se ard unele boli de piele). *Colțurile gurii arse cu lapis.* IRINEU, S. B. 38.

— N. din lat. **lapis** „piatră“ (în sensul 2° din lat. științ. *lapis infernus* propriu „piatra iadului“ s. *nitratu*).

LĂPIȘTÔC s. a. Espèce de *gâteau*. — Turtă de făină de cucuruz (= porumb) frământată cu apă rece și coaptă în spusă (Sângeorz-Băi). PAȘCA, GL.

— Cf. ung. *lapis* (= *lapos*) „lătăreț“. Cf. *lăpiți, lapaneț*.

LĂPIȚI vb. IV^a refl. *S'étendre*. — A se lăți (despre un aluat, fig. despre un om care ocupă un loc mare). HERZ-GHER., M. VII 5.

— Cf. ung. *lapitni* „a întinde (aluatul), a face lătăreț“.

LAPÔN, -Ă adj., subst. *Lapon*. — (Locuitor) din Laponia, (cetățean) al Laponiei. *Limba laponă*.

LĂPOVIȚĂ s. f. *Pluie mêlée de neige*. — Ninsoare amestecată cu ploaie (H. IV 152, 243, VII 383, X 464, 534, cum e aceea din zilele babelor), zloată (PAMFILE, VĂZD. 169), ciorbă (2°), flească, fleșcăială (H. IX 3). *Primăverile se arată cu lapoviță și în călduri.* I. IONESCU, M. 60. *Tulpine surpate și în lapoviță inecate.* ODOBESCU, III 182/21. *Caii... răsuflau în lapoviță.* DELAVRANCEA, 5 117. *Vara..., pe înălțimile mai mici e lapoviță.* POPOVICI-KIRILEANU, BR. 35. *Veneau vânturile grele și lapovițele.* SADOVEANU, SĂM. V 975. *Un vișor cumplit — cu lapoviță în două.* CREANGĂ, P. 143. *Se întâmplă lapovițe.* ȘEZ. IV 128/12. *Zăpadă însoțită de lapoviță ori de vișor.* MUSCEL, 36. [Rostit regional și *lapoghiță* H. XI, 434. | Și: **lăpăviță** s. f. CADE.; — (pe la Brașov): **șleapoviță** s. f. = noroiu pe drum, când începe să se topească zăpada, flească. JAHRESBER. VIII 84, ALEXI].

— Din bulg. **lapovica** (sărb. (h) **lapovica**), idem.

LĂPSUS s. a. *Lapsus*. — (Latinism) Scăpare

(din vedere), greșeală (făcută din înțeață). *Lapsus calami* = greșeală scăpată din condeiu. Cf. MAIORESCU, CR. II 73. *Lapsus linguae* = greșeală scăpată din gură. || (Impropriu) Lipsă, lacună; interval de timp.

— N. din lat. **lapsus, -us** „alunecare“.

LĂPTĂ vb. I^a trans. *Allaiter*. — (Complementul: copilul) A da lapte să sugă unui copil, a da țată, a alăpta, cf. a apleca. *Să lăpteze pe fiu-său.* RETEGANUL, P. V 27/28. *Copilașul meu, Cine l-a lăpta?* PAMFILE, C. T. 23. Cf. GOROVEI, CR. 890. [Și (neobișnuit): **lăpti** vb. IV^a. JIPESCU, ap. TDRG. | Abstracte: **lăptăre** s. f., **lăptăt** s. a. [Se da copilul] unei femei spre lăptare. MARIAN, NA. 353. *Lăptarea* [copilului]. id. 142. | Derivat: **lăptări** vb. IV^a (Păst.) = a da să sugă, a apleca. *Oaia care fată târziu și e lăsată să lăptărească mielul toată vara, se numește oaie sugară.* GR. S. VI 46.]

— Derivat din **lapte**.

LĂPTĂCIU s. a. (Pesc.) v. **lăptaș**.

LAPTAGIOĂICĂ s. f. } v. **lapte**.

LAPTAGIU s. m. }

LĂPTĂR s. a. (Pesc.) v. **lăptaș**.

LĂPTĂR s. m. } v. **lapte**.

LĂPTĂREĂSĂ s. f. }

LĂPTĂRI vb. IV^a v. **lăpta**.

LĂPTĂRIE s. f. } v. **lapte**.

LĂPTĂRIȚĂ s. f. }

LĂPTĂȘ s. a. (Pesc.) *Grand filet de pêche*. — Plasă de pescuit, de 40 m de lungă și de 14 m de lată întrebuințată în apele curgătoare. Cu *lăptașul* pescuiesc 6 oameni în două bărci. Cf. *năvod, setcă.* JAHRESBER. IX 297. *Lăptașul* este o plasă... cu un sân foarte mare... compus din trei sau patru plăși mari și împreunate. ANTIPA, P. 427. *Cu reșca se pescuiește ca și cu lăptașul.* id. 431. *Pescuirea șalăului se face mai mult cu năvodul și lăptașul.* FR. ATILA, 325. [Și: **lăptăciu** s. a. H. II 253; — **lăptăr** s. a. ib. VII 538].

— Din bulg. **laptaș**, idem.

LĂPTĂȘ s. m. (Bot.) v. **lapte**.

LĂPTE s. m. și a. 1°. *Lait*. 2°. *Lait donné par la traite de l'ensemble du troupeau*. 3°. *Lait, suc blanc* de certaines plantes. 4°. Sorte de *danse paysanne*.

1°. Lichid alb, opac, dulce la gust, secretat de țâțele femeii și ugerul animalelor mamifere de sex feminin; este primul aliment complet cu care se hrănește omul după naștere și animalul după ce a fost fătat (cf. *colastră*). Din el se pregătesc multe lăptării și brânzeturi (cf. *frupt*) și cu el se gătesc multe mâncări. *Laptele* se sugă și se mulge; el se bea crud sau fiert; dacă-l lași prea mult să fiarbă, dă în foc. Cât timp nu se alterează e numit **lapte dulce**. Când mulgi laptele, el face spumă; laptele nefiert (crud) face de-asupra frișcă (slifcă); dacă-l lași să stea mai mult, face smântână. *Laptele* smântănos se numește **cu mană**. (DAMÉ, T. 31); când, din cauza căldurii, smântâna nu se prinde bine de oală, *laptele* e sborșit (ȘEZ.) IX 146). Dacă i se adaugă anumiți acizi sau fermenți, laptele se adună, se serbezește, se covăsește s. se închia-

gă. Vacii, oii s. caprei îi poate pieri, se ca s. fugi *laptele*; se crede că duhuri necurate îi pot lua *laptele*. *Laptele*, îndată după fătare, e mai subțire; la vaca mănzată, e mai gros. *Laptele* servește ca termen de comparație pentru culoarea albă curată; cu spuma *laptelui* se aseamănă o fință albă, foarte frumoasă; scaldatul în lapte, care, după cum se crede, înfrumusețează pe om, e considerat ca un lucru foarte plăcut, pe care nu și-l pot permite decât cei foarte bogați și însemnează cea mai mare purtare de grijă pentru cineva. (Cf. CIAUȘANU, V. 29).

Lapte = lac. ANON. CAR. *Unt de vacă și lapte de oaie*. PSALT. 314/s. *Cu lapte adapă*. CORESI, EV. 39/1. *Dinții lui mai albi vor fi decât laptele*. PALIA, ap. GCR. I 36/6. *Bori* (= bori) *laptele mâni-sa în palmă*. SF. SISOE, ib. 7/15. *Lapte sârbăd*. M. COSTIN, ib. II 12/16. *Au poftit pușinel lapte să mănânce*. LET. II 245/18. *De să va găsi ...creun păstor de oi, să fie mulgând oile stăpânului pe furii și de va fi vânzând fructul* [: *laptele MUNT.*], *să-și piardă simbria*. PRAV. 30. *Astăzi... oile se bagă în lapte*. EMINESCU, N. 142. *O vadră de lapte dulce*. CREANGĂ, P. 214. *Să se îmbăcieze în laptele iepelor*. ISPIRESCU, L. 31. *Când a pierit laptele vitei... atunci se descântă de adusul laptelui*. GRIGORIU-RIGO, MED. II 1. *Când dă laptele în foc...* ȘEZ. II 66/25. *Lua laptele dela vaci*. ȘEZ. III 133/11. *Se întâmplă să fugă laptele dela lehză*. MARIAN, NA. 147. *Laptele de capră se amestecă... cu al oilor*. PAMFILE, I. C. 28. *Ca să faci unt de-ădreptul din lapte...* pun *laptele după mulsoare în putineiu*. id. ib. 24/1. *Laptele de bivoliță se întrebuițează ca și cel de vacă*. id. ib. 28. *După ce laptele s'a muls, el se măsoară cu cotul*. id. ib. 32. *Închegatul sau prinsul laptelui de oaie se face cu chiag*. id. ib. 32. *Când o vacă cu lapte înfearcă sau laptele i se împușinează, când laptele se întinde ori are o față albastră, se zice că mana îi este luată și se caută de mană*. id. B. 70. *Ca să nu-1 sece laptele unci femei...* id. B. 42. *Strigoii iau laptele dela vacile mulgătoare*. id. D. 139. *Când mă uit la fața lui, Parcă-i spuma laptelui*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 37/22. *E senin ca laptele*. DOINE, 181/4. | Măncări preparate cu lapte: *Lapte cu orez*. ȘEZ. VII 75. *Lapte cu crupe*. ib. *Orzul să mi-l dai fiert în lapte*. ISPIRESCU, L. 3. *Lapte îngrășat*: se pune pe foc lapte dulce... cu sare, și se lasă până fierbe. Când începe să undeaască, cu o mână se țărăe făina, iar cu alta se mesteacă în lapte. ȘEZ. VII 75. **Lapte de pasăre**: un fel de mâncare ce se dă mai ales copiilor sau se servește ca prăjitură; se face din gălbenuș de ou proaspăt îndulcite cu zahăr, în care înoată niște găluște de albuș bătut cu zahăr. **Lapte de găină**: gălbenuș de ou proaspăt bătut bine în apă caldă îndulcită cu zahăr; se dă copiilor când tușesc. LEON, MED. 92. *Lapte cu păsăre*. *Mămăligă cu lapte*. *Cafea cu lapte*. # *Parcă e scaldat în lapte dulce*: foarte frumos, curat, spălățel. CIAUȘANU, V. *A spune și laptele pe care l-au supt (dela mamele lor)*, se zice despre hoții cari mărturisesc totul, fiind bătuți, chinuți. ib. *Nu se alege laptele din păsăre* (s. grăul din neghină): nu poți să știi cum se va desvolta, nu se arată cum va fi un lucru. Cf. ib. *Banii sânt ca laptele*: nou-nouți. id. GL. *Să-ți miroase oala a lapte și piciorul a baligă nu, nu se poate*. RUSSO, S. *Oaia să o mulgi până îți dă lapte, că de o vei trage mai mult, sânge, iar nu lapte vei scoate*: să nu ceri supușilor peste puterea lor. ZANNE, P. 1 568. *Nu lăsa laptele pe sufletul vitelului!* ib. I 498. *Îi sporește ca laptele țiganului*, se zice când crezi că dai de un folos și te alegi cu paguba. ib. III 589. *E învățat ca mâța la lapte*: are năravuri rele. ib. III 588. *Vaca răstoarnă găleata după ce*

o umple cu lapte, se zice de cel ce-și batjocorește singur munca. ib. I 688. *Faptele, faptele, nu oala cu laptele!* = omul se judecă după faptele sale. ib. IV 20. *Asta-i lapte cu colac*, se spune despre o întâmplare plăcută, folositoare. ib. III 532. **Vacă bună (s. rea) de lapte**: care dă lapte mult (s. puțin). DAMÉ, T. 27. **Vacă cu lapte** (în opoziție cu *stearpă*) = care dă lapte. (De aici, fig.:) **Cu lapte** = care aduce foloase, mănos; bun, bine întocmit (s. chibzuit), adevărat; ușor de făcut, cu puțință. *Accastă meserie e cu lapte*. ZANNE, P. IX 633. *Dacă ar fi toate cu lapte, câte le spu...* CREANGĂ, P. 152. **A-i curge (cădea) cuiva lapte în păsăre** = a-i merge bine, din plin, a izbucni, a reuși în toate. ZANNE, P. V 92, ION CR. IV 22. **A fi supt lapte de capră**: a fi vioiu, obraznic (ca o capră), desfrânat. ZANNE, P. I 397. **A cere lapte dela o vacă stearpă**: lucru care nu se poate. ib. I 500. **A-i puși cuiva botul a lapte**: a fi încă tânăr (se zice despre cei răvniitori de lucruri care nu sânt încă de vârsta lor). ib. **Când a da din piatră lapte** = niciodată. ib. **A stoarce (a scoate) lapte din piatră**: a fi dibaciu, șiret; a face un lucru care părea peste puțință. ib. I 253. **Ca musca în lapte**, se zice despre ceva nepotrivit, mai ales despre vorbe care nu-s la locul lor. Cf. ca nu ca în perete. Cf. ib. I 564. || (Pat.; după fr. *fièvre de lait*) **Febră s. friguri de lapte**, numite în medicină febră puerperală: boală infecțioasă pe care o capătă unele femei după naștere. (După fr. *croûte de lait*) **Coji de lapte**, numite în medicină impetigo: boală infecțioasă de piele, cu bubulițe mici care fac o coajă gălbuie. (După fr. *frères de lait*) **Frați de lapte**: care au supt laptele dela aceeași doică; își datorează iubire și sprijin între dânșii. BARONZI, L. 108/19. (Cf. fr. *dents de lait*, germ. *Milchzähne*) **Dinți de lapte**: cei dinții dinți la copii, care cad pe la șapte ani. **A și început să-și schimbe dinții de lapte**. C. PETRESCU, I. 7. **A avea dinți de lapte** = a fi tânăr și, prin urmare, copilăros, nepriceput, necunoscător de ale vieții. ZANNE, II 118. (Astron.; cf. fr. *voie de lait*) **Calea laptelui** = calea lactee, drumul robilor. CULIAN, C. 53. **Papă-lapte** = om care nu e bun de nimic, lipsit de energie și inițiativă, care e copilăros și naiv. *Nu e de sumă, e un pupă-lapte*. MAT. FOLC. I 725. # **Lapte (s. mursală) de miere**: apa cu care s'au spălat vasele în care s'a scurs mierea. MARIAN, INS. 147. Cf. PAMFILE, S. V. 211. **Lapte de piatră** = concrețiuni calcare din peșteri, stalactite, stalagmite (pisate, se dau vitelor ca să nu piardă laptele). LEON, MED. 116. Cf. FRÂNCU-CANDREA, M. 41. *Se ia o bucată de lapte de piatră, se pisează și se dă vitelor în apă sau în țărițe*. GRIGORIU-RIGO, M. II 3. *După ce zeama [de coji de moșdrear] s'a răcorit, se pune lutul roșu... și lapte de piatră (nisip) vânt-gălbuii ce se găsește pe la stâncile de munte) amestecându-se bine*. PAMFILE-LUPEȘCU, CR. 152. **Lapte de var** = var stins, subțiat cu apă. *Acest terciu îl întrebuițează ca și laptele de var*. PAMFILE, I. C. 382. *Varul... se stânge mai întâiu cu apă, se face lapte — lapte de var — și cu acest semi-lichid se vâruiesc casele*. PAMFILE-LUPEȘCU, CR. 227. || Spre a arăta ceva imposibil, ceva ce nu se găsește sau spre a exprima „îndestularea tuturor lucrurilor“ (I.B.), se zice: **lapte de vrabie** (ZANNE, P. I 702) s. de **cuc** (ib. I 453), de **bou** (ib. I 334) s. de **pasăre** (această din urmă expresie se găsește și în limbile balcanice, cf. PAPAĞAGI, P. A. 163; 408, cf. și lat. *iac gallinaceum* = copă omniunorum rerum). *Poftește la lapte de cuc și la urdă de curcă*. ZANNE, P. I. 453. *Cu bani găsești și lapte de pasăre!* id. V 64. *Să-mi fi cerut și lapte de pasăre, și i-aș fi adus!* CIAUȘANU, GL.

Diferite preparate alimentare din lapte (com-

puse cu acest cuvânt): **lapte-acru** (LB.): se face din lapte fiert (în ceain, fără a-i da foc mult H.XII 462) și pus în puțină cu chiag, acreală (H. VIII 298), smântână (H. XIII 449, XVI 227, 330), cuib de lapte acru (III 310), cu zer (PAMFILE, I. C. 24/33), covăseală (H. VIII 206) sau numai alt lapte (H. XVI 413) nefiert (H. VIII 260, III 96, II 262) să stea 2-3 zile (la un loc mai răcoros și cu temperatură constantă H. VIII₂ 213), ca să se înăcrească. Se face de obicei toamna (H. XV 99, XVI 282, VIII 98, PRECUP, P. 20), pe la Ziua Crucii, ca să se păstreze pe iarnă (H. XIII 175), dar și primăvara (H. XII 366). În unele locuri se face și din lapte nefiert (H. XVII 233) sau din zară (H. XVII 368). **Laptele-acru** poate fi gros sau subțire (H. XIV 416). Se mai numește și lapte-gros (H. XVII 349), lapte-covăsit (H. III 71, V 418, XVII 368), samachiș (H. XII 301 = lapte acru de vară ȘEZ. II 43/26, PAMFILE, I. C. 26); broștiol (PAMFILE, I. C. 26), zară (VAIDA), chișleag (PAMFILE, I. C. 24) și țiteiu (când e subțire ȘEZ. II 44^b/13, PAMFILE, I. C. 26, H. XII 415). **Logofete brânză'n euin**, **Lapte acru'n călmări**, **Chiu și vai prin buzunări**. CREANGĂ, A. 11. (Fig.) **Mi-i lapte acru la inimă** = am stomacul deranjat; sunt mahmur. HERZ-GHER., M. VII 5; — **lapte-bătut** = lapte lăsat să se închege, care se bate în puțin cuib de bătător și i se scoate untul, zară. Cf. PAMFILE, I. C. 25, H. II 145, 254, IV 28, V 189, 483, VII 484, IX 6, 18, 60, 143, XI 98, XIV 59, 307; — **lapte-covăsit** (LB.): lapte acru făcut din lapte de oi fiert (PAMFILE, I. C. 25) înăcrit cu covăseală s. chiag, ori din zară. H. I 139, II 254, III 71, IV 28, 55, V 408, 418, VII 372, IX 452, 496, XII 96, XIV 21, 59, 161, 376, XVII 263, 368, 392, 444, XVIII 34. **Puseră... lapte covăsit la masă și au șezut a prânzi**. ZANNE, P. I 499/20; — **lapte-de-putină**: se face punând în puțină alternativ lapte dulce și lapte fiert, scurgând zerul ce se alege (H. IV 252) și lăsându-se să se îngroașe (H. II 244). Cf. H. VII 50, 262; — **lapte-de-șteand** (H. XI 275) = **lapte-gros**: făcut din lapte dulce cu puțin chiag și pus în șteanduri să dospescă (H. XVII 349) sau în burdufuri (JAHRESBER. XVI 218); cf. H. IX 154 (= lapte acru), IX 496 (= lapte covăsit), XIII 100. **Ce folos de lapte gros, [da]că-i în burduf de căne!** (cf. brânză bună în burduf de căne), se zice despre un om deștept, dar stricat, nărauit. Cf. ZANNE, P. III 588; — **lapte-prins**: laptele nefiert, strecurat prin sită, e pus la prins în oale acoperite și apoi smântănit, chișleag. Cf. DAMÉ, T. 31, H. II 44, V 355, IX 246; — **lapte-țiteiu**: subțire. H. XI 268. Cf. iaurt, jintiță, pocriș (pocreală), sburată, scopt, sminchișă, străgleață, zară.

2°. (Cu pluralul **lapți**, mai rar **lăpți**) Mulsoarea tuturor oilor dintr'o turmă s. a mai multor vaci (HERZ-GHER., M. VII 5). Mânzările se mulg de trei ori pe zi și atunci ciobanii zic că sânt în **trei lapți**; mai spre toamnă se mulg numai de două ori sau chiar odată; atunci ele sânt în **doi lapți** sau **într'un lapte** (Cf. H. XIV 68, 105). Părtașii la o turmă primesc atâția **lapți** cât li se scoțeste după numărul oilor. **Acela care are un lapte, mulge odată toate oile, care are doi lapți le mulge de două ori**. EMINESCU, N. 143. **Oamenii capătă la patru oi un lapte**. CONV. LIT. XLIV, vol. I 637. **Oile la strung le da; Nu venea lăptile la măsură, Nici brânza la'nchegătură**. MAT. FOLC. 117.

3°. P. anal. Suc, must, zeamă (de obicei) albă ca laptele, ce se găsește în unele plante sau fructe; spec. sucn lăptos al cerealelor care nu s'au copt încă. **Am descoperit smochinele și le mergea laptele**. DOSOFTEIU, V. S. 106. [Negii] **Se ung cu lapte de ceapă**. PAMFILE, B. 50. [Bu-

bele] **Le ungi cu lapte de lăptugă**. ib. 17. **Pe alocuri, vreo tuță de alior, rețezată din fața pământului, plângea stropi de lapte**. SANDU-ALDEA, SĂM. IV 951. **Când greutatea la inimă e din pricina unei mâncări..., sugi lapte din câteva fire de alior**. PAMFILE, B. 37. **(A fi) în lapte**: necopt, crud (cf. a da în pânză). **Să secerăm grăie'n lapte**. MARIAN, D. 164. **De le vom seceră când încă vor fi moi la fire, adevă îndată ce nu vor mai fi în lapte, atunci...** I. IONESCU, C. 151. **S'am simțit Că-s oarzele coapte, Grănele'n lapte**. TEODORESCU, P. P. 282/2. **De-abia-s în lapte** [bostanii]. ȘEZ. II 61/12. **Lapte de nuci** = zeama obținută din nuci stoarse. **Pune-le** [pătlașelelor] sare..., **puștel lapte de nuci și aguridă**. CARTE DE BUCATE, ib. II 44/2. (După germ. *Mandel-milch*) **Lapte de migdale (amigdale LB.)** = emulsiune făcută din migdale dulci curățite și pisate. BIANU, D. S. **Lapte de cănepă (s. de sămânță)** = emulsiune făcută din semințe de cănepă. ib. **Pis[e]ază sămânța de cănepă din care se face lapte de sămânță**. ȘEZ. III 18/17. **Lapte de bou (s. laptele-boului)** = lapte de cănepă (ION CR. III 118, BREBENEL, GR. P., H. IX 62); fiertură de post, foarte gustoasă, din semințe de dovleac pisate (CIAUȘANU, GL.); zeamă de lietar (= iugiu) subțiat cu apă caldă (Densuş); prune uscate, coapte și fierte (VICIU, GL.) (Bot.) **Laptele cănelui** (LB.) = plantă ierboasă (*Euphorbia platyphyllos*) cu suc alb ca laptele și cu flori galbene; se întrebuințează de popor ca medicament pentru vindecarea negeilor și pecingenii. Se mai numește: buruiană de negei, laptele-cucului, laptele-lupului. PANȚU, PL., LEON, M. 45. **Bolnavul se unge la pecingene cu laptele curs din frântura plantei: laptele cănelui**. GRIGORIU-RIGO, MED. I, 145; — areu (*Euphorbia helioscopia*); — alior (*Euphorbia Cyparissias*). PANȚU, PL., MARIAN, CHROM. 8; — ai or (*Euphorbia Esula*). PANȚU, PL.: — fr. *Tithymale commun*. DAMÉ, T. 188; — (*Euphorbia Villosa W. et K.*) PĂCALĂ, M. R. 19. Cf. H. X 3, 85, 354, 476, 489, 496, 534; XII 286. **Laptele cățelei** = buruiană otrăvitoare cu care se amțește peștele în pârâu (Rucăr). ANTIPA, P. 782. **Laptele cucului** = alior (*Euphorbia Cyparissias*). PANȚU, PL.; MARIAN, CHROM. 8; laptele-cănelui (*Euphorbia platyphyllos*). PANȚU, PL.; — areu (*Euphorbia helioscopia*) (Hațeg). Cf. MARIAN, INS. 404, LEON, M. 45, DAMÉ, T. 186, BIANU, D. S.; H. II 26, 382; IV 44, 268; V 208; IX 49, 95, 122, 447, 472; XII 259; XIV 65, 173; XVI 159, 395. **Laptele lupului** (LB.) = laptele-cucului (*Euphorbia helioscopia*). PANȚU, PL.: laptele-cănelui (*Euphorbia platyphyllos*). ib. **Laptele pasării** = mică plantă ierboasă (*Gagea lutea*) cu florile galbene. ib. **Laptele pasării** = bălușcă (*Ornithogalum umbellatum*). ib. **Laptele-stâncei** = lăptișor (*Androsace Chamajasma*). ib. **Asta e laptele stâncei**. ODOBESCU, III 173/15. **Sudoarea-laptelui** = captalan (*Petasites officinalis*).

4°. Numele unui joc țărănesc. H. X 262, 455. [Cuvântul se întrebuințează de obicei la sing. Plur. **lăpturi** (mai rar **lăpteturi** H. II 71, JIPESCU, ap. TDRG.) însemnează „feluri de lapte sau mâncări preparate din lapte“. **Lăpturile și brânzeturile**. PISCUPESCU, O. 191. **Vor avea grâne, poame, lăpturi...** C. NEGRUZZI, I 299. **Lăpturi, cașcavaluri și unturi**. ODOBESCU, II 96. În sensul 2° se întrebuințează **lapți**, rar **lăpți** (articulat **lăpșile**). | Diminutive: **lăptișor** (**lăpșeor**) = lapte dulce, bun; (Bot.) laptele-stâncei (*Androsace Chamajasma*). PANȚU, PL. **Să ai bă lăptișor la drum**. CREANGĂ, P. 45. **Cu ce l-adapă? Tot cu lăptișor de iapă**. ALECSANDRI, P. P. 106^b. Cf. HEM. 278/23; — **lăptuț** s. m. **Nu-i lăptuț la mul-**

soare. TEODORESCU, P. P. 511, cf. 439; — **lăptíc** s. m. *Cui îi place lăptíc?* CARAGIALE, M. 334. | Nume de agenți: (lat. *lactarius-um*) **lăptár** s. m. = vânzător de lapte, laptagiu; (Păstor.) ciobanul care ține socoteala laptelui la stână (MARIAN); (cu femininele:) **lăptăreasă** (mai rar) **lăptăriță** s. f. = vânzătoare de lapte; — (Munt.) **laptagiu** s. m. = lăptar; cioban (H. XIV 59) care ține socoteala laptelui la stână. *Laptagiul au pus apă în garnițe.* BOTEZ, B. 170; (cu femininul) **laptagioaică** s. f. CDDE. nr. 943. | Colectiv-local: **lăptărie** s. f. = celar, loc unde se strânge și se păstrează laptele, se face brânza și locuiesc uneori și ciobanii (H. XII 52); prăvălie unde se vinde lapte, brânză, ouă, etc.; mâncări preparate din lapte, lăpturi. *O lăptărie la șosea.* VLĂHUȚĂ, D. 177. *Să nu mănânci verdețuri și acrituri, brânză și lăptării.* ȘEZ., ap. TDRG. | Adjectiv: **lăptós, -oasă** = care dă lapte (mult) și care are, conține lapte (mult LB.); de culoarea laptelui, opac, (despre sticlă) care nu e străveziu, mat; (fig., cf. cu lapte) adevărat. *A avut griji să tapeteze geamurile interioare cu hârtie imitând sticla lăptoasă.* REBREANU, J. 7. *Vaci lăptoase.* TEODORESCU, P. P. 156^b. *Când se pune piatră acră mărunt pisată, zeama cărmămieze se corășlește, căpătând o înfățișare galbenă-lăptoasă.* PAMFILE-LUPESCU, CR. 57. *Mama, ... crezându-le toate lăptoase, cum i le spusese eu, m'a lăudat.* CREANGĂ, A. 61. **Iarbă-lăptoasă** (Bot.) = laptele-cânelui; — (neobișnuit) **lăptiu**, -e de culoarea laptelui. *Lăptia cale se ivi iarăși.* BODNĂRESCU, ap. TDRG. | Alt derivat: **lăptăș** s. m. (Bot.) = un fel de buruiană, cu suc alb, ca laptele. ARH. FOLC. II 150.]

— Din lat. **lacte** s. **lae, -etem**, idem. Cf. **lăpta**, **lăptoșă**; **lapți**, **lactat**.

LĂPTÉTURI s. f. plur. v. **lapte**.

LĂPTÍ vb. IV^a v. **lăpta**.

LAPȚI s. m. plur. 1°. *Laitance*. 2°. *Ris de veau*. 1°. Substanță albicioasă, opacă, cu care peștii masculi fecundază icrele femelelor (Cf. LB.), ficcați. *Păscoiul are lapți, peștioaica are icre.* CONV. LIT. XLIV, vol. II 268. *Când [spintecă mreana], în loc de lapți, ce să vezi? Ceva ce nu semăna a nimic.* ISPIRESCU, L. 280. *Împărecherea [peștilor] se face așa că se freacă unul de altul, atingându-se pe la aripa din mijloc icrele muieruștii cu „lapții” bărbatului.* DRAGOMIR, O. M. 208. *Lapții (ficcații) de mântuși [= un fel de pește] câte-odată fac bine bolnavilor.* ȘEZ. XXX 115.

2°. P. a n a l. Ghindurile care se găesc sub gatul vițelului și din care se prepară o mâncare delicată. COSTINESCU.

— Din lat. **lactes**, idem. (Cf. și germ., în sensul 1° *Milchen*, în sensul 2° *Kalbsmilch*, ung. în sensul 1° *haltej*).

LĂPTÍC s. m.

LĂPTIȘÓR s. a.

LĂPTÍU, -IE adj.

} v. **lapte**.

LĂPTÍUCĂ s. f. (Bot.) v. **lăptuca**.

LĂPTÓC s. a. (Mor.) *Abéc, béc, reillère*. — (Moldova) Canalul de scânduri pe care se duce apa la moară, piuă (ȘEZ. III, 69/10) scoc (DAMÉ, T. 148), uluc (H. XII 571), podul apei (PAMFILE, I. C. III), vâlău (ȘEZ. VII 187). *Tălpi de lăptoace.* COD. SILV. 17. *Bând apă pe lângă lăptoc...* DONICI, F. II 11. *Râul, din cauza ploilor, era turbure cum e gârla subț lăptoacele*

morii. COSMOVICI, SĂM. II 458. *Mă apropiam de moară. Prin lăptoc fulgerau ape verzi.* SADOVEANU, SĂM. III 711. *Începu a-i țigși apă pe nări și pe urechi ca pe niște lăptoace de mori.* CREANGĂ, P. 242. *Mai pretutindeni scocurile sau lăptoacele sunt făcute din scânduri.* PAMFILE, I. C. 181, cf. ALECSANDRI, P. P. 389, TEODORESCU, P. P. 147; ȘEZ. VI 168, H. X 77, 130, 466; XII 571. [Plur. -toace. | Și: **lătóc**, s. a. DAMÉ, T. 148, 175, PAMFILE, I. C. 181, 111, ANTIPA, P. 53. *Părul e așa de înghețat, că, dacă s'ar opri de măcinat, ghiața ar veni până în lătoc.* CONTEMPORANUL, II 215. *Mergi pe lătoace.* SBIERA, P. 16/14. *Dar la moară la mitoc, Nu era apă'n lătoc, Cât să bee-un biet boboc.* MARIAN, SE. I 29, cf. NA. 109, SA. 330. *El s'a fost îmbătat atunci la lătoc.* PAMFILE, V. 114, H. XII 288. | Diminutiv: **lătocăș** s. a. *Cu tesl'a săpat un mic lătocăș.* MARIAN, SA. 329]. — Din rut. **lotoky** (rus. **latokú**, pol. **lotok**), idem. (Formele cu **p** s'au născut pe când s. pe unde se zicea și **lătucă**, ca la Istro-români, alături de **lăptucă**).

LĂPTÓS, -OĂȘĂ adj. v. **lapte**.

LĂPTOȘĂ vb. I^a refl. *Tourner en lait*. — (Neobișnuit) A se face lapte, a se transforma în lapte. DICȚ. [Și: **lăptoși** vb. IV^a PONTBRIANT, POLIZU; — **înlaptoșă** vb. I^a LB.]

— Derivat din **lăptos**.

LĂPTOȘÍ vb. IV^a v. **lăptoșă**.

LĂPTÚCĂ s. f. (Bot.) 1°. *Laitue* (*Lactuca sativa*). 2°. *Vache, vachotte* (*Lactarius volemus*) 3°. *Chevrotte* (*Cantharellus cibarius*). 4°. *Cortinarius iliopodius*. 5°. *Euphorbe-à-larges-feuilles* (*Euphorbia Cyparissias*).

Diferite plante care au lapte (2°):

1°. Plantă cu suc alb ca laptele, întrebuintată ca salată. Se mai numește: salată, (Mold.) marole. PANȚU, PL. *Grădina cu lăptuci*. RETEGANU, TR. 122/23. *A dat plugul... În rădăcină de lăptuci.* TEODORESCU, P. P. 156^b. *Foaie verde trei lăptuci...* MAT. FOLC. 30. Cf. MĂNDRESCU, L. P. 167/3, ȘEZ. I 111/1. Cf. H. IV 83; VII 385, 418; H. 353, 534; XI 326; XIII 104, 385. **Lăptuca-de-pădure** = susaiu (*Sonchus oleraceus*) CUV. D. BĂTR. I 287, cf. H. XVIII 302.

2°. Burete-dulce (*Lactarius volemus*) LB. Cf. PĂCALĂ, M. R. 27.

3°. Burete-galben (*Cantharellus cibarius*) ȘEZ. VII 181.

4°. Bureți roșcovani (*Cortinarius iliopodius*). PANȚU, PL. *Lăptugă* = burete roșu; dacă-l frângi, cură (= curge) lapte; e bun de mâncat și-l mănâncă așa crud, cum îl află în pădure. VI-CIU, GL.

5°. Laptele-cânelui (*Euphorbia platyphyllos*). H. XVIII 33.

[Plur. **lăptuci** (LB.) și -tuce (ȘEZ. I 111/1). | Și: (Mold. și Bucov.) **lăptiucă** s. f. (Bot.) = mică plantă erbacee cu florile galbene. PANȚU, PL., cf. H. X 496, **lăptuca-oii** = mlecîn (*Mulgedium alpinum*). ib.; — Transilv., Bucov.) **lăptugă** (**lăptiugă** HERZ-GHER., M. VII 5) s. f., H. III 14, 139, 243. *Legi snopii cu legători de lăptugă.* ION CR. III 258. | Contaminare (**lăpuc + lăptucă**); **lăptucul-oii** = frumoasă plantă ierboasă (*Teledia speciosa*) cu miros plăcut; se mai numește: brustan, brusture, brusturu-caprei, brusturu-oii, clocciov, floare-de-brusture-amar, lăptuca-oii, lăpșu-de-oaie, ochiu-boului, soarea-soarelui-de-munte, uăchiul-boului (PANȚU, PL., BORZA, BUL. GR. BOT. XI 52), urechea-por-

cului (H. X 43). Cf. DAMÉ, T. 187. | Diminutiv: **lăptucică** s. f. H. IV 84. | Derivat: **lăptuceală** s. f. Cel prins se face acum Lazăr și jocul se continuă mai departe până își fac toți rândul la **lăptuceală**. MUSCELJ.

— Din lat. **lactuca**, -am, idem.

LĂPTUCEALĂ s. f.

LĂPTUCICĂ s. f. (Bot.)

LĂPTUCUL-OII s. m. (Bot.)

LĂPTUGĂ s. f. (Bot.)

} v. **lăptucă**.

LĂPTURĂ s. f. (Bot.) Sorte de plante. — (Sălaj) Un fel de plantă ce crește pe ogoare; e foarte zemoasă și rămătorii o caută tare. VAIDA. [Accentuat?]

— Probabil, un derivat din **lapte**.

LĂPTUȚ s. m. v. **lapte**.

LAPŪC s. m. (Bot.) *Bardane (Lappa major)* -- (Ban.) Brustur. PANȚU, PL.

— Din ung. **lapu** „scalu”. Cf. lăpuș.

LĂPŪG subst. *Patte*. — (Ban.) Piciorul de la glesne în jos, laba piciorului. CADE.

— Cf. bulg. **lapa** „labă”. CADE.

LĂPŪȘ s. m. (Bot.) *Fleur de coucou, lampette, amourette des prés*. — Plantă (H. IX 188, 338. 447, XI 230) ierboasă cu frunze late, puțin dințate, păroase și aspre; face flori vinete, așezate în cerc în jurul cotorului (VICIU, GL.); crește din belșug pe vâlcele; tulpina curățită de coajă e bună de mâncare (RĂDULESCU-CODIN, 4). *Și mai colo'n răsărit, Nu știu lăpuși a'nflorit, Ori că Turei au tăbărit*. RĂDULESCU-CODIN, 4, 85. *De deochiat scapi copilul, dacă-i pui pe piept... lăpuși sau bozi*. ȘEZ. XII 166. **Lăpuș-de-oaie** (s. **lăpușul-oii**) = lăptucu-oii (*Telekia speciosa*). PANȚU, PL. Cf. DAMÉ, T. 187; H. IV 44; IX 405. **Lăpuș-de-iepure**: o plantă (nedefinită). H. IX 405. [Și: **lepūș** s. m. H. XI 327. **Lepuș-de-capră** s. m. = cins-teș (*Salvia glutinosa*). LEON, M. 46. | Derivat: (cf. rus. *lapușnik*) **lăpūșnic** s. m. (Bot.) = buruiană cu foaia lată și floarea cam gălbioară; este bună de umflătură. H. IX 70].

— Din bulg. **lopuș**, idem (cf. și bulg. *lapuș, lopuh*, de unde vine și ung. *lapu*, deci înrudit cu *lăpu* c. Cuvântul se găsește și la Aromâni: *lăpuș*). Cf. DR. II 900 și III 832.

LĂPŪȘNIC s. m. (Bot.) v. **lăpuș**.

LAR s. m. 1°-2°. *Lare*.

1°. (La Romani, mai ales la plur.) Divinitatea casei. *Lari*, zei casnici, domestici la Romani. STAMATI, D.

2°. Fig. (la plur.) *Lari* = casă, locuință părintească.

— N. din lat. **Lar, Laris**, idem.

LARD s. a. *Lard*. — (Transilv. Ban.) Slănină (LB., MARIAN, INS. 7) grasă (POMPILIU, BIH. 1012), clișă foarte grasă (FRÂNCU-CANDREA, M. 55), grăsimă (VAIDA). *Lard* = lardum. ANON. CAR. *Lemnele în coș se pun orizontal, pre ele se pune glasta, adecă clișa sau lardul (slăcina) și carnea spre a se afuma*. LIUBA-IANA, M. 97. [Adjectiv: **lărdós, -oasă** † = slăninos, „lardum habens”. ANON. CAR. | Numede agent: **lărdâr** s. m. (Entom.) = gândăcel (Derместes lardarius) mic, de 7-8 mm de lung, care roade pielea și blănurile; se hrănește cu hoituri și, mai ales, cu slănină. Se mai numește: (în Bucov.) *codat*, (prin părțile apusene) *strepede*. MARIAN, INS. 7.] — Din lat. **lardum**, idem.

LĂRDĂR s. m. ((Entom.))

LĂRDÓS, -OĂSĂ adj. }

} v. **lard**.

LĂREĂ s. f. (Bot.) v. **lalea**.

LARG, -Ă adj., s. a. și f. I. 1°. *Large, vaste*. 2°. (Fig.) *Large, ample, majestueux*. *Largement*. 3°. *Au large, à l'aise*. 4°. *Large, coulant, généreux*. *Largement, généreusement*. II. 1°. *Largeur*. 2°. *Large, espace*. 3°. *Etendue libre*. 4°. *Large* (dans l'expression „être, se sentir au large”). 5°. *Abondance*. 6°. *Filet à larges mailles*. 7°. *Danse paysanne*. 8°. *Femme légère, dessalée*.

I. Adj. și adv. 1°. Adj. (În opoziție cu îngust) Extins în toate direcțiile; p. ext. (în opoziție cu strâmt) care cuprinde mult, cuprinzător, încăpător, cf. spațios, comod, vast. *Larg* = largus. ANON. CAR. *Calea ceaia larga*. CORESI, EV. 109/3, cf. GCR. *Ieșiră la loc mai larg*. HERODOT 443/17. *S'au ivit inaintea ochilor noștri o... foarte largă peșteră*. ARAVICON MYTH. ap. GCR. II 130/15. *Nas avea mare..., nările largi*. BERTOLDO, ib. 169/2. *Un loc larg cât o piele de bou*. E. VĂCĂRESCUL, IST. 257/26. *Multe deșerturi largi*. DRĂGHICI, R. 113. *În... Moldova... pământurile sânt largi*. I. IONESCU, C. 96. *Largi caftane de Vizir*. ALECSĂNDRI, P. I 148. *Bivolul... plecându-și fruntea largă...* id. P. III 371. *An cu an împărăția tot mai largă se sporește*. EMINESCU, P. 237. *Am oprit căței care aveau cap mai mare și bot mai larg*. ODOBESCU, III 42/27. *Din larg cuprins de multe zări...* COȘBUC, B. 18. *Umbră unei panamale... cu bordurile foarte largi*. C. PETRESCU, I. 12. *Cărufă mea e largă, poate să încapă într'însa cât de mult*. CREANGĂ, A. 113. *Iată, lumea-i largă*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 232. **Gură-largă**, se zice celui ce vorbește mult și tare. ZANNE, P. II 189. *Toți strig și fac gură-largă*. ALECSĂNDRI, P. P. 278/5. **Țara e largă**, se zice arătând că ești liber să faci ce vrei. ZANNE, P. VI 347. **A ieși (a pleca, a se duce etc.) în (la) lumea largă** (cf. bulg. *otivam po zemja široka* SBORNIC, XVII 155/333) = a pleca în locuri depărtate, a se duce în străinătăți, a căuta locuri unde viața e mai liberă (cf. sub II: *lărgul lumii*). *Cercam un vad să ies la lumea largă!* EMINESCU, P. 203, cf. N. 5. *Copiii fără tată, Nu'ncap nici în lumea largă*. MARIAN, I. 129. **A fi larg în burtă** = a fi bolnav; a răbda mult. ZANNE, P. II 25. **A da (ceva) cu măneci largi** = bucuos, cu plăcere, cu voie bună. ib. III 220. *Părinții fetii... sar de bucurie că le-a picat un om așa de bun și o dau cu măneci largi*. CREANGĂ, P. 168. **Îi strâmtă în șale și largă în poale**, se spune când sântem înșelați în așteptările noastre. ZANNE, P. II 426. **A face cuiva larg** = a se da la o parte, a lăsa locul liber, a nu sta în cale. *Duce-m'oiu de-aici din sat, Să le fac la hăde larg*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 188. *Când ți-e larg în casă, pune un spin [la] mijloc*: nu lua chiriași în casă! Cf. ZANNE, P. III 78.

2°. Fig. (Literar, după fr.) Mare, amplu, cu gesturi mărețe, maiestoase. *Vânzarea formală s'a săvârșit în cea mai largă măsură*. IORGA, C. I. II 164. *Vasilescu... răspundea cu un salut larg, ducându-și înainte pălăria*. SADOVEANU, P. S. 191/36. || Adv. *Musafirul... se urca în trăsură salutând odată larg cu pălăria*. id. 178/17.

3°. (În funcțiune predicativă, în legătură cu *a-i fi, a-i face cuiva*) Astfel, ca să te simți bine, liber în mișcări, nestingherit, nestânjenit; în demână. (Cf. II 4°) *Nu m'ai dat după cel drag, Să-mi fie în lume larg*. DOINE, 170/23. *În mijlocul codrului, Unde-i larg voinicului*. ALECSĂNDRI, P. P. 98/20.

4°. (Mai ales ca atribut la *mână* sau complement mai des cu *la mână*; în opoziție cu strâns. sgârcit s. scurt) Darnic, (ca atribut la *inimă*)

618.505

generos, galant (cf. II 5°). *Domnilor... îi se cădea a fi la scrisori largi și la apucată scurtți.* N. COSTIN, ap. GCR. II 9/₃₀. *Nu e sgărcit; dîmpotrivă, e larg la mână.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. D. 83. *Cu acest prilej constatăm încă odată inima largă a Românilui.* SANDU-ALDEA, A. M. 127. *Om... cu largă mână.* ISPIRESCU, U. 17/₁₉, cf. ZANNE, P. 259. || A d v. *Juca larg, boierește, și nu se supăra când pierdea.* REBREANU, J. 60.

5°. A d v. (Complinit mai adesea prin *p(r)e*) *Cu de-amănuntul, amănunțit, arătând toate împrejurările în care s'a petrecut ceva. Vom spune mai larg înainte.* DOSOFTEIU, V. S. 105. *Scrisorile străinilor scriu prea larg și de ajuns.* GR. URECHE, ap. GCR. I 69/₂₁. *Vremea nu l-au lăsat mai pe larg a scrie.* N. COSTIN, ib. II 2/₂. *Larg și lat ritorisi papagaia.* CANTEMIR, IST. 116. Cf. URICARIUL, I 321/₃.

II. *S u b s t. 1°. S. a. Lărgime. Inimii închise... tot largul strâmt îi iaste.* CANTEMIR, ap. HEM. 990/₂₁. *O manta..., largul... 6 coți.* URICARIUL, IV 136/₁₃. **De-a largul** loc. adv. = în toată lărgimea, cât e de larg (cf. *de-a lungul*). *Șoselele sânt... mai late, ca să poată trece pe ele trei și patru trăsuri d'odată d'a largul lor.* SLAVICI-ODOBESCU, ap. TDRG.

2°. *S. a. Dimensiune mare (în sens larg), depărtare nemăsurată; spec. (despre mare, ca span. las largas, fr. au large) partea cea mai depărtată de țăr. Patru margini de pământ Ce strîmte-au fost în largul lor!* COȘBUC, B. 17. *În a mării crunte larguri Arunc pânze și catarguri.* ALECSANDRI, P. II 143. *În larguri veseli pluteau spin-tecând săratele spume.* COȘBUC, Æ. 12/₂₃. || **A lua largul** = a fugi. BARONZI, L. 45/₄. (După germ. *das Weite suchen* „a fugi”; cf. *alerga*). **A-și găsi loc alargul** = a fugi, a scăpa cu fuga. *A început a bolborosi, până și-au găsit loc Tilu alargul, de s'au cărat de acolo.* BARAC, T. 41. **În lung și în larg** (mai des: în lat) = în toate părțile, în toate direcțiile. *Preîmbându-se în lung și în larg prin mica cămărușă...* C. NEGRUZZI, I 19.

3°. *S. a. Loc deschis în toate direcțiunile, lărgămant. Și rădică-me în largu (= spre lărgime DOS.).* PSALT. 26/₁₄. *Domnul auzi-mă întru larg (: în latitudine).* CORESI, PS. 328. *În mijlocul largului să se facă orec mare.* DOSOFTEIU, V. S. 82. *Vântul trecea în larguri ca o suflare de mână.* SADOVEANU, M. 182. || (Transilv.) **La largul** = la loc deschis. *Au apucată calea prin cea pădure, să scape undeva la largul.* RETEGANUL, P. II 71/₁₅, cf. I 46/₂₀.

4°. Spățiu liber, în care te poți mișca nestingherit, te simți bine, loc prielnic. (Cf. I 3°). (Mai ales în expresia) **la largul (meu, tău, său...)** = nesupărat, în deplină libertate, cu posibilități nelimitate de a trăi și lucra după voie. *Să fiu iar la largul meu!* ALECSANDRI, P. I 62. *Când s'a văzut în largul ei, a alergat către casă.* MARIAN, SE. II 49, cf. SBIERA, P. 21/₃₂. *A fost la largul său = i-a stat în mână să facă orice.* ZANNE, P. IV 415. *La strâmtul tău și la largul meu* = e vremea mea! *ib. Te-oiu prinde eu la largul meu!* (PAMFILE, J. II) = mi se va da și mie un prilej favorabil ca să te am la mână!

5°. *S. a. Belșug; dărnicie (cf I 4°). (Mai ales în expresiile:)* **în (s. din) larg** = din plin, fără lipsuri. *Locuitorii... trăind în larg și în belșug...* ISPIRESCU, U. 56/₁₁. **Cu larg** = cu mână largă, fără să precupească. *Luând mir dela mormânt, ei și-l da cu larg tuturor.* DOSOFTEIU, V. S. 188.

6°. *S. f. (Pesc.) Larga s. radina s. sirecul e o rețea de pescuit cu ochii rari (spre deosebire de deasa).* ANTIPA, P. 496, 512.

7°. *S. f. Femeie depravată; femeie deșteaptă, umblată în lume, a dracului (Brașov).* Com. I. C. PANȚU.

[Plur., ca adjectiv, *lărgi*, pentru amândouă genurile; ca subst. în sensurile 1°-5°, *larguri* (rar), în sensurile 6°-8°: *largi*. | Diminutive: *lărguț, -ă* (LB.) și *lărguleț, -eăță* (POLIZ) = cam larg, destul de larg. *Stână acoperită și mai lărgușă.* HEM. 1759/₁₁. | Abstracte: **lărgime** s. f. = faptul de a fi larg; întindere în toate direcțiile; loc larg, deschis, liber; libertate în mișcări, larg (II); lățime. *Al nostru iaste a ne bate la strâmtoare, iar la lărgime iaste a lor.* HERODOT, 442/₂₂. *M'ai scos la lărgime, loc de alimentare.* DOSOFTEIU, PS. 51. *Să adunară tot norodul la lărgimea* (lat. platea) *cea dennaintea porții apei.* BIBLIA (1688) 349. *Hotărînd lărgimea și adâncimea, au poruncit ca să sape șanțu* (a. 1773). GCR. II 92/₂₂. *Lărgimea pustiei.* MINEIUL (1776) 85. *Lărgimea spatelor.* BELDI-MAN, N. P. I 102. Cf. IONESCU, C. 135. *Numai la lărgime iese la iveală firea cea adevărată a omului.* SLAVICI, N. II 230. (Literar) *Lărgime de vederi.* TDRG. *Lărgimea unei haine;*— (Vechiu și regional prin Bihor) **lărgămant** (plur. -*mânturi*) s. a. = larg, lărgime, amploare. LB. *Lărgământ* = spațiu, amploare. ANON. CAR. *Pus-ai în lărgămentu (= în largu COR.²; la largu DOS.) picioarele mele.* PSALT. 52/₄. Cf. 254/₃. *Îmbă în lărgămant.* CORESI, PS. 336;— (din ital. *larghezza*, fr. *largesse* literar, puțin întrebuințat) **largheta** s. f. = dărnicie, generozitate, galantomie. COSTINESCU. | Alt derivat: **lărgău** s. a. = oală largă la gură. H. XVIII, 62.]

— Din lat. **largus, a-um**, „bogat, darnic”, (în limbile romanice) „larg” (I 1°). Cf. prelarg, lărgi.

LĂRGĂMĂNT † s. a.	} v. larg.
LĂRGĂU s. a.	
LARGHETA s. f.	

LĂRGÍ vb. IV^a (S') *élargir, (s') agrandir.*— (Adesea în opoziție cu strâmta s. îngusta) Trans. (rar absolut) și refl. A (se) face larg, a (se) întinde. *Lărgăște rostul tău și împle-l voi.* PSALT. 168/₁₁. *Să lărgim brazdele inimii noastre.* CORESI, EV. 233/₁₂. *De atunci tot se sfădesc cu toate țările și nu au răzbun, ce (= ci) tot lărgesc de toate părțile.* MOXA, 405/₃₆. *Dela Perși până la Finichi... să lărgăște acest uscat.* HERODOT, 219/₂₅. *Mi-ai lărgit pașii.* DOSOFTEIU, PS. 54. *Hotarele lor le lărgăște.* LET. I 47/₂₅. DRĂGHICI, R. 54. *Să lărgiți casa.* TEODORESCU, P. P. 175^b. *M'am mai lărgit și eu cu curtea!* = am mai cumpărat loc alături și am făcut curtea mai mare. CIAUȘANU, GL. *O lărgit cămașa* = a făcut-o mai largă. HERZ-GHER., M. VII 5. *Lărgesc o legătură* = germ. *nachlassen, lockerer binden.* POLIZU. || **A-și lărgi mâinele s. mațele** † = a se lăcomi, a fi nesățios. *Nici mai pot sătura nesațiu Ducăi Vodă, că i se... lărgise mațele spre luat.* LET. II 26/₁₀. *Duca-vodă și-a lărgit mânele spre lăcomie.* LET. II 19/₂₁. **A-i lărgi cuiva** † = a-i face drum. *În vreme de greutate Mi-ai lărgitu-mi pe departe.* DOSOFTEIU, PS. 18. || (Franzuzism? Despre ochi) A deschide mari, a holba. *Lărgi cu mirare ochii albaștri.* C. PETRESCU, I. I 8. [] Și (rar): **înlărgi** vb. IV^a DICT. | Adjective: **lărgit** (înlărgit; cu negativul nelărgit), -ă = (făcut) larg, întins; (despre ochi) holbat. *Domnie fericită și în toate părțile înlărgită* (a. 1683). SICRIUL DE AUR, ap. BV. I 270. *El sta cu ochii lărgiți, ca două guri întunecoase.* SADOVEANU, M. 104;— **lărgitor, -oare** = care lărgăște, întinde. (Substantivat) **lărgitoare** s. f. *Lărgitoare* se numesc mai multe piei făcute în forma căpătei, care se bagă între capți și căpăta pacurilor (= ghetelor) spre a se lărgi după trebuință. LIUBA-IANA, M. 127. | Abstracte: **lărgire** s. f. = acțiunea s. faptul de a lărgi. *Lărgi-*

reca stomacului. BIANU, D. S.; — **lărgitură** s. f. ANON. CAR. Cf. FRÂNCU-CANDREA, M. A. 103]. — Derivat din **larg** (cf. lat. *largior*, -iri „a dăru”, it. *largire* „a dăru”, fr. *élargir* „a lărgi”).

LĂRGIME s. f. v. **larg**.

LĂRGITURĂ s. f. v. **lărgi**.

LĂRGŪȚ, -Ă adj.

LĂRGULEȚ, -EĂȚĂ adj. } v. **larg**.

LARICE s. f. (Bot.) *Mélèze (Larix sibirica)*. — (Latinism, neîntrebuințat) Zad. [DICT. accentuează și *lărice*. | PANȚU, PL. dă și o formă, suspectă, **lăriță** s. f.]

— N. din lat. *larix*, -ricem. Cf. *laris*.

LARINGĂ † s. f. (Anat.) v. **laringe**.

LARINGE s. m. (Anat.) *Larynx*. — Gâtlej, organ situat în gâtul omului, cuprinzând partea superioară a traheei — prin care răsuflăm — cu coardele vocale, care produc vocea. În partea de dinainte a laringelui e mărul lui Adam s. nodul gâtului. Cf. gâtlan, gâtiță, răsuflătoare, beregată, înghițitoare. [Și: **laringă** † s. f. În *laringă* mi s'au oprit. CANTEMIR, IST. 160. Ca termen științific și: (< lat. *larynx*) **larinx** s. a. (accentuat *larină* și *lărină*). | Familia: (< fr. *laryngite*) **laringită** s. f. = inflamația mucoasei laringelui, dureri de gât; — (< fr. *laryngoscope*) **laringoscop** s. a. (Med.) = instrument cu ajutorul căruia se poate examina laringele pe dinăuntru; — (fr. *laryngoscopie*) **laringoscopie** s. f. (Med.) = examinare medicală a laringelui; — (fr. *laryngologie*) **laringologie** s. f. (Med.) = studiul științific al laringelui; tratat despre laringe].

— N. din lat. științ. *larynx* (grec. *λάρυγξ*, *λάρυγγος*), idem.

LARINGITĂ s. f.

LARINGOLOGIE s. f.

LARINGOSCOP s. m.

LARINGOSCOPIE s. f.

} (Med.) v. **laringe**.

LARIS s. m. (Bot.) *Alisier (Pirus torminalis)*. — Sorb. *Larisul, sau precum unii zic sorbul, este cel mai bun soi de lemn de munte.* COD. SILV. 19. [Accentuat, probabil, *lăris*]. Cf. *larice*.

LĂRIȚĂ s. f. (Bot.) v. **larice**.

LĂRMĂ s. f. 1°. *Alarme*. 2°. *Tapage, vacarme, bagarre*.

1°. (Învechit) *Alarmă. Țeara suna de crunte larme.* ALECSANDRI, P. III 327. *Târgoviștea e'n larmă în zi de sărbătoare.* id. ib. 324. *Cu strigarea înfrunța larme.* ZILOT, CRON. 353. *Toți oștenii frunțași ce'n larme Au fost în mai multe dăți...* C. NEGRUZZI, II 74/12. *Și larmă că mi-și striga.* ALEXICI, L. P. 50/14. # **A da larmă** = a da alarma, a alarma. *Dase larma pe la casele boierilor.* C. NEGRUZZI, I 153.

2°. Sgomot mare, gălăgie (cf. LB.), vuet, tumult (STAMATI, com. AR. TOMIAC), holcă (ȘEZ. III 15/18), harhăt, harmalaie. *Lărme* = [ung.] lărma. VISKI, CÂMP. 221. *Spadă, larmă.* ECONOMIA, 183. *Larma a tot înverșunatului norod... o au alinat.* ȚICHINDEAL, F. V. *Această larmă și vuet în norod mă îndemna a crede...* C. NEGRUZZI, II 230/10. *Larma vânătoarească.* ODOBESCU, III 53/17. *Dragii mei, destulă larmă și blesteme!* OLLĂNESCU, H. O. 90. *Larma dulcilor cuvinte.* VLĂHUȚĂ, P. 102. *Auzind larma cea mare.* TEODORESCU, P. P.

152b. Cf. ȘEZ. III 15/25. **A face larmă** = a face sgomot, gălăgie (LB.) *Stăpânii fac larmă unul pentru cinci.* SLAVICI, N. 29. *Singuratece izvoare fac ca valurile larmă.* EMINESCU, P. 191. *Dar ce-ai pățit mă... de... faci așa larmă?* CREANGĂ, P. 304. Cf. ISPIRESCU, L. 75; MAT. FOLC. 74.

[Și: **lărme** † s. f. | Derivat: **lărmăt** s. a. = larmă. COSTINESCU. *Făcea jidanul lărmăt mare.* CONTEMPORANUL, III 163; — **lărmălău** s. a. (pl. -laie) = larmă mare, de obicei cu bătaie și tumult, cf. harmalaie. *Alegerea se făcea totdeauna cu mult lărmălău.* AGÂRBICEANU, L. T. 176.]

— Din ung. *lărma* (cf. pol., sârb. *larma*). Termen ostășesc, provenind din ital. *all'arme* „la arme”. Cf. *alarmă, lărmui*.

LĂRMĂLĂU s. a. v. **larmă**.

LĂRMĂLUI vb. IV^a v. **lărmui**.

LĂRMĂȚ s. a. v. **larmă**.

LĂRMĂZUI vb. IV^a v. **lărmui**.

LĂRME † s. f. v. **larmă**.

LĂRMUI vb. IV°. 1°. *S'alarmer*. — 2°. *Faire du tapage, du vacarme, crier*. — (Transilv.).

1°. † Refl. A se alarma. *Pricina încă o spunc, pentru ce s'au fost lărmuit Sașii.* ȘINCAI, HR. I 316/15.

2°. Intrans. A face larmă, zgomot mare. *Când ...găștele și rațele... se scaldă lărmuind și bătâna din aripă, e un semn că în curând are să ploaie.* MARIAN, O. II 381. *Lărmuind cu bucurie, Bat în geam, fac zarvă multă.* IOSIF, P. 46. *Pe apă merge, Nu stropește, Prin trevie trece și nu lărmește.* (= Umbra). GOROVEI, C. 378.

[Și: (ung. *lărmál* „lărmește”) **lărmălui** vb. IV^a = a lărmui, a cermălui. Com. N. DRĂGANU; — (< ung. *lărmázni*) **lărmăzui** vb. IV = lărmui. *Tot spui și lărmăzuești.* BIBICESCU, P. P. 223. | Abstracte: **lărmuire** s. f., **lărmuít** s. a., **lărmuítură** s. f. | Adjectiv: **lărmuítor, -oare** = care face larmă, lărmește. *Mulțimea 'n veci lărmuitoare se sbate'n vâlmășagu-i răgușit.* GORUN, F. 9].

— Derivat din **larmă**, cu suf. -ui.

LĂRMUITURĂ s. f. v. **lărmui**.

LĂRVĂ s. f. *Larve*. — 1°. Starea s. forma pe care o prezintă cele mai multe animale (cf. embrion, mormoloc), dar mai ales insectele, imediat după ce au ieșit din ou și înainte de a ajunge în stare de crisalidă (cf. păpușă, gogoasă). *Omidă este larva fluturelui.* COSTINESCU.

2°. (După fr.) Spectru, fantomă. *Se adun'acum ...vampiri... strigoi, larve.* C. NEGRUZZI, II 121/7. *Tot felul de larve uricioase, viermi păroși... și gânganii.* C. PETRESCU, f. I 14.

[Adjectiv: (fr. *larvaire*) **larvăr, -ă** adj. = (în stare) de larvă; fig. neajuns la desvoltare, cf. embrionar. *A reluat experința... asupra unei broaște... care, în stare larvară, se prezintă ca ermafrodit.* CONV. LIT. XLII 222.

— N. din fr. (din lat. *larva* „duh rău”, „spectru”, „mască”).

LAȘ, -Ă adj. *Lăche*. — (Despre oameni) Lipsit de bărbăție și de sentimentul de onoare, fără curaj și mic de suflet, care se codește să făptuiască ceva, fricos și mișel, becișnic, codaciu, cf. poltron. *Lucrul cel mai laș în lume e un bărbat tânguitor.* COȘBUC, F. 9. | Substantivat: *Plumbul a mers drept în crinul Pus pe pieptul alb*

al lașei. id. B. 29. [Derivat: **lașitate** s. f. = faptă de om laș, lipsă de curaj, micime de suflet, mișelie, mârșăvie, becisnicie, cf. poltronerie. O păcătoasă lașitate îl gonește. VLAHUȚĂ, D. 153. M'ai făcut să săvârșesc lașități. C. PETRESCU, f. II 92.]

— N. din fr. (din lat. *laxus* „destins“, deci dublet al lui lax).

LĂSĂ s. f. v. leasă.

LĂSĂ s. m. v. lăsa.

LĂSĂ vb. I. 1°. *Lâcher; laisser partir, congédier. Se détendre, se relâcher.* 2°. *Céder.* 3°. *Laisser faire, permettre, autoriser. Se laisser pousser* (la barbe, etc.). 4°. *Laisser, quitter, abandonner.* 5°. *Laisser; se laisser, se faire* (avec un infinitif). 6°. *Laisser, abandonner, livrer, ne pas s'occuper de.* 7°. *S'abandonner à, se fier à.* 8°. *Laisser, renoncer à, se retirer de.* 9°. *Laisser, léguer à qqn.* 10°. *Laisser* (des dispositions testamentaires). 11°. *Ordonner, établir: faire donner* (le boniour). 12°. *Laisser* (après soi), *provoquer, amener.* 13°. *Dégager, produire, faire couler.* 14°. *Laisser* (derrière soi). 15°. *Laisser* (à un prix moindre), *baiser* (ses exigences), *en rabattre. Baisser, diminuer.* 16°. *Laisser de côté, ne pas citer.* (A l'impératif) *Laisse, attends!* 17°. *Pardonner. Ne pas exiger.* 18°. *Se laisser faire.* 19°. *S'abandonner, se laisser.* 20°. *Renoncer, cesser de, se contenter de.* 21°. *Déposer, oublier, laisser.* 22°. *Ajourner, remettre à plus tard.* 23°. *Laisser tomber, perdre.* 24°. *Laisser de côté, supprimer.* 25°. *Envoyer.* 26°. *Exclure.* 27°. *Pencher, baisser; s'appuyer.* 28°. *Se coucher, s'étendre. Se déposer* (au fond). *S'affaisser, fléchir.* 29°. *Descendre. S'élançer sur. Mettre bas* (un objet). 30°. *Tomber* (en parlant de la nuit, de la pluie, etc.), *venir.* 31°. *Avoir envie.*

A **lăsa** cuprinde în primul rând o idee negativă: **las cănele** — ca și lat. *canem laxare* — însemnează „a nu mai ținea cănele legat“ și prin urmare „a-i da drumul, a-l slobozi“. Adesea ideea exprimată prin a **lăsa** nu poate fi redată decât printr'o expresie negativă.

1°. Trans. A nu mai ținea, ci: a da drumul, a slobozi, a libera; spec. a nu mai ținea într'un post, într'uo slujbă, ci a-i da voie s. a silii să plece, a demite. *Miașul... lăsu* (slobozi N. TESTAMENT 1648; BIBLIA 1688) *giurele* (= junele). COD. VOR. 53/4. *Acum lasă* (: slobozește BIBLIA 1688) *robul tău, Doamne!* CORESI, EV. 515/4. *Lăsa capacul tronșorului.* ISPIRESCU, U. 100/20. *În loc de a o lăsa binșor, o trântește jos.* SEVASTOS, N. 256/6. *Lasă-mă, bade de mână.* MĂNDRESCU, L. P. 60/10. *Du-mă, Doamne, și mă lasă Unde-s neveste frumoase.* DOINE, 6/11. *Cumpăna din mână nici cum s'o lași!* ZANNE, P. V 225. # **A lăsa ceva din mână** = a scăpa ocazia. || Refl. A nu mai fi întins, încordat, ci: a se destinde, a (se) slăbi, a se bălți. *Frânghia s'a lăsat.* DDRF. *S'au lăsat arcurile.* | (Despre om) A desface cingătoarea, haina, etc. care strânge pe cineva, a da drumul. *Se lăse la vestă, își desfăcu butonul dela pieptul cămeșii...* I. A. BASSARABESCU, CONV. LIT. XLIII 403.

2°. Refl. A deveni mai slobod, mai liber, p. ext. mai blând, mai îngăduitor, a se îmbălbâzi. *Să va mai lăsa și să va mai domoli firea bărbatului cea sireapă.* PRAV. MOLD. 83/2. (Complinit prin adjectiv s. adverb) **A se lăsa moale** = a fi slab, indecis. ZANNE, P. II 6/2. **A se lăsa (mai) pe jos** (s. mai mic †) = a nu se opune celui ce caută să întrecă pe cineva, a-și recunoaște slăbiciunea, inferioritatea, etc. *Să cade într'acel*

ceas... să se lase mai mic, cându-să ce au făcut. PRAV. MOLD. 125. *Nu se lăsau mai prejos decât bărbații.* ISPIRESCU, M. V. 52/21. | Trans. **A o lăsa mai domol** = a o slăbi. *Până vom pune mânu pe hoț, s'o lăsăm mai domol cu procesul.* N. XENOPOL, ap. TDRG. *O lăsu mai domol.* STĂNCESCU, B. 358/4.

3°. (Construit mai rar cu complementul la acuzativ s. absolut, mai des urmat de să, de s. de infinitiv) A nu opri, ci: a da libertate, a da voie s. posibilitate, a îngădui, a permite, a consimți, a admite. *Demăreala lăsară călării a merge cu rusul* (= cu dânsul). COD. VOR. 56/2. *Rugându-să tenniciarului, lasă de-i veni o slugă crezută* (= credincioasă). DOSOFTEIU, V. S. 101. *Păgânii avea dreptate după legile lor să nu lase acolo biserică de creștin.* BIBLIA (1688) 7 pr. 19. *Nu l-au lăsat să se închine.* LET. II 262/2. *Lesne las* (= admit bucuros) *să fie fost... precum voește Katona.* ȘINCAI, CR. I 4/27. *Nu l-am lăsat să vie cu noi.* DRĂGHICI, R. 35. *O ușă lăturalnică deschizându-se, lăsu să intre Doamna.* C. NEGRUZZI, I 143. *Lasă-mă a plângere ranele tale.* ALECSANDRI, P. II 116. *Las' să mă uit în ochi-ți.* EMINESCU, P. 209. *Cât l-au lăsat* (= i-au permis) *și pe el bătrânețele.* STĂNCESCU, B. 238/22. *Pe cine nu-l lași să moară, nu te lasă să trăiești.* I. GOLESCU, ap. DDRF. *I-a lăsat să crească.* RETEGANUL, P. I 60/10. *Să mă lese să cânt.* MĂNDRESCU, L. P. 16/4. (Eliptic) *Lasă-mă* (= dă-mi voie să intru), *mândrufo, 'n casă.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 375. *Intră cam greu în lontru, căci slugile nu voiau să-l lese* [să intre]. REV. CRIT. V. 51. # **A-și lăsa barbă** (mustăți, favoriți, etc.) = a nu-și mai rade barba, ca să poată crește. (Tot așa se zice în limbile balcanice PAPAĞAGI, P. A. 144; cf. germ. sich den Bart wachsen lassen). *Își lăsa favoriți mari și barbă.* C. NEGRUZZI, I 71. **A-l lăsa pe cineva inima să...** = a se îndura să... **A lăsa de mas** = a primi în gazdă. *O îmblat... pe la căsi* (= case) *ș'o zis să-i lese de mas.* ARH. FOLK. I 191.

4°. Trans. A nu mai merge pe același drum cu cineva, a nu mai urma aceeași direcție, ci: a apuca alt drum, altă direcție, deci: a se depărta de cineva, a părăsi, a năpusti pe cineva s. ceva. *Felicesu lăsu Pavelu cela legatulă.* COD. VOR. 64/11. *Nu lăsa* (= nu părăsi DOS.) *mene* (= pe mine), *Doamne.* PSALT. 73/15. *Să-și lase [omul] mânia, să-și lase pizma.* VARLAAM, C. 85/2. *Cerbii lasă pădurea.* DOSOFTEIU, PS. 87. *Toți să făcuse oșteni, slugile lăsa pre boieri, argații lăsa pre stăpâni.* LET. III 49/28. *Și de acolo [hotarul] lasă apa Bistra.* URICARIUL, IV 277/14. *Leul s'au întors unde au fost lăsat iepurele.* ȚICHINDEAL, F. 27. *Când voiam a mă duce, puterile m'au lăsat.* C. NEGRUZZI, I 52. *Căprioara... lasă locurile strimte, fuge, saltă.* ALECSANDRI, P. II 90. *Da cum de te-ai îndurat, De-asa iute ne-ai lăsat?* MARIAN, f. 114. *Acți începeau una, aci lăsau alta.* ISPIRESCU, L. 35. *Lasă legea creștinească.* ALECSANDRI, P. P. 211/12. *Lasă-ți armele și să-gețile și vin la mine, că ți-o fi mai bine.* TEODORESCU, P. P. 446. *Ulița n'o pociu lăsa, Până știu pe mândruța!* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 59. *Lasă-ți furca'n buruiene.* DOINE, 277/22. *Să lăs frați, să lăs surori.* ȘEZ. I 75/25. *Lăsați-l numai pe brânca mea!* RETEGANUL, P. III 39/30. *Îi dai un ban să te vază și doi să te lase,* se spune despre omul prost. ZANNE, P. III 327. *Târgul dintâiu să nu-l lași.* ib. V 626. Cf. 575, VI 336. || Spec. (Despre putere, etc.) A nu mai fi stăpân deplin pe ceva. *Urechile îl cam lasă* (= nu mai aude bine). DELAVRANCEA, ap. TDRG. *L-au lăsat puterile* = a slăbit. (Despre dureri, necazuri, etc.) A nu mai turbura, a nu mai supăra, ci: a da pace, a slăbi.

De două zile mă ține un junghiu, care nu mă mai lasă. | (Uneori complinit prin „cu buzele umflăte“) A nu te ținea de angajamentul luat față de cineva, spec. față de o fată căreia i-ai făgăduit că o iei de nevastă. *Ion a lăsat-o pe Catrina* (= germ. „sitzen lassen“) HERZOG-GHER., M. VII 5. # **A nu lăsa pe cineva din ochi** = a nu slăbi, a-l urmări cu privirea, a-l observa mereu și cu atențiune. **A lăsa din lucru** = a da drumul unui lucrător, a nu-l mai angaja. POPOVICI-BĂNĂȚEANU, ap. TDRG. || Refl. **A se lăsa de viață** = a desnădăjdui. CIAUȘANU, GL.

5°. Trans. A părăsi pe cineva (în starea arătată printr' un predicativ), a întrerupe ceva, a rămânea (așa cum arată predicativul). *După suirea lui la ceriu, nici pre noi nu lăsa săraci.* CORESI, EV. III/3. *I[su]s au lăsat în rușine pe Saducheii.* VARLAAM, C. 292. *Desbrăcându-i, i-au lăsat cu pieile goale.* LET. II 245/14. *Să ne întoarcem iară de unde am lăsat scris.* LET. II 374/30. *Leul... l-au lăsat nevătămă.* DRĂGHICI, R. 103. *Boierii, câți i-au mai lăsat [Tomșa] viu, numai frica morții îi mai ține.* C. NEGRUZZI, I 138. *Ne lasă cu buza umflată* (= păcăliți). ALECSANDRI, T. 739. *Porni lăsându-le suspinând.* ISPIRESCU, L. 9. *Își lăsase nevasta borțoasă.* STĂNCESCU, B. 32/12. *M-am lăsat maica streină.* MĂNDRESCU, L. P. 145/21. (Formulă de despărțire) *Vă las cu Dumnezeu.* RETEGANUL, P. IV 38/6. # **A lăsa încolo** = a da bună pace. *Ia lasă-mă încolo, mătușă, nu mă supăra!* CREANGĂ, P. 189. **A lăsa (în pace)**: nesupărat, a da (bună) pace. **A lăsa de răs** = a părăsi pe cineva într'o stare care-l face de râsul lumii. *M'o lăsat de răs în sat.* ȘEZ. III 125/6. **A lăsa tabără**: grămadă, una peste alta. ZANNE, P. IV 642. **A lăsa (pe cineva) la sapă de lemn** = a-l aduce la sapă de lemn, a sărăci pe cineva furându-l sau purtându-l prin judecăți. *S'a finut de capul lui până l-a lăsat la sapă de lemn.* BOCEANU, GL. **A lăsa pe cineva în boii săi** (PANN, P. V. III 133). **A lăsa pe cineva mort** (RETEGANUL, P. V. 45/2) = a-l omorî. **A lăsa cu zile** = a crûta, a nu omorî. *S'au rugat foarte să-l lase cu zile.* SBIERA, P. 11/28. || Refl. (În legătură cu un adjectiv predicativ). A se da, a da cuiva voie să..., a admite să... *Mă las fotografiat* (cf. germ. „sich photographieren lassen“). C. PETRESCU, C. V. 25. *Nu se lăsa prea mult rugat.* AGĂRBICEANU, L. T. 39. *Acum nu l-ar mai fi sfătuit să se lase doborît de nedreptate.* V. I. POPA, V. 110.

6°. Trans. (Compinit prin în grija, paza, seama, știrea, voia s. pradă cuiva) A nu se mai ocupa de cineva, a se desinteresa. *Lasă grija sfinților în suma părinților.* EMINESCU, P. 162. *Copiii și nevasta îi las în știrea Celui de sus.* CREANGĂ, P. 46. *Vom lăsa frigările alea pe seama împăratului.* ISPIRESCU, L. 325/7. *Las... boii pradă vulturilor.* RETEGANUL, P. I 2/33. *Să-și lese soția în plata lui Dumnezeu.* SBIERA, P. 55/2. *O lăsa acolo în pădure în paza Domnului.* STĂNCESCU, B. 289/6. *Dar pe mine cui mă leși?* POMPILIU, B. 76/6. *Lasă-mă în voia mea.* DOINE, 10/23. *Îl lasă în grija morții.* ȘEZ. III 237/19. *Vai de stăpân... care lasă laptele pe seama vițelului!* se spune de cei ce nu grijește de ale sale. ZANNE, P. IV 630. **Las(ă) pe mine!** = nu te mai interesa de..., bizue-te pe mine, că voiu face eu ce trebuie să fac. *Cucoană soacră... las' pe noi, atâta-ți zic!* ALECSANDRI, T. 436. **A lăsa pe cineva în salba lui** = a-i da voie să lucreze după năravul lui. ZANNE, P. III 356. **A-l lăsa în banii lui**: în plata Domnului. ib. v 70. **A lăsa la o parte s.** (mai tare:) **baltă** = a nu se mai ocupa s. interesa de ceva. Cf. **baltă**. **A lăsa dracului** (s. la dracu) s. **naibei** (s. la naiba) s. la focul = a nu mai ținea seama,

a nu se mai gândi la..., a nu mai fi preocupat de... *Te las naibei, sărăcie!* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 285. *Lasă boii dracului!* DOINE, P. 297/6. *Lasă prânzul la focul și cuțitul la dracul.* BIBICESCU, P. P. 98.

7°. Refl. (Construit cu acuzativul persoanei și completat prin: în credința, voia, grija, nădejdea, seama, etc. cuiva sau cu dativul) A-și pune încrederea în..., a se încrede, bizui, întemeia; a se da după... *M'am lăsat într'a lui credință.* DOSOFTEIU, V. S. 138. *S'au lăsat lui, ca să o grijască după moartea ei.* URICARIUL, XVI 50. *Iată că ne lăsăm întru a ta voință.* MARCOVICI, D. 17/5. *Lasă-te în sama lor.* CREANGĂ, P. 267/12. *Omu' se lasă în credința ei.* ȘEZ. V. 20/17. *De te lași pe seama slugii.* *Dai de fundul pungii!* ZANNE, P. IV 595. *Lasă-te pe mine!* = încrede-te în mine, bizue-te pe mine! **A se lăsa pe mărturia cuiva** = a face apel la cineva să mărturisească. *Mă las pe mărturia a toată Moldova.* N. COSTIN, ap. DDRF. (= je m'en remets au témoignage de toute la Moldavie).

8°. A nu mai continua (o îndeletnicire, o meserie), ci: a înceta s. a se retrage (din...), a renunța la..., a abdica dela..., a nu mai stăruii, ci: a se desbăra (de un nărav, etc.), a se vindeca (de o patimă). Trans. *Jupânul, amărît, „lăsă“ hanul și se retrase din negoț.* CHIRIȚESCU, CONV. LIT. XLIV, vol. II 656. *Lasă un nărav* = se vindecă de nărav. GOROVEI, C. 2516. *A lăsat tutunul* = a încetat să mai fumeze, s'a desbărat de fumat. (Expresii analoge la popoarele balcanice. PAPAĞAGI, P. A. 444). | Trans. și refl. (Urmat de un substantiv abstract s. de — rar din — + un infinitiv, a lăsa poate fi redat prin „a nu mai“ + verbul corespunzător) A înceta să..., a renunța la... *Lasă jocul* = nu mai juca. *Lasă gluma* (STĂNCESCU, B. 249/22) = nu mai glumi. *Te lasă de ceartă!* CORESI, EV. 48/17. *Se lăsară de a mai firea viu.* DOSOFTEIU, V. S. 74/2. *S'au lăsat de dulceaga lumiei.* CUV. D. BĂTR. II 416. *Mă las de vîlădicie.* ANTIM, P. XXIII/13. *Să se lase de a mai ținea moșii cu anul.* URICARIUL, IV 155/11. *L-au gonit până la o pădure și acolo l-au lăsat de a-l mai gonî* (= au încetat să-l mai gonească, nu l-au mai gonit). AMIRAS, ap. TDRG. *Se lasă de bătaie* (RETEGANUL, P. III 37/2) = nu se mai bat. *Să se lese de spălat* (= să nu mai spele) *cămeșile.* ȘEZ. I. 59/17. *Se lasă și el de împărăție.* CREANGĂ, P. 187. *Îl rugau să se lase de a mai face călătoria.* ISPIRESCU, L. 4. *S'au învoit ca să se lese de tâlhărie.* SBIERA, P. 267/11. *Nu mă las de legea mea.* ALECSANDRI, P. P. 211/10. *M'am lăsat de oi.* MĂNDRESCU, L. P. 161/10. *Din joc mă las.* DOINE, 83/17. *Noi de iubît ne-om lăsa.* ȘEZ. I 47/10. | Spec. A pierde (nădejdea). *Au început a se lăsa de nădejdea domniei.* LET. 140/8. *Să lăsasă de sănătate* (= pierduse nădejdea de a mai fi sănătos). DOSOFTEIU, V. S. 87. *Să lăsasă de viața lui* (= pierdu nădejdea de a mai trăi). MINEIUL (1776), 119, 2. # **A se lăsa de cineva** = a se desface de tovărășia cuiva, a înceta de a mai avea legături cu..., a se despărți de..., a o rupe cu... *Auzit-am... Că te lași, mândră, de mine.* RETEGANUL, TR. 86/10. *Mă las de-a mea draguță.* DOINE, 277/6. *Lasă-te puică de mine!* ȘEZ. I 291/20. | Absol. *Mă căesc și mă las.* DOSOFTEIU, V. S. 155.

9°. Trans. A nu mai păstra un lucru ce-ți aparține, ci a-l da altuia; spec. (complinit prin moștenire) a transmite prin moștenire, a testa; p. ext. a da în grija s. în seama cuiva, a încredința. *Și lăsa-vor striirilor* (= străinilor) *bogătețea sa.* PSALT. 93/15. *La moartea lui să lase ceva acestui fecior.* PRAV. 179. *Când avea cale la țară ș-lăsa la dânsul odoarăle.* DOSOFTEIU,

v. s. 11S/2. *Nu era cu putință să lase mai trebuincioasă învățătură!* BIBLIA (1688) 3 pr. 12. *Al tău nume măștenire... îl lași.* ALEXANDRESCU, M. 15. *Titlurile n'au fost decât pe viață, fără a lăsa drept la urmași.* BĂLCESCU, M. V. 10/20. *Când a fost... la mine, mi-a lăsat niște cărți.* C. NEGRUZZI, I 59. *Ochi... plini de suferinți Ce mi-i lăsară din bătrâni Părinții din părinți.* EMINESCU, P. 128. *Vrednic ești de comoara ce ți-o las?* CREANGĂ, P. 226. *De moștenire n'am să-ți las decât un frâu de cal.* ISPIRESCU, L. 147/15. || *A face să rămăie. A mânca singur bucatele și a lăsa altora zeama* = a trage singur tot folosul, rămânând pe seama altora foarte puțin sau nimica. ZANNE, P. III 496. *A lăsat la caiet o margine de trei degete.*

10°. Trans. (Complinit mai ales prin „cuvânt“ sau prin „cu limbă s. graiu de moarte“, „cu jurăământ“, etc. și urmat de să) A hotări, a dispune înaintea de moarte s. prin testament. *Când au murit... au lăsat cuvânt fiului său, lui Bogdan, să închine țara la Turci.* LET. II 200/21. *Când s'au săvârșit au lăsat cu limbă de moarte... URICARIUL, XXV 70/15. A lăsat cu graiu de moarte... STĂNCESCU, B. 291/3. O să las cu jurământ.* ȘEZ. IV 138^b/20. **A lăsa moștenitor** = a dispune ca cineva să fie moștenitor. *Au lăsat moștenitor împărăției pe fiu-său.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 251/2.

11°. Trans. (Subiectul e Dumnezeu s. cineva care are dreptul de a dispune) A orândui, a da, a dispune, a hotări; p. ext. a da ordin, a porunci (în momentul plecării), a lua dispoziții (ca ceva să se facă după plecare). *Dobitoacele sânt lăstate de Dumnezeu pentru noi.* DRĂGHICI, R. 66. *Eu am și lăsat personalului din cancelaria mea să adune adrese.* AGĂRBICEANU, L. T. 200. *Dacă este că a lăsat Dumnezeu să fim mai mari peste alții, ar trebui să avem milă de dâșii.* CREANGĂ, P. 209. *Așa a lăsat Dumnezeu: după bine, s'astepti rău.* RETEGANUL, P. IV 65/21. *N'a lăsat Dumnezeu bine.* DOINE, 143. **A lăsa cuvânt (cuiva)** = a dispune, a ordona. *Au lăsat cuoanei sale cuvânt acasă.* SBIERA, P. 223/20. **A lăsa ziua bună (cuiva)** = a-și lua rămas bun prin altcineva. *Lăsându-i ziua bună, se duse cu Apostolii.* C. NEGRUZZI, I 84.

12°. A face să se nască (mai ales un sentiment, o impresie), a provoca, a produce, a pricinui, a cauza. *Chibzuirile neîmplinite... lasă după dâsele în inima noastră măhniri.* MARCOVICI, D. 8/11. *Uitase reaua impresie ce i-o lăsase vorbele colonelului.* D. ZAMFIRESCU, R. 211. *Mătura nouă nu lasă praș în urmă.* ZANNE, P. III. *Zădie băgată 'n casă, Multă zărvă 'n casă lasă.* = nora rea face necaz, vrajbă între ceilalți casnici. ib. 432, cf. 536. **A lăsa urme** = a produce, a face să rămână urme. *Sania lasă urme albe.* ALECSANDRI, P. III 15. *Goșii lăsară multe urme.* BĂLCESCU, M. V. 9/20.

13°. A face să iasă, să se iște, a produce. *Den talăpea ei pară de focu va lăsa.* CUV. D. BĂTR. II 460. *Pe nări flacări lăsând.* TEODORESCU, P. P. 17^{4b}. *Fundul căldării lasă scântei.* ȘEZ. III 46/2. | Spec. A da (lapte). *Oaia lasă laptele când se mulge cu degetele udate.* TDRG. † **A lăsa suflul** † = a-și da suflul. *Cându-și lăsa ca suflul... BIBLIA (1688) 26. A lăsa un cuvânt* = a arunca un cuvânt. *După câtăva vreme de tăcere, Dumitru lăsa un cuvânt.* CONTEMPORANUL, VI, vol. II, 296. **A-i lăsa sânge (cuiva)** = a înțepa s. a face o incizie pentru ca să se poată scurge sângele, a lua sânge. Cf. RĂDULESCU-CODIN, I. 100. *Să se silcăscă... în grab' sânge a-i lăsa.* PANN, E. I 47. *Dă să-i lase sânge...* STĂNCESCU, B. 139/10. **A-i lăsa (cuiva) gura apă (după ceva)** = a-i veni salivă în gură din cauza poftei. *Lui Setilă îi lăsa*

gura apă. CREANGĂ, P. 259. *Îți lasă gura apă uitându-te la ele.* ȘEZ. VI 152. **A lăsat bărbie** = îi merge bine, a făcut avere. ZANNE, P. II 17.

14°. Trans. A nu achita (o datorie). *Nici datorie am lăsat.* ANTIM, P. XXV/15. | (Complinit sau nu cu „în urmă“) A face să rămână în urmă, a trece înaintea cuiva s. a ceva. *Lăsară în urmă păduri.* ISPIRESCU, L. 22. *Pe toți îi lăsară în urmă.* id. ib. 80/9. | Fig. A întrece, a depăși. *De întâlnă vrun om... pe drum, întreba: departe ai lăsat pe Vodă?* CREANGĂ, P. 108.

15°. Trans. A nu mai cere suma fixată s. cerută la început, ci a face o reducere de preț, a scădea, a micșora prețul, a vinde cu preț mai mic. *Cât lași orzul?* ALECSANDRI, T. 1540. *În sfârșit, dur la deal, dur la vale, unul mai dă, altul mai lasă, și Pepelea mărită capra!* CREANGĂ, P. 43. *I-am lăsat caii cu 8000 de lei. N'a vrut să-mi lase nimic din preț.* (Cf. lat. *annonam laxare* = a lăsa din prețul bucatelor; germ. *den Preis nachlassen*; pentru expresii analoge în limbile balcanice: PAPAHAĞI, P. A. 144). || Refl. (Despre ger, durere, etc.) A nu mai avea tăria, vigoarea de mai înainte, ci: a se micșora, a scădea, a se muia, a se potoli, a ceda. *Gerul s'a mai lăsat.*

16°. Trans. A nu ținea seama, a nesocoti; a nu lua în considerare, a trece cu vederea; a nu pomeni s. cita (numele cuiva), a omite. *Nu trecu nece lăsa (nu socoti)* COR₂, nu îngădui HUR.) *ruga measerului.* PSALT. 28/2. *Lăudăm pe marele Constantin și alții mulți, pre carii [îi] lăsam.* BIBLIA (1688) 6 pr. 35. *Din rugăciunile mele am lăsat-o vreodată pre ea?* EMINESCU, N. 58. (Uneori complinit prin afară) *Scriind a lăsat (afară) două rânduri.* || Imperativul **las(ă)!** (uneori repetat și mai ales urmat de „că“) „treci cu vederea, nu mai insistă“, introduce adesea o propoziție care cuprinde o concesie, o îngăduință sau o amenințare. *Las; că te-oi juca eu!* C. NEGRUZZI, I 10. *Ei las, moțopane, că te-oi învăța eu!* ALECSANDRI, T. 358. *Lasă, lasă: Mi-oiu face și eu casă!* CONV. LIT. a. 1910, 268. *Lasă, măi femeie, că de-om trăi, vom fi noi mai harnici.* CREANGĂ, P. 177. *Lasă, își zise el, că cine râde mai la urmă...* ISPIRESCU, L. 36. *Lasă, las, muliere, Că mi-i veni tu acasă!* MARIAN, SAT. 53. *Lasă, numa, bade, lasă.* DOINE, 59/5. Și cu înțelesul: „nici vorbă să știe, să facă (cineva ceva), etc.“ *Întreabă-i [pe orășeni] ce e bleavu', resteu' bul'feiu'..., că de ți-o știe, lasă!* JIPESCU, ap. TDRG. (Ca răspuns, arătând că cel ce răspunde se învoiește la ceea ce i se zice și că va face întocmai): *„Du-te la pădure!“ — Lasă! (= am să mă duc).* PAMFILE, J. II. *Las(ă) că...* (se găsește și în limbile balcanice: alb. *Ije se*, ngr. ἄφῃσε πῶς, bulg. *ostāvri če PAPAHAĞI, P. A. 144*) = în afară de faptul că, afară de asta. *Las că era grozav de mare [nasul], dar apoi era cărligat.* NEGRUZZI, I 5. *Lasă că-s din oameni..., dar apoi sânt și văduvă de trei bărbați.* ALECSANDRI, T. 101. *Las' că era dela Piatra..., dar era...* CREANGĂ, P. 114. **Las dacă** = să vezi numai că nu... *Las dacă nu i-a da odihna pe nas!* CREANGĂ, P. 301. *Oiu vorbi eu și cu dâșii și las dacă va fi ceva!* id. ib. 13.

17°. † Trans. A nu ținea seama, a trece cu vederea păcatele cuiva, a ierta. *Lăsat-ai* (= iertat-ai VOR.) fără-de-legile oamenilor tăi. PSALT. 175/1. *Lasă-ți-se păcatele.* TETRAEV. (1574) 213/7. *Să ne căutăm păcatele noastre și să lăsam și greșalele altora.* CORESI, EV. 18/2. *Lăsați și se va lăsa vouă.* ANTIM, P. XXVIII/32. || (În opoziție cu „a lua“) A nu mai cere, a ierta. *Într'un an îl lua [pogonoritul], iară într'un an îl lăsa.* NEACUCE, ap. TDRG. *S'au rugat să lase țara de bir.* LET. II 203/30.

18°. Refl. (urmat uneori de să) A nu mai

opune rezistență, a ceda, a consimți, a admite, a-și da învoierea să... *Mai nu vrei și mai te lași.* EMINESCU, P. 8. *Să-l încaltec se lăsa.* TEODORESCU, P. P. 535. *Se lăsară deci de le puse pecetea lui în spinare.* FUNDESCU, L. p. 74/13. | (Mai ales după negațiune) **A nu se lăsa** (uneori întărit prin „odată cu capul“ s. „nici mort“) = a nu se da bătut, a se împotrivi, a nu face concesii, a nu pregeta, a nu slăbi, ci a ținea morțiș la ceva. *Nu să va lăsa până nu va face acel lucru.* PRAV. 1148. *Nu s'au lăsat, ce (= ci) au jăluit la Poartă pre Mihai-Vodă.* LET. II 427/38. *Să nu se lase până nu-l va săvârși.* DRĂGHICI, R. 148. *Nu te lăsa și luptă-te!* COȘBUC, F. 84. *Nu se lasă nici moartă, și uite că te-a adus!* D. STĂNOIU, C. I. 59. *Nu vru să se lase de pagubă (= să rămână păgubaș).* RETEGANUL, P. V 60/1. *Nu se lasă până ce nu găsește.* CREANGĂ, P. 238. *Nu se lăsa cu una cu două.* ISPIRESCU, L. 83/34. *Nu o să ne lăsăm la un lup!* RETEGANUL, P. III 32/33. **Nu te lăsa!** = curaj! (ZANNE, P. VI 214), nu te da bătut! *Dați, măi, dați, Nu vă lăsați.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 416. **A nu se lăsa cu (rar pe) atăt** = a nu se mulțumi cu atăta, a nu ceda, a nu renunța. *Iară Grigori-Vodă... nu s'au lăsat cu atăta...* LET. II 427, cf. III 195/13. *Nu s'au lăsat (= nu s'a mulțumit) cu atăta.* E. KOGĂLNICEANU, ap. DDRF. *Pe atăt nu se lăsa.* TEODORESCU, P. P. 477.

19°. Refl. A nu rezista, a nu mai face nici o efortare, a nu opune rezistență, a se da învins, copleșit de... *Se lasă pe mâna medicilor.* ȘĂINEANU, D. U. *S'a lăsat copleșit de durere.* (Construcție literară, imitată după franțuzește și puțin obișnuită) *Se lasă la o melancolie.* C. NEGRUZZI, I 25, cf. 29, 191. *Lăsându-se 'n gândire, dorul în el s'a mărit.* PANN, E. I 33.

20°. Refl. A nu mai insista, a nu mai stăruii într-o direcție, a nu mai urma (un sfat), a-și schimba intenția, a renunța, a se abține, a se mulțumi cu ceva. *S'au lăsat de acel sfat și au trecut Prutul.* LET. II 352/32. *De aici înainte lăsăm a mai scriere.* LET. ap. TDRG. *Lasă-te, Țigane, nu merge!* RETEGANUL, P. I 73/30.

21°. Trans. A nu lua cu sine, a face să rămână undeva; p. ext. a uita. *Și-a lăsat (= a depus) bijuteria la bancă. Și-a lăsa copiii acasă. A lăsat umbrela la restaurant.*

22°. Trans. A nu face ceva acuma, a amâna, a păstra pentru mai târziu. *Am lăsat plimbările pentru mai târziu. Ce poți face astăzi, nu lăsa pe mânc.*

23°. Trans. A nu mai ținea, a da drumul să cadă; p. ext. a lepăda. *Codru' frunza-și lasă.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 289.

24°. Trans. A nu mai insista asupra unui lucru, a nu mai vorbi de ceva, a trece la altele; a suprima. *Lasă asta acum!* ISPIRESCU, L. 37. *Vom lăsa actul întâiu* = nous supprimerons le premier acte. PONTBRIANT.

25°. Trans. A trimite. *Hagi Crăciun, acum scriind, Țau lăsat sănătate (Craiova, a. 1790).* IORGA, S. N. 176. (În ironie) **A lăsa sănătate** = a muri. Com. T. NAUM.

26°. Trans. și refl. A nu (se) pomeni, ci a exclude. *Lăsă pre sineși Hristos și se despărți den (= făcu deosebire față de) toți oamenii, că (= fiindcă) el era născut den fată.* CORESI, EV. 527/21.

27°. Refl. A nu mai sta drept, ci: a se (a)pleca, a se sprijini pe ceva s. cineva, a se răzema, a atârna; trans. (= fact.; complementul e o parte a corpului) a da drumul să atârne. *Acesta... s'au lăsat pre pieptul D[omnu]-lui Hristoș.* DOSOFTEIU, V. S. 28. *Mă lăsam tot spre partea dreaptă.* MINEIUL (1776) 28,2/1.

[Iapa] *urechile le lăsase pe spate.* C. NEGRUZZI, I 42. *Ea se lăsase dulce și greu pe al lui braț.* EMINESCU, P. 212. *Nurorile... cele mari lasă capul de rușine.* CREANGĂ, P. 11. *După ce-și lăsă părul său de aur pe spate.* ISPIRESCU, L. 151/4. *Se lasă (= atârna) un fir de păr din cap pe frunte.* GOROVEI, C. 2848. # **A se lăsa pe tânjală** = a se lenevi (ȘEZ. VIII 161), a se lăsa greu. *Nu te grăbi cu însuratul...* *Lasă-te pe tânjală.* ALECSANDRI, T. 841. **A lăsa buza** = a face mutre (în semn de nemulțumire) fr. faire la lippe. DDRF.

28°. Refl. A nu mai sta în picioare, ci a se așeza, pune, întinde (pe) jos; a cădea (din cauza slăbiciunii, amețelii, etc.); spec. (mai ales în Mold.) a se culca, a se trânti (spre a se odihni). *Mihai Vodă după prânz s'au lăsat să se cam odihnească.* LET. III 67/16. *Lăsându-se ca să se odihnească... în crevatul său...* DRĂGHICI, R. 86. *Bătrânul Socoleanu, doborât sub grindina laudelor... se lăsase pe un scaun.* C. NEGRUZZI, I 6. *Pe jeț tăcut se lasă.* EMINESCU, P. 206. *Când să se ridice de pe rogojină, îi păru că se lasă pe picioare străine.* D. STĂNOIU, C. I. 163. *Se lăsa o leacă jos pe iarbă și adormi dus.* CREANGĂ, P. 158. *Se lăsa jos ca mort.* RETEGANUL, P. I 26/17. *S'a lăsat iar jos pe pământ.* STĂNCESCU, B. 270/20. **A se lăsa pe o ureche** = a neglija ceva. ZANNE, P. II 459. | P. ext. (Ne mai fiind vorba de vietăți) Trans. și refl. A (se) așeza (la fund), a se depune. *Marea a lăsat mult nisip în port.* PONTBRIANT. *Drojdia s'a lăsat pe fund.* | A se cufunda (în parte). *Pământul se lăsa = le sol s'affaissait; grinda s'a lăsat = la poutre a fléchi.* DDRF.

29°. Refl. (Adesea complinit prin jos, în jos, în s. pe ceva, undeva, supt, etc.) A nu mai sta sus, ci a se coborî, a-și da drumul (din sbor), a se slobozi în jos, a se da jos (de pe un loc ridicat); p. ext. a descăleca (întemeind o țară). *Au trecut Prutul... și s'au lăsat în jos.* LET. I 191/19. *Soarele se lasă pe orizon.* MARCOVICI, C. 48/18. *Toate fărmurile unde se lăsară mai târziu Elenii.* ODOBESCU, I 204. *Dar și de acolo înainte tot n'a vrut să se lase pe șosea (= să ia șoseaua), ci a luat poteca.* V. I. POPA, V. 110. *Calul odată sboară cu el până la nouri și apoi se lasă în jos ca o săgeată.* CREANGĂ, P. 196. *Aci vîzuse el că se lăsase porumbii.* ISPIRESCU, L. 216. *Se lăsaseră din sbor pe stărvul calului.* STĂNCESCU, B. 140/14. *Cu funia altuia nu te lăsa în puț.* ZANNE, P. V 299. # **A se lăsa asupra cuiva** = a se repezi, a se năpusti. *Calul se lăsa răpede asupra calului smecului.* ISPIRESCU, L. 27. **A se lăsa greu** = (propriu) a apăsa cu toată greutatea corpului; (fig.) a face dificultăți, a nu accepta o propunere fără a face rezerve. *De la o vreme corabia dă să se cufunde. Șerpele se lăsa greu ca să... începe pe Adam și el cu Eva să scape.* ȘEZ. II 122/31. *„Vezi că aranjascm alteceva“... crezu de cuviință să se lase greu Ion.* C. PETRESCU, C. V. 158. | Trans. A așeza, a pune ceva jos; a da jos, a coborî. *Lăsară (în tăle: pogorîră) patul cu funii.* CORESI, EV. 54/29. *Lasă în jos gulerul blănii.* C. PETRESCU, C. V. 157. *Lasă pușca jos.* STĂNCESCU, B. 23/9. *Lăsă arcul în jos.* ISPIRESCU, L. 75/5. *Lasă perdeaua!* # **A nu lăsa cuvântul jes ț** = a se ținea de cuvânt. *Cuvântul meu gios nu-l voi lăsa.* LET. II 209/1.

30°. (Despre noapte, ploaie, negură, vânt, etc., închipuite ca venind din înălțimi) A se produce, a se face, a începe. *Se lăsă vânt cu vihor pre Dunăre.* MAG. IST. IV 291/10. *S'a lăsat... o negură.* I. VĂCĂRESCU, P. 119/4. *Noaptea s'a lăsat pe vale.* VLĂHUȚĂ, P. 61. *Cea din urmă linie de lumină se lăsă pe după plopi.* D. ZAMFIRESCU, R. 113. *Se lăsase frig.* STĂNCESCU, B. 41/10. *O neguriță...*

se lasă pe grădină. ȘEZ. II 50/11. (Fig.) Pe câmp s'a lăsat o tăcere 'nfricoșată. ALECSANDRI, P. II 18. (Rar, factitiv) A face să apară. Pot să las o zăpușeală și o arșiță. ISPIRESCU, L. 130/17. || P. a.nal. (Despre o boală, care vine năpraznic, pe neașteptate) Trans. (= fact.) A face să vie, a da. Dumnezeu... toate le tocmeaște spre... folosul nostru, mărcur ce boală sau rău ce lasă spre noi. CORESI, EV. 63/9. || (Despre post s. sec) Trans. (refl. = pasiv) A începe. Au lăsat săc marți cu toată curtea sa. LET. I 4/9. Se lasă post la 1 Martie. GOROVI, C. 3305. Se lasă sec de două ori. MARIAN, SE. II 77.

31°. Unipers. (Banat) A i se lăsa cuiva de ceva = a i se face poftă, a pofți. Sânt unele femei greoaie (= însărcinate), căroră, văzând ceva bun... li se lasă (= poftesc) a mânca. MARIAN, NA. 13.

[Prez. las..., să lase, regional lăs, să lese. Imper. lasă și las, rar la': Acum la' pe mine! COMȘA, N. Z. 7. | Și: alăsă vb. I. Drag mi-ai fost ș'amu mă alași (Odorheiu). JAHRESBER. VI 48. | A djectiv: lăsât (cu negativul: nelăsât), -ă (și — în poezia pop. — cu diminutivul lăsățel, -ea = care atârna). Cu părul ncmpletit, lăsât (= atâr-nând). DOSOFTEIU, V. S. 237/2. Panțirii ținutu-rilor ce sânt lăsăți (= orânduși) pentru slujbe. URICARIUL IV 81/7. Dragoste curată Dela Dum-nezeu lăsătu. JARNÍK-BÂRSEANU, D. 57. Pană... pe apă lăsătu (= slobozită, căreia i s'a dat drumul). ȘEZ. IV 89. Cu căciula lăsătu (= trasă) pe ochi. EMINESCU, N. 58. Nu-i zi lăsătu dela (= dată de) Dumnezeu... C. PETRESCU, R. DR. 80. Lăsât (= părăsit) de Dumnezeu s. de suflet = nelegiuit, tâlhar, ucigaș; disperat, discreierat. CIAUȘANU, V. Cu coamele lăsate (= atârând în jos). SEVASTOS, N. 115/27. Începea de se chitea Cu cercei... Lăsăței. CORCEA, B. 32; — lăsător, -oare = care lasă; spec. care amână o treabă de pe o zi pe alta. Curge sământa curată... la tot ceasul câte 5 până la 7 merțe, după cum vor fi de lăsători (= producători, roditori) și snopii. I. IONESCU, C. 187. (Substantivat) lăsător s. a. (Țes.) = opritor (la războiul de țesut). Cf. PAMFILE, I. C. 273, ȘEZ. VIII 149; H. II 4, 118, 168, IV 75, XI 350, XII 118, 157; (la plur.) lăsători (Pesc.) s. m. Călcătorile numite și lăsători sau porțile gardului. ANTIPA, P. 645; lăsătoare s. f. = o parte a plugului (H. XI/401), cocârța-lă (C. C. II-III 149); cărarea făcută de oi (Mehedinți. Com. I. STRĂMBULESCU), potecă, drum prin pădure (totdeauna pe coastă): Badiu meu dela mioare, Să-i țin calea'n lăsătoare. (Jina, jud. Sibiu), GR. S. 240; — lăsău, -ie = lăsător, indiferent, neglijent. REV. CRIT. III 159. | Abstract: lăsăre s. f. După lăsarea (:după ce s'au încetat BIBLIA 1688) voroaveei. COD. VOR. 13/13. Șase ani vei sămâna pământul tău, iară la al șap-telea lăsare (= puză) vei face. BIBLIA (1688) 55/2. Întru lăsare (= iertare) păcatelor lui. PSALT. 335/15. Lăsarea sângelui la dobitoace. PISCUPESCU, O. 211. Lăsare de carne (de fruct) = lăsât de carne LB.: — lăsât s. a. (pl. -uri) = lăsare. Împărăntind Iulian cu lăsatul (= voia) lui D[u]m-n[e]zău. DOSOFTEIU, V. S. 74. Lăsatul (mai rar lăsata) secului (s. de sec) s. cârnii (s. de carne; cf. paleoslav. mesopustū, ung. hushagyó, după lat. carnistevamen s. carnisprivium, ital. carnelasciare, neapol. carnolecare, sp. carnes tolandas, etc.) = ziua cea din urmă de dulce, înainte de intrarea în post (spec. în postul mare). MARIAN, SE. I 263, cf. 274; PAMFILE, S. T. 119, V. 116. Lăsatul să-cului de postul Sîm-Pietrului. LET. II 89/38. În săptămâna cea mare a lăsăturii de sec de postul cel mare. MAG. IST. II 22/s. Lăsatul secului de postul Crăciunului. I. IONESCU, D. 83. Aseară a fost lăsata secului. CARAGIALE, T. I 95/21. Cf.

BUL. MON. IST. IV 197, CREANGĂ, A. 59, ȘEZ. I 40/11, 152, VII 34, H. II 31, 38. Dumeneca lăsaturii de carne. DOSOFTEIU, V. S. 44. Lăsatul (se-cului) de brânză (s. brânzei) = ultima zi în care se mănăncă brânză, înainte de începutul postului mare. GOROVI, CR. Dumeneca lăsaturii brânzei. VARLAAM, C. 29. La duminica lăsaturii sec de brânză. LET. III 310/17. Cuvânt la Duminică lăsaturii de brânză. ANTIM, P. 133; — lăsătură s. f. = lăsare, omitere; spec. (Top.) depresiune, vale nu prea adâncă între două înălțimi (PORU-CIC, T. E. 28); (Tip.) fraza sau cuvântul omis de culegător la culegerea de pe manuscris. (CĂL. TIP.). Lăsătură = relictio ANON. CAR. Căutân-du-și o albă nouă pe lăsăturile șesurilor. VLAHU-ȚĂ, ap. CADE.; — lăsăciune (< lat. laxatio, -ionem) † s. f. = iertare, iertăciune. Se premească ei lăsăciuri (= ertăciune N. TESTAMENT 1648; ertare BIBLIA 1688) păcatelor. COD. VOR. 78/a. Carte de lăsăciune † = act de divorț. Cine-și va lăsa mărirea lui, să dea ei carte de lăsăciune! ib. 207; — (în Transilv., după germ. Nachlass?) lăsământ s. a. (plur. -minte și -mânturi) = moștenire, legat. LM. | Imperativul lasă! se întrebuin-țează și în funcțiune substantivală: un lasă e cel ce se lasă pe tânjăla: Acest Lasă... a căzut sub roată, așa era de lenes. FURTUNĂ, V. 85. Mai ales: lasă-mă să te las s. m. = om lăsător, negli-jent și lipsit de inițiativă, indiferent, care n'are altă grijă decât liniște sa personală (la Aro-mâni: alăsătură).]

— Din lat. laxo, -are „a largi, a da drumul, a slobozi” (în latina vulgară a înlocuit pe relinquere „a părăsi”, iar la scriitorii bisericești se întâl-nește și cu sensul de „a ierta”).

LĂSĂ s. m.	} v. lăsa.
LĂSĂCIUNE † s. m.	
LĂSĂ-MĂ SĂ TE LĂS s. m.	
LĂSĂMÂNT s. a.	
LĂSĂTOARE s. f.	
LĂSĂTÓR s. a.	
LĂSĂTŪRĂ s. f.	

LĂSCĂ † s. f. Grâce, faveur. — (Rutenism în Mold. și Nordul Transilvaniei) Favoare. Mare câtră D-zeu avea lască. CANTEMIR, ap. TDRG. [Adjectiv: (rut. laskav) lăscav (lăscăv ȘEZ. V 103, lăscuv ȘEZ. IX 145) -ă adj. = binevoitor, în-durător, milostiv, senin la suflet, voios, deschis (com. I. CORBU), glumeț, cu haz, vesel (ȘEZ. V 103, HERZ-GHER., M. VII 6), bun de gură, limbut (ib. XXXI 11). Și dacă ieșea la câmp, era foarte lăscav și darnic. LET. II 42/s. Ce poate fi aceasta a ta lăscăv și voioasă arătare? CANTEMIR, IST. 255. (Substantivat) lăscăvă s. f. = voie bună, chef. Om cu lăscăvă = cu voie bună, cu chef. Com. AR. TOMIAC].

— Din rut. laska „bunătațe, favoare”.

LĂȘCĂ s. f. Nouilles. — (Ungurism în Transilv.) Tâiței. Cf. H. XVII 49. Facă laște domnilor. ȘEZ. XXXI. 108. Zamă cu laște = supă cu tăiței. ib. XIX 108. [Plur. laște, (dial.) lașkie = tăiței de grâu. PAPAHAĞI, M. 93/37. | Diminutiv: lă-șcúță s. f. = supă. Lășcúță stoarsă. VAIDA].

— Din ung. laska, idem.

LASCĂIĂȚĂ s. f. v. lăscăie.

LĂSCĂIE s. f. (Numism.) Liard; chose de rien. — Mică monedă veche de aramă valorând 1¹/₂ aspru sau 1¹/₂ para (BRĂESCU, M. 78, cf. ȘEZ. III 69/26); p. e x t. ban de cea mai mică valoare; (după nici o) termen de comparație pentru ceva lipsit de

valoare. *Fâna de grâu... când era mai scumpă, o para și o lăscăie.* DIONISIE, C. 166. *Pentru el viața chiar a Beului, nu plătea nici o lețcaie.* GHICA, S. 349. *N'are cap nici de-o lițcaie.* ALECSANDRI, T. 41. *Le 'ndopi cu pumnii de lire și 'n casă te calicești până la lescaie, rătane!* CARAGIALE, S. N. 32. *Dă-mi o frântă de lețcaie.* ALECSANDRI, P. P. 137. *T'a mers vestea când ț'a mers, D'acum lățcaia ți s'a șters.* ROMÂNUL GLUMET, I. 36. *De la noi și până la voi, tot bani și lăscăi* [Stelele]. GOROVEI, C. 356. # *N'are nici o lețcaie chioară = e sărac lipit pământului.* ZANNE, V. 386. [Plur. -căi. | Și: **lăscăie s. f., lățcaie s. f.;** (Mold.) **lețcaie s. f., lițcaie s. f.**]

— Din rut. **ljackyj**, polonez. TDRG. JAHRESBER. XXVI—XXIX 30.

LĂSCĂIE s. f. *Petit pot.* — (Mehedinți) Oală mai mică. H. IX 43. [Derivate: **lăscăiață s. f.** și **lăscăiuță s. f.** = oală cu două toarte. DAMÉ, T. 74. TDRG.]

LĂSCĂIUȚĂ s. f. v. lăscăe.

LĂSCAV, -Ă adj.

LĂSCĂV, -Ă adj.

LĂSCĂVĂ s. f.

} v. lăscă.

LASCIV, -Ă adj. *Lascif.* — Aplecat spre plăceri sexuale, spre voluptate, spre desfrâu; care ațafă la plăcerile sexuale. *Copila nubilă abia, învață... Lascivul dans Ionian.* OLLĂNESCU, H. O. 199. *Dacă pseudo-artistul... nu este cuprins de inspirația impersonală... atunci lucrarea sa poate să fie trivială, indecentă, lascivă.* MAIORESCU, CR. II. 195. *Dansurile cu mișcări lascive.* C. PETRESCU, C. V. 310. [Abstract: (fr. *lascivité*, lat. *lascivitas*) **lascivitate s. f.** = aplecare spre desfrâu, spre voluptate].

— N. după fr. (lat. **lascivus, -a, -um**).

LASCIVITĂTE s. f. v. lasciv.

LĂSCULEĂSĂ s. f. Variété de raisin. — (Munt.) Un fel de strugure alb cu boabele mari și dese; ciorchinii ajung până la 1½ kg. Se coace târziu și dă vin mult și bun. (H. XI 5, cf. XIV 71, 103, JIPESCU, O. 54).

— Adjectiv (derivat dela numele **Lascu**, cu suf. *-uleasă*), substantivat sub forma feminină (subînțelegându-se viță sau „poamă”).

LĂSCUȚĂ s. f. v. lașcă.

LĂSCUV, -Ă adj. v. lăscă.

LAȘITĂTE s. f. v. laș.

LĂSIU, -IE adj. v. lăsa.

LĂSNICIOĂRĂ s. f.

LĂSNICIOĂSĂ s. f.

} (Bot.) v. lăsnicior.

LĂSNICIORE s. (Bot.) *Vigne-de-Judée, douce-amère* (Solanum dulcamara). — Plantă cu flori violete și boabe roșii (când sânt coapte). Tulpina ei se întrebuințează în medicină ca diuretic și calmant. Se mai numește: *Buruiană-de-dalac, patlagică-de-dalac* (Prahova), *vița-corcilor, vița-Evreilor, zărnă.* PANȚU, PL., cf. BIANU, S. D., ȘEZ. XV 141. [Și: **lăsnicioară, lăsnicioasă, (+ lesne) lesnicioară s. f.**].

LĂSPĂNIȚĂ s. f. *Grand morceau.* — (Mold.) Bucată mare din ceva, spec. din ceva de mâncare. ION CR. V. 152. — Cf. *lapaneț, lăpiștoc.*

LASTĂN s. m. (Ornit.) v. lăstun.

LĂSTĂR s. a. și m. I. 1°. *Jeune pousse, coulant, cosson, rejet. Revenue.* 2°. *Rejeton d'une famille, progéniture, descendant, enfant.* II. *Perche, fuseau, levier.*

I. (În Țara veche și în Banat) 1°. Crenguță tânără, mlădiță care răsare din rădăcina s. tulpina unei plante sau crește pe o ramură mai veche. Cf. H. III 139, IV 8 v 4, XII 169, XVI 41, XVIII 138. [Viea] *era scoțând vlăstare.* BIBLIA (1688) 30. *A cărui hrană era vlăstarele copacilor.* ANTIM, P. 113. *Vița sădită scoate primăvara vlăstare cu frunze și rod.* I. IONESCU, P. 248. *Un vlăstar tânăr ce d'abea începe a înflori.* MARCOVICI, C. 70. *Vlăstar de salcie dela Florii.* DELAVRANCEA S. S. *Pe atunci erau vlăstari în lunci Copacii de azi.* COȘBUC, F. 162. *Să-mi dea nițel vlăstar de trestie.* ISPIRESCU, L. 263. *Vlăstari fragede, răchitică, smicel...* CREANGĂ, P. 316. *O oardă se numește vlăstara de vițe care se întinde paralel cu pământul.* H. IV 245. # *Când vor da vlăstarii din cruce* (SOVEȘCU, I. 220) = niciodată. # *P. ext.* (mai ales la plural). *Pădure mărunță (RĂDULESCU-CODIN, I.), tânără (CIAUȘANU, V.), pădure de mlădițe care cresc după tăierea unei păduri, cf. a rină. La 1864 li s'au dat sătenilor și câte un petec de islaz (pădure), însă acestea... nu le pot folosi aproape de fel, din pricina vlăstarilor.* TRIBUNA ÎNVĂȚĂTORILOR din 20 Sept. 1907. *Ziua... stau la umbră în vlăstar.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. D. 89. *Prin vlăstarii de băgrin (= salcâm) Să m'astepti.* HODOȘ, C. 70.

2°. Fig. Urmas, descendent din..., odraslă. *Romanii sânt duciumii viii Dachiilor noastre și noi vlăstarile lor.* CANTEMIR, HR. 106/10. *Bucovina... ești vlăstarea, fiica cohortelor romane.* ALECSANDRI, P. III 340. *De nu l-ai mai iubi, această vlăstare degenerată n'ar mai fi fiul tău.* I. NEGRUZZI, V 150. *Erau copiii voinici, vlăstari din vechi țărani soldați.* OLLĂNESCU, H. O. 199. *Patru vlăstari ce creșteau din plin.* D. ZAMFIRESCU, R. 277. *Intemeierea acestei tipografii pornește... dela acca vlăstare domnească.* IORGA, L. R. 131.

II. (Transilv.) Lemn gros, prăjină de ridicat (LB.) s. susținut. *Vlăstarile cu care se ridică piatra [mori]...* H. XVII 235, cf. PĂCALĂ, M. R. 468. *Din lăuntru încă se poate incuia ușa cu vârtejul sau și cu lăstarul.* PĂCALĂ, M. R. 414. *Bateria cu lăstarul sau polița.* COMȘA, N. Z. 52. *Cujba consta dintr'o ază verticală în care sta fixat un vlăstar, în creștăturile căruia se acăța căldarea.* DRAGOMIR, O. M. 218.

[Și: **vlăstăr s. a. și m., (v)vlăstare s. f.** (plur. *-tări*; mai ales prin Mold. în sensul II 2°). LB., **lăstără s. f.** | Diminutive: **lăstărăș s. a. și m.** *Se zări încolțind din pământ un lăstărăș.* ODOBESCU, III 290/12. *Pe la noi peste Olt Lăstărășu' e d'un cot.* MAT. FOLC. 60; — **lăstărel s. a. și m.** *Nalba face lăstărei.* DOINE 250/23. Cf. HODOȘ, P. P. 284/2, ION CR. III 50; — **lăstărúț s. a. și m.** POP. ap. GCR. II 344/32; — **lăstărică s. f.** BOLINTINEANU, ap. TDRG. | Colective: **lăstăret s. a.** = pădure mărunță, lăstar (I 1°); fig. tineret, generație tânără. *Lăsturetu' satului... știe să cânte.* JIPESCU, O. 51; — **lăstăriș s. a.** = lăstăret. *Un șes întins, năvălit de păduri și lăstărișuri.* IRINEU, S. B. 67. *Dacă n'ați apucat voi să n'vățați carte, nu fineți la ușă lăstărișu' n'ntinuat.* JIPESCU, O. 67. | Verb.: **(v)lăstări vb.** IV^a = a da lăstare, mlădițe; fig. a încolți; a împleți cu nuiele (ARH. FOLC. III 150). *Dintr'o veridică și nemestșugită povestire va lăstări în mintea ficcării credința că...* ODOBESCU, III 559/12. *De-i vedea, c'o lăstări...* HODOȘ, P. P. 213, cf. GIUGLEA-VĂLSAN, R. S. 251; (cu adjectivul): **(v)lăstărit, -ă =**

incolțit, răsărit, reproduc. *Vechile noastre aspirățiuni așa de spornic vlăstărite sub pana altuia...* ODOBESCU, III 232/6.

— Din ngr. βλαστάρι, idem, intrat la noi și prin filiațiune bulgară (**lastar**) sau sârbească (**lastar**).

LĂSTARĂ s. f.	} v. lăstar .
LĂSTARĂȘ s. a. și m.	
LĂSTĂRE s. f.	
LĂSTĂRÉL s. a. și m.	
LĂSTĂRÉT s. a.	
LĂSTĂRÍ vb. IV ^a	
LĂSTĂRÍCĂ s. f.	
LĂSTĂRÍȘ s. a.	
LĂSTĂRÚȚ s. a.	

LĂSTĂVIȚĂ s. f. *Pièce de toile ou d'étoffe.* — (Fanat) Bucată de pânză sau de orice țesătură. *Gluga e făcută dintr'o lastaviță (o bucată de pânză) tăiată de pe sulul de războiu.* LIUBA-JANA, M. 29. *O pătură (de pe pat) e compusă din 2—3 lastavițe (Oravița).* Com. A. COCA.

— Cf. sârb. *lastavica* „rândunică“.

LĂSTI † vb. IV^a *Tromper, duper.* — (Slavonism literar, puțin întrebuințat) A înșela, a vicleni. [Abstracte: **lăstire** † s. f., **lăstitoră** † s. f. = înșelăciune, viclenie. *Toate cărările mele văzuși că nu iaste hicleșug (= lăstire HURM.) în limba mea.* PSALT. 288/25-26. *Că mie cu pace grăvia și mării gâmbosiri (= lăstitori HURM.) cugeta.* ib. 63/10, cf. 100/15. | Adjective: **lăstitoriu**, -oăre † = înșelător, viclean. *De omu nedereptu și hicleanu (= lăstitoriu HURM.) izbăveaște-me.* PSALT. 82/1, cf. 268/6-7; — (paleosl. *lăstivŭ*) **lăstiv**, -ă = înșelător, viclean. *Doamne, izbăveaște sufletul meu de rostu nedereptu și de limbă lăstivă.* ib. 268/6. — Din paleosl. **listiti**, idem.

LASTÍC s. a. *Lasting.* — Stofă de lână foarte tare, un fel de satin. *Cheltueli... pe mobili nouă cu lastici... pe trăsuri.* ALECSANDRI, T. 505. *Cel mai iscusit contrabandist de măruri își strecura la bogasierii... lasticul.* CONV. LIT. XLIII, 925. [Plur. -ticuri „soliuri de lastici“.]

— Din engl. *lasting*, idem (propriu: „durabil“).

LĂSTINĂ s. f. În expresia: *imi dau eu laștina cu el* = imi dau natrele cu el, îl lucrez eu pe el; am să mă războiesc cu el. CIAUȘANU, GL.

— Cf. sârb. *laština* „poleială, lustru“.

LĂSTITURĂ † s. f. v. **lăsti**.

LĂSTÍV, -Ă † adj.

LĂSTRĂ † s. f. *Étoffe orientale de laine.* — Stofă scumpă de lână; cf. a gem. *Canafe... de lastră.* LET. I A. 81/6. *Li se dăruia de către Domn câte o lastră sau canavață cu fir.* ib. III 315/6. *Poală de tratapod de lastră roșie agem; poală de colivă de lastră verde agem.* DOC. (a. 1681), ap. HEM. 4505. *O dulamă de lastră cu pacea (a. 1740).* IORGA, S. D. XI 266, cf. ODOBESCU, I 421. *O rochie lastră verdă.* URICARIUL, XI 225/10. *Scaune verzi... cu lastre acoperite.* BARAC, AR. 46. *Stofele sânt orientale...: lastră ușoară și grea, sarasir...* IORGA, C. I. I 130. [Plur. *lastre*, dial. *lastră*. BUL. COM. IST. IV 69.]

LĂSTUI vb. IV^a. *Accorder un délai.* — (Ungurism) A îngădui, a păsu. *Și alt mijloc neavând ca să-i plătescu acești bani, după rugăciunea ce am făcutu ca să mă mai lăstuiască...* (a. 1820).

IORGA, S. D. XXII 179. [Abstract: **lăstuială** = păsuire. CIAUȘANU, V.]

— Din ung. *halasztani* „a amăna“. LACEA. Cf. *hălăst (u) l.*

LĂSTUIĂLĂ s. f. v. **lăstui**.

LĂSTÚN s. m. (Ornit.) *Martinet (Hirundo rustica).* — Varietate de rândunică cu gușa și pân-tecele s. coada (H. IV 250) albă; își face cuibul pe sub streșinile caselor, în turnurile bisericilor s. în malurile apelor. În Bucovina se numește rândunica sau rândunică-de-fereastră. MARIAN, O. II 121; cf. H. IV 154, XI 231, X 152. *Ce faci tu acolo [în pod]... ca un lăstun?* ALÉCSANDRI, T. 895. *Îi trecea pe dinaintea ochilor o umbră neagră de lăstun rătăcit.* ODOBESCU, III 183. *Treceau în stol lăstunii peste biserică.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. D. 257. # **A sta lăstun pe capul cuiva** = a sta scaiu. BARCIANU, *Stă lăstun pe capu-i.* VLAHUȚĂ, N. 17. Cf. H. IV 154, 250, XI 231. | Specii: **lăstun-de-mal** (s. **de-apă**) = rândunică de ploaie (*Hirundo riparia*); — **lăstun-mare (negru)** = drepnea (*Cypselus apus*). MARIAN, O. I 70; — **lăstun (-alb)** = *Chelidon urbica*. DOMBROWSKI, 313. [Și: (Bucov.) **lostún** (CANTEMIR, IST. 179), **lostón**, **lostúg** s. m., (Ungaria) **lastán** s. m. (+ *turn*) **lastúr** s. m., **lostúr** s. m. (Munt.), **lustún** s. m. MARIAN, O. II 121, DOMBROWSKI 313, HERZ.-GHER., M. VII 19; **restúr** s. m. Com. MARIAN. | Diminutiv: **lăstunăș** s. m. ALECSANDRI, P. P. 146/4.]

— Din paleosl. (rus.) *lastunŭ*, idem.

LĂSTUNĂȘ s. m. } (Ornit.) v. **lăstun**.

LASTÚRN s. m. }

LAT, -Ă adj., s. a. și m. I. 1°. *Large, étendu, vaste.* 2°. *Plat, aplati.* II. 1°. *Largeur; plat* (du sabre) 2°. *Lé.*

I. 1°. A dj. Care are o lățime oarecare. *Pod... peste lată lățimea Dunării au aruncat.* CANTEMIR, HR. 160/10. *Pământuri late și roditoare.* URICARIUL, I 262/21. *Piatra... era... lată ca de doi coți.* DRĂGHICI, I 29. *Se încinse cu o curea lată.* C. NEGRUZZI, I 23. *E lung pământul, ba e lat.* COȘBUC, B. 16. *Lat în spate* (cf. lat. *latus* ab *humeris*). C. PETRESCU, I I 11. *Buze late.* ALECSANDRI, P. P. 116/10. *Un colac... cât piatra morii de lat.* TEODORESCU, P. P. 136. *Frunză lată, frunză 'ngustă.* HODOȘ, P. P. 59. *Crișmăriță lată 'n șele.* RETEGANUL, CH. 49. || A d v. *Pășea lat și țindu-și mâinile departe de trup.* SLAVICI, ap. TDRG.

2°. Întins; p. ext. lătăreț, turtit. *Farfurie lată* (în opoziție cu „adâncă“) = întinsă. *Păduchi lați* = un fel de păduchi cu corp turtit și lătăreț (Pediculus s. phthirus pubis, fr. *morpion*) care se țin în floccii omului. *De ai lați* = păduchi. CIAUȘANU, GL. *Vorbe late* = pompoase, dar goale. # **A lăsa** (s. a **cădea**, a **rămânea**) **lat**: întins, fără a se mai putea mișca. *Atât de mult a închinat, încât pe loc a rămas lat.* ALECSANDRI, T. 304. *Când începu a-i măsură coastele, nu-l mai slăbi până rămase dracul lat jos.* ȘEZ. IX 68. **A a face lată (râu, de tot)** = a face o năzdrăvănie mare (mai ales despre un chef, o petrecere). **A fi lată (râu)** = a fi lucru serios. *E lată râu.* *Războiul e declarat.* CARAGIALE, M. 64. **A fost lată de tot** id. T. I 130/6. **A fi lat de foame**: flămând tare, lihnit de foame. *De două zile n'am mâncat, sântem lați de foame.* CONTEMPORANUL, III 927. *Dece-s oile așa late de foame?* SBIERA, P. 9/6, cf. RETEGANUL, P. I 60/30.

II. Subst. 1°. Partea lată a unui lucru, lățime. (De obicei s. m.). *Latul* = latitudo, latum. ANON. CAR. *De 50 de coți latul.* BIBLIA (1688)

5. *Le da pe spate cu latul sabiei.* DIONISIE, C. 209. *Acoperi restul figurei cu latul palmei.* C. PETRESCU, f. I 3. *Latul Dunării trecea.* ALECSANDRI, P. P. 130¹³. # *A da latul pe spate = a cădea lungindu-se la pământ.* ZANNE, P. II 429. **A zăcea pe lat** = pe moarte. CIAUŞANU, V. **Un lat de mână** = (lătimea de) patru degete. BRĂESCU, M. 6. *Cercuri de fier de un lat de mână și mai bine.* ȘEZ. VIII 66. *Cătu-i latu' și împăratu (= pe tot globul pământului), Nu-i pizmaș rău ca bărbatu'.* T. PAPAHAĞI, M. 45. *Crește în lat = lat. în latum crescere.* **De-a-latul** (în opoziție cu *de-a lungul*) = în lățime. *Caude... de-a-latul.* ALECSANDRI, P. III 353. **În lat și în lung s. în lung și în lat** = pe toată întinderea. *Să măsoare 3/4 pământuri și în lat și în lung.* URICARIUL, VI 170²⁷. *Cât te uiți în lung și 'n lat.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 320. || (Rar, s. f.) **Peste lată** = *de-a latul.* *Nu mânca nici cum se mănă.* *Ci tăia pita peste lată.* Și-o îmbeuca toată odată. BIBICESCU, P. P. 293.

2°. **Spec.** (Une-ori complinit prin „de pânză”) *Foafe de pânză.* PAMFILE, I. C. 283. *Se vedea marea... ca un lat de pânză ce-l întind muierile pe pajiște la soare.* MERA, B. 68. *Poala din patru lați.* BIBICESCU, P. P. 262²¹. *Țes un lat, Fuga'n pat!* MARIAN, SA. P. 27.

[Plur. ad II 1° (rar) *laturi*, ad II 2° *lați*, încolo neobișnuit. | Diminutive, cu sensul de „puțin lat, cam lat, nu tocmai lat, mai mult lat”: (Transilv.) **lătúț, -ă** adj., s. m. T. PAPAHAĞI, M. 98³⁵, ȚIPLEA, P. P. (Substantivat) *În lătúțu' câmpului.* ALEXICI, L. P. 112²²; — **lătícél, -eă.** *Laciniile foilor [sunt] lăticele.* GRECESCU, FL. 29; — **lătisor, -ă** adj. *Barbă lătisoară.* DOSOFTEIU, V. S. 17; — (în rimă) **lătít, -ă** adj. *Mierliță mierliță, Pasăre pestriță, La coadă lătítă.* TEODORESCU, P. P. 457, cf. 458; — (Buc.) **lătúiu, -ie** adj. *Un fel de muscă mică și lătúie.* MARIAN, INS. 398; — **lătăiu, -ie** (rostit în Banat *lătănu*) adj. *Fața lătăie, rotundă, cu sprinceanle tinse.* DOSOFTEIU, ap. TDRĞ. (m.s.). *Un pescuț fără solzi, subțire și lătăniu.* H. XVIII 140. | Alte derivate: (lat. **latericius*) **lătăreț, -eafă** adj. = care (deși ar trebui să fie altfel) are o formă lată (I 2°), întinsă și cam turtită. *Un ostrov lătăreț.* BĂLCESCU, M. V. 188. *O minunată plătică lătăreață, vie și grasă.* ODOBESCU, I 462. *Craci lungi, lătăreți.* GRECESCU, FL. 324. *Se ridică lătăreață și mai îndărătnică.* SLAVICI, N. II 4, cf. MOLDOVAN, Ț. N. 45, BREBENEL, GR. P., ȘEZ. 23³, PAMFILE, CIM. 24, ZANNE, P. I 683. (Substantivat) : **lătăreț** s. m. (Iht.) = varietate de scumbie de mare (Scomber pelamys), cf. cărăjel LB.; — **lătăreață** s. f. (Transilv.) = o jumătate de sferă, o optime. ib.; — **lătărușcă** (în ghicitori) *Lătărușcă, rușcă.* *De bagi deștu, te mușcă (= Piepteni de lână).* GOROVEI, C. 287, cf. TEODORESCU, P. P. 239; — **lătăt, -eafă** adj. = puțin lat. *Pământul este un disc lătăt și rotund.* SBIERA, F. 95; — **lătítă** f. = a) (Bot.) nume de plantă. H. I. 187, (cu foaia lată) II 59, 142, III 226, VII 48, 182, XII 5, 24, 156, 217. b) (Iht.) = lătatea LB., ANTIPA, P. 782, cf. VICIU, GL., H. IV 132, (coară) IX 59, 266, 363; — **lătăță** s. f. (Iht.) = blehniță (*Alburnus bipunctatus*). ANTIPA, P. 117, 138, 182; F. R. ATILA, 67, 253; — **lătícică** s. f. (Iht.) = lătítă. *Apoi luă o lătícică (de pește) bună și o fripse pe cărbuni și o mănă.* CĂTANĂ, P. B. III 32; — **lăticioară** s. f. (Iht., Muscel) = lătítă. ANTIPA, P. 782, cf. H. IX 53; — **lătăș** (**lătítș**), -ă adj. = (numai despre coarne) aduse în lături și pe spate. DAMÉ, T. 28, cf. H. X 465, XVI 104. *Bou lătítș = cu coarne lătășe.* H. X 141, cf. III 226; — **lătăúș, -ă** adj. = lătăreț. PAPAHAĞI, M. (Substantivat, masculin a) (Entom.) *Nimfa țintarului (Culex pipiens). Lătăúșul trăe-*

ște mai mult unde e apă stătută sau zăcută. MARIAN, INS. 309, cf. ȘEZ. III 69¹⁵, IV 222^{b/26}. b) (Entom.) Un fel de insectă numită și cănele-babei. *Se apropie grieruși și lătăuși (cânele-babei) de casă.* MARIAN, SE. II 197, c) (Iht., Moldova) Crustaceu mic (*Gamarus*) cu care se hrănește păstrăvii (ANTIPA, P. 782), un fel de vierme de apă încovrigat (ȘEZ. III 69), care umbă cu casa lui în spate, ca melcul (Com. A. TOMIAC). *Decât cadână Turcilor, Mai bine... Casă lătăușilor și mănăcare broaștelor.* ȘEZ. IV. 222^{b/26}; — (*lată + lungă*) **lătângă** adj. (în expresie) *cale lungă și lătângă = fără sfârșit.* FUNDESCU, L. P. 34¹⁶, cf. 135²¹, ZANNE, P. VI 35; — **lătítș** adv. (în opoziție cu *lungiș*) = de-a latul. GHETIE, R. M. 234; — **lătítș** s. a. = lat (II 1°). *Cuțit... cu lătítș ascuțit.* GR. S. VI 132. *În lătítș și'n curmeziș = în lung și în lat.* *Vestea lui s'a dus în lătítș și'n curmeziș.* ȘEZ. VIII 171].

— Din lat. **latus, -a, -um**, idem și **latum, -i** „lățime”. Cf. lăți, lățime, lăție.

LAT s. a. 1°—2°. **Lacs, lacet, noeud-coulant.** 3°. **Filet, rets, lacs, piège.**

1°. *Ochii de sfoară (ață, fir de lână, funie, etc.). Lat = laqueus.* ANON. CAR. [Pluta] *se anină cu un laț de curmeziș de un par băut în băltă.* I. IONESCU, C. 153. | *Valul ștreangului, prevăzut la capăt cu un ochiu, cf. juvăț.* DAME, T. 50.

2°. **Spec.** Ochii de frânghie care se pune în gâtul cuiva spre a-l spânzura s. sugruma, ștreang. *Puindu-și singur lațul în grumazi, s'au spânzurat.* CANTEMIR, HR. 120³⁰. *Temându-se să nu se dovedească la Poartă și să cază în lațul gătului... DIONISIE, C. 166.* *Fulga svarte lațul, de gât îl arcănește [pe cal].* ALECSANDRI, P. III 287. *Să-l omoare Cu laț de spânzurătoare.* ALECSANDRI, P. P. 136⁶. *Laț pe gât îi potrivcea.* TEODORESCU, P. P. 540⁹. *Videa-i-aș cu gatu' n laț!* ȘEZ. III 21¹. # *M'a lăsat cu lațu' n gât = la greu.* PAMFILE, J. II *Își punca laț în gât = se căia amar.* CIAUŞANU, GL.

3°. Ochii de sfoară sau de sârmă, etc. pentru prins păsări, etc., sâlță; fig. cursă. *Frica lui Dumnezeu... face omul de se ferește de lațurile morției.* CORESI, EV. 26¹. *Plouă spre nedirepții lațuri.* PSALT. (1561), 177. *Prin multe lațuri de păcate treci.* VARLAAM, C. 373^a. *Iadul mă ocolește cu lațuri de moarte.* DOSOFTEIU, PS. 49. *Pentru voi este întins al lăcomiei lațul.* ZILOT, CRON. 339. *Ii întindea lațuri.* ȘINCAI, HR. III 166¹. *S'au gătit, așteptând cu lațul deschis.* DRĂGHICI, R. 99. *Vânătoru' ntinde 'n crâng La păserele lațul.* EMINESCU, P. 272. *Prin pomii sânt lațuri mi.* COȘBUC, F. 153. *Vâna... păsărele cu lațul.* ISPIRESCU, L. 123. *S'alintă cum se alintă cioara 'n lațul.* CREANGĂ, P. 283. *Lațuri că-i punca.* TEODORESCU, P. P. 444^b. **A da în laț** = a se prinde în cursă. ZANNE, P. IV 416. *Pașăre vicleană dă singură în lațul.* LET. II 279²⁵. *Păcătosul da-și va în lațul.* DOSOFTEIU, PS. 31. **A se da în laț** = a fi caprițios, a face mofturi. ZANNE, P. IV 416. **A (se) prinde în laț** = a (se) prinde, a cădea în cursă, a (se) înșela. *S'au prins în lațul și el.* DONICI, F. 26. *L-am prins în lațul.* EMINESCU, N. 56.

4°. (Țes.) O sfoară și un băț mai gros ce se întrebunțează pentru apropiatul capătului de pe urmă al țesăturii de țes, când se termină. H. IV. 256. *Când femeile isprăvesc de țesut, lasă sulul în lațul cu o sfoară.* MUSCEL 109.

[Plur. *lațuri*, rar *lațe* PAREMII (1683, Iași), ap. CP. 369. | Diminutiv: **lătítșor** s. m. *Un șoim prins în lătítșor*, ap. ODOBESCU, I 289. *Și făcu d'un lătítșor.* TEODORESCU, P. P. 280.]

— Din lat. **laqueus**, idem.

LAT s. a. și m. *Latte, volige.* — Bucată („despicătură” ȘEZ. VII 187) de lemn lung și îngust, în patru muchi s. cioplit numai pe două laturi, care se bate cu cuie transversal pe căpriorii unei case, ca să se bată apoi șindrila s. să se așeze țiglele; se mai întrebuințează la facerea gardurilor, etc. cf. riglă. *Lacz = latta.* ANON CAR. *Să cumpere nouăzeci de mii de cuie de șindrile și de leațure.* Doc. (Bistrița, a. 1634), JAHRESBER. X 196. *Făcea leațuri.* HERODOT, 125. *Trebue prin găinăriște... implantate mai multe rude (prăjini, leațuri).* ECONOMIA, 107. *Fuștei... în două leațe sfredelite băgați.* ib. 219. *S'a tăiat un parchet, s'a făcut grinzi, căpriori, leațuri.* I. IONESCU, P. 467. *Patru leațuri cioplite frumos și încheiate la olaltă.* SLAVICI, N. 61. *Ingrădit cu lațe.* DELAVRANCEA, S. 108. *Vedeați femei... trântind lucrurile grămadă pe leațurile plutei.* COSMOVICI, SĂMÂN. I 37. *O împrejmuire de leațuri.* C. PETRESCU, f. II 201. [Teucile] sunt... făcute din doi lați, lemne sau scânduri. F. R. ATILA, 41. *Îmi trebue o căruță de leațuri pentru gard.* Com. G. TOFAN. *Peste capre și martece se pun, de-a curmezisul, niște prăștini numite lețuri, leațuri sau loțuri, peste care se așează patele sau șindrila.* PAMFILE, I. C. 422. *Strunga e un mic ocolăș împresurat cu gard de miele de stuț sau de lețuri (răslogi).* H. III 70.

[Plur. *lați* (COSTINESCU, H. II 118, IV, 157), *lațuri și lațe.* | Șî: *leaț*, cu plur. *leți* (RETEGANUL, ap. TDRG.), *lețuri* (T. PAPAĞAGI, M., H. X 539), *leațuri*; — *leț* s. a. (plur. *lețuri*). *Ți-am făcut din furcă leț.* RETEGANUL, TR. 173/2. *Într'un vârș de leț Un țâr de ospeț.* (Macul). GOROVEI, C. 217. *Pe carabe sunt bătute perpendicular... trei lețuri (sau lemne mai subțiri).* PRECUP, P. 11; — (Suspect) *lôț* s. a. PAMFILE, I. C. 422. | Diminutiv: *lățișôr* s. a. *Bate niște lățișoare.* | Verb: *lătuî* (*lețuî*) IV^a = a pune, a bate lați (la casă, la gard, etc.). RĂDULESCU-CODIN. *Coliba... se lețuște = i se acoperă pereții cu lețuri.* DAN, P. 101; — (cu abstractele) *lătuire* (*lețuire*) s. f. și *lătuît* (*lețuît*) s. a. *Poditul... lețuîtul.* H. IV 139; (și adjectivale) *lătuît* (*lețuît*), *-ă*; *lătuîtôr* (*lețuîtôr*), *-oare* (Substantivat) *lătuîtôr* (*lețuîtôr* BREBENEL, GR. P.) s. a. (Dulgh.) = un fel de spițelnic cu care se găuresc lații. RĂDULESCU-CODIN, cf. H. XI 27, IX 452. | Derivat dela germ. *Latte*, (f. Banat): *lătete* s. m. = laț. *Peste corni [la casă] se prind lăteții.* H. XVIII 144. *Lătetele cel cu găuri.* LIUBA, ap. CADE.]

— Din săs. *laz*, idem (= germ. *Latte*), pătuns în românește în parte prin mijlocire ungerască (*léc*, idem). I. BORCEA, JAHRESBER. X 196.

LĂTĂIU, -IE adj. }
 LĂTÂNG, -Ă adj. } v. lat.
 LĂTĂRÊȚ - EĂȚĂ adj. }

LĂTĂRIȚĂ s. f. v. slătăriță.

LĂTĂRUȘCĂ s. f. }
 LĂTĂUȘ, -Ă adj., subst. } v. lat.

LĂȚĂIE s. f. v. lăseaie.

LĂȚE s. f. plur. *Mèches (graisseuses) de chevoux. Grappes de laine* — Șuvițe de păr s. de lână, care atârnă (nepieptănate și nespălata) în mod neregulat, cf. mițe (PAMFILE, J. I), sbilțe, flintoace; p. ext. păr mare (CIAUȘANU, GL.); spec. lână ieșită din sarică și rămasă prin mărăcini (jud. Făgăraș VICIU, GL.). *Lâna vine în comerț... așa cum e tunsă de pe oaie,*

în lâni întregi, în care se află învăluite lațele tunsă de pe cap, de pe picioare și de pe coadă. ENCICL. ROM. II 49. *Cergă nouă cu lațu* (= lațe). IORGA, S. D. VI 156 (a. 1730), cf. URICARIUL, XI 225/226. *Un grăunte de om, cu... pălăria pleostită peste lațele bălăi din cap.* V. I. POPA, V. 44. *Săricile era[u] lungi..., de straiu gros, cu lațele în afară.* PITIȘ, SCH. I 110. *Are niște lațe în cap ca un popă.* CIAUȘANU, GL. # *Îi stă părul lațe s. îi curg lațele = îi atârână părul în șuvițe, ca la țigani lăeți (Romanați).* Com. I. POPESCU. | Singularul **lăță** s. f. e rar întrebuințat. | Șî: **loățe** s. f. plur. = păr desordonat (la om); lână cu șuvițe lungi. GIUGLEA, DR. II 394; — **loloățe** s. f. plur. (cu singularul, rar, **loloăță** s. f. POLIZU, BĂRCIANU și **lolôț** s. a. COSTINESCU, VICIU, GL.) și **lolôți** s. m. plur. = păr încălcit (POLIZU), floe ticsit, murdar (COSTINESCU), flintoace (VICIU, GL.); smoc de lână (când oile năpârlesc). *Pică loloățele de pe... oia răioasă.* VICIU, GL. *Când oile încep să năpârlesc... lolôții... se desprind din lână și se prind prin spini. Acești lolôți culeși dau cea mai bună calitate de lână.* PAMFILE, I. C. 5. | Adjectiv: **lățos**, **-oasă** = cu multe lațe, cu lână mare, cum au oile țurcane (GIUGLEA-VĂLSAN, R. S.), mișos și murdar, sbilțos; (despre câni) îmbrăcat (CIAUȘANU, GL.); (despre haine) rupt, sdrențuros (Munții Apuseni, com. ȘT. PAȘCA); (despre cămăși) murdar, negrit (POMPILIU, BIH.). *Barba-i deveni lățoasă și'n furculiță.* EMINESCU, N. 56. *Un unchiș cu straie lățoase.* ODOBESCU, III 228/230. *Cui cu coame lățoase.* DELAVRANCEA, S. 226. *Un cușulan de stână lățos.* VLĂHUȚĂ, D. 74, cf. CARAGIALE, N. 44/11. *Cu cocș de țap lățos.* TEODORESCU, P. P. 620, cf. MAT. FOLC. 158, MATEESCU, B. 4, GIUGLEA-VĂLSAN, R. S. 70, 74, H. II 117. # *Mojicul bogat e ca câncle lățos, care numai lui își ține de cold.* ZANNE, P. IV 461. (A d v.) *Încep cele dintâi case ale Cămpulungului, care se tot deșiră între muncelile cu brazi lățos și nefsărșit.* IORGA, B. 107. | Verbe: **lolôți** IV^a trans. și refl. = a (se) încălci (despre lână), a (se) înnoda. *Ce tot lolôțești (= înnozi) acolo?* (Hațeg). VICIU, GL. *Scoaterea cenușei din pieptene... se face greu și canura ieșită este lolôțită.* PAMFILE, I. C. 8. | Alte derivate: **lățea** s. m. art. Nume de câne ciobănesc (H. VII 29), lățos de sigur; — **loloțătă** s. f. Un fel de struguri (H. II 165), probabil: cu ciorchinii atârânănd ca loloățele; — (postverbal dela **lolôți**?) **lolôtă** s. f. — încălcături, înnodături; p. ext. nimicuri. VICIU, GL.]

— Etimologia necunoscută (Pentru forma *loăță*, G. Giuglea, *Dacoromania* II 394, se gândise la un cuvânt vechiu german, păstrat în nemțesul *Locke „buclă”, trecut și pe teren romanic. Pentru formele cu a s'ar putea admite un lat. *lacia cu sensul original de „sdrențe”, din aceeași tulpină lac-, dela care e derivat și lacinia „smoc de lână, ciucure” și lacero „rup” (ca *lambero, tolero, recupero*). Această tulpină se găsește și în grec. *λακίς „ruptură”, λακίζω „sfărtec”, în polon. *lach „sdreanță”, etc., cf. Ernout-Meillet. DEL. p. 489. Probabil că și lat. *lacerta „șopărlă” e animalul de pe care curg sdrențele, când își leapadă pielea.****

LĂȚEA s. m. art. (Păst.) v. lațe.

LATÉNT, -Ă adj. *Latent.* — (În opoziție cu *aparent*) Care nu se arată, nu se manifestă în afară, ascuns (I 1°). *Nobilile instincte ce stau latente în poporul român.* ODOBESCU, II 244. *Căldură latentă* (PONI, F. 121) = prînsă, legată (STAMATI), care nu acționează asupra termometruului. *Boală latentă.*

— N. după fr. (lat. **latens**, **-ntis**, dela *latere* „a sta ascuns“).

LATERÁL, -Ă adj. *Latéral*. — Așezat pe una din laturi s. într'o parte a unui lucru, lăturalnic (STAMATI), de laturi (VALIAN). *Medalioane d'asupra arcadelor laterale*. ODOBESCU, III 73²⁸. *O linie laterală*. MAIORESCU, D. IV 381. *Ușă laterală*. IORGA, N. R. A. I 337. *Două încăperi laterale*. C. PETRESCU, C. V. 74. | Spec. *Rude laterale* (s. colaterale) = de alături (III).

— N. din fr. (din lat. *lateralis*, **-e**, idem). Cf. lătural, colateral.

LATERNĂ s. f. *Lanterne*. — (Transilv., Ban., mai de mult și în Mold.) Lanternă, fânar, felinar. ANON. CAR., STAMATI.

— Din germ. *Laterne* (lat. *laterna*).

LĂTEȘ, -Ă adj. } v. lat.

LĂTET, -EĂTĂ adj. }

LĂTEȚĂR s. a. v. lățițar.

LĂTETE s. f. v. laț².

LĂȚI vb. IV^a. 1°. (*S'*)*élargir*, (*s'*)*aplatir*. 2°. (*S'*)*étendre*. 3°. (*Se*) *répandre*, (*se*) *propager*.

1°. Trans. și refl. A (se) face (mai) lat. *Lățesc* = dilato. ANON. CAR. *Lăți aluatul pentru tocmagi*. HERZ-GHER. M. VII, 6. *De când a crescut, i s'a lățit obrazul s. s'a lățit la obraz*. || Fig. A-și da ifose. *Ea se lățeste ca o boieroancă*. HERZ-GHER., M. VII, 6.

2°. A (se) face (mai) întins, a (se) întinde. *Sântem noi bucurorii să se lățescă Împărăția în toate părțile cât de mult; iar peste țara noastră nu ne pare bine să se lățescă*. LET. II 222³. *Se lățeste hotarul*. URICARIU, XVI 312¹⁴. *O nebocinuită căldură... i se lățeste preste tot trupul*. CALENDARIU (1814) 162⁴. *Marea din matca sa iese, preste lumea vinovată năvălind a se lăți*. C. NEGRUZZI, II 5. *A nopții neagră mantă peste dealuri se lățeste*. ALEXANDRESCU, M. 17. *Pustiul... s'a lăți mprefurul meu*. ALECSANDRI, P. II 13. *Un copac... cu-a lui ramuri peste lume... se lățeste*. EMINESCU, P. 235. *Nici să te lățesti, Nici să te nmulțești*. MAT. FOLC. I 610. *Fiind pericol să se lățescă focul*. GOROVEI, CR. 1386.

3°. A (se) răspândi, a (se) împrăștia, a (se) propaga. *De-acolo s'au lățit [evangelhia] în toată lumea*. BIBLIA (1688) 32². *Discreditul guvernului se lățeste*. ALECSANDRI, T. 1735. *Umbla Hristos prin țară, Lățind cuvântul său frumos*. COȘBUC, B. 30. *Nu se știe cum se lățise vestea aceasta*. AGĂRBICEANU, L. T. 372. *Să lățescă vorba că au murit*. SBIERA, P. 296²⁰, cf. RETEGANUL, P. V 24¹⁰, HODOȘ, P. P. 132.

[Și: (rar) **înlăți** vb. IV^a DICT. (cf. part.-adj.). | Adjective: **lățit** (**înlățit**), -ă. (Ad 1°) *Înlățit* (= mare) *mîe simțirea*. I. VĂCĂRESCU, P. 20¹⁵. *La coadă lățită*. TEODORESCU, P. P. 457^b; (ad 3°) *Întrebuințare... lățită*. I. IONESCU, C. 80; (rar) **lățitor, -oare**. *Lățitor de vești*. | Abstracție: **lățire** s. f. *Întâmplătoarea lățire a boalei*. URICARIU, I 244². *Lățirea cunoștințelor în țară*. ib. XIII 342²⁰; — **lăție** † s. f. = întindere, ținut. *Lăția măriei* = (ținutul măriei). PSALT. (1651), ap. JAHRESEB. III 177. | Derivat: **Lățilă** s. m. = figură din basmele noastre populare. *Să-i zici Păsărilă... nu greșești; să-i zici Lățilă... nici atâta*. CREANGĂ, P. 245].

— Derivat din **lat** (cf. lat. *latesco*, **-ere**, idem)

LĂȚI s. m. plur. (Îmbrăc.) *Plastron de la chemise*. — (Mold.) Partea cămășii care acopere pieptul și spatele, stan. V. BOGREA, DR. IV 826.

— Din germ. **Latz** „plastron“. V. BOGREA, DACOROMANIA IV 826.

LĂȚICĚL, -ICICĂ adj., subst. } v. lat.
LĂȚICIOĂRĂ s. f. (Iht.) }

LĂȚIE † s. f. v. lăți.

LĂȚIFUNDIĂR s. m. v. latifundiu.

LĂȚIFUNDIU s. a. *Grand domaine*. — Domeniu s. moșie foarte mare. [Plur. **-fundii**. | Derivat: **latifundiăr** s. m. = proprietar al unui latifundiu. | Pronunț. **-diu, -diar**.]

— N. din lat. *latifundium*, idem.

LĂȚITÓR s. a. v. laț².

LĂȚILĂ s. f. (Mit. pop.) v. lăți.

LĂȚIME s. f. 1°. *Largeur*, *ampleur*, *latitude*. 2°. *Etendue*.

1°. Cea mai mică dintre cele două dimensiuni ale unei suprafețe plane, cf. b a z ā. *Lățime* = latitudo. ANON. CAR. *Atâta lungime și lățime de lume... LET. I 14¹⁹*. *Întru lățimea raiului umblânc*. MINEIUL (1776) 175^{2/2}. *Lățimea este 76 stânjeni*. URICARIUL IV 170¹⁹. *Un zid... având opt palme lățime*. DRĂGHICI, R. 164. *Latitudine sau lățime geografică*. CULIAN, C. 76. *Lățimea apei*. ȘEZ. IV 114²⁶.

2°. Întindere. *În putere și în lățime n'au fost nici o împărăție*. LET. I 61⁵.

— Derivat din **lat** cu suf. abstr. **-ime**.

LĂȚIN, -Ă adj., subst. 1°. *Latin*. 2°. *Roman*. 3°. *Catholique de rite latin*.

1°. Adjective. Din vechiul Latium; p. ext. (după ce limba din Latium s'a răspândit în Italia și în tot Imperiul roman) roman. *Limbă latină* = limba vorbită de vechii Romani. *Litere latine*: întrebuintate de Romani. *Litere latine și gotice*. EMINESCU, N. 38. || Subst. Roman; popor de origine romană. *Tălmăcitorii Latinilor și Slovenilor*. BIBLIA (1688), ap. GCR. I 280¹⁴. *Simțul practic... e un bun al națiilor anglo-saxone, pe care zardnic caută să și-l însușească Latinii*. BOTEZ, B. 189. *Latina* (= limba latină) clasică (întrebuintată de scriitorii din perioada clasică), *vulgară* (vorbită de popor), *medievală* (întrebuintată în evul mediu), *culinară* (întrebuintată în evul mediu de călugării mai puțin culți, cu forme stricate și cuvinte străine).

2°. Adj. și lat. Catholic. *Avem și pentru azimă osebite multă cu Latinii*. MAXIM PELOPONISEANUL (a. 1699). GCR. I 330²⁸. *Cea dintâi soție a Voievodului, o catolică, Margareta, era așezată subt baptisteriul bisericii latine din Baia*. IORGA, CH. I. I 31.

[Și: (cu accentul ca în sârb. *latin*, ung. *latin*) **lătin, -ă** și **létin** (rar **letin**), -ă adj., subst. = catholic (PAMFILE, T. III); p. ext. eretic, necredincios (ZANNE, P. VI 184), mișel, viclean (Jina, jud. Sibiu, com. V. LAZĂR); venetic. *Pasă-mi-te că ești letin, de spurci vinerea și miercurea*. JI-PESCU, ap. TDRG. [Cu drumul de fier] s'au adus toate *letinile*. NĂDEJDE, ap. TDRG. *Letinul ce-mi făcea?* ȘEZ. VIII 174. *Latinul cel bogat, Orceiul nebotezat*. MAT. FOLC. 110; — **lătina** și **létina** (HANEȘ, Ț. O. 118) s. f. (plur. *latini, letini*) = nație străină, spurcată (ȘEZ. III 6/6), om rău (T. PAPAĞAGI, M.); p. ext. mulțime (de străini) (PAȘCA, GL., din Munții Apuseni). *Oricărei latin: spurcate*. ȘEZ. III 6/6. *Holă spurcată și lătina rea*. RETEGANUL, P. I 23¹⁹. *Létina rea* = liftă, străin, venetic (Zagra, j. Năsăud). Com. I. CORBU. *Ce mai lătina de om* (= om lacom, străin) e și me-

gieșul nostru! (Bilca, Bucov.) Com. G. TOFAN. | **Negativ: nelatin, -ă** = care nu e latin. *Cuvintele nelatine din limba română.* | **Adjectiv: latinése** († **lătinesce, letinesce** ODOBESCU II 288), **-ească** adj. = latin, de limbă latină; catolic. *Cărți elinești și lătinești.* PRAV. VI/4, cf. GCR. I 119/11. *Să învețe limba lătinească.* BĂLCESCU, M. V. 324. *Trafaloage grecești, lătinești, bulgărești.* CREANGĂ, A. 134. *Semne lătinești.* ALECSANDRI, P. P. 21^b/15. *Carte lătinească.* TEODORESCU, P. P. 171^b. *Faceri lătinești.* C. S. V 160. *A se duce în țara lătinească* = departe. ZANNE, P. VI 185. | **Adverb: lătinesc** († **lătinesce, letinesce**) adv. = în felul Latinilor, ca Latinii; în limba latină; în felul catolicilor. *E lătinesc acest cuvânt.* (Notă marginală). COD. VOR. 152/1. *Era scrisă ocreaște, greceaste, lătinesc.* CORESI, ap. GCR. 20. *Titul era scris și lătinesc.* EMINESCU, N. 45. *Țipa... letinesc.* MAT. FOLC. 51, cf. PĂSCULESCU, L. P. 204. *Klein cetise mult, știa lătinesc.* IORGA, L. II 179. *Scrie badea lătinesc.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 27. | **Abstracte: latinie** († **lătinié**) s. f. = limba latină. (Vechiu și pop.) *După (s. pe) latinie* = lătinește. *Se tâlcuiaște de pre latinie.* M. COSTIN, ap. GÂDEI. *Țigani, care după latinie se numesc Singari.* ȘINCAI, HR. I 53/17. *Dicționariul cel cu vorbe plivite... de pe curata lătinié.* ODOBESCU, III 173/2a; — (fr. *latinité*, lat. *latinitas*) **latinătate** s. f. = origine s. limbă latină; fel de a serie lătinește. *Latinitatea noastră nu o mai tângăducește nimeni.* I. NEGRUZZI, I 399. *In latinitatea veche se punca ai... în loc de ae.* MAIORESCU, CR. III 197; — (fr. *latinisme*) **latinism** s. a. = expresie s. construcție imitată după limba latină; neologism luat din lătinește. | **Alte derivate:** (fr. *latiniste*) **latinist** s. și adj. m. = (subst.) învățat care cunoaște s. scrie bine limba latină; adj. (despre așa numitul *curent latinist*) care voia să latinizeze limba română. | **Verb: latiniză** I^a († **latiní** IV^a DDRF.) = a da (limbii s. unui cuvânt s. unei fraze) o formă latină. *Profesorii care voiau cu orice chip să ne latinizeze limba.* I. NEGRUZZI, I 398; (cu abstractul) **latinizare** s. f. *Sistema de latinizare totală a limbii românești.* ODOBESCU, II 337; (și cu adjectivetele) **latinizat, -ă** = care a primit limba latină, a devenit Latin. *Celții cei latinizați.* HASDEU, I. C. 39; — **latinizător, -oară** adj., s. m. = (cel) care latinizează (cu orice preț). *Tuturor acestor latinizatori le pasă prea puțin de bogăția limbii.* I. NEGRUZZI, I 399; — **latinizant** s. m. = latinizator. *Episcopul Bob era însă un latinisant.* IORGA, L. II 243].

— *N.* din lat. **latinus, -a, -um**, venit la noi în parte prin mijlocire slavă (cf. sârb. *lătinin* „catolic”, alb. *Ujatin, Ujeti* „catolic”).

LATINESC, -EASCĂ adj.	} v. latin.
LATINESC adv.	
LATINIÉ, LĂTINIÉ s. f.	
LATINISM s. a.	
LATINIST s. m.	
LATINITATE s. f.	
LATINIZĂ vb. I ^a	

LĂȚIȘ adv., s. a.	} v. lat.
LĂȚIȘOR, -OARĂ adj.}	

LĂȚIȘOR s. m. v. laț¹⁻².

LĂȚIȚ, -Ă adj. v. lat.

LĂȚIȚĂ s. f. v. lățițar și altiiță.

LĂȚIȚĂR s. a. *Collier de perles.* — (Banat, Huedoara). Colan de mărgelă măruntă, pe care-l

poartă la gât fetele și nevestele tinere. DENSUSIANU, Ț. H. 276, VICIU, GL., MOLDOVAN, Ț. N. 65. [Și: **lătețar** s. a. H. VII 8, **lățiță** s. f. = lătițar. H. XVIII 47].

— Derivat cu suf. **-ar** din **lățiță**, care e sârb. *latica* „clin de cămașă”, cf. altiiță.

LATITUDINE s. f. 1°-2°. *Latitude.*

1°. (Cosmogr.) Distanța dela un punct oarecare de pe glob până la ecuator, exprimată în grade, minute și secunde; p. ext. climatul, temperatura obișnuită în acel punct; fig. parte a lumii. *Latitudinea se numește boreală, când locul propus se află în emisfera boreală; iar când locul considerat aparține emisferei australe, latitudinea se zice australă.* CULIAN, C. 76, cf. 162. *Tot ce oamenii celor cinci rase... de sub toată latitudinea... cultivă...* C. PETRESCU, C. V. 119.

2°. Fig. Libertate de acțiune, posibilitate de a lucra după voia sa, cf. facultate. *Menținând și desvoltând, pe de o parte, gimnaziile; iar pe de altă parte, lăsând toată latitudinea pentru crearea de Școli reale...* ODOBESCU, II 61.

— *N.* după fr.

LĂȚÓS, Ă adj. v. lațe.

LĂTRĂ vb. I. 1°. *Aboyer, japper, glapir.* 2°. *Crier, hurler, gueuler, braüller, beugler.* 3°. *Guetter.*

1°. Intrans. (Despre câine și vulpe) A scoate sunetele caracteristice acestor animale, cf. a bate, a băuna, a blehăi, a hămăi, a hrăpi (ȘEZ. III 18/14). *Vântul bate, câinii latră.* C. NEGRUZZI, I 249. *Cățelul pământului tot latră.* EMINESCU, P. 204. *O ceată de dulăi țepeni lătrând cu înverșunare.* ODOBESCU, III 18/30. *Latră, tu câine de smeu.* SBIERA, P. 92/27. *Vulpea latră.* H. II 61, cf. IV 56. | **Trans.** A se repezi asupra cuiva lătrând. *Pre un urs mulți câni îl latră.* ALEXANDRIA, 62. *Pun câinii de te latră.* TEODORESCU, P. P. 326. *Mă rup câinii și mă latră.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 370, cf. DOINE, 298/13.

2°. Fig. (Despre oameni) A vorbi într-una, zădarnic s. de rău (pe cineva), a-i umbla cuiva gura, a-și bate gura. *Latră, latră măi bărbate!* SEVASTOS, P. P. 312/30, cf. 317/31. # *Latră 'n lună* se spune celui ce vorbește, strigă în zădar. *BARONZI, L. 96/7. Latră ca câinele la stele.* ROMÂNUL GLUMET, 49/25. *Femeia e câine, latră, dar nu mușcă.* ZANNE, P. II 154.

3°. (Greșit, după paleosl. *lajati* „a sta la pândă”, prin confuzie cu *lajati* „a lătra”) A pândi, † a leșui. *Latră (= leșuiaște DOS.) întru ascunși ca leulu întru ograda sa; latră (= leșuiaște DOS.) să rapă (= să răpească) mișcelul.* PSALT. 15/1-3.

[**Adjective: lătrăt** (cu negativul **nelătrat**), -ă = la care latră câinii. *Lătrat de... câni părăndă satul.* RETEGANUL, P. I 11/27; — **lătrător, -oară** = care latră, (fig.) care vorbește mult și în zădar, defăimând pe alții. *Câinii cei lătrători.* MINEIUL (1776) 66. *Vidră lătrătoare.* MARIAN, I. 108. *Căfea lătrătoare.* HODOȘ, P. P. 164. (Substantivat, rar, după lat. *latrans*) *Câine. Începură să ne salute lătrătorii din satul Bisoca.* ODOBESCU, III 211/30. | **Abstracte: lătrare** s. f. (mai des <lat. *latratus, -um*) **lătrăt** s. a. și **lătrătură** s. f., uneori și (neobișnuit, după *urlet*) **lătrăt** s. a. *Cu suspine, cu urlete, cu lătrare.* C. NEGRUZZI, II 121. *Aude 'n câmp lătrare.* ALECSANDRI, P. III 14. *Lătrătura... chelălăiată* [a copollor]. ODOBESCU, III 41/15 s. a. *Lătrət, urlet.* DONICI, F. II 27. *Lătratul... cânilor.* ODOBESCU, III 97/s. *Împrăștiind... găgăituri... lătrături.* TEODOREANU, M. II 268. *Ursul de lătratul câinilor nu se sperie.* ZANNE, P. I 680].

— Din lat. **latro, -are**, idem.

LĂTRĂTURĂ s. f. v. *lătra*.

LATRÉIE † s. f. *Latrie*. — (Grecism literar, neobișnuit) Închinare, cult, slujbă. *Latreia divolului*. DOSOFTEIU, MOL.
— Din gr. λατρεία, idem. Cf. idolatrie.

LĂTRET s. a. v. *lătra*.

LATRÍNĂ s. f. *Latrine*. — Privată, umblătoare, cf. closet, retiradă, budă. *Căzând... noaptea într'o latrină, se vătămase*. ȘINCAI, HR. II 239/14.
— N. după fr. (lat. *latrina*, -am, idem).

LĂTUÎ vb. IV^a v. *laț*².**LĂTUIU, -IE** adj. v. *lat*.

LĂTUNOĂIE s. f. 1°. *Clairure* (dans un tissu). 2°. *Dosse*. 3°. *Ailes de la nasse*. 4°. *Côtés du bateau*. 5°. *Étai*. 6°. *Partie de la toiture*. 7°. *Charge d'un bât*. 8°. *Érouelles*.

1°. Răritură, cărare, strungă, greșeală ce se face în pânză, la țesut, când se rupe vreunul s. mai multe fire din urzeală s. când țesătoarea dă două fire într'o bătaie (la țesutul în patru îte). ȘEZ. XXXII 137, ION CR. VIII 87, DENSUSIANU, T. H. XCII. *A țese cu lăturoaie* = a țese lăsând firele rupte nefinodate; aceste fire, alăturându-se unele de altele, fac ca pânza să aibă vergi. H. V 151. *Pe sulul cel de 'napoi, O sută de lătunoi*. MARIAN, SAT. 97, cf. 142. *S'o căuțăm [pânza] de lătunoi*. SEVASTOS, N. 70/6, cf. 295/6. *Și te-ar fi trântit, războiu, Că-mi faci pânza lătunoi!* ION CR. III 344. *Dar e vina din războiu, De-i pânza tot lătunoi*. ȘEZ. VIII 187. *Am o pânză la războiu Cu șaizece de lăturoi*. MAT. FOLC. 482. Cf. DOINE, 88/6, RETEGANUL, CH. 12, VASILIU, L. P. 176, PAMFILE, I. C. 256, 280, ȘEZ. IV 233/17, H. XVIII 148. *Lătunoiul dela pânză cu ciomagul* (= bătând femeia care țese fără băgare-de-seamă) *se scoate!* PAMFILE, J. II. || P. ext. (neobișnuit) *Lacună. Ne vom sili de a suplini lătunoaia aceasta*. SUȚU, ap. TDRG.

2°. Scândură plană pe o parte și convexă pe cealaltă, fiind tăiată în firăstrău de pe marginea unui butuc; p. ext. scândură groasă, lătă (VICIU, GL.). *O ladă de lăturoi* (Brașov, sec. XVIII-lea). DEȘTEPTAREA, II nr. 8 p. 7. *Casele erau clădite din bărne necioplite, podul nelipit și acoperământul cu draniță sau lătunoi*. POPOVICI-KIRILEANU, 125. *Cumpăra două lătunoaie groase*. CREANGĂ, P. 321. *Gar[d] di lătunoi*. HERZGHER., M. VII 20. *Stăna e făcută din dulapi sau lătunoi*. H. XII 366. *Așchii subțiri și fâdări de lăturoi*. PAMFILE, S. T. 63. *Colibele la munte sânt făcute din lătunoi puse în formă conică*. ȘEZ. V 3/5°, cf. XXX 122, H. II 118.

3°. (Pesc.) *Lăturoaiele lesei* = aripele lesei. (Că-lărași). ANTIPA, P. 605.

4°. (La luntre) *Laturea luntrei. Ajunși în luntrea legată de țărm, desfășurăm sforile pe lăturoi, adică pe laturea ei*. F. R. ATILA, P. 99.

5°. Proptea la o casă, ca să nu cadă. GOLESCU, I. 50^b.

6°. (Transilv.) O parte a acoperișului casei. LB.

7°. (Transilv.) Sarcina de lemne, de fân, etc. care se încarca pe o lature a samarului. COM. LACEA.

8°. (Patol. pop.: plur.) Scrofule. *Lăturonii (mandule ori scrofule) la copii în gramaz*. MARIAN, SE. II 17. *Lupu' lu(v)ă... bubile, lăturoaile*. ALEXICI, L. P. I 206/17.

[Plur. *-noaie și -noi*. | Și: *lăturoaie* s. f. (cu plur. *-roaie și -roi*); — (dela plur. *lătunoi, lăturoi* s'au format singularele nouă): *lătunoiu, lăturoiu* (prin

Banat și Hunedoara: *lăturoi* ANON. CAR., DENSUSIANU, T. H.) s. a. și m. (cu plur. *-noaie, -roaie și -noi, -roi*); — (cu asimilare vocalică) *lătunoaie* s. f. = lătunoaie 1° PAMFILE, J. III; lătunoaie 2°, scândură lătă (VICIU, GL., PAMFILE, J. III), groasă (com. AR. TOMIAC), lodvă mare și grea (com. AR. TOMIAC); săritura pe care o face piatra [lătăreață] aruncată pe suprafața apei când se joacă copiii, cf. pițirigă (jud. Făgăraș, VICIU, GL.); viermi mici, gălbui, care rod cărțile (ib.); *lătunoiu* s. m. = lătunoaie (1°) BREBENEL, GR.; (Zool.) puțul de broască înainte de a-i pica coada, vițelar (MARIAN), mormoloc. | Adjectiv: *lătunoiós, -oásă* = (despre pânză) cu lătunoi (1°); (despre fir) care face lătunoi în pânză. *Scoate... acele lătunoiase fire*. C. NEGRUZZI, I 267.]

— Derivat din *lature* cu suf. augmentativ -oiu.

LĂTUNOIÓS, -OÁSĂ adj. } v. lătunoaie.
LĂTUNOIU s. a. și m. }

LĂTURĂ vb. I } v. *lature*.
LĂTURĂ, LĂTURĂ s. f. }

LĂTURĂ s. f. v. *lături*.

LĂTURĂL, -Ă † adj. } v. *lature*.
LĂTURĂLNIC, -Ă adj. }
LĂTURĂLNITĂ s. f. }
LĂTURĂR s. m. }

LĂTURĂR s. a. v. *lături*.

LĂTURĂȘ, -Ă adj., subst. v. *lature*.

LĂTURE s. f. 1°-2°. *Côté*. 3°. *Bord*. 4°. *Environs, région, pays, lieu*.

1°. Parte; spec. partea dreaptă s. stângă (a corpului, a drumului, etc.). *Lature* = latus. ANON. CAR. *Toate câte[a]i greșit... le aduc de o laturi* (= lature) *mulți drați nevăzuți... de altă laturi vor sta doi îngeri...* CUV. D. BĂTR. II 453. *Că-dea-vor de laturea ta mii și dzeace mii de direapta ta*. MOLITVELNIC, ap. GCR. I 286/11. *Ceahlău!... Ce sgomot, ce contraste pe laturile tale: De-o parte veselie, de alta lungă jale!* ALECSANDRI, P. III 335. † **A bate laturile** = a umbra fugar (BARONZI, L. 43/11), a vorbi ocolind (ZANNE, IX 482). *Sus bat laturile, Jos pică negurile* (= Cernutul). GOROVEI, C. 64. **A umbra laturile** = a nu fi cre-dincios în căsnicie. *Dacă fi se sloboade brăul, când mergi pe drum, află și alții că tot umbli laturile*. id. CR. 345. || P. ext. (După fr. *côté*) Parte, înfățișare. *Discursul d-lui B. are și o lature senzațională*. UNIVERSUL, a. 1930, 6 Noemvrie. | Parte, direcție. *Dacă l-or fi pălit dintr'o latură prieteni, pe furis*. SADOVEANU, B. 123. | Parte, privință. *Să ne fie amu de multe laturi aceasta să știm*. CORESI, EV. 382/6. || S pec. *Partea dreaptă s. stângă a corpului (PĂSCULESCU, L. P.)*, partea laterală, dela coaste, a trupului, flanc, cf. rână. *Se așezase într'o latură, mai mult cu spatele*. SADOVEANU, B. 230.

În unire cu prepoziții: **de alături(a)** = lateral; **lăturalnic**; învecinat, din vecini. *Neamurile ceale de alătura..., adecă frații, surorile, nepoții, nepotele din frate sau din soră...* PRAVILA (1814) 108/13. *Novелеle... sânt scrise... fără alt gând de-alături*, (cf. fr. arriere-pensée) *fără tendință*. MAIORESCU, CR. II 340. *Limistit ședea cănele alături*. COȘBUC, F. 103. *Să-l dai... la baba cea de-alătura*. CREANGĂ, P. 173. **De lature(a)** (de laturi, de lături) de s. a ceva = alături de, lângă, aproape de... *Așijdere era o zămecliță de lature de cetate*. LET. II 440/11. *S'au oprit de laturea târgului*. ib.

I 343/10. *Un loc... de laturea oraşului.* URICARIUL, V 414/12. *Săzu Avenir delătura lui Saul.* BIBLIA (1688) 211². *Să iasă de laturea satului.* ŞEZ. III 134/5. *De laturi de crengurele Cântă două păşurele.* HODOŞ, P. P. 185-6. **De-laturi** = la o parte. *Lăsând de laturi Sibiul.* BĂLCESCU, M. V. 517, cf. 210/3. **A pune de laturi** = a pune la o parte (pentru zile negre), a griji, a chivernisi. BARCIANU. **De-o-lature (de-o laturi, de-o-lături PAMFILE, J. I)** = de o parte, într'o parte. *Au ieşit şi ei cu vr'o douăzeci de oameni din Chiover de o lature.* LET. II 380/20. *S'au dus de o laturi cu oastea lor.* MAG. IST. I 313/12. *Face poc! dar nu a voit să-l împuşte şi numai așa a împuşcat, de-o lature (= într'o parte, în aer).* RETEGANUL, P. III 14/23. *Stă de-o lături, fă de-o lături!* PAMFILE, J. **Pe-de-o-lature** = alături, lângă. *Pe de o lature de sat, Mere un păun retecat.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 11. **Pe-de-laturi (lături)** = pe-alături, pe margine, ocolind, indirect; p. ext. cu ocolişuri, *Măi copii! cum vreţi să spun... de-adreptul? ori pe de-lături?* ALECSANDRI, T. 1132. *Nici pe drum, nici pe de lături.* RETEGANUL, P. IV 30/10. *Ţi-o trimite, bade, carte Pe de laturi, cu bânături.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 185. **De pe de laturi (lături)** = de alături, lateral, din apropiere. *Aici în Iaşi târgoveţii de pe de laturi s'au cărat cu totul.* LET. II 48/32. *Rudenii suitoare şi pogoritoare şi pe de dilături.* URICARIUL, XX 377/13. **În lături, (laturi Ț, lature Ț)** = la o parte, de o parte (de...), dosit; (despre casă) care se găseşte pe proprietăți afară din sat (Lacea, DR. VII 190). *Muntele era 30 de stadii în laturi dela oraş.* DOSOFTEIU, V. S. 172. *Pre care Curuț îl găsea în laturi pe taină il şi ucidea.* LET. II 263/16. *Şi-şi ascunse oastea puşintel în laturi de cetate.* MINEIUL (1776) 161¹/2. *Chemă pe Domnul oştei în lature deusăbi, şi-l întrebă.* IORGA, S. D. XXI 31. *Dă-mi-i mie ochii negri, nu privi cu ei în laturi.* EMINESCU, P. 254. *O fântână... cu un capac deschis în lături.* CREANGĂ, P. 204. *Suntem în lături dela drumul ţării.* RETEGANUL, P. I 20/27. (Exclamativ) **În lături!** (învechit: **în laturi!**) = cereşte, fă loc, pleacă. *În laturi, păcătoşule!* C. NEGRUZZI, I 228. *În lături, venetici!* COŞBUC, F. 33. **Dute'n laturi golomos.** DOINE, 142/3. **A (se) da** (rar a se pune, a se trage, a (se) feri **în lături (laturi Ț lature Ț)**) = a (se) da la o parte, a face loc; a se îndepărta, a respinge; a se retrage; a se păzi, a se feri. *Veachea den naintea noiei da-o-veți în laturi.* CORESI, EV. 459/23. *[I]su[s]ă să deade înlaturi din nărodul ce era pre acela loc.* VARLAAM, C. 151. *Au dat ştire ţărei să se dea în laturi la munți.* LET. II 262/6. *Îl sfătuiră să se dea în laturi, să s'ascundză.* DOSOFTEIU, V. S. 9. *Să dă în laturi dinaintea ta toată prorocia.* MINEIUL (1776) 50. [Aleği o matcă.] *pre celelalte le dai în laturi.* ECONOMIA, 191. *Căpitanul s'au tras în lături.* DRĂGHICI, R. 21. *Dându-se cu politețā în laturi.* C. NEGRUZZI, I 78. *Acesta se puse în laturi (= se ascunse) de timpuriu.* BĂLCESCU, M. V. 43. *Murgu-i sprinten, da'n lături sforăind.* ALECSANDRI, III 282. *S'au tras în lături din drum.* RETEGANUL, P. II 70/11. *S'au ferit într'o lature.* SBIERA, P. 68/21. *Din calea omului beat şi Hristos s'a dat în lături.* ZANNE, P. III 464. **A nu se da în lături** = a nu pregeta să faci ceva, a nu evita, a lua asupra sa să... *Nici de asta nu te-ai da în lături.* CREANGĂ, P. 166. *Femea care a cercat odată păsatu', nu se dă în lături, măcar s'o pici cu ceară.* ZANNE, P. IV 67. **A lăsa într'o lature Ț** = a nu mai vorbi, pomeni, insista. *Impăriți neamul în felul dobitoacelor şi altile multe făcea, carile pentru nevoioşință, le lăsam într'o laturi.* HERODOT, 296. **A creşte în lături** = a se desvolta lateral (nu în sus). *Creşte în laturi ca varza = se măndreşte fără motiv.* ZANNE, P. I

303. **A trece în lături de ceva** = a trece înainte, a lăsa în urmă. BARCIANU. (Despre uși, ferestre, etc). **În două lături** = de amândouă părțile, în dreapta şi în stânga. *În două lături templul deschise a lui portale.* EMINESCU, P. 214.

2°. (Geom.) **Linie** care mărgineşte un triunghi; dreptele care formează un unghi (MELIK, G. 4).

3°. **Margine.** *Şi iar să se ştie cum au dat Stanco altă jumătate de lature de vie lui Iosif (a. 1600).* BUL. COM. IST. V. 184. *Am vândut... două pă-mânturi şi-o lature.* URICARIUL, XXV 60. *Orchan... râvnind a-şi lăți laturile stăpânirei, supuse Nicomedia.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 251/35. *Am pornit... pe latura vastului salon.* CARAGIALE, I 169/2. *Că umblam tot laturea, Pe la casa altuia.* PAMFILE, C. T. 121. *Schiopătând, schelălăind, Laturile cam fiind.* ALECSANDRI, P. P. 55/22. *În laturi de drum aruncat-o.* MARIAN, D. 219. *Caut toate laturile, Nu văd numai gardurile.* ŞEZ. VII 164. || **Spec.** **Marginea** unui câmp; p. ext. **fâşie** lungă şi îngustă de pământ. HERZ-GHER., M. VII 6. | **Bucată** dela margine (a slăninei). *Prădai un coş de fâină Şi-o lature de slănină.* ŞEZ. VII 188.

4°. † (La scriitorii mai vechi, mai ales traducând pe slavul strana) **Împrejurime, regiune, ținut, țară, loc.** *Căți era... întru Ierusalim și în toate laturile (= ținutul N. TESTAMENT 1688; țara BIBLIA 1688) iudecești.* COD. VOR. 78/14. *Atunce ieşiră cătră el Ierusalimleanii și toți Ovrii și toate laturile (= toutle pays des environs) TETRAEV. (1574) 203. În laturea [în tâlc: în partea, în BIBLIA 1688: la locul] Gherghesinului.* CORESI, EV. 232/4. *Fu foamete mare într'aceaia lature.* VARLAAM, C. 132. *Mazenție luase Rymul, Sevir altă lature.* MOXA, 361/5. *S'au tras toată oreimea într'o lature.* LET. III 269/21. [Pă-gânii] se vorocece cu sfaturi în deșert din toate laturi. DOSOFTEIU, PS. 13. *Mitropolitul țării și earhu laturilor.* BIBLIA (1688) 1 pr. 20. *Aceasua s'a vestit în toate laturile.* URICARIUL, XIV 306/27. *Izbăvește cetatea ta și toată laturea celor ce te slăvesc pe tine.* MINEIUL (1776) 164²/2. *Africa a câria o lature se chiamă Guinea.* DRĂGHICI, R. 15. | **Adverbial.** *Din regiunea... Rugară el tot nărodul laturea Gadarinului (= den prejurul BIBLIA, 1688 = slav narod ū strany sâ... CORESI, EV. 383/6.*

[Plur. **laturi** și (din ce în ce mai des) **lături.**] **Și:** (singulare nouă) **lătura** s. f., **lătură** s. f. (Sibiu). | **Diminutiv:** **lătura** s. f. (în rimă, în poezia pop.). MAT. FOLC. 36/22. | **Adjective:** (încercare neizbutită de a româniiza pe lateral) **lătural,** -ă † adj. = de alături, care stă alături, lăturalnic. *Traducătorii urmând poteca lor lăturală... să părăsească calea cea largă.* ODOBESCU, II 367; cf. STAMATI; — **lăturalnic,** -ă adj. = lateral, care stă sau este așezat mai la o parte, dosnic, izolat; (adesea cu înțeles peiorativ) care întrebunfează mijloace nepermise. *Roade îmbelșugate nu dobândim din semănăturile cele lăturalnice.* I. IONESCU, C. 62. *Una din ușile lăturalnice se deschide.* C. NEGRUZZI, III 313/3. *Ei umblau tot prin căi pustii și lăturalnice.* ODOBESCU, I 147/2, CREANGĂ, P. 298; — **lăturaean,** -ă adj., subst. (cu plur. -veni, -rene; Transilv.) = (Adj.) care locuște cu gospodăria afară din sat, locuitor dela periferia satului (PAȘA, GL.); strein de sat, venetic (LB.); feciori și fete veniți la joc din alt sat ca oaspeți (Zagra, jud. Năsăud). Com. I. CORBU. *Pe toți miezenii, Pe toți lăturaeni.* GR. S. VI 113; — **lăturét,** -eată adj. = lateral LM.; — (cu sufixul de origine sârbească -inț, în Banat) **lăturinț,** -ă adj. și s. f. = lăturalnic, de afară, strein; om care locuște la marginea satului (Oravița, Ban. Com. A. COCA), lăturaș, lăturaean; (la caru) **lăturință** = scândură s. par pus de-asupra loitrelor carului s. paralel cu ele, spre a putea încărea mai mult (Ba-

*oaspeti (ingeneros) veniti din altă loc
calitate

nat. Com. CIORTEA), lătura. Iacă vede (*Tăl de sus*) pe Diavolu cum umblă hotâncând pe o cărare lăturiță dus pe gânduri. MARIAN, INS. 131; — **lăturaș, -ă** adj. = lăturalnic; dosit; învecinat, megieș. O potecă lăturașă. ODOBESCU, I 384. Unguria cu țările ei lăturașe. SBIERA, F. 153. Fata s'au ascuns într'o butoarcă lăturașă. MERA, B. 188. (Substantivat) **lăturaș** s. m. = locuitor de la periferia satului (MARIAN), având anumite îndatoriri și scutiri; muncitor la ocele de sare; (cal) alăturaș, prins alătura cu cel de lângă oiște (MARIAN); drug pus de-a-curmezișul lăturașilor la carele cu care se aduc bucatele și fânul din câmp (MARIAN); (Entom.) un fel de găzoabă de apă care trăiește mai mult la izvoarele cu apă rece (MARIAN, INS. 300); nimfa țânțarului, lătăuș (ib.); dinții calului dela extremități, mărginașii (DAMÉ, T. 47, DR. V 289). Vecini... mai supuși decât lăturașii ce sed pe moșii boierești și fac slujba lor. MAG. IST. II 289. Tot rufetul a-cesta al Ocnei, ce se cuprinde 225 liudi, adecă șangăi, lăturași, tărăbânțași, vătăjii (a. 1765). URICARIUL, II 171³⁰. Iar alții din lăturași nimene să nu fie volnici a tăie[a] aici în oraș. ib. II 128³⁰. Toți oamenii lăturași ce vor avea prin satele lor... să aibă a sluji pe tot omul 12 zile într'un an. ib. I 58³⁰. Cf. II 121, X 183³⁰. Sătenii aveau dreptul de a-și lua „lemne de foc pentru trebuința casălor lor“, afară de „lăturașii, ce nu sunt sălăcași“ (a. 1795). IORGA, S. D. XIV, XLI, cf. VI 217. Megieșii și lăturașii. PRAVILA (1814); — **lăturașă** s. f. = parte a alergătoarei (la războiul de țesut), numită și fofează, fuscel, cotoac. DAMÉ, T. 141, cf. PAMFILE, I. C. 263; — **lăturiș, -ă** (adj.) alătura și la margine, megieș, învecinat; (adv.) lateral, alăturiș, lăturalnic. Un loc cu porumb abia răsărit, lăturiș cu mejdina unei curele de grâu. PLOPȘOR, C. 13. | Verb: **lătura** I = alătura. Nici cu una dintr'aceste 7 iaste vrednic a se lătura. HERODOT 95. La păreți vă lăturați. MARIAN, SE. I 26. Binișor se lătura. TEODORESCU, P. P. 603^b; (cu part. -adj.) **lăturaț, -ă** adj. = alăturat. Două late (variantă: lațe) lăturate, Două cărji încorjolate. GOROVEI, C. 156, cf. SBIERA, P. 320⁷, PAMFILE, C. 23. | Alte derivate: **lăturalniță** s. f. = scândură bătută de-alungul coperișului casei. Dela cele patru colțuri de casă către încheietura celor două capre vin unghere, iar de pe lature vin lăturalnițe care determină cele patru fețe ale acoperișului. PAMFILE, I. C. 422; — **lăturaș** s. m. = ce se leagă de de laturile unui car, ca să se poată încărea mai mulți snopi s. fân (MARIAN), lăturiță].

— Din lat. **latus**, cu plur. **latera**, idem (asimilat pluralelor în -ora, rom. -uri). Cf. alături, înlătura, delătura, lătunoaie.

LĂTURE s. f. v. lături.

LĂTUREĂ s. f.

LĂTUREÁN, -Ă adj., subst. } v. lature

LĂTURÉT, -EĂTĂ adj.

LĂTURI s. f. plur. Eau de vaisselle, eaux grasses, lavure, rinçure; lavasse. — Apă în care se spală cineva s. ceva, cf. zoi, soaie; spec. în care se spală vasele, cu rămășițe de mâncare și resturi dela bucătărie, spalături, care se dau hrană porcilor; p. ext. mâncare, hrană pentru porci, hâlbe; locul unde se varsă gunoaiele și murdăriile casei (PORUCIC, T. E. 473). O gaură în zid pă unde se varsă laturile (a. 1793). IORGA, S. D. 241. Lături din țărițe sau din fărînă făcute. CALENDARIU (1814) 176⁴, cf. ECONOMIA (1806) 36. Laturile în care se scaldă un copil. MARIAN, NA. 115. Aruncă laturile pe ea. RETEGANUL, P.

II 38¹⁵. # Cine se amestecă în lături, îl mănâncă porcii. ZANNE, P. III 204. || Fig. Mâncare gătită rău, fără gust, mâncare proastă. COSTINESCU. În locul acestor lături vei face o îhnea cu ceapă. ALECSANDRI, T. 1260.

[Rare sing. **lătura** s. f. (POLIZU, CUPARENCO, V. 34) și **lătura** s. f. La vreme de nevoie, fiece lătura stinge focul. ROMÂNUL GLUMET. | Derivat: **lăturaș** s. a. = vasul sau putina în care se adună laturile (REV. CRIT. III 159), și iob (VICIU, GL.). Lăturașii porcilor. RETEGANUL, P. IV 27¹⁸, cf. LB., VICIU, GL., 56; — **lături** vb. IV^a = a spăla în lături, a-și bate joc de rufe. CIAUȘANU, V.].

— Din lat. ***lavatura, -am** (cf. lotura), derivat din *lavo, -are* „spăl“.

LĂTURÍ vb. IV^a v. lături.

LĂTURÍNT, -Ă adj., subst. } v. lature.

LĂTURÍȘ, -Ă adj., adv.

LĂTUROÁIE s. f. } v. lătunoaie.

LĂTUROÁIU s. a. și m.

LĂTÚT, -Ă adj. v. lat.

LĂU, LÁIE adj. v. laiu.

LĂUĂ vb. I v. la.

LĂUDĂ vb. I. I. Louer, glorifier, vanter. II. 1°. Se vanter. 2°. S'emploie là où le français dit: „comment allez-vous?“ 3°. Se faire fort de, se targuer de.

I. Trans. (Contrariul lui defăima, bârși, vorbi de rău, critica). A scoate la iveală prin cuvinte de preamărire meritele, virtuțile, însușirile, faptele cuiva s. calitățile unui lucru; (spec. despre Dumnezeu) a slăvi, a glorifica. Laud = laudo. ANON. CAR. Lăudați, feciori, Domnul, lăudați numele Domnului. PSALT. 241¹⁴. Vor lăuda pre Hristos. CUV. D. BĂTR. II 460. Lăudăm pre marele Constantin. BIBLIA (1688) 6 pr. 34. Il lăuda de voinic. PANN, E. II 146. Tot fițanul își lăudă ciocanul. C. NEGRUZZI, I 249. Tu lăudă merce, suflète, pe Domnul. COȘBUC, F. 131. Să-i laude florile. ISPIRESCU, L. 20. Când lauzi pe cei spurcați, necinste ție îți aduci. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII 283. | Lăudă-mă gură, că ți-oiu da o bucătură se spune lăudărosului. PAMFILE. Lăudă-mare (lungă) se zice celui ce se lăudă. ib. | (Construit cu complementul în dativ) A aduce laudă. Căruia de acești doi vom lăuda? Bogatului au săracului? VARLAAM, C. 330². | (Absolut) Lăudu de șapte ori în zi. CUV. D. BĂTR. II 352. Omul... când laudă, când defaimă. KONAKI, P. 284. Nu lăuda la început, ci pururea la sfârșit. I. GOLESCU, ap. ZANNE P. VIII 285. || (În figură etimologică) A aduce, a da. Hatmanii nu bârșiră pentru lauda ce s'au lăudat cetăților Ioniei. HERODOT, 322. Lăudă s'au lăudat. TEODORESCU, P. P. 44^b.

II. Refl. 1°. Când nu se întrebuințează absolut, obiectul laudei se arată mai ales prin cu — mai rar prin de — s. printr'o propoziție introdusă prin că) A spune singur despre sine cuvinte de laudă, a se mândri, a se făli, a se glorifica. Limba mititelul mādudariu iaste și foarte se laudă (= se fălește N. TESTAMENT 1648). COD. VOR. 123³. Nu vă lăudareți, nece grăireți înalte (= lucruri înalte, dumnezeesti) în truță. PSALT. 319³. Se va preamănița și se va lăuda. CORESI, EV. 17⁵. Să ne trufim și să ne lăudăm. ib. 19¹⁰. Lăudându-se și mărindu-se. ib. 146¹². Să se laude cu tine carii îți vor numelui bine. DOSOFTEIU, PS. 22. Marele Constantin n'au vrut să să laude de stemă și de

diademă. BIBLIA, 8 pr. 40. *Lăudându-se împăratul cu un om al lui ce-l chema Lie*. MINEIUL (1776) 160. *Se laud cu mari fapte făcute de străbuni*. ALEXANDRESCU, M. 10. *Tu te lauzi că Apusul înainte fi s'a pus?* EMINESCU, P. 241. *Să vă lăudați că sântei feciori de craiu*. CREANGĂ, P. 188. *Spuse... că... s'ar fi lăudat la un chef... că știe...* ISPIRESCU, L. 23. *Ce s'au lăudat băiatul acela!* SBIERA, P. 74/3. *Ce te-ai lăudat cătră blestematul acela de Țigan?* RETEGANUL, P. III 20/7. *Nu mă laud (TDRG.) s. fără să mă laud = (fără să-mi atribuiri merite mai mari decât trebuie. # Vinul bun de sine se laudă.* ZANNE, P. IV 186. *Lăud-te gură, că fi-oiu da plăcinte:* poți să te lauzi, căci știu ce urmărești. HERZ-GHER., VII 6. || (Cu sens de reciprocitate) *Se laudă unul pe altul.*

2°. A avea motiv să spui despre tine lucruri bune, a te simți (bine), a o duce (bine) cu sănătatea, a petrece (LB.) *Mai trăește Iuga?... — Trăește, stăpâne!* — *Și oare cum se mai laudă?... Ce mai face?* MARIAN, TR. 156

3°. (Vechiu și pop.); construit cu că s. cu prep. cu și întregit uneori prin *cu rău s. de rău*. A vorbi de rău (GRAIUL, II 16); p. ext. a se grozăvi (amenințând). [!] *i certa tată-său să asculte de dascăl, ci se lăuda cu rău când vor fi împărați.* CUV. D. BĂTR. I 435. *Numai ce le poroncia și li se lăuda și-i îngrozia cu cuvântul.* MOXA, 372/3. *Și-i să va lăuda, că-i va face ceva vre o răutate.* PRAV. 124. *Auzind pre [!] împăratul lăudându-să că-i va împărți trupul mădulări.* DOSOFTEIU, V. S. 73. *Cu pedecapse groaznice și n'fricoșări de moarte i să lăudară.* CANTEMIR, IST. 121. *Ar fi lovit [fata] preste obraz și i s'ar fi foarte lăudat.* ȘINCAI, HR. I 261/32. *Și să laudă că ne-a bate.* DOINE, 151/1. *S'a lăudat că i-a rupe picioarele.* HERZ-GHER., M. VII 6.

[Abstracte: *lăudare* s. f., *lăudat* s. a. *Lăudarea cântărilor lu Davidu.* PSALT. 194/5. *Dobândi lăudare.* CORESI, EV. 225/20. *Toți câmpii... de groaznice strigări și de fricoase lăudări se împlea.* CANTEMIR, IST. 27. *Faptele i sânt de lăudat; — lăudoare* † s. f. (< lat. pop. *laudor*, -orem CDDE. nr. 966) = laudă, elogiu, aprobare. *Cain au aflat lăudori și urmași din povățuirea diavolului.* LET. I 44/4; (rar); derivat din *lăudare*, după fr. *vanterie?* *lăudărie* s. f. = vorbe lăudăroase, fălire (COSTINESCU), *lăudăroșenie*, *înfumurare*. BARONZI, L. III/21; — (derivat din *lăudăros*) *lăudăroșie* s. f. DICT. și mai ales *lăudăroșenie* s. f. = laudă de sine, fălire. *Lăudăroșenie de chelner.* TEODOREANU, M. II 411; — (rar) *lăudătura* s. f. DICT.; — (< lat. *laudatio*, -onem) *lăudăciune* † s. f. = laudă. | Adjective: (lat. *laudatus*, -a, -um) *lăudat* (cu negativul *nelăudat*), -ă = căruia s. despre care s'au spus cuvinte de laudă; preamărit, slăvit, glorificat. *Lăudatu e amu carele cu bună voie a lui... iaste bun.* CORESI, EV. 24/34. *Prea laudat să fie numele lui Dumnezeu.* DRĂGHICI, R. 112. *Omul cel bogat E mai lăudat.* ZANNE, P. V. 87. *La părul lăudat să nu te duci cu sacul mare.* TDRG.; — (lat. *laudatorius*, -a, -um) *lăudător (iu)*, -oare. *Să deschidem gură lăudătoare.* MINEIUL (1776) 2. *Îl împodoba cu epitete lăudătoare.* IORGA, L. I 27. (Substantivat) *Lăudătoriile al patimilor lui.* MINEIUL (1776) 107/1. *Lăudătorii cei mai mincinoși se înțeleg.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII 284; — (derivat din *lăudare* s. *lăudoare*) *lăudăros* (în Banat: *lăuduros* CADE. nr. 966, *lăudunos* — scris *leunos* — ANON. CAR.) -oasă = care se laudă mereu, căruia îi place să se laude. *Järtvele... fariseului, ca unu mare lăudăros și trufaș, leapădă-le.* CORESI, EV. 19/5. *De lăudăroasa filozofia Lupului să-l înștiințăm.* CANTEMIR, IST. 98. *Lăudăroasele cuvinte ale d-lui Quatrefoages.* ODOBESCU, III 63/26. *Rău de treabă și lăudăros.* ȘEZ. IV 200/23-4, cf.

ZANNE, P. VI 429; — (neobișnuit) *lăudăcios, -oasă* = lăudăros. *Autori care fac parte din secta lăudăcioasă.* I. NEGRUZZI, I 9, cf. 73; — (modern, după fr. *louable*) *lăudabil, -ă* = care este vrednic, demn de laude, care merită laude. *Recunoscând lăudabila inițiativă...* ODOBESCU, II 71, 158, MAIORESCU, D. III 380. *Lăudabilă pudoare!* C. PETRESCU, I. II 153].

— Din lat. *laudo, -are*, idem. Cf. *laudă*.

LĂUDĂ s. f. 1°. *Louange, éloge*. 2°. *Gloire, louange (à Dieu)*. 3°. *Crédit, influence, vantardise*.

1°. Cuvinte prin care se preamărește cineva s. ceva, cf. elogiu, glorificare, panegiric. *Lăudă* = laus. ANON. CAR. *În lauda binefăcătorilor.* COD. VOR. 148/5. *Darepțiloru cuvire-se (= cuvire-se) laudă.* PSALT. 56/6. (Cu genitiv obiectiv) *Aicea iaste măriia lu Dumnezeu și lauda lui.* CORESI, EV. 4/28. *Să-și povestesc laudele toate.* DOSOFTEIU, PS. 31. *Omul... trage lauda asupră-și.* KONAKI, P. 286. *Să fii răsplătit... prin laude meritate.* ODOBESCU, III 10/33. *E vrednic de laudă.* LB. *Lauda norodului, cea mai mare cinste.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII 284.

2°. † *Mărire, onoare, glorie, slavă.* *Afla-se-va întru laudă și în cinste și slavă.* COD. VOR. 140/1. *Lăudă și strigare cântu și cânta-voiu Domnului.* PSALT. 46/2. *Ded (= dădui) de le tipării în lauda tatălui, fiului și Duhului sfânt.* CORESI, EV. 1/15. *Mănăstirea Putna... zidită... spre lauda curatei Feicioarei Mariei.* M. COSTIN, ap. GĂDEI. † **Lăudă lui Dumnezeu!** = slavă, har Domnului! (arată bucuria, satisfacția, mulțumirea că s'a întâmplat ceva). *Lăudă lui Dumnezeu că au scăpat bieții oameni!* DRĂGHICI, R. 12. *Iar noi, laudă lui Isus Hristos, de tine nu ne temem.* ARHIVA R. I 61.

3°. (În legătură cu verbul a da) Mulțumire. *Căzu jos... laudă deade (în Tâlc: mulțemi; în Biblia 1688: mulțămind).* CORESI, EV. 421/10. *S'au bucurat și au dat laudă lui Dumnezeu.* LET. II 234/10. *Sunteți datori a da laudă lui Dumnezeu.* DRĂGHICI, R. 159. *Dete laudă Domnului.* ISPIRESCU, L. 51. † **Cartea laudelor** = Psaltirea. GCR. I 364.

3°. † *Trecere, credit, vază, autoritate.* *Atâta credință și laudă avea Dumitrașco Vodă la Poartă...* LET. II 335/36. *Ptolomeu are mare laudă.* BIBLIA (1688) 8/pr. 34.

4°. (Cu înțeles peiorativ) *Îngâmfare, trufie.* *Toată lauda (= fala N. TESTAMENT 1648) ceea ce e așa, rea iaste.* COD. VOR. 131/2. *Ca să dea o ațătare mai vie acestor laude silite.* C. NEGRUZZI, I 75. *Lauda de sine nu miroase bine.* PAMFILE, J. II.

— Probabil, postverbal din *laudă* (ca span. și portug. *loa*). Ar putea fi și lat. *laus, -dem*, idem (cu metaplasmă).

LĂUDĂBIL, -Ă adj. }
LĂUDĂCIÓS, -OĂSĂ adj. } v. *laudă*.
LĂUDĂCIUNE † s. f. }

LAUDÁN s. a. sing. (Med.) *Laudanum*. — Nume dat mai multor medicamente care au ca bază opiu. BIANU, D. S. *Picături de laudan*. PISCUPESCU, O. 254. [Și: *laudánnum* s. m. sing.].

— N. după fr. (lat. *ladanum* „un fel de rășină”).

LAUDÁNUM s. m. sing. (Med.) v. *laudan*.

LĂUDĂRIE s. f. }
LĂUDĂRÓS, -OĂSĂ adj. } v. *laudă*.
LĂUDĂROȘENIE s. f. }
LĂUDĂROȘIE s. f. }
LĂUDĂTURĂ s. f. }

LĂUDOARE † s. f.
 LĂUDUNÓS, -OĂSĂ † adj.
 LĂUDURÓS, -OĂSĂ adj. } v. lăuda.

LĂUF s. a. (Băieș.) *Galerie de mine.* — (Germanism în Munții Apuseni) Galeria principală dintr'o baie. PAȘCA, GL.
 — Din germ. *Lauf*, idem.

LĂUNE s. f. plur. *Caprice.* — (Germanism, în Bucovina) Toană, capriciu. *De-i pruncul în laune* [toane] rele. MARIAN, NA. 343.
 — Din germ. *Laune*, idem.

LĂUNÓS, -Ă adj. *Malpropre.* — Nespălat, murdar (Teleorman, Com. OLMAZ); spec. (despre grâu, după ce s'a treierat) cu corpuri străine, nehă, ciocârlii, etc. (A. O. VI 108).

— Probabil, un derivat cu suf. adj. -os dela numele de păru *Lăune*, un afluent al Oltului (deci murdar ca Lăunele), care, după I. Iordan, *Rumänische Toponomastik*, 141, vine din lat. *leo, -onem* „leu”, iar după V. Bogrea *Dacoromania* II 667, dintr'un derivat latin *lavo, -onem „loc de spălat, scaldătoare, baie“.

LĂUNTRIC, -Ă adj. } v. înăuntru.
 LĂUNTRU s. m.

LĂUR s. m. I. *Pomme épineuse* (*Datura stramonium*) II. 1º. *Laurier*. 2º. *Lauriers* (fig.). III. S'emotione dans un jeu de mots avec „balaur“ (dragon). *Filasse de chanvre.*

I. (Bot.; popular) Ciumăfaie. *Se iau câteva semințe de laur, se piscază, se pun într'o lingură cu apă și se dă bolnavului de friguri*. GRIGORIURIGO, M. P. I 75; cf. DAMÉ, T. 184, H. I 6, III 66, V 389, XII 21. | (Med. pop.) *Lauri* = un fel de gogoși cu țepi și înlăuntrul acestor gogoși niște boabe de culoare neagră. Aceste boabe, date unui om să le bea cu apă, îi produc zăpăceală (Petroaia, în Dâmbovița). H. IV 144. # A mănca laur = a aiura, a fi nebun. ZANNE, P. I 202. *Da ce? am măncat lauri, ca să mă ostenească eu cu tine?* ISPIRESCU, L. 349. | Compus (Muntenia) *Laur-porcesc* = laur. H. II 30 (crește prin ruini și locuri gunoioase; semințele lui fac pe om să turbe) 16, VIII 83/152, 480, XII 170.

II. (Neologism) 1º. Dafin (*Laurus nobilis*). *Flori de laură*. CALENDARIU (1814) 188/25. *Vălul tău de aur* (= părul) *Se leagănă prin aer precum un verde laur*. ALECSANDRI, III 276. **Foi de laur:** întrebuințate, uscate, ca dres (condiment) în bucate.

2º. Fig. (Cununa de foi de laur fiind dată războinicilor sau sportivilor victorioși și poezilor): *Glorie câștigată prin arme sau prin poezie. Armile care se încunună cu laure sângerate*. C. NEGRUZZI, II 287/5. *Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier*. EMINESCU, P. 241. *Îți aducem laure ca părintelui gramaticii române!* ODOBESCU, I 306. *Laurele eține ale publicității de o zi*. MAIORESCU, CR. I 314.

III. (În lit. pop. întrebuințat ca o trunchiere a lui *balaur*, în rimă cu acest cuvânt) *Să te faci laur balaur... Cu 99 de ghiare răcăitoare*. ȘEZ. VI 92, cf. PĂSCULESCU, L. P. 136. *Laur balaur*. *Cu solzi de aur*. ib. IV 196/22. *Ia pe fundul ei trăiește șarpe lauru, bălauru*. POMPILIU, P. P. 57/2, cf. 44/15.

IV. *Lăor* (fir de cânepă sau de in). *Inul sau cânepa se trage prin melițuică, care este la fel ca melițoiul, dar mai mică, spre a se scutura mai bine de puzderie, ca să rămână laurul (firul) mai curat*. DAMÉ, T. 139. *Copile ce culeg laur de in*. ALECSANDRI, P. III 145.

[Și: (ad II) *lăură* s. f., (ad I) *lăure* s. m., (ad I)

lăor s. m. H. II 142, IX 264, *lăore* s. m. LB., (ad I) *alăur* s. m.]

— Românii din regiunile noastre, unde *laurul* (II) nu crește, au păstrat amintirea lui *laurus*, -um pentru mirosul lui îmbătător și au dat această numire unei plante care te amețește când o gusti. În sensul II cuvântul e neologism din lat., în sensul III o trunchiere a cuvântului *bălaur*. Sensul IV s'a născut prin confuzie cu *lăor*. Cf. *la urea t.*

LĂURĂ s. f. } (Bot.) v. laur.
 LĂURE s. m.

LĂUREĂSĂ s. f. *Couronné?* — Femeie încoronată? Laureată? (Într'un descântec din Maramureș). *Că asta nu e lăureasă, Nice împărțuasă, Da-i femeie mândră și frumoasă, Dintre toate mai aleasă, Ca grâu pe masă*. T. PAPAHAĞI, M. 227.

— Probabil, un vechiu derivat din lat. *laurus, -um*.

LĂUREĂT, -Ă adj., subst. *Laureat*. — Încununat cu lauri; (fig., mai ales substantivat) persoană care a obținut un premiu, acordat la un concurs s. de o societate savantă. *Laureat* (= premiat) *al Academiei Române*. [Pronunț. *la-u-re-at*]. — N. după fr. (lat. *laureatus, -a, -um* „încununat cu lauri“).

LĂURĂSĂ s. f. (Bot.) *Vigne sauvage, lambrusque*. — Viță sălbatecă (DAMÉ, T. 184) mică și cu boabe mărunte; p. ex t. fructul ei. *Lăuruskă* = *labrusca*. ANON. CAR. *Am așteptat să facă* [viii] *struguri de poamă, iară ea feace lăuruscă*. DOSOFTEIU, ap. HEM. 538/25. *Dă'n sânge lăurusca pală și cârțița-și face mormântul*. ANGHEL, I. G. 15. *Vița de vie Tot învie, Da cea de lăuruscă Se uscă*. ZANNE, P. II 594. [Plur. -ruste. | Și: (Ban.) *lăoruscă* (CDDE. 968); (singular nou dela plur. *lăuruscă*, orientat și după suf. -uscă) *lăuruscă* s. f. = poamă sălbatecă. H. XIV 349, XVI 79; — (+ leu) *leuruscă* s. f. LB., *leuruscă* s. f. = un soi de strugure sălbatic, cu care-și petrece copiii după ce s'au cules viile. H. XVIII 301, *leoruscă* s. f.; — (cu asimilațiune și prin apropiere de *rouă*) *răuruscă* (PAMFILE, I. C. 217, ȘEZ. V 113), *răuruscă*, *rouă*. CREȚU, COLUMNA (a. 1883, 245).]

— Din lat. *labrusca, -am*, idem.

LĂURĂȘCĂ s. f. (Bot.) v. lăuruscă.

LĂUT s. a., LĂUT, -Ă adj. v. la.

LĂUȘTEÂN s. m. (Bot.) v. leuștean.

LĂUTĂ s. f. (Muz.) v. lăută.

LĂUTĂ s. f. (Muz.) *Sorte de luth, harpe; violon*. — Instrument muzical (H. IX 213, 313, XII 120) cu coarde: (în vechime) harfă (înlocuit mai târziu prin) cobză; (astăzi) vioară (H. II 245, IX 87, 407, GR. BĂN.), ceteră (LB., VICIU GL.), diblă (POP-RETEGANUL, V. 37/37). *Lăută* = fides, cythara. ANON. CAR. *Mănca cu alăute și cu măscornici*. MOXA, 358/25. *Nu te îmbăta, nu chema cimpoi și alăute și măscărici*. VARLAAM, C. II 4, cf. CUV. D. BĂTR. II 464. *Spre sălci spânzurăm alăutele* (= organele SCH., COR.) *noastre*. PSALT. (1651) 136/2. *Îi dziceam în lăute și-l veseliam*. DOSOFTEIU, PS. 48. *Un om să știe a cânta cu lăută*. BIBLIA (1688) 207. *Cânta la oase* (precum aceasta și aice în țară se face...) *și cu alăute*. LET. I 30/6. *Tu ai fost ca o alăută și ca o vioară cerească*. MINEIUL (1776) 3¹/₂. *Lăută duhoinicească*. ib. 171²/₃. *Când se inmoaie corzile pre ceateri sau lăută*. CALENDARIU (1814) 87/15. *Eu aud lăuți*. ȚICHINDEAL, F. 227. *Sună lăute voioase*. BARAC, AR. 80. *Alăuta zice din strună*. PANN, P. V. II

111. *Cu lăuta și cu toba adusei în casă gloata. id. ib. Alăuta românească* (titlul unei reviste de la 1837). *Pe lăuta dela Teos imi vei zice liniștită Dragostele Penelopei.* OLLĂNESCU, H. O. 67. *Două cobze ș'o lăută.* DELAVERNANCEA, S. 55. *Cântecul recrușilor începu a se revărša din lăută mai lămurit.* SANDU-ALDEA, D. N. 195. *Și tot zice să se aline Laie Chioru din lăută.* GOGA, P. 70. *Vine și un rădvan mare Cu lăute de cântare.* MARIAN, NU. 477. Cf. TEODORESCU, P. P. 172. *Fluiere, chitări, alăute... cântau într'o unire.* ISPIRESCU, L. 237. *Și nu-l poate oprî nime, Nici Țiganii cu lăuta.* RETEGANUL, TR. 133/23, HODOȘ, P. P. 20/4, ALEXICU, L. P. 215/6, PĂSCULESCU, L. P. 65. *Vinul fără lăută ca o gură mută: la băutura să fie și lăutari.* ZANNE, P. IV 189, cf. 244, VIII 315, IX 87.

[Plur. *lăute* și (rar) *lăuți*. | Și: *alăută* s. f., *lăută* s. f., *lăptă* s. f. (Banat). | Diminutiv (neobișnuit): *alăuțiță* s. f. *Să nu dai pre a stângă, unde jocul joacă și alăuțițele zic.* MARIAN, I. 490.]

— Cuvânt de proveniență orientală: arab *al ūd* „instrument muzical“, turc. *lout*, n.-gr. *λαούτα*, alb. *lavüt*, ital. *luto*, prov. *la(h)üt*, fr. *luth* (vechiu *leüt*), span. *laud*, port. *alaude*, germ. *Laute*, etc. Noi îl avem din turcește sau neo-grecește. Cf. *lăutar*.

LĂUTĂR s. m. 1°. *Ménétrier, musicien tzigane. Danse nationale.* 2°. *Faux bourdon.* 3°. *Nom d'une constellation.*

1°. Muzicant (spec. țigan) care cântă din alăută, p. ext. din orice instrument, mai ales într'un taraf. *Lăutarii le cânta.* LET. III 283/23. *Acolo se mai găseau 50 de crăme, în care locuiau și lăutari leși.* BOGDAN, C. M. 53. *Și iată că vă primim cu lăutari îngerești.* KONAKI, P. 58. *Vin țântării lăutarii.* EMINESCU, P. 196. *Auzi niște balauri de lăutari trăgând din vioară.* ISPIRESCU, L. 109. *Preoți... munții mari, Pasări lăutari.* ALECSANDRI, P. P. 2. # *Țara piere de Tătari și ei bea cu lăutari: când nu vrea să știe de păsurile altuia.* ZANNE, P. III 453. *Mămăliga nesărătă e ca nunta fără lăutari.* *ib.* III 453, cf. 523, 606, IV 409, 417, 487, 526, V 626, VI 80, VIII 315. *Bagi pe dracul în casă cu lăutari și nu-l poți scoate cu arhieri.* DDRF. || *Horă* (cu lăutari). *Mă duc la lăutari.* PAMFILE, J. III. *Ieșiseră la lăutari.* RĂDULESCU-CODIN, L. 36.

2°. (Mold.) Albină bărbat, numită astfel fiindcă nu face altă treabă decât bătă, cântă și joacă (MARIAN, INS. 144), trântor.

3°. (Astron. pop.) Coroana boreală se cheamă „horă“, steaua Gemma numindu-se fata mare din horă, iar alte două stele din horă sânt *lăutarii*. PAMFILE, CER. 170, GR. S. VI 72.

[Și: **alăutăr** s. m. PRAV. (1652), ap. HEM. 278. | Cu alt sufix: (Transilv. de Vest, Ban.) **lăutăș** s. m. (GR. BĂN., H. XVII 63), **alăutăș** s. m. (LB., P. MAIOR, IST. 130). *Lautas = fidicem.* LEX. MARS. 205. *După steag merge nănașul cu nănaș, apoi voinicii, fluierașul ori lăutașul și în fine alt popor.* DENSUSIANU, Ț. H. 236. *Banii dați la lăutaș Să-i fi dat pe-un prăporăș.* HODOȘ, P. P. 336/3. || Feminin (rar): **lăutăreasă** s. f. = nevestă de lăutar (DICT.); horă de mână jucată prin Ilfov (VARONE, J. R. 41). | Augmentativ: (rar, în înțeles peiorativ): **lăutăróiu** s. m. *Ciocoaica de fată nu se uită după un lăutăróiu ca el.* ȘEZ. XII 37. | Abstract (rar): **lăutăríe** s. f. = meseria lăutarului. *Pentru meșteșugul lăutăríei, a cobzăríei sau a altor zicătóri... URICARIUL, II 86/3, cf. I 322/23.* | Adjectiv: **lăutăreșc**, **ească** = de lăutar. (Substantivat) *Lăutăreasca* = o horă de mână. VARONE, D. 111. | Adverb: **lăutărește** adv. = ca lăutarii].

— Derivat din *lăută* cu suf. nom. agent. -ar.

LĂUTĂREASĂ s. f.

LĂUTĂREȘC, **-EASCĂ** adj.

LĂUTĂREȘTE adv.

LĂUTĂRÍE s. f.

LĂUTĂRÓIU s. m.

LĂUTĂȘ s. m.

} v. lăutar.

LĂUTOÁRE s. f. v. la.

LĂUTÓR, **-OÁRE** adj., subst. v. lua.

LĂUTÚRĂ s. f. v. la.

LĂUZĂ s. f. și adj. f. *Accouchée*. — (În Țara veche) Subst. Femeie care a născut (GOROVEL, C.) și stă încă în pat, chendelă. *Lehuză chendilă = Wöchnerin.* MOLNAR-PIUARU, DR. IV 391. *Moașă și lăuză.* PANN, P. V. III 42. *Cucoana Despa era lehusă.* ALECSANDRI, T. 100. *Când te dași jos din patu-ți lehuză oțelită!* OLLĂNESCU, H. O. 387. *Toți adormeau tun, și lăuză și moașă.* ȘEZ. VII 52. *Mamele împreună cu moașele lăuzei.* H. IV 66, cf. 52. | Adjectiv. *Dacă... moare o femeie leuză... MARIAN, I. 54. Femeia lehuză.* ȘEZ. I 153. [Și: (Mold.) **lăhúză**, **lehúză**, **leuză** s. f. Mai de mult și **lehúsă** s. f. BIBLIA (1688), ap. TDRG. | Abstract: (n.-gr. *λεζουσία*) **lăhuzíe** (**lăuzíe**, **lehuzíe**, **leuzíe**) s. f. = starea lăuzei și timpul cât femeia este lăuză. *Durerile facerei și ale lăhuziei de 40 de zile.* PISCUPESCU, O. 128. *Căzu într'o lăuzie și înțelenire foarte grozavă.* GORJAN, H. II 230. *Nu se mai putu înfîria de pe lehuzie și muri.* CONTEMPORANUL, VI 104. *Descântec de lăuzie.* TEODORESCU, P. P. 575. | Verb: **lăhuzí** IV³ intrans. = a fi lăhuză (DICT.); a înnebuni pe cineva cu gălăgia: *mi-a lauzit în cap.* VĂRCOL, V.]

— Din ngr. *λεζουσα*, idem.

LĂUZÍ vb. IV } v. lăuză.
LĂUZÍE s. f. }

LĂVĂ s. f. *Lave*. — Materie arzătoare topită, care iese aruncată din gura („craterul“) vulcanilor în stare de erupțiune și curge revărsându-se până se întărește prin răcire. *Vulcanul Etna cu lava stinsă'n frunte.* ALECSANDRI, P. III 74. *In foc să curgă lavă.* EMINESCU, P. 119. *Lava andesitică... a dat naștere măreștilor Călimani.* POPOVICI-KIRILEANU, B. 24.

— N. după fr.

LĂVALIÉRĂ s. f. *Lavallière*. — Cravată făcută din panglică lată, cu capetele mai lungi lăsate în jos și purtată mai ales de artiști. *Studentul cu lavaliéră.* BOTEZ, B. 41, cf. C. PETRESCU, O. P. 166, TEODOREANU, M. II 525. [Pronunț -lie-]. — N. din fr. (după M-me de *La Vallière*, care purta asemenea cravate).

LĂVÁNDĂ, **LĂVÁNTĂ** s. f. v. levant.

LÁVDÁN † s. a. (Comerț) *Étoffe de soie*. — Un fel de stofă de mătase. *Boierilor le-au dăruiț câte o bucată de lavender de cel bun.* NECULCE, ap. ȘIO. *Lăvdán, bucată 220 bani.* BOGDAN, C. M. 159. [Și: **lăvdán** s. a.]

LĂVÉNDĂ, **LĂVÉNDULĂ** s. f. v. levant.

LĂVICÉR s. a (ș. d.) v. lăicér ș. d.

LĂVICIOÁRĂ s. f. v. laviță.

LAVINĂ s. f. *Avalanche*. — (Germanism literar,

învechit, prin Mold. și Transilv.) Masă mare de zăpadă care se desprinde din munți, prăbușindu-se la vale, „munte de omăt ce se prăpăstește, ce se năruște, ce cade dintr'o înălțime“ (STAMATI, D.), a v a l a n ș ă. *Ele cad cu înțelea trăsnetului ce te sfarmă sau ca lavina ce te îngroapă.* I. NEGRUZZI, III 359.

— Din germ. Lawine, idem.

LAVIRINT † s. a. v. labirint.

LĂVIȚĂ s. f. Banc. — Scândură lată și lungă așezată pe doi tumurugi sau patru țârushi bătuți în pământ, dealungul păretelui (VASILIU, C.); bancă fărâncească (fără spetează CABA, SĂL.) așezată dealungul păretelui, pe care oamenii șed, dorm, pun donițe și alte vase, sub care țin urciorele, etc. (RĂDULESCU-CODIN, L.); de multe ori lavița este în formă de ladă mai mare și lungă (VICIU, GL.), cf. H. II 89, IV 119. *Domnul le zice de șad pe lavițe.* LET. III 306/7. *Șede pe lavița unei dugheni.* URICARIUL, VII 81/22. *Am measc și laviți.* BARAC, T. 56. *Lavița cea mai proastă.* MARCOVICI, D. 215. *Rânit la picior sta întins pe o laviță.* C. NEGRUZZI, I 173. *Vin, Vochițo, să ședem pe lavița asta.* id. III 22/27. *Am făcut o declarație de amor chiar aici pe lavița asta.* ALECSANDRI, T. 251. *Baba sta întinsă pe lavițe.* EMINESCU, N. 21. *Capăt[ul] unei laviți.* id. P. 192. *O femeie... zăcea pe o laviță.* I. NEGRUZZI, III 298. *Ședeau încremeniți pe lavițe.* ODOBESCU, I 93/20. *Toți stau pe laviți.* IORGA, C. I. I 155. *Lăiți și paturi de jur împrejur.* CREANGĂ, A. 81. *Până și mesele și lăvițele din casă săltau.* ISPIRESCU, L. 237. *Se puse pe laviță.* SBIERA, P. 52/19. *Seara la noi veneai și pe lavițe ședeai.* JARNÍK-BĂRȘEANU, D. 265. *Fie lavița tot șirag...* RETEGANUL, CH. 95. Cf. ȘEZ. 35/30, H. II 13, 89, 240, IV 119, IX 83. † *Parcă-i supt la lăviți* = e foarte slab. ZANNE, P. III 205. *Parcă-i mirele care și-o prins degetu'n laviță.* ib. IV 448. *Lăiță infundată:* pentru merinde și unelte. PĂCALĂ, M. R. 415. [Plur. lavițe (ISPIRESCU, L. 104), laviți C. NEGRUZZI, III 181/3) și lăviți. | Și: (Mold., cu rostire dialectală) lăiță s. f. (pronunț. lai-), plur. laiți (ȘEZ. I 78/37) și lăiți (CREANGĂ, P. 73); — lăghiță H. II 240. | Diminutiv: lăvicioară (LB.), lăicioră s. f. = lăiță mai mică, între ușă și vatră, slujind ca scaun pe aproape de foc. CREANGĂ, GL. *Pofti pe Ștefan să șadă pe o lăicioră.* MARIAN, T. 130. *Du-te'n tindă pe lăicioră.* BIBICESCU, P. P. 13, cf. GO ROVEI, C. 45; — lăițucă s. f. *Pe lăițucă m'oi culca.* ȘEZ. I 74/31. | Alte derivate: lăvițăr s. a. = un fel de dulap cu polițe pentru păstrarea vaselor parseechiu. VUIA, T. H. 114].

— Din bulg. lăvica, idem (diminutiv din lava, împrumutat și de Unguri: lóca, idem).

LAVOÁR s. a. *Lavabo. Cuvette.* — Mobilă de toaletă, cu toate obiectele de trebuință pentru spălat; vas de spălat mai ales pe mâni, lighian. *Când credeam că trebuie să dau de uză, dam de lavoar.* SANDU-ALDEA, A. M. 111. *Vând cazan, rufe și garderob, lavoar.* UNIVERSUL (11 Martie, 1934) 12 col. 5. *Lavoare cu marmoră și oglindă vindem.* ib. (22 Nov. 1930). *Pune lighianul pe lavoar!* (Moldova). [Și: lăvuár s. a., cf. VLĂHUȚĂ D. 27].

— N. din fr. lavoír „vasul în care își spală preutul mâinile în altar“. Se pare că la noi cuvântul a venit prin mijlocirea limbei germane austriece.

LÁVRĂ s. f. 1°. *Laure.* 2°. *Foule bruyante; vascarme.* 3°. *Profusion, gaspillage.*

1°. (Biser.) Comunitate de călugări (anahoreți) trăind în chilii separate (prin aceasta lava se deosebește de cenobiu). Aceste chilii, care au aspectul unui mic sat, formează toate o mănăstire

mare, condusă de un egumen. *Cete de tâlhari... pradă... lavrele cele mari domnești.* LET. II 40/2. *Lavra sfântului Atanasie.* MAG. IST. IV 257/9. *Izvodind și tipărind întru dumnezeiască lavră sălaşu preacestei, Govora.* CAZANIA DE GOVORA, ap. GCR. I 98/31. *Satele lavrei Chievopecerski.* DIONISIE, C. 218. *Cu silința și osteneala fraților, cu cheltuiala aceiași lavre unde s'au și tipărit...* CAT. MAN. 67, 155. *Astăzi această lavră nutrește la 1500 monahi.* C. NEGRUZZI, I 214. *Lavra Pecersk din Kiev.* ODOBESCU, I 343. *Un ucenic al lui Teoctist. Visarion merse până la Athos, unde lucră la prescrierea de manuscrise în lava Zoografului.* IORGA, L. R. 14. *Cuviosul Iacov din lava Sfântului Sava.* C. STĂNOIU, C. I. 178.

2°. P. a n a l. Multime sgomotoasă (CIAUȘANU, V.); gălăgie (POLIZU).

3°. Berechet, belșug, jaf. CIAUȘANU, V.

[Adjectiv: lavriót (pronunț. -ri-ot) s. m. (în opoziție cu chinovit) = (călugăr) care trăește în lavră. DICȚ.]

— Din paleosl. lava (gr. λάρσα, idem, propriu: ulicioară).

LÁVRE s. f. plur. cf. palavră.

LAVRENTINĂ s. f. (Bot.) = vineriță (*Ajuga reptans*). PANȚU, PL.

— Din mlat. *Laurentinus* (cf. germ. *Lorenzkraut*). TDRG.

LAVRIÓT s. m. v. lavră.

LAVUÁR s. a. v. lavoar.

LAXATÍV, -Ă adj. (Med.) *Laxatif.* — (Despre un medicament) Care curăță, produce scaun ușor, fără durere; care înlesnește ieșirea afară (BIANU, D. S.). (Substantivat). *Un laxativ.*

— După fr. (lat. *laxativus, -a, -um* „care alină, ușurează“).

LAZ s. a. 1°. *Terrain défriché, essart.* 2°. *Enclos.* 3°. *Collines* 4°. *Taillis.*

1°. Teren (de curând) despădurit („defrișat“) prin tăierea copacilor și curățirea tufelor și a rădăcinilor (LB., BĂRLEA, C. P. 159, 251, PORURIC, T. E. 318 330, 473), transformat în loc de pășunat, în fânaș (H. XVII 17, MAT. FOLC. 1210, ȚIPLEA, P. P., BĂRLEA, C. P. I 2, 129, BUD, P. P. 64) s. în loc arabil, cf. curătură; p. ext. loc deschis și larg (PORURIC, T. E. 20), desfudat de curând (BRĂESCU, M. 67), cf. loc desfătă. *Au tăiat pădurca sau au săpat, de au făcut laz.* PRAV. 8. *De să va apuca neștine de vreun laz strein pârșit, să fie spinos și plin de pădure, pentru truda ce va fi pus acolo de-l va fi curățit... trei ai să se hrănească cu roada lui.* ib. 13. *Un laz de fânaș* (a. 1768). STEFANELLI, D. C. 99. *Să stăpânească lazurile și pomeții lor.* URICARIUL, X 186/30. *Podanii... obicinesc pentru ca să-și lărgească... lazurile lor, a aprinde pădurile.* COD. SILV. 5. *Eu mergeam la plug în laz.* COȘBUC, B. 8. *Urme întinse [de păduri] se văd și astăzi în lazurile (capțipări de pădure) și tăieturile mai de curând și mai de demult.* TURCU, E. 33. *Mă dusei cu coasa'n laz.* JARNÍK-BĂRȘEANU, D. 150, cf. MARIAN, N. 363, ib. V. 21, 196, RETEGANUL, TR. 172, ȚIPLEA, P. P. 44, T. PAPAHAĞI, M. 22.

2°. (Mold.) † Ogradă. *Cela ce să va apuca... de vreo casă pustiită, sau de vre un laz* [Munt. ogra dă] pârșit... PRAV. 192.

3°. Linie de mușele, colnice. ION CR. II 219.

4°. (Făgăraș) Pădurice cu arbori mici. H. XII 14. [Plur. lazuri. | Diminutiv: lăzúț s. a. = (Maramureș) laz mic. (Ad 1°) *Că bărbatu mi s'o dus, În lăzuțu cel din sus, În lăzuțu cel bătrân*

A così s'a face fân. T. PAPAĞI, M. 10/⁶⁵; — **lăzișoară** s. f. (Bot.) = un soi de răchită ce crește prin păduri. *Frunză verde lăzișoară*. BĂRLEA, C. P. II 51; — **lazioară** (pronunț. *zi-oa-*) s. f. (Bot.) = o plantă. *Foaie verde lazioară*. MAT.FOLC. 1303. | Verb: **lăzui** vb. IV^a = a face laz, a cura („defrișa”) pădurea prin tăierea copacilor și scoaterea cioatelor (com. S. F. MARIAN) s. corciurilor (com. A. TOMIAC, Straja), spre a face loc de cosit s. de arat (SIMA, M.), a despăduri. LB. *Lăzuind codrul verde cu multă sudoare și muncă*. URICARIUL, VI 164/²⁰. *Pădurea de acolo ... o vor tăia în lunt și în lat, o vor lăzui și o vor obli*. ȘINCAI, HR. I 344. *Trebuie... curățite tufele și ori ce felii de dudet din rădăcină să se lăzuiescă*. ECONOMIA, 13. *Să lăzuiescă toată pădurea*. RETEGANUL, P. V. 49 (cf. ib. V. 59). | Adjectiv: **lăzuit**, -ă = defrișat. ION CR. II 247. | Abstracte: **lăzuire** s. f., **lăzuit** s. a. = defrișare. *Prin lăzuirea (defrișarea) pădurilor și tușurilor de prisos, s'ar economisi mult pământ*. POP.-KIRILEANU, B. 52]. — În Moldova, din rut. **laz**; în Ardeal, din sârb. **laz** (cf. și alb. *las*, ung. *laz*) „curătură, poiană“.

LAZ s. m. *Nom d'une population établie le long de la Mer Noire*. — † Numele unei populații din Asia Mică de pe țărmul sud-estic al Mării Negre, care se ocupa, pe vremuri, cu negoțitoria în Moldova, iar azi exercită prin partea locului meseria de hamali. (ȘIO., NECULCE, CR. 397, BRĂESCU, M. 67). *O sumă de Lazii turci*. N. COSTIN, ap. ȘIO. *Au mântuit țara de asuprelele Lajilor*. CANTA, ib. *Cei legați cu tulpane sînt Lazii, hamali de meserie*. CRASESCU, ib. † *Ca un laz = fără treabă*. CHIRÎTESCU, CONV. LIT. XLV 364. [Plur. *Lazii și Laji*. | Adjectiv substantivat: **lăzească** (lezească) s. f. art. (Cor.) Numele unui danț popular (JIPESCU, O. 52, H. II 33, VI 121, IX 407, 442, H. 131, 378, 558, SEVASTOS, N. 282, PAMFILE, J. III 9, DDRF.). | Adverb: **lăzește** (lăzăște) = (a juca) în felul Lazilor; numele unui danț. H. X 23, 70, 467, 543].

— Din turc. **Laz**, idem.

LAZĂNIE s. f. plur. (Cul.). *Lasagnes*. — Tăiței (tăiați mai lat). TDRG.

— Din pol. **lazanki**, idem.

LĂZĂREL s. m. *Nom d'une fête populaire*. — (Munt.) Numele sărbătorii celebrate de popor cu nouă zile înainte de Paști (în Sâmbăta Floriilor) și al datinii obișnuite în această zi, când un grup de fețițe umblă din casă în casă, cântând un cântec monoton, în care se descrie moartea nefericită și înmormântarea unui june, Lazăr. MARIAN, SE. II 247. [Cu alt sufix: **Lăzărfeă** s. m. = (Munt.) datina obișnuită în ziua de Sâmbăta Floriilor. MARIAN, SE. II 247. | Derivate: **Lazarină**, **Lăzărîță** s. f. = (Munt.) copilă care cântă pe la casele oamenilor în Sâmbăta lui Lazăr și e îmbrăcată în costum de mireasă. ib. II 247].

— Derivat dela numele **Lazăr** cu suf. dim. -el.

LAZARÉT s. a. 1°. *Lazaret*. 2°. *Infirmerie*.

1°. Loc izolat, în unele localități de graniță (din preajma marilor drumuri terestre sau maritime), destinat să găzduiască și să țină în carantină oameni și mărfuri care provin din regiuni infectate de boale molipsitoare. *Acele copii de fermanuri... să vor fi răpus prin lăzăreturi, când am trimise scrisorile în lăuntru* [în Ardeal] (a. 1791). IORGA, S. D. VIII. *Vodă au pus în lucrare a să face lăzăret la București; de prin alte locuri s'au dat poruncile cele cuvîncioase spre potolirea boalei*. ib. VIII. *Analogonu ce s'au urmat în anul trecut, pentru lazareturile păzei boalei ciumii pe 3 luni*. URI-

CARIUL, I 243/¹⁶, cf. IV 120/¹⁰. *I-au oprit la lăzăret la schela nemțească*. MAG. IST. IV 151/²⁰. *Ieșind prin lazaretul Vulcan, au mers la Craiova*. E. VĂCĂRESCUL, IST. 282/¹⁶. *Când am ieșit din lăzăret se făcuse pacea*. GHICA, S. 25. † *A face lazaret = a sta în carantină (într'un lazaret) termenul cuvenit (POLIZU); p. ext. (despre o boală) a-și urma cursul până la vindecare (Com. RĂDULESCU-CODIN); (despre un om) a-și trăi traiul (ib.). Au fost porăncă să facem lazaretu, am făcut și am plinit în Căneni (a. 1726)*. IORGA, S. D. XII 26. *De geaba umbli s'o lecuesti* [boala], *că nu scapi de ea până nu și-o face lăzăretul*. Com. RĂDULESCU-CODIN.

2°. *Infirmerie*. „*Du-te la lazaret, s-ți dee picături*“ îi porunci el [căpitanul] mirat. SLAVICI, N. II 235.

[Și: **lăzărét** † s. a. MOLNAR-PIUARU, DR. IV 174, 387. | Plur. -rete și -returi].

— N. împrumutat mai întâiu din ital. **Lazzaretto** (sârb. *lazaret*), mai târziu din fr. **lazaret** (împrumutat și el din ital.). La origine, forma cuvântului era *nazareto*, după biserica *Santa Maria di Nazaret* din Veneția, în apropierea căreia s'a ridicat mai întâiu, în sec. al XV-lea, un spital de leproși. Cuvântul a fost apropiat apoi, prin etimologie populară, de *Lazăr*.

LĂZĂRÉT s. a. v. *lazaret*.

LĂZĂRÍCĂ s. m.
LAZARÍNĂ s. f.
LĂZĂRÎȚĂ s. f. } v. *Lăzărel*.

LĂZEĂSCA s. f. (Cor.) } v. *laz*.²
LĂZEȘTE adv.

LAZIOĂRĂ s. f. (Bot.) }
LĂZIȘOARĂ s. f. (Bot.) } v. *laz*.¹
LĂZUI vb. IV^a

LAZULÍT s. a. (Miner.) v. *lazur*.

LAZŪR s. a. (Miner.) 1°. *Lazulite, lapis—lazuli*. 2°. *Outre-mer*.

1°. (Miner.) Piatră frumoasă de culoare albastră, cf. STAMATI, D. *Smalluri de lazur și de smarand*. ODOBESCU, II 503. *Marmura aurită și văpsită cu albastrul lazurului*. IORGA, CH. I. II 35.

2°. *Văpșeală albastră de culoarea lazurului*. TDRG. *Ce negoț au primit, tot anume: ...lazur... camfor... (a. 1766)*. IORGA, S. D. XII 81. *Scobiturile pietrilor pre din afară le văpsi cu lazur albastru*. MAG. IST. IV 262/¹⁰ (cf. și GCR. I 173).

[Și: (franc. *lazulite*) **lazulít** s. a. COSTINESCU]. — N. din lat. med. **lazurius** (germ. *lazur, lasur*, v.-ital. *lazur*, rus., ceh., pol. *lazur*), care derivă din arabul *lazaward* (iar acesta din pers. *lājeward*). Cf. dubletul a z u r.

LĂZUȚ s. a. v. *laz*.

LE pron. v. el.

LEA s. f. art. } v. *lele*.
LEA! interj.

LEÁBĂ! interj. *Paix!* (en parlant à un chien). — Interjecție adresată cânelui, ca să tacă (Maramureș). Com. A. P. BĂNUȚ. [Și: *leava!* (Maramureș). PAȘCA, GL.].

LEÁBĂ s. f. = *labă*. VĂRCOL, V.

LEAC s. a. I. 1°. *Médicament, remède*. 2°. *Re-*

meleă (fig.). 3°. *Guérison*. II. (Par confusion avec oleacă „un peu de“) *Un grain, un brin*.

I. 1°. Preparatul (farmaceutic s. băbesc) făcut din substanțe chimice s. vegetale, ce se dă (în stare solidă s. lichidă) s. se aplică bolnavilor (ca alifie) spre a li se alina durerea (cf. calmant, paliativ), spre a produce o reacțiune a organismului contra boalei (cf. antidot) s. (m. ales) spre a vindeca o boală, medicament, doctorie. Leacurile se dau, se iau s. se beau. LB. *Lac* = medicina, medela. ANON. CAR. *Lyak* = medicament, pharmacum, remedium. LEX. MARS. 227, 236, 241. *Va plăti și leacurile*. BIBLIA (1688) 54°. *Când să războlesc năzuiesc unii la alți[i] de-și[i] întreabă leacă și buruiene*. DOSOFTEIU, V. s. 90. *Folosul leacului* (a. 1710). GCR. I 363. *Leacul la boală îi este: trii grăunțe de dafin...* (a. 1750). ib. II 66. *Orice rău cu durere poate avea potolire Sau din leac, sau din nădejde*. KONAKI, P. 118. *Un specialist pretinde că ar fi descoperit leacul cancerului*. C. PETRESCU, C. V. 97. *Spune-mi verde 'n ochi, ca să știu ce leac trebuie să-ți fac*. CREANGĂ, P. 207. *Știu un leac pentru boala dumitale*. ISPIRESCU, L. 124. *Se făcu doftor și începu a striga: leacuri de vânzarg, leacuri*. ib. 264. *Leacuri amare*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 374. *Leac de vărsat = vomitiv*. PONTBRIANT. † *Leac la rană: muierea cea bună*. ZANNE, P. II 295. *Leacul e în limba de clopot = numai moartea îl va lecu*. ib. VI 514. *Nu-i leacul cu sacul = nu are preț cantitatea, ci calitatea*. TDRG. **A da de leac** = a descoperi doctoria potrivită spre vindecare. POLIZU. *Eram bolnav de-o boală cărei nu-i dedeam de leac*. DULFU, PĂC. 51. **A-și da pe leac** = a descoperi medicamentul care să-l vindece, a-și mai vedea vindecul, a se mai vedea om, a mai vedea zile bune, a se mai tămădui. CIAUȘANU, V. *Nu se poate... să îți dai pă leac vreo dată?* GORJAN, H. IV 180. † Loc. adj. **De leac** = servind ca medicament (LB.), cu efecte vindecătoare (TDRG.), tămăduitor, medicinal. *Țineau de vânzare și diferite buruiene de leac*. BOGDAN, C. M. 183. *M'o trimes giupineasa să culeg buruiene uscate de leac*. ALECSANDRI, T. 1535. **Ca iarba de leac** = de mare preț. ZANNE, P. I. 199. **A căuta (pe cineva) s. a umbla (după cineva) ca (după) iarba de leac** = a-l căuta pretutindeni, cu de-amănuntul și cu multă atențiune. *Unde, Doamne iartă-mă, să fie?... îl cat ca iarba de leac*. ALECSANDRI, T. I 99. *După care imblă ca după iarba de leac...* ȘEZ. III 180.

2°. Fig. Remediu (COSTINESCU), mijloc de alinare a unor suferințe morale, de îndreptare a unor situații rele, de satisfacere a unor trebuințe, de scăpare (de cineva sau de ceva), de constrângere (a cuiva). *Să avem leac spre vendecarea păcatelor noastre* (a. 1645). GCR. I 115. *Știu [eu] leacul Turcilor ce trebuiește*. LET. II 361/3. *Să se adune la un loc cu toții și să găscă leac să adaogă sferul*. ib. III 228/23. *Leul și ursul au pornit prin pădure, căutându-și ceva leac pentru foame*. ȚICHINDEAL, F. 25. *Mâne îți voi da un leac de frică*. C. NEGRUZZI, I 147. † **A-i găsi [cuiva] leacul** = a găsi ac de cojocul cuiva, a descoperi mijlocul de a stăpâni pe cineva, de a-l sili să se poarte după placul nostru. ZANNE, P. V 376. *Ei las' că-ți găsesc eu acuși leacul. Te-i învăța tu minte de altă dată*. CREANGĂ, P. 146. **Atăta ți-i leacul** = o să fie vai de tine (ZANNE, P. V 377), o pășești (PAMFILE, J. II). *Și doar te-a împinge păcatul să clintești vre-o piatră din locul său, c'apoi atăta ți-i leacul*. CREANGĂ, P. 219, cf. 266.

3°. Vindecare (a unei boale); fig. îndreptare, revenire la o situație normală. *Să poată merge la Tarigrad pentru leacul ochilor*. LET. I 236/3. *Leacul boalelor sufletești...* GCR. I 364/4. *A aduce leac reletelor nenorocitei patrii*. URICARIUL, X 5/3. *Prostia din născare leac nu are*. C. NEGRUZZI, I 248.

Nu aflu la dor leac. HODOȘ, P. P. 49. *Vai de mine, rău îmi i și leacul departe mi-i*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 102. † (Despre boale s. bolnavi) **Fără leac** = care nu se poate vindeca (POLIZU); fig. (despre o persoană) incorigibil (DDR.F.), (despre un lucru s. despre o situație) care nu se poate îndreapta, nu se poate ajuta cu nimic). ZANNE, P. V 3. *Rană fără de leac, ce se chiamă lepra*. LET. II 274/2. *Nu e boală fără leac*. CUV. MOLD. 1929, 20 X. † (În ironie) **A-i face (cuiva) de leac** = a-l bate. ZANNE, V. 376.

II. (Prin confuzie cu oleacă, apropiat prin etimologie populară de leac „medicament dat în doze mici.“). Expresii: **Un leac** = foarte puțin. *Să-mi pun un leac de vie*. RETEGANUL, TR. 147/4. **Nici cătu-i leac (ul)** = † cătuși de puțin, deloc. *Nu mă ia în seamă nice cătu-i leacu*. VARLAAM, C. II 62,2. **De leac** = puțin (LB., ION CR. III 119); rar. *Năravurile bune... nu le mai găsești decât de leac*. ZANNE, P. V 377. *Un copil numai de leac = un copil mic de tot, de-o schioapă, o lulea de copil*. CIAUȘANU, V. *O oală numai de leac*. ib. (**Nici**) **de leac** = de loc, de fel, cătuși de puțin, nimic. ZANNE, P. V 377. *Unii den noi n'au nice de leac meșteșugul scripturilor* (a. 1644). GCR. I 110. *Câte cărți nu să pot înțelege de leac, drept nimic să socotesc*. CARAGEA, L. 96/12. *Nu era de leac nici glasul, nici urma*. ȚICHINDEAL, F. 377/13. *Cei ce ne da[u] ierburile nu mâncau de leac*. GORJAN, H. II 43, cf. ib. IV 106. *Pepeni barim nu se găsesc nici de leac*. C. STĂNOIU, C. J. 129. *Pricepură ei că n'are să se mai vadă. Poate că în cer, dar aci pe pământ, de leac [= niciodată]*. ISPIRESCU, L. 108. *Să nu rămăie básiacă de leac*. TEODORESCU, P. P. 359, ȘEZ. I 57. **Nici de leac nu te-oiu lăsa**. ALEXICI, L. P. I 205. *Toată ziua șade'n prag Cu firul băgat în ac, Seara nu-i cusut de leac*. DOINE, 149. (**Nici un**) **leac!** = de loc, (nici un) pic. POLIZU, CADE. *Voroavele... ceale de glume... nice leacă nu le iubii*. VARLAAM, C. II 29-1 (cf. ib. 242-1). *Trupul nice leacă odihnă...* GCR. I 253. *Să nu să teamă nice leacă*. DOSOFTEIU, V. s. 53, cf. ib. 54, 68. (**Fără nici un**) **leac de...** = (fără nici un) pic de..., (fără) oleacă de... CREANGĂ, GL. *Și-i vindea [robii] unii la alții fără de leac de milă*. LET. II 454/7. *Îesind dintr'apă fără leacă de puțoare...* DOSOFTEIU, V. s. 52-2. *E păcat să răsâni fără leac de învățătură*. CREANGĂ, A. 7. *Ca să'nceapă'ncepătură fără leac de tivitură*. SBIERA, P. 321. *Eu fără leac de musteață, Iar tu cu copil în brațe*. MARIAN, SA. 170. *Fiuleț din maică Fără leac (pic) de taică*. TEODORESCU, P. P. 18. *Împărțeasa... era... fără leac de voie bună*. MERA, B. 58. *Fără leac de suveicuță Ar feșe și-a mea mândruță*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 425. *Am o bute fără leac de cerc*. GOROVEI, C. 265.

[Plur. leacuri. † Diminutive: lecuț s. a. (Transilv.) PAȘCA, GL. (Ad I 1°) *Și te du pe cel părâu Până-i da de fâgădău, C'acolo-i lecuțul meu*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 456; — lecurél s. a. ȚIPLA. (ad I 1°) *Și bietele lecurele C'o rămas în șipurele*. MARIAN, ÎN. 571. *Și ți-oi face lecurele*. HODOȘ, P. P. 216.]

— Din slav. *lěkŭ*, idem.

LEACĂ s. f. v. oleacă.

LEADER s. m. *Leader*. — (Cuvânt nou, întrebunțat din ce în ce mai des în cercurile parlamentare și sportive) Șeful unui partid politic (în cele două camere engleze); oratorul de căpetenie care ia cuvântul în numele unui partid politic; p. a. n. a. l. conducător în jocurile unei echipe sportive. Cf. MAIORESCU, D. III 151. *Problema... pusă la ordinea zilei de către A. Koch-Weser, delegat al Germaniei și leader al noului „partid al Statului“*. P. ȘEICARIU, CURENTUL, III (1930), 25. IX. *Pornind*

în cap, Negoescu reușește să-și asigure un avans de 40 m. De aci liderul forțază, mărindu-și necontentul avantajul. UNIVERSUL, 1930, 29. XI, p. 7/7. [Rostit mai ales lidăr].

— N. din engl. (derivat din to lead „a dirija“).

LEAFĂ s. f. 1°. Solde. 2°. Salaire, traitement.

1°. (Mil. it.) † Solda ienicerilor turci; p. gener. solda ostașilor de orice fel. *Lyefa* = praevenda [= praebenda]. ANON. CAR. *S'au trimis Hanu la Căzaci... o mie de sahidace și leafă mare, ș'au pohtit Hanul o mie de Căzaci* (a. 1629). IORGA, D. B. 58. *Vrea să dea leafă curției și nu avea.* CUV. D. BĂTR. I 417. *Să dai lefi slujitorilor.* NEAGOE, ÎNV. 240. *Strânsură oaste cu leafă.* LET. I 147/15. *Le-au dat [Codrenilor] leafă câte patru lei de lună.* ib. II 258/13. *Zece mii de oaste să fie tot gata în țară, și împărția să le dea lefe din visteria împărțescă.* GCR. II 34. [Eterștilor] *le dau lefe, le dau arme.* BELDIMAN, TR. 8. *Ostași cu leafă (armată) și ostași de scuteală (miliție).* BĂLCESCU, M. V. 643. *Din cula domnească Lefuri să'mpărțescă, Lefi la lefegii, Spade la spahii, arme la armași, Cui la călărași.* TEODORESCU, P. P. 50. # **A strânge, a chema, a striga** (oaste) **cu s. în leafă** (s. lefe) = a tocmi, a angaja oameni plătiți, a aduna mercenari, a chema mercenari sub steag. BOGDAN, O. 375. NECULCE, CR. I 27. *Strânsură oaste cu leafă.* GR. URECHE, ap. BOGDAN, O. 466. *Au chemat în leafă Unguri călări și pedestri.* id. ib. [Boierii] *dacă au văzut banii vărsându-le Ștefan Vodă... au strigat și târgul în leafă.* M. COSTIN, ap. TDRG. *Chemase în leafă o seamă de Cuzaci.* BĂLCESCU, M. V. 66. **A merge, (a fi) în (s. la) leafă** = a se angaja (s. a fi) mercenar. *Oastea leșască era aleasă tot în leafă.* M. COSTIN, ap. BOGDAN, O. 416. *Călări de-ai noștri Moldoveni, acolo [în Țara Românească] merși în leafă.* M. COSTIN, ap. TDRG. *Chemase în leafă o seamă de Cuzaci.* BĂLCESCU, M. V. 66. **A merge, (a fi) în (s. la) leafă** = a se angaja (s. a fi) mercenar.

2°. P. anal. (În opoziție cu plata argaților s. lucrătorilor, numită simbrie) Remunerația în bani, suma pe care o primește un slujbaș, pentru un anumit timp, de la Stat, de la o instituție publică sau particulară, plată, salariu, (la militari și azi) soldă, (Mold.) hac. Cf. LB. *Primindu-l cu cinste și leafă făcându-i, au șezut acolo până i-au venit rândul la domnie.* MAG. IST. I 248/12. *Niște lefi potrivite cu pompa rangului lor.* URICARIUL, VII 98/11. *Leafele ce vor lua pentru cinul lor.* PRAVILA (1814) 141/6. *Mărindu-se pământul lefile poate vor crește.* ALEXANDRESCU, M. 171. *Șase mii de lei (leafa mea pe un an).* CREANGĂ, A. 76. *Mai bine pierdcam leafa pe trei luni.* C. PETRESCU, I. II 130. *Grupul... vorbea firește despre... reducerea lefurilor.* REBREANU, J. 201. *Ne plângcam mereu că leafa-i de mizerie și stăpânire-i vitregă.* BOTEZ, B. 70. *Are o leafă grasă [= mare].* HERZ-GHER., M. VII 7. # **Par'că i s'a tăiat leafa** = stă nemulțumit, posac, tăcut. ZANNE, P. V 378.

[Plur. lefi, lefuri și (rar) lefe. | Și: lefeă s. f. (în limba veche și azi, ironic, în Munt. și Olț.) (Ad 1°) *Pasvandoglu era... sub stăpânirea lui Marvoghien cu lefeaua sa.* DIONISIE, C. 185. *Par'că i s'a tăiat lefeaua:* e trist, împufnat. PANN, P. V. III, 13. *Am scontat lefeaua o' lună înainte.* ȘIO. II-I 233. | Diminutiv: lefoară (lefușoară, lefcioară) s. f. = leafă mică; leafă bună. (Ad 2°) *Ca un iconon politic, prin mici slujbe, mici lefușoare, Am îmbogățit cu statul.* ALEXANDRESCU, M. 170. *Mărginți intr-o mică lefușoară...* URICARIUL, V 362/12. *Pentru asta sunt Român din neam în neam, Ca din toți nici cea mai mică lefușoară să nu am?* I. NEGRUZZI, I 152. *Să nu dai... de belea, ca... să-ți pierzi tu lefcioara.* PĂSCULESCU, L. P. 235. | Alte derivate: (turc. ölefeği) lefeği (ad 1°,

mai de mult mai ales: lefeciu, leficiu, lifeciu) s. m. = † ostaș (strein) cu leafă, soldat mercenar; (cu o nuanță de sens peiorativă) salariat, funcționar, slujbaș (care trăiește pe spatele statului, bugetiv). (Ad 1°) *Miltiad îi legă pre toți și făcu 500 de lefecii.* HEORDOT, 324. *Înălțați pe vreun lefeģiu să-l puneți spatar.* NEAGOE, ÎNV. 202. *Ci gândi ca să nu se încrează țării și lefecior de țară, ci trase pre leafă Unguri.* SIMION DASC., LET. 262. *Și-au făcut Dimitrașco Vodă vreo cincii șese steaguri de lefecii.* LET. II 334/25. *70 lei, 60 bani, de la 47 [de] Lefecii.* URICARIUL, XIX 336/10. *Întâiu au fost hergheteģiu, apoi lefeciu.* MAG. IST. II 202/13. *Lefegii, în număr de 1000 oameni, alcătuiu un regiment.* BĂLCESCU, M. V. 591. *Panfirii și lefecii toți cu zale îmbrăcați.* C. NEGRUZZI, I 124. *P'atunci avea țara dorobanți, roșiori... lefecii și slujitori; patruzeci de mii de oameni armați.* GHICA, S. 18. *Lefegii cu haine galbene.* ODOBESCU, I 73/13. [Împărți] *Lefile la lefecii, Tot pe la ostași de-ai lui.* PĂSCULESCU, L. P. 52. (Ad 2°) *Lefegiu = stipendiarius.* ANON. CAR. *Destui lefecii are țara asta.* VLAHUȚĂ, D. 68; — **lefar** s. m. = (Bucov.) salariat, amplot, funcționar, lefeciu (HERZ-GHER., M. VII 7); (ironic) gospodar (ibid.); — **lefaș** s. m. = (învechit) salariat, slujbaș (nemilitar) cu leafă, lefeciu. *Să mulțumească pe toți lefașii de dreapta leafă ce au a lua.* ȘIO. II-I 234. *Nu puțină mâhnire se pricinuia acelor lefași.* TDRG. (Atributiv) *Fiind de mare obidă slujbașilor lefași.* ib.].

— Din turc. ölefe s. ölefe, idem (de unde și bulg. lefe, sârb. ulefa, rus., pol. lafa, alb. lufë, n.-grec. λουφές, ung. alafa). CIHAC II 539.

LEAFĂ s. f. 1°. *Cuilleron.* 2°. *Planchette.* 3°. *Mail rustique, battoir.* 4°. *Brie.* 5°. *Fât de la carde, tranchant de la hache, fer de la pioche, de l'herminette.*

1°. Partea scobită a lingurii (Com. RĂDULESCU-CODIN, com. I. C. PANȚU, Săcele, Brașov, găvăn. DR. IV 779). *Leafă de linguriță.* F. R. ATILA, P. 70. *Cu leafa îmi dă să mănânc și cu coada îmi scoate ochii.* DR. IV 780. *S'a rupt leafa lingurii. Copilul atât a răsnit cu dinții până a găurit leafa.* Com. PANȚU. *Lingură cu coada mare și cu leafă mică.* ZANNE, P. III 593.

2°. (Bucovina) Scândurică îngustă și subțire. HERZ-GHER., M. VII 7.

3°. (Bucov. și Transilv. de Nord-Est) Băț lătit la un capăt (cioplit uneori dintr'un laț), lopățică (VICIU, GL.), vâjli (PAMFILE, J. III 16), leașca (PAMFILE, J. II 260, MARIAN, ÎN. 200) cioplită dintr'o draniță (HERZ-GHER., M. VII 7) s. dintr'o doagă de doniță (PAMFILE, J. II 306), mai lată la un capăt, cu care se bate mingea (VICIU, GL., PAMFILE, J. II 306) și care pe alocuri (în Bucov.) servește ca uneltă cu care se lovește peste spate unul din băieții care se joacă „de-a leafa“ la priveghieri (Com. AL. PROCOPOVICI); p. ext. (Maramureș) lovitură cu palma, palmă (com. MIHĂLYI). *Se ia o draniță și se cioplește... dându-i-se forma unei lopățele, care... se numește leafă.* MARIAN, ÎN. 200. (**De-a-**)leafa = jocul de copii numit și leașcă (PAMFILE, J. II 288), o variantă a jocului numit „focul“ (ib. J. II 260); jocul de flăcăi și fete, la priveghiu (descrie la MARIAN, ÎN. 200-201), numit (în Munții Apuseni „palma furată“ (Com. ȘT. PAȘCA).

4°. Lopățica, teapșa (H. X 32, 35) cu care se tepește mămăliga după ce s'a mestecat (DAMÉ, T. 88, ȘEZ. III 69, v 5, VIII 88).

5°. Partea în formă de lopățică a unor unelte, spec. coada pieptenului de pieptănat lăna împreună cu partea unde sânt bătuți dinții (ȘEZ. VII 192), lopata (PAMFILE, I. C. 7); (Dułgh.) tăiușul, lama, partea mai lată și lungăreață a toporului s. securii (DAMÉ, T. 86, III, ANTIPA P.

486, ȘEZ. XIII 3, PAMFILE, I. C. 151), a bardei (CIAUȘANU, GL.), fierul sapei (PAMFILE, I. C. 74, RĂDULESCU-CODIN, L. 31), fierul cuțitoaiei s. teslei (H. II 30, DAMÉ, T. 112) s. cuțitului (H. II 30). Pentru spart gheața la săputul capacelor se întrebunța înainte un fel de topoare... cu tășul îngust și cu leafa lungă. ANTIPA, P. 486. *N'am să mă duc la sapă, Că prea are leafa lată.* PAMFILE, A. 6. Înfigem un topor cu leafa în pământ când plouă tare. H. II 37. *Hârlezul... nu are leafa toată de fier, ci are fier numai de jur împrejur.* H. IV 152.

6°. *Leafa-jugului* = ceafa, cerbicea, sulul, grindeiul jugului (Ohaba-Făgăraș, H. XII 151).

[Plur. *lefe* H. II 30. | Derivat: *leășcă* s. f. = leafă 3° (PAMFILE, J. II 260, MARIAN, ÎN. 2001).

— Din sâs. *le(i) fel* (= germ. *Löffel*) „lingură”. (S'a numit, probabil, la început, *leafă* lingura de metal, cumpărată dela oraș, în opoziție cu lingura de lemn, cumpărată dela Țigani). C. L. *acea. Dacoromania* IV 779-780.

LEĂFURĂ s. f. *Gucule*. — (Transilv.) Fleură (LB.), gură-spartă. [Verb: *lefură* IV^a = bleotocări, flen-căni. LB.; — cu adjectivul-verbal) **lefurător**, **oăre** = clefător. LB.].

— Pentru etimologie cf. *laf* (cu plur. *lafuri*) și *lefăi*.

LEĂGÂN s. a. 1°. *Berceau*. 2°. *Berceau* (fig.), *commencement*. 3°. *Balançoire*. 4°. *Berline, carosse*. *Siège du cocher*. 5°. *Nasse, verveux*.

1°. Un fel de pătuc, pentru copiii de fătă, făcut astfel ca să se poată balansa („legăna”). În diferite părți ale țării el are forme diferite: e făcut din două scânduri mai lungi și două mai scurte, împreunate în forma unei lădițe, mai largă la gură decât la fund, s. dintr'un coș de nuiele de aceeași formă, fixat pe două tălpi cu baza curbată, astfel ca să se poată pleca în stânga și'n dreapta, fără să se miște din loc; uneori (la cei săraci) leagănul e o albie; pe alocuri (în Transilvania estică, mai ales în vremile de demult) el consta dintr'un coș făcut din paie sau împletit din fuior de cânepă sau dintr'o covată aninată cu două funii de grindă (CONV. LIT. XXXVI 561, XXXVIII 256, HEM. 1209, MARIAN, NA. 312), astfel că se mișca ușor încoace și încolo ca un scrânciob; prin alte regiuni leagănul e făcut din scoarță de copaci și e purtat în spate de femeie (BIANU, D. S., CADE), belceu (REV. CRIT. IV 337), țuțul, scrânciob. *Pământul să clăti ca un leagăn de cucon* (a. 1692). GCR. I 303. *O puse'n luntre, ducând-o ca într'un leagăn.* EMINESCU, N. 11. *Lângă leagăn cântul Mamei de-obiicei e trist.* COȘBUC, F. 131. *Mama leagăn împletește din crenguțe de alun, Ea de grindă-l prinde...* M. CUNȚAN, CÂNTEC DE LEAGÂN. *De grindă-atârână un leagăn și'n el un prunc bălan.* M. CUNȚAN, IDILĂ. *Făcu din ramurile unui copaciu un leagăn, în care își punea copilul.* ISPIRESCU, L. 122. *În leagănul copilului să nu se culce atul.* ȘEZ. I 52. *Leagănul din nuiele sau din scânduri, dacă nu e acufat cumva de grindă, se află... în apropierea paturilor.* PĂCALĂ, M. R. 415. # *Copilul cu leagănul se adoarme* = cu vorbe bune și cu blândețe faci treabă. ZANNE, P. II 81. *Îi îmbrădat cu leagănul* = e scrintit la minte. ib. III 205. **Cântec-de-leagăn** = cântec cu care se adoarme copilul. | Fig. Locul de baștină, unde s'a născut s. s'a format cineva s. ceva (COSTINESCU). *Saxonia fu leagănul luteranismului.* COSTINESCU. *Transilvania este leagănul neamului românesc.* KIRIȚESCU, R. 20. | (De obicei compliment) Cuib, lăcaș, loc potrivit și plăcut unde se poate sta s. se poate desvolta ceva. *Nu vede altă decât un leagăn de verdeață și intru el o zină tânără.* BELDIMAN, N. P. I 40. *A noastră fericire Schimba întreaga*

lume în leagăn de iubire. ALECSANDRI, P. I 139. *Nu vedeți c'acea iubire... E leagăn unor viețe ce semănțe sunt de ură?* EMINESCU, P. 256.

2°. Început (al vieții, al unei activități, etc.). *Din leagăn* = din fragedă copilărie. ZANNE, P. III 205. || (Despre lucruri) *A fi în leagăn* = a se găsi în stadiul începutului. *Muzica era în leagăn.* COSTINESCU. *Această crezie fu înăbușită din leagănul ei.* ib.

3°. P. anal. Scândura s. scânelul legat de două funii atârinate, pe care se așază cineva (mai ales copiii, H. XII 120), ca să se legene, numit (în Munt. și) dulap, țiteche, (în Mold.) scrânciob (ib.), (în Transilv.) huiț (ib. 472), țuțul, zdrâncă, vârtej, vârtiloiu (PAMFILE, I. C. 469), sduin, cercheboală (DR. II 901), (în Munții Apuseni) hintă, huițuș (com. ȘT. PAȘCA). *La praznicul... lui Petru și Pavel, cursa sa diavolul o tinde prin legene.* GCR. II 52. *Pe la răspântii și în piețe cășori, leagăne, panorame.* SANDU-ALDEA, D. P. 30. # **A se da'n leagăn** = a se legăna. *Pe flori a se da'n leagăn c'o aripă ușoară... A fluturului astfel e soarta cea cerească.* ALEXANDRESCU, M. 159. *Lumea pierе și vecina se da'n leagăn:* în timp ce unul e necăjit, alții se veselesc. ZANNE, P. IV 418.

4°. † Trăsură pe arcure s. suspendată pe chingi (TDRG.), berlină. *Nu[-i] era ei acolo grije de plugi... nice de cai cu rafturi scumpe sau de legene.* VARLAAM, C. II 13. *A cea jupâneasă au gătit leagăn cu cai și 12 voinici.* LET. I 163. *Leagănele aurite și chervanele gem de femei.* V. A. URECHE, ap. TDRG. || (Munt.) Jețul (2°) suspendat al unei căruțe. *Leagănul poștalionului.* DDRF.

5°. (Pesc., Olt.) Coșul înalt de nuiele, de formă lungăreată, cu fundul foarte îngust și lung și cu gura foarte largă, întrebunțat la pescuit în apele de munte, speia (ANTIPA, P. 131); (în Baltă, la Dunăre) prinzațoarea de pește, săltătoarea, ce se așază la gardurile care închid peștele în baltă, oprindu-l să se refugieze în Dunăre. ANTIPA, P. 222.

[Plur. *leagăne*, (mai rar) *legene*, († *leagene*), *legine*. | Și: *leăgână* s. f. (în rimă). *Vânt tragăună Din leagăună.* DENSUSIANU, T. H. 164; — **leăgân** s. a. (Sălaj și pe Valea Șomeșului), VICIU, GL. În regiuni rotacizante: *leagăr*. | Diminutive: **leăgânăș** s. a. = leagăn mic; (ad 5°) instrument de pescuit, de forma lesei, făcut din coajă de teiu, îndoită dela mijlocul ei și cu marginile cusute cu teiu una peste alta, încât capătă forma unui papuc sau a unei opinci. ANTIPA, P. 102 (cf. fig. 37); — **leăgânel** (**leăgânel**) s. a. = leagăn mic s. (mai ales în poezia pop.) leagăn (în sens desmiărdător); scânel pus pe tălpi curbate, pe care se leagăună copilașii (DDRf.); fig. copil de leagăn (BARONZI, L. I 112); scrânciob; plasă atârnată de un copac, în care se leagăună (DDRf.). (Ad 1°) *Mai bin' să-i omor coconul, Care doarme'n leăgânel.* MAT. FOLC. 152. *Copii mici în leăgănele și boierii în plăpumel.* ib. 556. *Comis mare Leagăn și-are Leăgânel de argințel.* TEODORESCU, P. P. 22. *Am să-ți fac un leăgânel.* MĂNDRESCU, P. P. 191. *Până-ți va veni Mândrul ingerel Cu cel leăgânel.* MARIAN, ÎN. 230. *Fă-i un leăgânel Dintr'un vârf de stejărel.* GRAIUL, II 98. *...Leagă-mi-se un leăgânel.* *Dar în leagăn cine-mi șade?* PĂSCULESCU, L. P. 53; (ad 3°) *Sus la vârf de meri Mi-este un leăgânel.* MAT. FOLC. I 526; — **leăgiôr** (prin Banat și Hațeg; *leăgiôr*. DENSUSIANU, T. H. 267) s. a. = leagăn mic (ION CR. IV 290); fig. copilaș. (Ad 1°) *La cea casă mare... Cu nouă umbrare, Nouă leăgioure, toate-a udit [a rămas] goale.* GIUGLEA-VĂLSAN, R. s. 253 (cf. ib. 354); (ad 2°) *Ea [baba] că a avut, Vezi, nouă feciori... Din și Constantin, Leăgiôr dintâiu.* PĂSCULESCU, L. P. 166 (cf. ib. 167, 170); — **leăgânúș** s. a. (plur. *-nușe*, și *-nușuri*).

ANTIPA, P. 129) = (Banat) scrânciob, țuțuluș (PAMFILE, I. C. 469); (Pesc., Olt.) povârșuc, unealtă de pescuit făcută din coajă de teiu. ANTIPA, P. 129. *În Banat este datină ca în această Lună [Lunea curată] ...să se care [oamenii] în legănuș (țuțuluș)... pentru câștigare de sănătate.* MARIAN, SE. II 2; — **legănuț (leagănuț, leagănuț)** s. a. = leagăn mic. HERZ-GHER., M. VII 7. *Cine dracu-a mai văzut Iarbă verde sub poduț, Fete mari cu legănuț? JARNİK-BĂRSEANU, D. 444. Culcă-te și alină-te În legănuț De păltănuț.* MARIAN, NA. 434. *Copii mici în legănuț.* ȘEZ. II 80].

— Postverbal din **leagăn**.

LEAH s. a. *Dépendances* (d'une maison). — (Olt.) Acaret. CIAUȘANU, V. *Dracul... ridicase în curtea stăpânului câteva jînițe și pătule. Rădea curtea de așa mândrețe de leahuri.* PAMFILE, D. 93. [Plur. *leahuri*. | Și: (Mehedinți) **leău** s. a. Com. I. STRĂMBULESCU. *Peste gardul de merișor retezat ca un părete, o boltă de vițu... taie în două leaurile boierești.* V. CIOFLEC, ROBU.].

— Cf. bulg. *lěhă* „răzor“.

LEAH, -Ă subst. 1°. *Polonais*. 2°. Nom d'un vent, 3°. Nom donné aux *chiennes*.

1°. (Vechiu și pop. și azi, în Mold., uneori cu sens peiorativ.) Polon(ez) (LB.), (pop.) poleac (HERZ-GHER., M. VII 9). *Cu vrecia lui Dumnezeu pierdură Leșii războiul.* SIMION DASC., LET. 84/10. *Când l-au tăiat [pe Brâncoveanu] au adus pre toți solii... solul Englezului, solul Venețianului și solii Flegengului și al Learului. NECULCEA, CR. 352. De oarece mai tot dealul... era coperit de trupuri de Leși... a început... a se numi Dealul Leahului.* MARIAN, T. 277. *Leahu-i vulpea, Iar săracul Moldoveanu, Când e oaie, Când e vacă.* ZANNE, P. VI 207.

2°. (Mold.) Nume de vânt. H. X 574.

3°. S. f. (Hațeg) *Leaha* = nume de cățea. DENSUSIANU, T. H. 84.

[Plur. *Leși* († *Leași*); voc. sing. *Lésule* și *Leșe* (ap. TDRG.). | Și: **Leav** † s. m.; — (singular nou de la plur. *Leși*) **Leș** † s. m. *Lësh* = Polonus. ANON. CAR. || Fem. (și) **Lească** (cu plur. *Lește*) adj. și s. f. = Poloneză (ZANNE, P. VI 184); (Bucov.) femeie îmbrăcată cu haine nemțești (Com. A. TOMIAC, Straja); (Mold.) calificativ dat unei femei care nu mai știe nici de post, nici de biserică, nici de obiceiurile creștinești (ZANNE, P. VI 184). (Ad 1°) *Așa fel e hangiul neamț, cu nevasta lească, al badei Gheorghe.* IORGA, B. 75. *Samcă de Leah cu Lească.* MARIAN, D. 221. | Adjectiv: **leșesc, -ească** = polonez, din Polonia. LB. *Leshesk* = polonius. ANON. CAR. *Aur leșescă.* CUV. D. BĂTR. I 204. *Au fugit Ștefan... la Cazimir, craiul leșesc.* GCR. I 69. *Limba leșescă.* ib. I 143. *Crăiea leșescă.* ib. I 360. *Printre multele versuri și note leșești și rusești, iată ce găsim.* C. NEGRUZZI, I 46, cf. I 173. *Strugure... leșesc.* JIPESCU, O. 54. *Mere leșești.* ȘEZ. V 43. *Straie leșești.* ION CR. II 172; — (substantivat) **leș(e)ăscă** s. f. art. = numele unui danț (H. IV 98, VI 447, SEVAS-TOS, N. 282) cu lăutari (PAMFILE, J. III 9) și (Mold.) al unui cântec. H. X 35. *Foaie verde măr uscat, Câte jocuri am jucat, Ia, leșasca n'am jucat.* MAT. FOLC. 1372. | Adverb: **leșește** = în limba polonă, ca Poloniei (LB.). *Se chiamă latinește Serenissimus, iar leșește...* GCR. II 35. *Laslău craiu se chiamă leșește Stanislav.* ib. I 235. (Despre dansul numit *leșeasca*) *Leșește n'am jucat.* ȘEZ. I. 105, H. X 163, XII 282, PAMFILE, J. III 9. | Colectiv-local: **Lehia** † s. f. = Polonia. TDRG. *Lehia fost-a crăie cu multe prințipaturi.* DIONISIE, C. 227. | Colectiv (rar): **lehime** s. f. = totalitatea Leșilor. DDRF.].

— Din rut. *ljaeh*, idem.

LEĂHOTĂ s. f. v. *liotă*.

LEĂL, -Ă adj. și adv. 1°. *Loyal*. 2°. *Loyalement*.

1°. Adj. Credincios legămintelor făcute, sincer, onest, deschis, „de lăudat“ (C. STAMATI, D.). *Acei cari l-au cunoscut, pierdeau un amic sincer, leal, îndatoritor, totdeauna vesel și voios.* GHICA, S. 68. *Generalul Manu, tovarăș leal și om cinstit.* MAIORESCU, D. IV 51. *Între Unguri la nord și Bulgari la sud, [România] va trebui să se resemneze și să primească „prietenia“ acestor doi buni și leali vecini.* KIRIȚESCU, I. R. 68.

2°. Adv. Cinstit, onest. *Vă rog să votați leal și franc pentru noua și adevărata încercare...* MAIORESCU, D. I 227.

[Și: (apropriat de rostirea franțuzească): **loiâl**, -ă. *Bătrânul rege al Serbiei, ca și Ferdinand al nostru cel loiâl.* C. PETRESCU, CURENTUL, a. 1934, 21 Febr. *Discuția loiâlă.* UNIVERSUL, a. 1934, 13 Martie. Negativul: **neleal (neloiâl)**, -ă adj. = lipsit de loialitate. *Impiedica neleala concurență ce se face meseriașilor.* UNIVERSUL, 4 II 933. *Concurența neloiâlă.* CURENTUL, a. 1934, 1 Martie. | Abstract: (după fr. *loyauté*, it. *lealtà*) **lealitate (loialitate)**, cu negativul **nelealitate, neloialitate** s. f. = sinceritate, fidelitate, franchețe. PONTBRIANT. *Mixtum-compositum de fantastic, nelealitate și ignorantă.* HASDEU, I. C. XI. *Onor. nostru președinte este un om de o neîndoioasă lealitate.* MAIORESCU, D. I 493. *Sânt foarte sensibil la apelul... făcut la francheța și lealitatea declarațiilor noastre.* ib. IV 399. *Procese de loialitate.* C. PETRESCU, P. II 140. | Pronunț. *le-al- (lo-ial-)*.] — Neol. it. **leale**, idem (din fr. *loyal*, iar acesta din lat. *legalis*). Cf. dubletul *lega* l.

LEALITATE s. f. v. **leal**.

LEĂMĂ s. f. (Pesc.) *Perche* du filet. — Chingă de lemn, cu două găuri la capete, prin care trece o frânghie și care servește spre a trage năvoadele. ANTIPA, P. 479 (fig. 234^a și 250). *Pescarul leagă... frânghia... de codulă și îmbracă leama astfel ca chinga s'o aibă peste șale.* id. ib.

— Rut. *ljama* „funie de tras năvodul“.

LEĂMPĂ s. f. v. **lampă**.

LEĂNĂ s. f. *Feuille* (invocation dans la poésie populaire). — Cuvânt cu care începe versul prim în poezia populară (cf. „foaie“ s. „frunză verde“). *Ș'am zis: leana, poamă verde, Tine-l, Doamne, nu mi-l pierde.* ION CR. III 154. *Zis-am: leana alior, Am purces depărțitor.* PAMFILE, C. T. 97.

— Scurtat din **foieană**, diminutiv din *foaie*. DR. II 443.

LEĂNĂ s. f. 1°. *Danse paysanne*. 2°. Nom donné aux *chiennes*.

1°. (Cor.; Dobrogea) Un joc (ION CR. I 155), învârtita (PĂRVESCU, C. 14, VARONE, D. 111).

2°. (Hațeg) Nume de cățea. DENSUSIANU, T. H. 84.

[Și: **leânca** s. f. = (jocul numit) sârba. VARONE, D. 111].

— Dela numele de persoană **Leana** (= *Ileana*).

LEÂNCA s. f. art. (Cor.) v. **leană**.²

LEÂNCA s. f. *Souquenille. Vêtement bourgeois* (en opposition avec le costume paysan). — Bucov., Mold., Maramureș) Manta veche (LB.), suman lung până la călcăie (com. BUGNARIU, Năsăud, A. TOMIAC, Straja în Bucov.), străiu vechiu (PAMFILE, J. II), gubă zdrențoasă (T. PAPAHAĞI, M.), vasmânt rău, stricat, rupt (com. S. FL. MARIAN); (Bucov.) haină (bărbătească) nemțească (la plur.:

totalitatea vesmintelor nemțești). HERZ-GHER., M., VII 8; (în Dorohoiu) surtuc de sărbătoare (ION CR. IV 158). *Ea îndată veni lângă mine și deschizându-mi leanca și-au băgat mâna și mi-au pipăit tot trupul.* DOSOFTEIU, V. S. 83/22. *Deputat... de cei cu leancă.* SBIERA, F. S. 229. *Un om c'o biată leancă subțirică îmbrăcat.* CONTEMPORANUL, I 567. *Desculțe, în catrințe, c'o leancă subțire în grabă zvârlită peste cămașa de in...* SĂM. V 975. *Un țigan... desbrăcând leanca...* JAHRESBER. IX 219. *Cum ajunse la emăș, se desbrăcă de leancă.* ION CR. III 297. *O disbrăcat lianca ș'o lepădat-o jos.* GRAIUL, I 339. # **A-și mânca leanca** = a înșela pe cineva și a-și pierde cîntea. ZANNE, P. III 205. [Plur. *lenci* SBIERA, F. S. 377. | Diminutive: **leancuță** (*leancuță*) s. f. *S'o luat maica prin țară Cu lencuța subsuoară.* VASILIU, C. 149. *Îi învelit într'o leancuță ca vai de dânsu'.* HERZ-GHER., M. VII 8; -- **lenchiță** † s. f. = căptușală (?) 2 *ipae... îmblănită cu lenchiță.* IORGA, S. D. XIV 180. | Alt derivat: **leancăr** (și *leancăr*) s. m. = domn, îmbrăcat în haine nemțești, surtucar. *Leancării moare di foami.* HERZ-GHER., M. VII 81.

— Cf. rut. **ljanka** „cămașă din pânză de in“.

LEANCĂ s. f. (Țes.) *Ourdissoir* (primitiv). — (Transilv.) Alergătoare (3°). TDRG. # **A o lua leanca** (s. *la leancă*): la fugă (Com. V. LAZAR, Jiva); a pleca haimana (PĂCALĂ, M. R. 525). **A umbla leanca**: fără rost, haimana. id. ib. **Leanca, băiete!** = tunde-o, pe aci ție drumul. Com. BAN-ŢI, Săliște.

— Cf. sârb. *lijenka* „prăjină de întins rufele“. P. S. KOK, *Revue des Etudes Slaves* III (1923), 71.

LEANCUȚĂ s. f. v. *leancă*.¹

LEÂNDRU s. m. (Bot.) *Laurier-rose* (Nerium oleander). — Arbust adus la noi ca plantă ornamentală din regiuni mediteraniene și cultivat pentru florile sale mari, frumoase, de culoare roșie s. albă, cu miroso bun și tare (H. II 79, 87, 142, IV 53, IX 396, X 445, 534, DAMÉ, T. 183, PANȚU, PL.); frunzele, scoarța și lemnul se întrebuințează în medicină. *La intrarea salonului sânt puși leândri mari ca niște copăcei.* I. IONESCU, M. 4417. *Foile de oleandru oricât le-ai fierbe în apă sărată, tot mai bună e ținătura pentru friguri.* DELAVRANCEA, S. 265. *Trandafiri și oleandri.* CONTEMPORANUL, III 781. *În fața scării de intrare... două ciubere cu leandri aprindeau flori roze.* I. TEODOREANU, M. II 54. *Am început să mîncăm în curtica birtului, în tovărășia leandrilor... cari au iernat la beciu.* BOTEZ, B. 208. [Și: **oleândru** s. m. BUL. GRĂD. BOT. V 62; **liândru** s. m. ib., H. VII 4; **ileândru** s. m. H. XIV 416; **uleândru** s. m. | Pronunț. *le-an-, li-an-.*]

— N. din germ. **oleander** (termen savant).

LEĂNGĂN s. a. v. *leagăn*.

LEĂNGRĂ s. f. v. *langră*.

LEĂNIV, -Ă † adj. v. *lene*.

LEĂOTĂ s. f. v. *liotă*.

LEAP! interj. *Vlan!* — (Adesea repetat) Onomatopee imitând sgomotul produs de un corp moale ce cade pe o suprafață plană, netedă (m. ales în apă), s. sgomotul produs de piciorul gol pe pământul moale (BUL. FIL. II 289) s. de lovitură unei palme, cf. *leop*. TDRG. *Merge nora la fântână Cu cămășa soacrii'n mână Și-o dă odată: leap în baltă.* MARIAN, NU., 716. *În pădure cioca-boca, În târg hi-ho-ho și acasă treapa leapa* [calul]. GORO-

VEI, CIM. 37, cf. 226. *Baliga vacii chică leap-leap.* HERZ-GHER., M. VII 8. [Și: **leăpa!** (ortografiat și **liap(a)!**) interj. BUL. FIL. II 289. | Derivat **lapăil** vb. IV^a. *Leapăil* = a se scâldea (Straja Bucovinei; com. A. TOMIAC) lovind apa cu palmele]. — Onomatopee. Cf. *leop*, *lip(a)*.

LEĂPSĂ s. f. 1° *Soufflet*. 2° *Main-chaude*.

1° Lovitură cu palma. PAȘCA, GL. *Cotoiul căpătă o leapsă și o injurătură și trecu spre use zvârlit.* T. CERCEL, SĂM. III 632. *Când țioiu da o leapsă!* PAMFILE, J. II.

2° Joc de copii (PAMFILE, J. III 48); ținând o mână la ochi, copilul trebuie să ghicească pe cel ce l-a lovit cu palma. *Cine vrea d'a leapsă?* DELAVRANCEA, S. 225. *Sgomotul ce făceau ei sbenguindu-se și jucându-se, când d'a baba-oarba, când d'a leapsă.* ISPIRESCU, U. 83.

3° O magazie de grâu, împărțită în odăi cu niște scânduri de leșe ce n'ajungeau până sus. D. ZAMPIRESCU, R. 200.

[Verb: **lepsi** vb. IV^a = (Trans.) a da palme (PAMFILE, J. II), a pălmu, a lipi, a lovi cu palma sau cu pumnul (Com. BUGNARIU, Năsăud; a turti prin lovituri cu palma (Brașov), a clepș(u)l — (cu abstractele:) **lepsi** s. f., **lepșit** s. a. (și a d-jectivul:) **lepșit** (și **hlepșit**), -ă = (despre obiecte) turtit (printr'o lovitură de palmă), pleoștit; (despre persoane) molău și disgrățiat, mămăligă (pe la Brașov); smintit (ALECSANDRI, T. 1763), țicnit, prăpădit, într'o ureche (ION CR. III 186). *Te-ai îmbătat se vede, lepșitul!* ALECSANDRI, T. 611. *Era om bun... numai cam... tueș... cam... lepșit.* ib. 620.]

— Substantiv postinterjecțional din onomatopeea (h) *leaps!*

LEAȘ s. a. v. *leș*.²

LEĂSĂ s. f. I. 1° *Claise*, *clayon*. 2° *Crible*. 3° *Claise à fruits*; *clayon à fromage*. 4° *Grange en clayonnage pour conserver le maïs*. 5° *Clayon pour battre le maïs*. 6° *Verveux*. 7° *Bordigue*. 8° *Barrage*. 9° *Enclos*. 10° *Balai servant à nettoyer le blé vanné*. II. Nom d'une danse. III. 1° *Bottelette d'ail*. 2° *Collier*.

I. 1° Impletitură de nuiele (mai ales de răchită, alun s. mesteacăn), cu diferite întrebuințări, de ex. pentru a face pereți la clădiri, la care (DAMÉ, T. 62), pentru a face poduri improvizate, pentru a acoperi groapa în care se prind fiarele sălbatice, etc. *S'au apucat... a facele podul ce-l stricasă Aleandru Vodă;... multe coșuri implându-le cu petre, le-au aruncat în Prut, legându-le de grinzi... peste carele au pus leașe impletite bine, așezând paie și pleavă peste leașe.* LET. I A. 64/22. *Suvaro... au astupat șanțurile cetății cu snopi de pădure, tufe, și au făcut poduri cu leși.* DIONISIE, C. 181. *Engleji și podina [stogului] o pun rădicat de la pământ pe o leasă.* I. IONESCU, C. 115. *Peste martaci [la bordei] se pune o leasă de nuiele.* id. M. 151. *Așază o leasă de nuiele numai înfinată și niște frunzari peste dâna [peste groapă].* CREANGĂ, P. 29. *Popușoi se pun în podul casei... pe o leasă.* PAMFILE, A. 221. # **Ca o leasă**: se zice despre o pânză rară. *Și de deasă, Ca ș'o leasă.* MĂNDRESCU, L. P. 158, DOINE, 235. (Ironic, în Transilv.) (*Uscat, slab ca o leasă*: slab de tot (despre oameni s. despre animale); s p e c. cal slab (DR. V. 207). *Îl cam supărau însă leșele [= caii] din care n'au mai rămas decât spinarea cu coastele.* SLAVICI, N. 25. *Birăița șede'n casă Și-i uscată ca o leasă.* MĂNDRESCU, L. P. 70. **A faee** (a turna, a sta) **leasă** = (despre iarbă s. despre o holdă), a culca la pământ, a dripi; (despre poamele căzute din pom) a acoperi pământul; (despre o masă de oameni) a culca la pământ, a trânti claise peste

grămadă, a face să cadă mulți ca un zid (PAMFILE, C. T. 28), a omori în masă. *Las' să vie, lasă, lasă, Că mi pușculița dreasă: Ies afară și torn leasă, De poteră nici nu-mi pasă.* PAMFILE, C. T. 60. *Căii au făcut leasă porumbul.* CIAUȘANU, GL. *Pă unde o mârș tată-său, num'așa o rămas leasă Turcii.* ARH. FOLK. I 162. *Stau poamele leasă pe jos.* HERZ-GHER., M. VII, 8. || P. a. n. a. l. Împletitură de sârmă. *Grădinile sânt despărțite cu garduri de ...leşă de sârmă.* PRIBEAGU, P. R. 23.

II. Spec. 1°. Împletitură de sârmă s. lemne ce se pune peste răzoarele de flori s. legume ca să le apere de frig (HERZ-GHER., M. VII 8), rogojină.

2°. Plasa, ciurul de cernut pietriș mărunț. LM.

3°. Împletitura de nuiele pe care se întind poamele (mai ales prunele), legumele (mai ales fasolea verde opărită, etc.) ș. a. spre a se usca pentru iarnă (LB.), loșniță s. lozniță. *Păstrăvăi sărați... se usucă și se afumă puindu-se pe o leasă.* I. IONESCU, M. 66. *Unii gospodari... întind [poamele] la soare pe lese.* PAMFILE, I. C. 232. || P. a. n. a. l. (Păst.) Împletitură de nuiele (T. PAPA-HAGI, M.) așezată pe furci (H. VIII 77), numită și pat de nuițe (H. XIII 449) s. comarnic (H. VIII 77, VIII², 73, X 108, 208, 356, XII 518), pe care se pun cașii spre a se scurge (H. I 252), a se tescui (H. XIII 151) s. a se svânta, usca (H. III 140, 326, 245, VI 16, 200, VIII² 83, 98, 109, 161, 178, 220, X 108, 413, 478, XI 428, XIII 13, 21, 36, 67, 174, 249, 291, XV 4, 99, 149, 232, 278, 408, 474, 484, XVI 152, 160, 208, 226, 259, 271, 311, 321, 353).

4°. Încăperea, făcută din gard de nuiele împletite, în care se păstrează păpușoi pe iarnă (H. III 398), porumb ar (COSTINESCU), coș ar (LB.), pățul (SEVASTOS, N. 26).

5°. Grătarul de nuiele, numit și cușcă, coteț, pe care se bat cu un băș s. cu maiul știuleții de porumb spre a se desface boabele. DAMÉ, T. 62. ȘEZ. XXXII, 137, PAMFILE, A. 227, VASILIU, P. L. 259. || A face leasă pe cineva = a bate. ZANNE, P. V 386.

6°. (Pesc.) Instrumentul de pescuit (H. IV 155, V 408, VII 483, IX 36, X 21, 68, 188, 538, 571, XII 288, XVIII 141, ȘEZ. II 32, IV 117) mai ales pentru prins crapi (ANTIPA, F. I. 113), constând dintr-o împletitură de nuiele de răchită și având forma unei opinci (id. P. 101); un fel de scoec s. jghiab lung, compus din doi pereți laterali și un fund (id. 595) ridicat în formă de gurgui (MARIAN, INS. 57); se așează unde curge apa mai repede și nu e tocmai adâncă, (Romanați) ostrăț, (Covurlui) vintilă (DAMÉ, T. 124, PAMFILE, I. C. 70), cutiță (ANTIPA, P. 596); (plur.) mreje (PAMFILE, I. C. 70). *Leasa de la răuri are în totul aceeași formă ca și cea dela pâraiele de munte.* ANTIPA, P. 128 (cf. fig. 54). || P. a. n. a. l. Cursă de prins păsări (Măgurele, j. Teleorman) com. M. OLMAZU.

7°. (Pesc.) Îngrăditură de nuiele fixată cu pari de-a-curmeziș unui râu s. a unui canal, spre a opri peștii să treacă în josul apei, zăgaz; una din aripele (pereții s. gardul) de pe de lături ale cotețului (ANTIPA, P. 543, 612) de pescuit (ib. 543); p. ext. clocitoare de pești (FR. ATILA, P. 160). *La capătul șanțului despre Dunăre fac șarcă și pe dansa pun o leasă prin care apa se scurge.* I. IONESCU, M. 530. *Leasa ca și cotețul e tot un fel de zăgaz.* F. R. ATILA, P. 131. *Din împletirea ostrățelor cu teiu se fac leși de câte 5-9 m. lungime și cu acestea se îmbracă ...pe dinăuntru cele două aripi ale lesei.* ANTIPA, P. 612 (fig. 332). *Se strâng peștii la leasă.* TEODORESCU, P. P. 388.

8°. Zăgaz de nuiele pentru oprirea apei (CADE.); (Mor.) ieșătură, baraj la iazul morii. *Morarii... plecase să dregă leasa.* JIPESCU, O. 41.

9°. Țarc. RĂDULESCU-CODIN.

10°. O mătură cu coada lungă, care se folosește la alegerea plevei din grâu, când se vântură (VICIU, GL.), (Bucov.) felezoaie (PAMFILE, I. C. 241), (Transilv.) felează, felezeu, felezitoare (ib.).

11°. (În Dobrogea) Numele unui danț (H. II 276, 282, 320) și melodia lui (PĂRVEȘCU, C.).

III. 1°. Cunună de usturoiu. DDRF.

2°. P. ext. (Munt. și Dobr.) Salbă, făcută din mărgele (Com. RĂDULESCU-CODIN) s. monete de aur, pe care femeile o poartă la gât s. pe frunte. H. XI 117, XII 141, XIV 210, 447. *Pe cap, doamna, ... jupănele și jupănițele pun lese de mărgăritar, care prind bani de aur.* IORGA, CH. I. I 130.

[Plur. lese, (ad I 1° și II 7°) leși (ANTIPA, P. 612) și (ad II 6°) lesuri. | Și: (ad I 5°) lează s. f. PAMFILE, A. 227. | Diminutiv: (rar) leșcioară s. f. GORJAN, H. II 36. | Augmentativ: (ad II 5°) leșoiu s. a. DAMÉ, T. 62, PAMFILE, A. 227. *Bat gospodarii păpușoiu în lesoiu.* PAMFILE, I. C. 285.]

— Din slav. (bulg.) lěsa, idem (și ca unealtă de pescuit și ca podoabă purtată de femei). Cf. și ung. lésza „gard împletit, coș de căruță“.

LEASĂ s. f. 1°. Fourré. 2°. Fascines d'épines.

1°. Desiș mare într-o pădure (PORUCIC, T. E. 330), crâng de cu nuiele (CIAUȘANU, GL.), mărăciniș, dracilă (PĂSCULESCU, L. P.), crivină (COSTINESCU). *Mistreți... cu răturile întinse... dau năvală prin leasă și prin moșiră.* ODOBESCU, I 110. *Strigă cucu'n leasă.* IOSIF, P. 58. *Se abātu într'o leasă de mărăcini.* ȘEZ. III 33 cf. IV 130. *Ciobanul... pune mâna pe moacă și colțește pe lup într'o leasă.* ION CR. III 168. *Ele lesuri descurga și după cuc că mergea.* PĂSCULESCU, L. P. 166. *Am o oaie brează De se uită seara prin leasă [Luna].* GORVEL, C. 213. || *Prin leasă e iarba bună (deasă) = iepurele sare de unde nu te-ai aștepta.* CIAUȘANU, GL.

2°. P. ext. Grămadă, nămăt de mărăcini pus unul lângă altul, drept hotar (RĂDULESCU-CODIN, L.) s. pentru zăgazuirea apei (PORCIUC, T. E. 473).

[Plur. lese și (ad 1°) lesuri și lăsi. *Făcea crângu' tot colnice și lășile hălăciuge.* MAT. FOLC. 214. | Și: leși s. f. plur. = loc acoperit cu rogoz, desiș de rogoz, zălogi. COSTINESCU; (cu noul singular) leș s. a. = locul rămas gol după ce s'a tăiat pădurea (Merișori, Jiu) VICIU, GL.]

— Din bulg. lěsŭ „pădure“.

LEAȘCĂ s. f. v. leafă² și Leah².

LEAȘNIC † s. m. *Guetteur*. — Pândar. *Se pun leașnici, întind lăfuri și stau de vânează.* DOȘOFTEIU, PS. 184.

— Derivat din leaș (= leș), prin suf. adj. -nic.

LEĂSTAVIȚĂ s. f. (Bis.) v. leșviță.

LEAT s. a. și m. 1°. *Année, an, date*. 2°. *Classe* (de conscrits). 3°. *Camarade*. 4°. *Bleu, soldat*.

1° † (Slavonism literar ieșit din uz) An (considerat ca „dată“ în documente); p. ext. dată. *Au oștit asupra Ghinovezilor pre la leatulă 1125 dela H[risto]s.* BIBLIA (1688), pr. 7°. *Leat 101, cu oaste... împotriva Dachilor au purces.* CANTEMIR, HR. 196²⁸. *Însă la anul cu leatul 1743 până acum... IORGA, S. D. XII, CXI, 60. Ștefan Vodă Mailat leat 1300 la Letopisiții nu este.* ȘINCAI, HR. I 290. *De la Adam curgerea anilor la leat 7139.* MAG. IST. I 125^a. *Leatul bisericese al Antiochiei.* PISCUPESCU, O. 79. *Am cumpărat la leat 1812 o hirtă de loc.* ALECSANDRI, T. 1358. *Un chrisov fără de leat, dat de Mircea.* ODOBESCU, I 454. *Leatul se pomenește... pe o piatră care n'a fost*

săpată până la capăt. IORGA, N. R. A. I 246. *Leat mincinos* = datare greșită. PONTBRIANT. *A pune leatul* = a data. ib.

2°. (Popular, rar, despre data intrării în armată) Contingent; contemporan (la facerea serviciului militar). *Ce leat ești tu?* — 98, răspunde soldatul. SANDU, LUC. VI 336. # *A fi leat cu cineva* = de-o seamă. CIAUȘANU, GL.

3°. P. ext. Camarad, termen cu care se adresează un soldat altuia din același contingent (în opoziție cu deșcă). ȘĂINEANU, D. U.

4°. P. ext. Apelativ cu care ne adresăm unui recrut; p. ext. soldat. *Un dorobanț... vine vesel înaintea noastră. Nu ți-e urît aici, leat? îl întreb eu.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *N'atege de-i domn ofițer ori leat prost.* C. PETRESCU, f. II 11.

[Plur. *leaturî*].

— Din paleosl. *lēto*, idem. Cf. *veleat*; *leto-piseț*.

LEAȚ s. a. v. laț.²

LEATOPISĂȚ † s. a. și m. } v. *letopiseț*.

LEATOPISEȚ † s. a. și m. }

LEATOPISIȚ † s. a. și m. }

LEĂU s. a. v. Leah.¹

LEAV † s. m. v. Leah.²

LEĂVA! interj. v. leabă.

LEĂZĂ s. f. v. leasă.¹

LĒBĀDĀ s. f. 1°. *Cygne* (Cygnus musicus) 2°. *Cygne* (constellation). 3°. Nom de *chèvre*.

1°. (Ornit.) Pasăre acvatică din familia palmipedelor, mai mare decât o găscă, cu gâtul foarte lung și grațios și cu penele albe ca zăpada (prin regiunile noastre). LB. *Lebedea* = cygnus. ANON. CAR. *Nu se vor mânca... barza și lebăda.* BIBLIA (1688) 77-1 (cf. ib. 137-1). *O lebădă bătrână și albă lângă mine se apropie.* CANTEMIR, IST. 132. *Gata ca să zică... că lebăda e neagră.* C. NEGRUZZI, II 237/23. *O luntrișoară... ca lebăda ușoară, Azi lin se legăna.* ALECSANDRI, P. 195. *Trece lebăda pe ape.* EMINESCU, P. 154. *Că lebăda = foarte alb.* LB. *Albă ca și lebăda.* ȘEZ. III 60. *Gât de lebădă* = conformație defectuoasă a gâtului (lung și curbat al) calului. CADE. *Cântec de lebădă* = ultima manifestare a unui artist înainte de moarte (aluzie la credința că lebăda înainte de moarte cântă foarte frumos).

2°. (Astron.) O constelație (CULIANU, C. 53) în drumul robilor, alătura cu lira. COSTINESCU.

3°. Transilv. Nume de capră [albă]. DEN-SUSIANU, Ț. H. 83, PRECUP, P. 25.

[Plur.: *lebăde* și (mai ales) *lebede*, de unde noul singular: *lēbedā* s. f. | Și: *lēpādā* s. f. H. II 194. | Diminutive: *lebediță* (libidiță) s. f. DDRF., ȘEZ. VII 110. (Ad 1°) *Ieșeam seara pe uliță Albă ca o lebediță.* JARNIK-BĂRSEANU, D. 177, cf. SEVASTOS, P. 61; — *lebejoară* (suspect: *lebezioară* MARIAN, O. II 357) s. f. *Vine-o dalbă lebejoară.* TEODORESCU, P. P. 89, cf. VICIU, C. 157; — *libicioară* s. f. VICIU, COL. LXV, 10. | Masculinul: *lebădóiu* s. m. = masculul lebedei. H. VI 199. *O lebădă frumoasă... Cu lebădóiu alătura.* ALECSANDRI, T. 1689.]

— Din paleosl. *lebedi* (bulg. *lebed*, rus. *lebedi*), idem. CIHAC, II 167.

LEBADEĂ † s. f. (Îmbrăc.) v. lăbadea.

LEBĂDÓIU s. m. } v. *lebădă*.

LEBĒDĀ s. f. }

LEBEDIȚĂ s. f. } v. *lebădă*.

LEBEJOĂRĂ s. f. }

LĒCĀR s. a. (Îmbrăc.) v. recăl.

LECHEĂ s. f. v. liechea.

LECHIU s. a. v. letiu.

LECIU subst. sing. (*Trempé*) *jusqu'aux os*. — (Prin părțile Moților; numai în expresii ca) **A fi ud** (s. numai s. tot) **leciu** = a fi muiat de apă și de noroiu care se scurge din haine, păr și peste tot trupul, a fi ud leoarcă. LB., VAIDA, STAN, M., ȘEZ. VII 181, (Crișior, j. Hunedoara). Com. ȘT. PAȘCA. [Derivate: **leciuí** vb. IV^a = (despre copii) a se bălăci, a se linciuri, bleotocări, blociori, locioli. STAN, M. 256; — **leceri** (leciurî CIHAC II 511) vb. IV^a trans. și refl. = (despre copii) a turna apă dintr'un vas în altul, de joacă; a se juca prin apă, a se uda, a se stropi cu apă pe haine (Crișior, j. Hunedoara). Com. ȘT. PAȘCA.]

— Din ung. *lecs* „măncare proastă“, „zeamă lungă“. Cf. N. Drăgan, *Dacoromania*, IV 1553. Pentru evoluția semantică, cf. *lioarcă*.

LECIUÍ vb. IV^a } v. *leciu*.

LECIURÍ vb. IV^a }

LĒCNĀ s. f. *Argile*. — Argilă (DDRf.), lut cleios (BARCIANU), pământ unsuros din care se fac oale. H. XVIII 137. — Cf. *letiu*.

LECRÍC s. a. } (Îmbrăc.) v. recăl.

LECRU s. a. }

LECTICĂ s. f. *Chaise à porteur, litière; civière*. — (În antichitate și mai târziu, până prin sec. al XVII-lea) Un fel de targă s. pat, acoperit și închis de toate părțile cu perdele (mai târziu înfundat cu scânduri) în care erau purtați oamenii bogați (mai ales femeile și bătrânii) de sclavi (pe umeri) s. de doi cai, unul înainte și unul înapoi, „cărăță mică purtată pe umerile oamenilor“ (ARISTIA, PLUT.); uneori lectica era montată pe două roate, ca o cabrioletă. LB. *Acum se suie în lectica lui, căci era slab de picioare.* LET. II 96/23. *Cu viclesugul socrului său lui Aper, în lectică fu ucis.* CANTEMIR, HR. 231. *Și fiindcă Radul XI era podagric, cu lectica au mers.* ȘINCAI, HR. III 14/. *Se plimba cât se plimba... Într'o lefincă zugrăvită.* PĂSCULESCU, L. P. 179. || Spec. Targă pe care se transportă bolnavii (LB.), cf. *patașcă*. *Cu o lectică l-au scos din locul bătăii.* ȘINCAI, HR. II 49/30. [Plur. *lectice*. | Accentuat și *lețicioă* s. f. | Și: *lețică* (liffică) s. f. LB., *lețincă* s. f.; — *lețică* † s. f. LB. | *Nomen agentis: lecticăr* (lețicăr †) s. m. = purtător de lectică. LM. I 60 *de la un lețicar.* URICARIUL, XIX 324/4.].

— N. din lat. *lectica*, idem.

LECTICĂR s. m. v. lețică.

LĒȚIE s. f. v. lețione.

LECȚIUNE s. f. 1°. *Leçon, cours*. 2°. *Leçon* (à apprendre). 3°. *Leçon, sermon*. 4°. *Leçon* (de l'expérience).

1°. Prezentarea și interpretarea metodică a unei probleme literare, științifice s. practice pe care un profesor s. învățător o face în fața elevilor săi, într'un interval de timp dat (de obicei o oră), cu scopul de a-i instrui. COSTINESCU. (Despre profesor) *A da lecțiuni* = a prepara în particular un elev, a medita. (Despre elev) *A lua* (s. primi) *lecțiuni* = a fi ajutat la învățatură de către un

profesor. *L-am poftit să vie să-ți dea lecții de trei ori pe săptămână.* C. NEGRUZZI, I 7.

2°. Ceea ce un profesor s. învățător dă școlarului să învețe s. să lucreze. COSTINESCU. *Incep... lecția a îngâna.* PANN, H. 55. *Își culcase fruntea pe brațe, ca un școlar furat de somn pe când își făcea lecția.* I. TEODOREANU, M. II 15. *Cân[d] nu știam lecția... mă bătea la tălpi.* GRAIUL, I 147.

3°. P. ext. (Învechit) Sfat, povață ce se dă cuiva într'o afacere (COSTINESCU); p. ext. musttare, dojană. COSTINESCU. *S'a purtat cu multă impertinență; a luat însă lecțiune aspră.* LB. *I-am dat o lecție!*

4°. Fig. Învățătură folositoare trasă de pe urma unui eveniment (COSTINESCU), învățăminte. *Lecțiunile experienței.* CADE.

5°. Forma (diferită) în care un filolog citește un cuvânt s. un fragment dintr'un text neclar (și din această pricină susceptibil de interpretări diferite).

[Și: (foarte des) **léctie** s. f.; — (incult, pop.) **lécie** s. f. (Oltenia). CIAUȘANU, V.].

— N. din germ. **Lektion**, idem (din lat. **lectio**, -onem „citire“).

LECTÓR s. m. 1°-2°. *Lecteur.*

1°. Cel care citește un text cu voce tare, înaintea altora (cf. recitator); cel ce citește pentru sine, cititor. *Să se citească de un lector ad hoc între culise.* C. NEGRUZZI, I 342. *Mulți din lectorii noștri vor fi căutat cheia întâmplărilor.* EMINESCU, N. 83. *D. Panu... știe ce trebuie să convingă lectorilor săi ca să lăsească propaganda sa printre ei.* MAIORESCU, D. IV 535. *Doctorul... era și el un lector al „Jurnalului de Frankfurt“.* IORGA, L. II 36. *Pentru completa edificare a lectorului, e reprodusă în clișeu, ca un facsimil sortit să zdrobească o carieră.* C. PETRESCU, CURENTUL (1930), 3 Octombrie.

2°. (După germ. *Lektor*) Ajutor de profesor de limbi moderne la o universitate.

[Accentuat, în sensul 2°, **lector**. | Femininul nu se întrebuințează.].

— N. din fr. și germ. (= lat. **lector**, -orem „citor“).

LECTŪRĂ s. f. 1°-4°. *Lecture.*

1°. Acțiunea s. arta de a citi, cetire (STAMATI, D.), citit, citanie (1°). *Junimea consacra o parte din timpul fiecărei ședințe... la lectura poeziilor române.* MAIORESCU, CR. I, III. *Nici lumânarea lectorilor de miez de noapte nu ardea.* I. TEODOREANU, M. II 190. *Alungându-și uritul cu lectura romanelor franțuzești...* C. PETRESCU, R. DR. 103. *Comitet de lectură* = comitetul înșărcinat să citească și să-și dea părerea asupra unei piese de teatru. COSTINESCU. *Cabinet, sală de lectură* = camera unde poți citi cărți, reviste și jurnale. # **A da lectură s. a face lectura unui text** = a citi. *Fă-mi lectura celor trei bilete.* C. NEGRUZZI, III 53/s. *Propunerea...* [cărcea] *i-a dat lectură în Cameră...* MAIORESCU, D. IV 226.

2°. Lecțiune 5°.

3°. P. ext. Carte de citire, manual, bucăți de citire pentru școlari. *Știi să citești...* — *Știu.* — *Scote „Lectura“.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. (ms.).

4°. Ceea ce se citește; p. ext. cunoștință, învățătură, erudiție câștigată din cărți. *Public care să aibă nevoie de lectură.* MAIORESCU, CR. I 271. *Băiatul învășase tocmai să citească — și ce frumoasă lectură... îi prezentau ziarele...* id. D. IV 498. *Destul de inteligent și cu lectură.* C. PETRESCU, I. II 85.

[Plur. -turi].

— N. după fr. (lat. med. **lectura**, -am, dela **lego**, -ere „citesc“).

LECUÍ vb. IV^a 1°. (Se) *soigner, guérir*. 2°. *Guérir, se corriger, se débarrasser.*

1°. Trans. și refl. A (se) trata, a (se) îngriji, a da (s. a lua) leacuri (I 1°) spre a (se) face sănătos; p. ext. (despre ființe s. boale) a (se) vindeca, a (se) tămădui, a (se) însănătoși, a (se) face bine, a (se) îndrepta. GOROVEI, CR. 977. RĂDULESCU-CODIN, L. 9. Cf. întrema, împicioroga. *Trimeseși-mă ca să lecuesc cei plecați cu inima* (a. 1675). GCR. I 221. *Theodora... bolnavi nenumărați lecuiind* (a. 1698). ib. 319. *Așa se lecuește: trebuie să-i slobozim sânge* [calului]. CALENDARIU (1814) 175/13. *De răni îl lecuește.* ALECSANDRI, P. III 146. *Îl lecui într'o clipă de toate suferințele.* AĞARBICEANU, L. T. 292. *Să lecuiască pe maică-sa.* SBIERA, P. 30. *De toate boalele să se lecuiască.* ȘEZ. IV 152. *Să beai, să te lecuești.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 324. *I-am lecuit copchilu di nigei.* HERZ-GHER., M. VII 8. | P. ext. *Se lecuese vinurile de ori ce boală a lor.* ECONOMIA, 170. | Fig. (Despre suflet s. sentimente) *Poate lecui sufletul* (a. 1633). GCR. I 84. *M'ăș lecui de toată mânia.* SBIERA, P. 8.

2°. Trans. și refl. A (se) descotorosi de cineva s. de ceva, a (se) scăpa. *M'am lecuit di dânsu.* HERZ-GHER., M. VII 8.

[Ind. prez.: *lecuesc* și (rar) *lecui*. | Și: (Bucov.) *lecui* vb. IV^a. HERZ-GHER., M. VII 9. | Adjective: **lecuit** (cu negatival **nelecuit** = care nu se poate lecui), -ă. *Patimă nelecuită.* ZILOT, CRON. 84. *Boala poeziei este nelecuită.* ALEXANDRESCU, M. 408. *Așa să piară pocitura din pocit, Pân'într'o clipă să fie lecuit.* GCR. III 339; — **lecuitor, -oare** = vindecător; (substăntivat) doctor (LB.). *Fiul lui D[u]mnedzău, lecuitorul rodului omenesc.* VARLAAM, C. 154. *Domnul nostru Isus... vraciul și lecuitoriulă oamenilor.* ib. 241. *Au fost lecuitoare* [trupina balsamului] *de toate boalele câte sânt.* GCR. II 72. *Buruieni lecuitoare.* KONAKI, P. 298. *Babele lecuitoare nici odată nu vor putea ajuta pe bolnav mai bine ca un doctor.* CUV. MOLD., 1929, 24. XI. *Aghiasma mare nu se strică nici când și i lecuitoare și tămăduitoare.* MARIAN, SE. I 209; — (rar) **lecui (n) ciós, -oásă** = care se poate lecui. LB. | Abstracte: **lecuire** s. f. LB. *S'au dat în tipariu, în tipografia cea noao a sfintei mitropolii, pentru folosul tuturor de obște, spre adăpărea și lecuirea sufletelor.* GCR. II 30. *La opt zile după această lecuire...* CALENDARIU (1814) 190/s. *Năravul din fire N'are lecuire.* PANN, P. V. I 68; — **lecuit s. a. Bolnav de lecuit.** ALEXANDRESCU, ap. TDRG.; — **lecuintă** † s. f. POLIZU. *Cerșură lecuintă* s[u]f[le]tească. DOSOFTEIU, V. s. 125; — **lecuială** s. f. *Eu am leac de lecuială* Pentru toți vultanii, zău. ap. TDRG.].

— Derivat din **leac**, cu suf. -ui.

LECUIÁLĂ s. f.

LECUINCÍÓŚ, -OÁSĂ adj. } v. **lecui**.

LECUÍNTĂ s. f.

LECURÉL s. a.

LECÚȚ s. a. } v. **leac**.

LÉDĂR s. m. *Tanneur, mégissier*. — (Germanism, în Banat) Tăbăcar, argăsitor. CADE.

— Din germ. **Lederer** „pielar“.

LEDEÁSCA s. f. Nom d'une danse paysanne. — (Muscel) Numele unui danț. H. IX 156.

LÉDER, -Ă adj. Sorte de pommes. (Germanism, la Zagujeni, j. Caransebeș, în expresia) *Mere ledere* = o varietate de mere. DR. I 360.

— Germ. **Leder** (-Apfel).

LEDEZÉU (Agric.) s. a. *Balai servant à nettoyer le blé vanné*. — (Ungurism în Bihor) Mătura s. târsul cu care se alege grăul din pleavă și paie

(REV. CRIT. IV 144), primitivean, (Bucov.) felezoaie, (Transilv.) felează, leasă, felezitoare (PAMFILE, I. C. 246). [Pronunțarea este de sigur *leghzeu*. | Plur. *-zeic*.]

— Din ung. *legyező* „aparat de făcut vânt“.

LEDŪNCĂ s. f. (Milit.) = *lăduncă*. *Table de argint la solduri pre ledunce*. BĂLCESCU, M. V. 654. *Ofițerii vor purta epoleți de fir, leduncă și eșarfă*. UNIVERSUL (1930), 12 Dec. [Plur. *-dunci*.]

LEFĂI vb IV^a = *lăfai*. *Sânt unii care se lefăesc în bunătați și li se strică dinții de mâncare*. ZANNE, P. III 640.

LEFÂNTE † s. m. v. *elefant*.

LEFĂR s. m. v. *leafă*.¹

LEFĂRDĂ subst. } v. *lefărdău*.
LEFĂRDĂIE s. f. }

LEFĂRDĂU s. m. *Bavard, intrigant*. — Limbut (Neamțu. ION CR. III 378); om care vorbește fără șir, fără legătură (Năsăud. Com. BUGNARIU). [Feminin: *lefărdăucă*. Com. BUGNARIU | Și: *lefărgău* adj. = clevețici, intrigant (Bonț, în Transilvania). PAȘCA, GL.; (singular, analogic după plur. *lefărdăi*) *lefărdăie* (*lefărdăie*) s. f. = (la Reteag și la Vereșmont) calificativ injurios dat unei femei care poartă vorbe (VICIU, GL.); p. anal. om slobod la gură, care nu se poate stăpâni. (ȘEZ. XXXII 137); — *lefărdă* (*leafărdă*) subst. = om de nimic (Straja, în Bucov.). Com. AR. TOMIAC. | Adjectiv: *leafărdós, -oasă* = limbut, flecar. HERZ-GHER., M. VII 13.].

— Etimologia necunoscută. (Judecând după răspândirea geografică a cuvântului, mai de grabă din ung. *lehoród* „persoană care face pe cineva de ocară“; dela *lehordani*, propriu „a da jos, a strica“, decât din alb. *ljapërdi* „vorbă de ocară“, din carel deriva V. Bogrea, *Dacoromania* IV 826).

LEFĂRDĂUCĂ s. f. v. *lefărdău*.

LEFĂȘ † s. m.

LEFCIOARĂ s. f.

LEFEĂ s. f.

LEFECIU s. m.

LEFEGIU s. m.

} v. *leafă*.²

LEFETIȚĂ s. f. *Gueule*. — (În glumă, despre gură) Titirez, morișcă. TDRG. *Nu-ți îmble lefetița!* SLAVICI, ap. TDRG.

LEFICIU † s. m. v. *leafă*.¹

LÉFOȘ,-Ă adj. v. *leafă*.

LEFȘOARĂ s. f. v. *leafă*.¹

LÉFT s. m. și a. 1°. *Ducat, monnaie d'or* (dont on fait des colliers). 2°. *Médaille, joyau*. 3°. *Collier*.

1°. S. m. (Învechit) Monedă de aur (s. de argint) (BRĂESCU, M. 78) în valoare de cinci ducați (TDRG.) s. galbeni mari austriaci (H. VII 172), din care se făceau salbe (H. II 89, XII 34, DDRF.). *Iat' o cămeșă albă cu lești mari lucind în salbă*. ALECSANDRI, P. III 262. *O salbă de lești, cum purtau de demult cucoanele*. GHIBĂNESCU, ap. TDRG. *Sânt... unele monede pe care le pun fetele la gât, de 89 lei și le numește lești*. H. II 423.

2°. S. a. (Plur. *lefturi*) † Obiect de podoabă femeiască (H. XI 60, 233), giuvaer, medalion (TDRG.). *Aduseră lui Dumitrașcu Vodă un left de aur cu diamanturi, cu chipul împărătesc*. LET. II

112/15, cf. 338/22. 2 *lefturi cu diamanturi*. FURNICĂ, I. C. 45. *Un leftu au fost poruncit de răposatul Postelnic Costandin*. id. ib. *Aducând lui Vodă dela împăratu daruri un left cu diamanturi*. NECULCE, CR. II 272. *Un left... de izmărand*. URICARIUL, XVI 203/28. *Sipeturi de sidef pline cu ghiordane, cu cercei, cu lefturi de smaragduri*. ODOBESCU, I 134/7.

3°. S. m. și a. (Plur. *lești* s. *lefturi*) Podoabă femeiască (H. XIV 351), salbă (H. II 190) de argint (H. II 245) s. de aur (DDRF.) făcută din monede; p. ext. (Bucov.) ghiordane de măgele, făcute pe alocuri dintr'o bucată de catifea lată de 2-4 cm., cusută frumos cu flori diferite și colorate și apoi umplute florile cu măgele; la capete are două băieri de ață, cu care se încheie (ION CR. V 126), † gătin, † engolf. *Sfântul Parasirat să bucura de lanțuțe ca de gătinuri, de aur, cum zice la noi lefturi și engolfuri*. DOSOFTEIU, ap. TDRG. *Ce chelduală [sic!] de haine, de mărgăritari, de cercei, de lefturi și paftale cu mărgăritari*. IORGA, S. D. XII 97. *Toată bogăția vechilor juvaere: cercei..., lanțuri, lești și leștișori... strălucesc de lumina soarelui*. IORGA, CH. I 131. *Înainte vremuri se purtau de către fete și femei tinere lefturi la gât, salbe de bani mari de aur*. PAMFILE, I. C. 367.

[Plur. *lești* și *lefturi*. | Diminutiv: (ad 3°) *leștișor* s. m. (într' un document din 1716 se găsește scris *leftujuru*). BUL. COM. IST. II 211.]

— Din n.-grec. λεπτόν (pop. λεπτόν) „centimă“. CIHAC, II 668.

LEFTĂRIE s. f. v. *lefterie*.

LÉFTER,-Ă adj. 1°. *Libre, délivré*. 2°. *Sans le sou*. — (În Țara-veche, cu o nuanță glumeață).

1°. (Neobișnuit, atestat numai la DDRF.) Liber.

2°. (Uneori complinit cu *de parale*) Lipsit complet de bani, fără (nici) un ban în pungă, fără lăscăie, sărac lipit. PAMFILE, J. II, ZANNE, P. V 482. *Să te păzească sfântulețu' Să cazî cu ei la vr'o 'ncoială, că repede te lasă lefter, RĂDULESCU-NIGER, ap. TDRG. [Verb: lefteri vb. IV^a = (trans.) a lăsa lefter pe cineva; (refl.) a pierde (la joc s. într'o afacere) toți banii. Mai bine că te lefteriști...; tot n'aveai noroc*. DELAVRANCEA, S. 135.].

— Din n.-grec. ἐλεύθερος „liber“.

LÉFTERE s. f. plur. *Peignes à filasse*. — (Muscel) Pieptenii cu care se perie fuioarele. PAMFILE, D. 103, MUSCEL, 46.

LEFTEREĂ s. f. v. *lefterie*.

LEFTERI vb. IV^a v. *lefter*.

LEFTERIE s. f. 1°. *Crédit, considération, autorité*. 2°. *Occupation*.

1°. Mold. Credit, vază, trecere, încredere (Com. A. TOMIAC, Straja, în Bucov.), omenie, cinste, considerație. id. ib. *A avea lefterie la cineva* = a se bucura de încredere în fața cuiva. id. ib. *A-și mânca (s. a-și pierde) lefteria (s. leftereaua)* = a-și pierde omenia, trecerea, cinstea, crezarea (se zice mai ales de cei ce nu înapoiază banii sau lucrurile împrumutate). Com. V. ȘOAREC (Piatra-Neamț), cf. CREANGĂ, GL., ZANNE, P. V 378, PAMFILE, J. II. *Să știi că ți-ai mâncat lefteria de la mine, spânzuratule!* CREANGĂ, A. 50. *Și-a mâncat leftereaua, ca Țiganul biserica*. ZANNE, P. V. 378.

2°. (Transilv.) Ocupație (cu negustoria), meserie. PAȘCA, GL. Com. V. BUCUR (din Frata), *To-deraș spune la împăratul lefteria lui*. RETEGANUL, P. II 79.

[Și: (ad 1°) *liffirie* s. f.; — (ad 2°) *leftărie* s. f. PAȘCA, GL.; — (ad 1°) *lefterea* s. f.]

— Pare a fi n.-grec. ἐλευτερία „libertate“, deși trecerea semantică nu e clară (se va fi zis poate de țiganii emancipați în veacul trecut, care adesea își „mâncau libertatea“) și mai ales răspândirea prin Ardeal a unui împrumut din neo-grecește e ceva neobișnuit.

LÉFTICĂ s. f. }
LEFTICĂR † s. m. } v. lectică.
LEFTINCĂ s. f. }

LEFTIȘOR s. m. }
LEFTUJUR † s. m. } v. left.

LEFURÍ vb. IV^a v. leafură.

LEFUȘOĂRĂ s. f. v. leafă.¹

LEG † s. m. sing. *Legs*. — (Franțuzism ieșit din uz) Dispoziție testamentară prin care cineva lasă cuiva averea sau o parte din bunurile sale; p. ext. testament. (Fig.) *Legul politic al lui Ștefan*. RUSSO, s. 112/4.

— N. din fr.

LEGĂ vb. I A. 1°. *Attacher, nouer*. 2°. *Nouer, arrêter* (les fils de la trame). (Fig.) *Bien partir*. 3°. *Emboîter, embreuer*. B. I 1°. *Attacher, lier*. 2°. *Nouer* (un sac). 3°. *Fixer, faire tenir. Cercler, relier. Renforcer*. 4°. *Retrancher* (un camp). 5°. *Brocher, relier* (un livre). II. 1°. *Attacher à*. (Fig.) *Attraper. Amarrer*. 2°. *Lier les mots, prononcer. Lier conversation*. 3°. *Unir, réunir, rattacher, joindre*. 4°. *Lier, nouer* (connaissance, amitié, etc.). *Conclure* (un pacte etc.). 5°. (*S'*) *unir* (par les liens du mariage). 6°. *S'attacher à; poursuivre, ennuyer; s'en prendre à*. III. 1°. *Attacher, entrer*. 2°. *Ligoter*. 3°. *Lier* (les mains, etc.). *Museler* (propre et figuré). 4°. *Nouer l'aiguillette, ensorceler. Empêcher*. 5°. *Interdire*. 6°. *Fixer, ordonner*. 7°. *Lier* (par serment). *S'engager à, jurer de*. 8°. *Lier* (dans la langue de l'Eglise). IV. 1°. *Bander, mettre un bandage*. V. 1°. *Nouer* (en parlant de fruits). 2°. *Lier* (une sauce).

A *lega* însemnează a strânge la olaltă și a împreuna, astfel ca să nu se mai desfacă, ceea ce fusese despărțit, risipit s. liber.

A. *Legarea* se face prin împreunarea capetelor mai multor lucruri s. ale aceluiși lucru.

1°. Trans. și refl. (Despre materii flexibile, ca funia, sfoara, ața, sârma, lanțul, cureaua, apoi: o fășie, o cârpă, etc.) A uni strâns — cu o ochiu, cu o funtă s. cu un nod (cf. *innoda*) — capăt de capăt. *Părul tău... moale ...mi-l legi după grumaz*. EMINESCU, P. 188. *Sânt numai 2 afe* (la cămeși) *ce se leagă cu ochiu*. ȘEZ. IX 36. # *A lega baierile de la pungă* (cu zece noduri) = a nu (mai) da bani, a nu (mai) cheltui. ZANNE, P. V 525. *A-i lega calțaveta* = (despre un bărbat) a fi prea supus unei ibovnice. id. ib. III 253. *Cât îți-ai lega nojițele* = într'o clipă. id. ib. III 254. **A lega teie de curmeie** v. *curmeiu*. | P. ext. A *innoda* (colțul unei basmale, spre a-ți aduce aminte că trebuie să faci ceva s. pentru a păstra un lucru prețios). *Pune* [limbile balaurului] *în ea* [în basma] *și le leagă*. ȘEZ. I 69. (Spre a caracteriza pe un sgârcit:) *Legă paraua cu zece noduri și tremura după ban*. CREANGĂ, P. 3.

2°. Spec. *A lega gura pânzei* = (propriu) a *innoda* împreună câteva fire de la capătul urzelii, înainte de a începe țesutul unei pânze, spre a nu se destrăma beteala; (fig.) a începe (cu bine) un lucru (ZANNE, P. III 272); a începe să-i pornească binele (RĂDULESCU-CODIN, I 251); a se

întări (TDRG.). *Toate îi mergeau în de bine. Începu și el a lega gura pânzei*. ISPIRESCU, L. 209.

3°. P. anal. (Despre materialul lemnos al unei clădiri) A împreuna fixând cu cuiе s. în dăltuituri, a încheia. (Refl. = pasiv) *Aceste costoroabe se leagă de-a-curmezișul cu 12 curmezișuri*. I. IONESCU, C. 168.

B. I. *Legarea* se face prin încingere.

1°. A uni într'un mănunchiu s. sarcină lucruri risipite (ca: vreascuri, nuiеle, șindile) și a trece în jurul lor o funie, chingă, etc., ca să le țină strâns unite și să poată fi transportate mai ușor; spec. a încinge strâns cu o legătură s. legătoare (făcută din două chite de plante păioase smulse cu rădăcină cu tot) pologul de grâu s. alte păioase, cf. a *mreju*. *Leg* = ligo. ANON. CAR., LEX. MARS. 224, LB. [Mălaiul] *se va lega în snopi*. I. IONESCU, C. 79. *Unii secerau, alții legau snopi*. CREANGĂ, P. 158. *Incepe a smulge la sălăți într'ales și leagă o sarcină mare, mare*. ib. 215. *Brazdele cosite... se leagă sau se mrejuie, adecă se fac snopi*. PAMFILE, A. 130. *Să-i legi într'un curmeiu și să-i dai pe apă*, se zice despre doi inși deopotrivă de răi. ZANNE, P. V. 230. # **A (nu) lega două în tei** (prin etimol. pop.: **în trei**) = a (nu) pune nimic la o parte, a (nu) prinde chiag, a (nu) strânge de loc parale. id. P. I 294, V 275, 621. *Nici cu asta nu fac casă, Nu fac casă, nici bordei și nu mai leg două 'n teiu*. TEODORESCU, P. P. 273. *Era cheltuitor și bețiv de nu lega două'n trei*. ION CR. I 75.

2°. P. ext. A aduna și strânge gura sacului (pungii, etc.) cu o sfoară (ale cărei capete se înnoadă), spre a nu i se pierde conținutul. *Leagă turbina strâns la gură, o pune sub cap*. CREANGĂ, P. 303. *Pune o piatră în tureatca unei ciubote ș'o leagă la gură* [tureatca]. ȘEZ. I 276. *Leagă sacul până e plin*. ZANNE, P. III 341. *Leagă sacul de la gură* = fă economie de la început. id. ib. III 340.

3°. Trans. A strânge ceva bine, ca să nu se desfacă, să nu lunece, să nu se clatine; spec. a fixa coasa în legătoare. *Piutea aceea o leagă cu curea peste picior*. GCR. II 3. *Știu... a alege și a lega coasa*. I. IONESCU, C. 112. *Leagă ciorapii*. COSTINESCU. (În ironie) *Pe lopată n'o pociu pune* [pânea], *De n'oiu lega-o c'o fune*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 428. || Spec. A strânge bine cu un cerc s. cu o sârmă un vas crăpat s. un obiect compus din mai multe piese (doage, obezi, etc.) spre a le ținea împreunate, a cercui, cf. a *fereca*. LB., DAMÉ, T. 55, H. IV 45, 56. *Legă* [roțile] *cu fier*. I. IONESCU, D. 497. *Oala dogită în zadar o mai legi!* ZANNE, P. IV 6. *Butea cu un cerc nicicum se leagă*. ib. V. 105. | P. ext. A *fereca* (spre a mări rezistența), a întări. *Dacă îți-i frică de Corbea, Mai leagă-ți porțile*. MAT. FOLC. 1257.

4°. † Trans. (Complementul: tabăra) A împreuna o tabără cu care, ca să nu poată străbate dușmanul. *Intr'o noapte au legat Cazacii tabăra și au fugit*. LET. II 17/23. *Au eșit legând tabăra de au mers la Suceava*. ib. II 230/11.

5°. P. ext. (Complementul: o carte) A coase foile (risipite ale) unei cărți și a-i pune scoarțe, (prin Transilv.) a compacta; cf. *broșa, cartona*. LB. *Acest molitvânic... l-am legat eu, David*. IORGA, S. D. XIII 55. *Această carte a legat-o Carp diacul*. id. ib. XIII 71, cf. XIII 86, 105, 202, 207.

II. *Legarea* unui obiect (s. a unei ființe) se face cu ajutorul unei frânghii (funii, curmei, etc.).

1°. Trans. (Construit mai adesea cu „de“). A uni, a prinde s. a acăța de ceva. *Leg* = necto. LEX. MARS. 230. *De acia-l leagă de coadele cailor*. PRAY. 336. *Să-i leage piatra morii de grumazii lui și să se încece într'adâncul mării*. GCR. I 127. *S'au legat mijlocul cu drâul de o creangă groasă*. DRĂGHICI, R. 49. *Au legat lama de un copaciu*. id. ib. 100. *Legase frăiele de oblâncul șelei*.

C. NEGRUZZI, I 42. *Așteaptă până vin alte care, de-l leagă* [carul] *din napoia lor și se duce în treaba lui*. CREANGĂ, P. 42. *Di zăbrelî mi-l legară și în casă cū intrară*. MAT. FOLC. 1463. *Nu-ți lega murgu de gard*. MĂNDRESCU, P. P. 69. *Și-i leagă* [boii] *de trei propiele, Cu trei fire de mărgele*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 48. *Pe valea lui Terteleat Legaiu verde de uscat* [Via]. GOROVEI, CIM. 349. *Omul bătrân și neburn leagă-l de gard și-i dă fân*. ZANNE, P. II 489. *Șoarecele nu încape pe gaură și și-a legat și-o tigvă de coadă*. ib. I 661. # *I-a legat bășica de coadă = l-a gonit din slujbă*. ib. I 427. (Despre noaptele) *Nu e legată de gard = va trece, se va sfârși*. ib. III 163. **A lega ceva de gard** = a părăsi. *Bărbate, leagă vornicia de gard, că eu nu mai am parte de tine!* ALECSANDRI, I 695. *A legat cartea de gard*. ZANNE, P. V 146. | Fig. *Las' să leg a mea viață de a ta*. EMINESCU, P. 235. | Spec. *A lega via = a o arăci*. COSTINESCU. || (Construit cu „la“ și mai rar, în limba veche, cu „cătră“) A prinde s. a acăta de ceva. *Acasta va lega mânzișorul său la buciomul viicei și puinulu asineei sale cătră vița viicei*. GCR. I 36. *Să le lege* [clopotele]... la gruză. ib. II 213. *Era ascultător... și bun, să-l legi* (variantă: să-l pui) *la rană*. SANDU-ALDEA, A. M. 180. *Legă boii la iesle*. ȘEZ. I 292. # **A lega pe cineva la gard** = a-l prosti. ZANNE, P. III 162. *Și la gardă cū m'ai legat*. HODOȘ, P. P. 46. **A lega la ciochină** = a nu ținea socoteală de ceva. ZANNE, P. III 110. || Spec. (Marin.) Intrans. *A lega la schelă* = a se opri într'un port (unde corabia se leagă cu parâma de stâlpii cheiului). *I pol de toată corabiia ce leagă la schelă* (a. 1820, Mold.). IORGA, S. D. XXII 26.

2^a. (Despre vorbe, fraze, m. ales negativ) A (nu putea) rosti, a (nu putea) spune, a (nu putea) construi. *De uimire nu putea lega o vorbă*. VLAHUȚĂ, N. 197. *N'a legat nici trei fraze*. REBREANU, J. 16. † **A lega voroavă (vorbă, cuvânt) cu cineva** = a intra în vorbă, a se înțelege. TDRG. *Ștefan... au legat voroave și cu o samă de boeri din țară... cuprinzându-i cu jurământ să fie taina*. LET. I 297. ap. TDRG. *Au legat voroava într'acest chip*. ib. III 32/33.

3^a. Trans. și refl. (Despre lucruri diferite s. care nu stau în nemijlocită apropiere). A (se) uni, a (se) împreuna prin ceva. *Aceste materii nu se pot lega*. *Varul leagă piatra*. COSTINESCU. *2 roate într'o osie se leagă*. GCR. I 323. *La un semn, un ferm de altul legand vas de vas se leagă*. EMINESCU, P. 237. *Șoseaua care leagă Brașovul de Sinaia, trece prin Predeal*. | Fig. *Am iubit! auziți, inimă, cuvântul vostru cel mare... ce vă leagă*. KONAKI, P. 80. *Ceea ce leagă însă într'o intimită unitate împărățiile elemente ale acestei proceduri analitice, sunt niște sinteze*. HAȘDEU, I. C. VIII. *Mă leagă prietenia de cineva*. COSTINESCU.

4^a. Fig. Trans. A face (cunoștință), a începe să ai relații (de dragoste); a încheia (pace, alianță); refl. a se infiripa, a începe. *Nici să ne atingem de eale [de rele], nici să ne legem cu eale*. CORESI, EV. 70. *Legă cu dânsii pace*. MOXA, 373/35. *Au început a îmbla și tractate de pace între Turci cu Nemții și cu Leșii, care apoi s'au legat la Carlovița*. LET. II 48/35. *Iordachi Vornicul au și legat frăție cu Bogdan*. ib. II 259/35. *Ascultă dar cum s'a legat acest amor*. C. NEGRUZZI, I 64. *Om lega frăție de cruce*. EMINESCU, N. 7. *Nici cu Nina nu legase adevărată intimitate*. REBREANU, J. 34. *Pofti pe Făt-frumos ca să vie să lege prietenie*. ISPIRESCU, L. 105. *Ochii și sprâncenele Fac toate păcatele și leagă dragostele*. TEODORESCU, P. P. 301.

5^a. Trans. și refl. (Complinit uneori prin „cu s. în cununie“) A (se) uni prin căsătorie, a (se) căsători. *De te legi cu muiare, nu cerca deslegare*. GCR. I 52. *De-ar vroi cu mine fata să se lege'n*

cununie. ALECSANDRI, P. III 236. *Lumea... Desfăcut-a doi drăguși și legat-a doi urifi*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 176. *Ce a legat Dumnezeu, omul să nu deslege*. ZANNE, P. VI 661. | (Pronominal) *A-și lega capul = a se însura* (ZANNE, P. II 48, HERZ-GHER., M. VII 7); p. ext. a-și lua belea, necaz pe cap. *Ei nu-i da inima să-și lege capul cu nici unul din peșitorii ce veneau să o ceară*. ISPIRESCU, L. 386. *Te jălesc... că ți-ai legat capul cu o mișunăție ca aceasta, care ți-au făcut atâta scârbă*. SBIERA, P. 110. *Nu-mi lega, maică, lumea Cu cine nu mi-i voia*. SEVASTOS, P. P. 46.

6^a. Refl. (Construit cu „de“) A se simți atras de ceva, a avea interes pentru ceva, a se îndeletnici cu ceva. *Așa și Zachei cămătărnicia lăasă, de carea se legase*. CORESI, EV. 454/22. *În loc să mă leg de săpă (= să mă ocup cu lucrul pământului), Eu duceam murgul la apă*. ALECSANDRI, P. P. 254. || (Subiectul e o ființă, un sentiment, o boală; obiectul e o ființă) A nu mai părăsi pe cineva, a se ținea scaiu de cineva, a stărui mereu pe lângă cineva, a nu-i da pace, a plictisi pe cineva (căutându-i ceartă); a se agața, a se alege; a persecuta. *Cela ce să va lega de vre un om, zicând că-i iaste datoriu...* PRAV. 146. *De ce te legi de oameni și de cursul lor?* I. NEGRUZZI, II, 75. *Supărat la culme, se leagă de Pavel, să-i facă altele [alte ciubote] în locul acclora*. CREANGĂ, A. 105. *Nu eu m'am legat de tine, ci tu te-ai legat de mine*. SLAVICI, N. II 303. *Leagă-te de fată-ți, ce te legi de mine?* COȘBUC, F. 105. *Ce te legi de capul meu?* CONTEMPORANUL, I 852. *De mine care se leagă, Sângele'n trup i se'ncheagă*. ALECSANDRI, P. P. 131. *Somnu de ochi leagă-misă*. ALEXICI, L. P. 38. *De cine doru se leagă Nu se face om de treabă*. HODOȘ, P. P. 37 (cf. id. ib. 38). *Acestea [picăturile] bându-le, nu să va lega de tine nici o vrăjitură*. RETEGANUL, P. IV 56. *[Dragostele] de voinic tânăr se leagă*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 17. *De moșnegi [Samca] nu se leagă așa de ușor*. MARIAN, NA. 28. *Se leagă de el ca boala de om sărac* (ZANNE, P. II 497) s. *ca orbul de gard* (ib. II 664). || Trans. *A-și lega gura de cineva = a calomnia*. CIAUȘANU, V.

III. *Legarea se face spre a imobiliza pe cineva s. a fixa ceva locului.*

1^a. Trans. (refl. = pasiv) A reduce posibilitatea de mișcare a unui animal trecându-i pe după o parte a corpului (gât, picior, coarne) o frânghie (lanț, etc.). *Legându-le [caprele] cu o frânghie, să le sloboadă înlauntru [în ogradă]*. DRĂGHICI, R. 100. *Vorba ceea: leagă calul unde zice stăpânul*. CREANGĂ, P. 224. *Boul se leagă de coarne și omul de limbă*. BARONZI, L. 57. *Îl rugă să-și lege ogarul*. ISPIRESCU, L. 296. *Vita se leagă cu sfoară, Tu m'ai legat cu gurișoară*. BIBICESCU, P. P. 50. *Ș'o legat murgu'n pripion*. ȘEZ. I 165. *Nu mă leagă ca pe bou... Ci mă leagă cot la cot*. ib. I 76 (cf. ib. IV 135). # *Și-a legat calul = s'a așezat, s'a liniștit*. ZANNE, P. I 359. *Și-a legat măgarul* (s. *samurul*) = a dobândit stare. id. ib. I 535, 642.

2^a. P. a n a l. (Complementul e omul) A imobiliza pe cineva cu ajutorul unei frânghii s. lanț (pus în jurul mânilor s. picioarelor), a pune în fiare, în lanțuri, în cătuși, a înlănțui, a fereca, a încătușa. *Dzise se-lu lege cu doao lanțure de fer*: COD. VOR. 34/5. *Nu poate nime să uciğă furul, când poate să-l leage și să-l aducă la giudeț*. PRAV. 474. *Aflându-i dormind... au năvălit de i-au prins pre toți și au început a-i legare*. LET. II 339/37. *O prinsăi de părul capului și o legai și o ferecai și închipuiau a o bate*. GCR. II 171. *Îl legară cu ștreanguri și îl târiră*. id. ib. I 359. *Ună periră, alții și vii s'au prins, și-i legară Grecii*. HERODOT, 511/25. *Mă lega vârtos de coate*. ALECSANDRI, P. P. 266. *Legă pe Decuseară cu mânil'e'n spate*. RE-

TEGANUL, P. III 43. *Turcii peste tine-or da, Păgânește te-or lega.* ȘEZ. I 108. *Se leagă bolnavul de picioare.* ib. I 251. # *A lega pe cineva de mâni și de picioare = a-i zădărnici mișcările, a-l imobiliza.* ZANNE, P. II 261. *Măritișul te leagă de mâni și de picioare.* ib. IV 444. | *Loc. a d. v. A lega bute* (ib. V 106), *s. burduf* (ib. III 488), *s. fedeleş* (ib. III 549, IX 234), *s. cobză* (ib. IV 309) *pe cineva = străns.*

3°. Trans. (Complementul e o parte a corpului) A imobiliza cu ajutorul unei legături. *Deaci luo brăul lu Pavel și-ș[i] legă picioarele sale și mârurile (mânil).* COD. VOR. 27/4. *Săcuii le legară mânille la spate.* BĂLCESCU, M. V. 393/25. *Îi lega brațele'n cruci.* ALECSANDRI, P. P. 135. *Să-l lege cot la cot cu lanțuri.* ISPIRESCU, U. 88. *Îl legă cot la cot de un copac.* FUNDESCU, L. P. I 103. # *Vitelor care treieră nu li se leagă gura = cel ce muncește la altul să se folosească și el de roadele muncii.* ZANNE, P. I 692. *Nu lega gura boului la vreme de pășune = nu lăsa flămând pe cel ce-ți muncește.* id. ib. I. 328. # **A lega limba** (s. gura) *cuiva = a-l opri să vorbească, a reduce la tăcere.* ZANNE, P. II 228, RETEGANUL, P. I 18. *Vreau să-ți leg limba printr'o încredere fără margini.* I. NEGRUZZI, VI 38. *Astfel ea a legat gura vecinilor.* GOROVEI, CR. 33. | Refl. (Neobișnuit) † *A se agăța, a se prinde (în cursă).* *În cursa aceasta ce ascuseră legă-se piciorul lor.* PSALT. SCH. 13/s. | Fig. **A i se lega limba** (s. picioarele) = a i se paraliza limba (s. picioarele), a amuți, a nu mai putea vorbi. *Grăind bolnavul și vrând încă să mai grăiască, de i se va lega limba tăind-u-i să cuvântul, nici cele ce au grăit mai înainte nu să ține în seamă.* PRAVILA (1814) 129. *Mă îngani pentru că mi se leagă limba când te văd... Dragostea mă gângăvește.* ALECSANDRI, T. 903. *Miroși a vin, domnul meu, și ți se leagă limba.* id. ib. 1632. *Nu-ți aflu nume... limba'n gură mi se leagă.* EMINESCU, P. 188. *Mănele să-i sece, Limba să i se lege.* MARIAN, V. 140. *Picioarele mi se leagă, Ori de frunză, ori de iarbă, Ori de tine, mândră dragă.* JARNIK-BĂRSEANU, D. 10.

4°. Fig. trans. (refl. = pasiv) A paraliza (prin farmece), a vrăji (PĂCALĂ, M. R. 140), a ferma, a face (A III 3°), (spec. pe un bărbat) a-l face impotent. *Cela ce va lega nunta, ce să dzice, pre mire să nu să împreune cu nevasta-și...* GCR. I 116. *Cela ce... leagă bărbatul și muierca să nu se împreune.* id. ib. I 162. *Femeia care vrea să lege pe bărbat, prinde un rac viu...* GRIGORIU-RIGO, MED. I 98. *Amorul... simțirile mi-a legat.* PANN, E. I 11. *Te leg [Satano, cu numele Domnului nostru...] să n'ai putere a te apropia de casele robilor lui Dumnezeu...* MARIAN, NA. 29. *La sământat să nu mergi înainte de răsăritul soarelui, că se leagă (vrăjește) grâul și nu răsare.* COM. SĂT. V 32. | (Complementul : o vrajă, un farmec, un fapt) A împiedeca să se producă. *Mai face un nod în corul testemclului, de leagă faptul.* SEVASTOS, N. 50. (Complementul: ploaia) A atrage la sine și a nu-l da drumul până la momentul oportun. *Nu mai sunt păduri cari să lege ploaia și s'o trămită la vreme de trebuință.* SEVASTOS, N. 332/27. *Când nu plouă, să furi țiparele țiganilor cu care fac cărâmidă, și să le arunci, căci ei leagă ploile.* GOROVEI, CR. 275. *Ceaa ce femeia leagă, nici dracul nu desleagă.* ZANNE, P. II 148. (Complementul : un drum, o călătorie) A împiedeca, a zădărnici, a opri. *Marea s'a tulburat și drumul lor li s'a legat.* SEVASTOS, N. 131, ap. TDRG.

5°. † Trans. A opri, a interzice; a desființa (printr'un ordin, decret, lege, etc.). *Au făcut sfat... să lege văcăritul, să nu mai fie într'acel pământ.* LET. III 238.

6°. † Trans. (refl. = pasiv) A stabili, a hotărî (m. ales o dare), a fixa, a institui, a impune; a decreta, a dispune ceva. *Au tocmit să dea*

dare mai multă pre an, de cât cum legase să dea Leon. CANTEMIR, HR. 357. *Multe obiceiuri bune au legat și așezat în țară.* URICARIUL, I 47/50. *De acum înainte toți streinii după tocmala și așezarea ce s'au legat cu acest testament să urmeză.* ib. II 31/15. *Ca să nu deie pricină țiganilor a ieși din robie cu această pricină, s'au legat plată grea.* ib. IV 403/14. *Prin acest... hrisov hotărîm și legăm ca de acum înainte țiganii..., danie de cătră Domni să nu-i mai dea.* ib. I 285/30. *Zic că au legat [Petru Vodă] bir să dea Turcilor.* MAG. IST. I 104/20. *Au legat să le dea Podolia Cămenii.* ib. II 12/21. *Dajdea care atunci s'a legat a fi pe un cincisprezece mi.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 255/31. *Me-toch de aci 'nainte nici o dată legăm să nu fie.* ODOBESCU, I 433.

7°. P. ext. Trans. (Complinit, uneori cu: „prin s. cu jurământ“, „cu porunca, cu cuvântul“) A obliga, a îndatora, a constrânge pe cineva. LB. *Giurământurile sale îl leagă cătră acela cu amăruntul păzire a legilor.* URICARIUL, VIII 125/a. *Pot să le dea [locurile]..., fără de a lega pe cel ce i-au dat locul, ce se plătească stăpânului țarei pentru loc...?* ib. XI 262/11. *Să cunoască sfânta lege despre câte ne-a legat.* PANN, Ș. I 50. *Arvuna te leagă și plata te scapă.* ZANNE, P. V. 17. | Spec. (Transilv.) A pune zălog, a amaneta. LB. | Refl. A se obliga, a se îndatora, a-și lua angajamentul, a se angaja; a se înțelege, a conveni; a face rămasăg. Cf. LB. *Pentru vreo nevoie cine se leagă el are mai apoi și slobozire.* CORESI, EV. 99/30. *Se legă la un cuvânt cu Țarul Moscului.* LET. II 300/21. *Supt groaznic giurământ a se lega le căuta.* CANTEMIR, IST. 124. *Cu mare ocară împărații s'au legat încă și dare pre an să le dea.* id. HR. 337. *M'am legat a face toate, Ca din iad s'o putem scoate.* GCR. II 193. *Nașul este înfătoșitorul unei ființe nevinovate și curate, cu care se leagă a fi rudă în Hristos.* MARCOVICI, D. 191. *Mă leg ca să te vindec fără nici o būtură de doctorii, și fără nici o unsoare de alifii.* GORJAN, H. I 46. *Să logodiră și... strașnic s'au legat Ca nici el să se însoare, nici ea să ia alt bărbat.* PANN, E. III 120. *Le scrisese... ca să vie, legându-se prin cele mai mari jurăminte că nu le va face nimică...* C. NEGRUZZI, I 159. *Giupânul Arvinte se leagă cu giurământ de ațurisenie.* ALECSANDRI, T. 830. *Cel ce garantează o obligațiune, se leagă către creditor de a îndeplini însuși obligațiunea pe care debitorul nu o îndeplinește.* HAMANGIU, C. C. 413. *Cătră noi că te-ai legat... [pe Stanca] S'o aduci la frății.* ALECSANDRI, P. P. 153. *Se lega că el poate să-i curețe câmpiile numai într'o vin-gură zi.* ISPIRESCU, L. 42. — *Te legi că mă vei chema?* — *Mă leg. RETEGANUL, P. I. 57.* *Împărate, mă leg eu să-ți aduc bucurie în casă.* RĂDULESCU-CODIN, f. 88. | Spec. (Despre călușari) A se angaja (în baza unui jurământ) înrolându-se. *Atunci se leagă (jură) călușarii.* MUSCEL, 64.

8°. (Mai ales absolut și în opoziție cu *deslega*; în sens bisericesc) A impune cuiva anumite obligațiuni morale, a opri pe cineva de la anumite lucruri. *Puternici era apostolii a lăuda și a blăstâma și a lega și a deslega.* GCR. I 183. *Pohteaste Papa... să dezlege și să leage și să schimbe din dogme.* ib. 328. *Să legi cele ce se cade a avea.* URICARIUL, X 270/10. *Îți vestesc în numele puterii ce am de a lega și de a deslega, iertarea tuturor Păcatelor făcute.* I. NEGRUZZI, VI 619.

IV. *Legarea se face prin înfășurare.*

1°. Trans. (Complementul: omul s. o parte a corpului lui) A înfășura, a înveli spre a acoperi s. spre a feri; refl. (subiectul: omul) a se înveli, a-și înveli o parte a corpului. *Să-ți leg ochii și urechile c'un ștergar.* CREANGĂ, P. 57. *Se leagă cu maramă la cap.* ISPIRESCU, U. 71. *Ochii ce i-au legat...* ȘEZ. I 77. *Fetele se leagă una pe alta la*

ochi. ib. I 145. Să te legi cu un tulpân la gât. GOROVEI, CR. 65. **A lega la ochi pe cineva** (s. a-și lega ochii) = a (se) amăgi, a (se) prosti; a ferma. ZANNE, P. 354, HERZ-GHER., M. VII 7. *Pe mine n'ai de ce să mă legi la ochi.* V. I. POPA, V. 88. | *Spec. Trans. (Despre mireasă.)* A înveli. H. II 32. *Aduc nunți ca să lege mireasa.* SEVASTOS, N. 333. *Badea'n cap nu m'o legat* (= nu m'a luat în căsătorie). JARNÍK-BĂRSEANU, D. 142. *Fata de om bogat... Iși leagă capul cu un cindeu (= ștergar) Și zice c'o doare rău.* RETEGANUL, TR. 148. *Ș'o legat capu' (= s'a măritat) cu un bețiv.* HERZ-GHER., M. VIII 7.

2º. (Despre o parte bolnavă a corpului s. o rană; p. ext. despre ființa bolnavă s. rănită) A bandaja, a pansa, a obloji. Cf. LB. *Și-i va lega ranele lui.* CORESI, EV. 71/30. *Îl legă la bușă și ursul plecă mormâind.* ISPIRESCU, L. 326. *Udă cârpa'n apă rece, Te leagă la cap și-ți trece.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 14. *Fiecare se leagă unde-l doare.* BARONZI, L. I 57. *Unde-o doare și unde-o leagă!* se zice când cineva nu te înțelege și vorbește de altceva. ZANNE, P. II 549. | Fig. A alina, a vindeca (o durere). *Vendcă frântii cu irema și leagă frământurile lor.* PSALT. SCH. 303/30. *Mi-e de necazul meu Că trebui să-l leg mereu.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 394. (Absolut) *Pe cine-l doare, leagă.* ZANNE, P. II 550.

V. Fig. 1º Absolut (Despre plante) A trece din starea de înflorire la rodire; spec. (despre varză) a-și forma căpățâna (PONTBRIANT). *Frunza se desvâlăuia, floarea se deschidea, poama lega.* CANTEMIR, IST. 126. *Ploaia e... de lipsă cucuruzului... când răsare, leagă, și face grăunțe.* ECONOMIA, 40. *Florile [napilor] leagă mai bine.* I. IONESCUL, C. 86. *Pomul înflori mai frumos și leagă mai mult.* ISPIRESCU, L. 82. [*Fasolea*] se suie până la un loc *Sede'n loc și leagă bob.* TEODORESCU, P. P. 276. *Daca va fulgera... nucleu nu vor lega.* GOROVEI, CR. 238. *Când păpușa începe să se ivească, se zice că popușoiul dă sau sloboade (lasă) păpușoi, ori că leagă sau împăpușează.* PAMFILE, A. 88 (cf. id. ib. 169). [*Haturile*] trebuie să fie cu totul închise spre a nu îngădui curpenilor să se întindă la vecini, *să lege și să facă deci pepeni acolo.* id. ib. 176. | P. anal. (Despre lupoaică) A concepe, a prinde. *Se știe că lupii nu leagă, și deci nu se pot prăsi până când nu mănâncă vreun cărbune din vatră...* id. s. T. 116.

2º. Trans. și refl. (Despre un sos, zahăr ars s. dulcețuri) A se face consistent, a (se) întări, a (se) învârtoși, a (se) solidifica. *Trebuie să se bată acest sos până să se lege.* COSTINESCU. || Fig. Refl. (Despre ființe) A se întări, a deveni vânos.

[Adjective: **legăt** (cu negativul **nelegat**), -ă. (Ad B. I. 2º) *Beșici mari de steclă la gură legate cu pergament.* EMINESCU, N. 56. *În sacul legat nu știți ce-i legat* se zice despre o femeie însărcinată, ce nu știe dacă naște fecior s. fată. ZANNE, P. III 349; (ad B. I. 3º) *Căruțe... legate în fer.* I. IONESCUL, D. 297. *A avea inima legată cu curele* = a fi tare la inimă. ZANNE, P. II 204. *Vieață legată cu ață* se zice despre traiul rău; despre omul ce-i gata să moară de slab. ib. II 801; (ad B. I. 4º) *Au mers... în cetatea Sucevii... cu tabără legată.* LET. III 19/2; (ad B. I. 5º) *O carte... legată cu piele.* EMINESCU, N. 44; (ad B. II. 1º) *Să-l târâe... legat de-a-calului meu coadă.* COȘBUC, B. 15. *Parcă l-a ținut legat de scaun* = despre cel ce stă pe capul nostru și nu mai pleacă. ZANNE, P. III 368. (Fig.) *Îs legată de casă* = nu sânt liberă. HERZ-GHER., M. VII 7. *Stujba îl ține legat la București.* PONTBRIANT. # *A umbla cu ciolane legate de (s. la) gât* = a înnebuni de tot. ib. II 787, III 525; (ad B. II. 3º-4º) *Acum eu legat-uș cu duhul... întru Ierusalim.* COD. VOR. 19/12. *Legat fiind în dragoste*

cu Pavel... MINEIUL (1776) 110 2/2. *Mă știam că sânt legată mai cu prietenie și cu inimă curată* Cătră omul ce... mă iubeste. KONAKI, P. 82. *Cu veșnicia sunt legat, Ci voi să mă deslege.* EMINESCU, P. 269; (ad B. III. 1º) *Cât veți afla o asină legată și mândzul cu ea, deslegați-o.* GCR. I 232; (ad B. III. 2º) *Eu nu numai legatu se fiu, ce și se moriu gata sântu.* COD. VOR. 28/2. *Și de-l va slobozdi cându-l va ținea legat, acela șu să se cearte ca un tâlhariu.* PRAV. 1207. *Deschizând ochii, se văzu legat cobză.* ISPIRESCU, U. 63. *Să mă bage în robie, nelegat, nevinovat?* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 101. *Omul fără boi e ca robul legat de mână.* ZANNE, P. I 329; (ad B. III. 3º) *Și ieși mortul, legat mâinile și picioarele.* CORESI, EV. 96/22. *Boul nu trei'eră cu gura legată.* ZANNE, P. I 328. # *A avea (a fi cu) mâinile legate* = a nu avea libertatea (în urma unor angajamente luate) de a face un lucru. ZANNE, P. II 260. *A fi cu gura (s. limba) legată* = a nu putea vorbi, a fi redus la tăcere. *De n'ar fi limba legată la vite, multe ne-ar spune.* I. IONESCUL, C. 229; (ad B. III. 4º) *Femeia care a pierdut... trebuie să fie de cineva legată.* MARIAN, NA. 74. *Desnoadă cheutorile cămeșii... să nu-i fie cununia legată, înnotată.* id. în. 263. *Unele [comori]... sunt legate, blăstămale, vrăjite, ca ni-mănuși să nu-i priească.* PAMFILE, COM. 10. *Ploile sunt legate de oameni.* id. V. 125; (ad B. III. 5º-6º) *Cini s'ar ispiți den frați... Să fie legatu și blăstămatu de 318 ot[e]fi.* IORGA, S. D. XI 282. *Posturi ce sântu poruncite și legate.* GCR. II 28. *Mâne-i sărbătoare, este zi legată.* CONTEMPORANUL, III 554. *Și-a făcut bietul clăcaș multe zile din sloboade „legate“, adică de sărbătoare.* ȘEZ. V 79. *Vinerea, Joia-s legate, Nu lucrăz, că fac păcate.* ib. XII 33. *Ziua aceasta nu este serbătoare legată* (= cu cruce la calendar. PAMFILE, J. I), *ci numai zi însemnată pentru prăznuire.* MARIAN, SE. II 39. *Femeile... în acest post „nelegat la carte“, adică neporuncite de biserică.* PAMFILE, S. T. 48; (ad B. III. 7º) *Legat* = obligator. ANON. CAR. *De vor fi... logodiți, sau într'alt chip legați cu cuvântul și făcuți tocmală, aceștia să nu se cearte.* PRAV. 861. *Fiind... legați cu bir și cu toamele supt apărarea Turcui, ...petreca în țara lor.* LET. III 39/2. *Li se dă... obicinuitul bacșiș, după cum sânt legați la izvodul Visteriei.* ib. III 306/2. [*Un*] călugăraș oarecare... fusease legat pentru povăstirea poștanților. DOSOFTEIU, V. S. 67. *Fieștecare mazil... să fie legat și cu dajdia la tabla ținutului.* URICARIUL, IV 84/2. *Sandului i-au fost de zălog... cu zapis... pentru o pungă de bani, și cu dobândă legați din zăce 12 pre an, neguțitorește.* ib. XXII 362.; (ad B. IV 1º-2º) *Călători cu șal la cap legat.* ALECSANDRI, P. I 61. *Cap legat, inimă 'ncinsă, și de minte necoprinsă* = femeia fără minte și fără judecată. ZANNE, P. II 38. *A visat că s'a'nghimpat și umblă la picior legat* se zice despre leneși. ib. II 805. *Văzut-ai măță legată la cap și om cu minte când îi beat?* ib. III 465. # *A fi cu ochii legați* = a nu-și da seama de ceea ce se petrece în jur. ZANNE, P. II 363; (ad B. V 2º) *Nu-s destul de legate dulcețele.* ALECSANDRI, T. 323. *Altul mi-am căpătat mai voinic și mai legat, Nu ca tine-un deșelat.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 235; — **legător, -oare** = care leagă ceva s. pe cineva LB. (Ad A I 5º) *Prin d[u]mnezeesc ajutoriu mă aflu această cărți legătoriu.* IORGA, S. D. XIII 74; (ad A III 8º) *Pre pământ am ispravnic legători și deslegători.* VARLAAM, C. 266-; (adesea substantivat) **legător** s. m. (cu femininul **legătoareasă** s. f.) = cel care leagă snopii de grâu la secerat (COSTINESCU); cel care leagă o bute (LB.); *legător de cărți* = care leagă cărțile (ca profesiune). **Legătoare** s. f. (plur. *-toare*) = femeie care leagă; (plur. *-tori*) lucru s. nealtă cu care se leagă ceva s. cineva (LB., ȚIPLEA, P. P.); spec. mănunchiul de spice cu care se leagă snopii, cujba cu

care se leagă o sarcină; inelul de metal cu care se înțepenește coasa în toporaște; fâșia s. afa cu care se leagă ciorapii, jartieră (GOROVEL, CR. 845); bandă, fâșia de pânză cu care se leagă un mädular bolnav s. o rană, pansament, bandaj, cataplasma; bucată de stofă care se leagă la gât, legătură, cravată, șal; prosop cu care se înfășoară pe după gât și subțioară, la nuntă, rudefe mirelui și ale miresei (ARH. FOLK. II 98); basmaua (H. V 5, 72) ce se leagă la cap, horbotă (PAMFILE, I. C. 364); lanț, cătușă cu care se leagă cineva ca să nu poată fugi; (Dulgh.) partea căruței numită și coardă (IV 2°) (H. X 539); căpriori (la casă). (Ad. B I 1°). *La noi să obișnuște a se lega snopii cu legătoare făcute din paiile cu spice cu tot a holdei ce să săceră. I. IONESCU, C. 125. La secerat, din loc în loc, se lasă vetrișoare pentru făcut legători. ION CR. III 226. Snopii sunt deslegați din legători. PAMFILE, A. 203. Pânea albă când se seceră se pune în mănunchiu pe legătoare. C. C. II-III 155; (ad B I 3°) ION CR. III 226; (ad B I 1°) Cei doi căpriori se mai zic și legători. DAMÉ, T. 93; (ad B IV 1°) Vezi lângă dânsul pe domnii cei cu legătoare albă? Aceia sunt advocații... I. NEGRUZZI, I 213. O legătoare cam lată îi păzește gâtul și pieptul de răceală. ib. 288. Alții au cămașă scrobită, guler călcat și legătoare de mătase la gât. SLAVICI, N. II 260. Cine sînte vr'o duroare Poartă floare'n legătoare. BARONZI, L. 49. Se mai fac un fel de legători și doftorii... și apoi se leagă cel bolnav la șeale și împrejurul pântecelui. LEON, MED. 152; — (cu derivatele:) **legătorie** s. f. (complinit uneori prin de cărți) = atelierul s. (mai rar) meseria legătorului de cărți (MOLIN, V. T. 40); (în argot) razié (VASILIU, GR. S. VII 118); — **legătoreasă** s. f. = lucrătoare într'o legătorie; (în descânțele) femeie care leagă prin farmece, vrăjitoare. Legătoria ziarului Unversul caută bune lucrătoare legătorese. UNIVERSUL, 15 Ianuarie 1931, (Mica publicitate). **Ferme-cătoreasa, Legătoreasa, care leagă și nu mai desleagă. GR. S. VI 116, cf. PĂSCULESCU, L. P. 118. || Abstracte: legăre** (cu negativul nelegare) s. f.; (ad B III 2°) Toți — amu derepții și sfinții pare-le ca o legare (=robie) această vieață ce e întru trup. CORESI, EV. 581₁. Legarea cea nedezlegată ca țesetura pânjenului o au rupt. MINEIUL (1776) 46²/₂; (ad B III 4°) Legarea ploii se face înfigând un topor cu leața în pământ când plouă tare. H. II 37, cf. II 92, 247, IV 92; (ad B III 7°) Înrolarea sau legarea călușerilor se face în modul următor... PAMFILE, S. V. 59; (ad B IV 1°) Legarea rănilor. BIANU, D. S.; — **legăt** (cu negativul nelegat) s. a. = acțiunea de a lega. (Ad. B I 1°) După topirea omătului, se începe legatul lemnelor. POPOVICI-KIRILEANU, B. 64; (ad B I 3°) Legatul carvelor. H. II 63; (ad B I 5°) Această sfântă Păucenie am cumpărat eu... și am dat pentru legat patru zioți. IORGA, S. D. XIII 172; (ad B II 6°) Adăpații și legații duhului sfânt nu cu vreo silă și nevoie finuți sânt. CORESI, EV. 99₃₅; (ad B III 2°) Nebun de legat = fr. un fou à lier. COSTINESCU. Legatul ploilor. ION CR. II 271; (ad B III 1°) Și rabadă, nevastă, cum îți rabad eu ție, C'astfel ne e legatul (= învoiala). PANN, P. V. II 101; (ad B IV 1°) Nevestatele își leagă peptenul cu o cărpă frumoasă... și o înoadă dinapoi așa, că cornurile cărpei să spânzure frumos respirate pre spate în forma aripilor și cozii unei paseri sau a unui fluture și aceasta să zice legat. LIUBA-IANA, M. 22; (ad B IV 2°) Legatul dobului și a popușoilor. I. IONESCU, C. 102. Înflorirea și legatul hrîșcăi se prelungește mult timp. ib. 168; — **legământ** s. a. și **legătură** s. f. v. c. | **Compus: legă-fórma** s. f. = (Tipogr.) paginile s. șalturile de zaț terminate*

și corectate, gata pentru trimis la mașină. MOLIN, V. T. 40.]

— Din lat. *ligo, are*, idem (Pentru sensul B III 7^a cf. compusul *obliga, are*). Cf. aleg, cul; leg; legătură, legământ, legău, legă-tui; deslega.

LEGĂ vb. I^a (Jur.). *Léguer*. — Trans. A lăsa prin testament, a hărăzi înainte de moarte. [Ind. prez.: *leghez și* (neobișnuit) *leg*. | Adjectiv: *legăt, -ă* = lăsat ca moștenire prin testament. *Legatarul singular nu va putea intra în posesiunea lucrului legat*. HAMANGIU, C. C. 899. | Abstracte: (rar) **legăre** s. f. (de obicei, după lat. *legatum*) **legăt** s. a. (Jur.; cu plur. *-gate*, vechiu *-gaturi*) = avere lăsată prin testament în folosul unui individ s. a. unei colectivități, darul făcut prin testament, danie, hărăzire (STAMATI); p. ext. dispoziție testamentară prin care cineva lasă cuiva ca moștenire (o parte din) averea sa. *Legat să zice darul cel cu diată, sau cu deosebită însemnare dăruit după moarte*. CARAGEA, L. 78. *Afară de câteva legaturi ce cucoana Nastasia voia să lase pe la spitaluri și biserice, toată averea ei era să o moștenească Catineuța*. I. NEGRUZZI, I 131/s. *Respectul ce datorăm ctitoriceștelor legaturi. ODOBESCU, II 37₂₅. Proprietatea bunurilor se dobândește și se transmite prin succesiune, prin legare, prin convențiune*. HAMANGIU, C. C. 644. *O să-mi las toată starea ție prin legatul meu*. PANN, P. V. II 59. *Legatul universal este dispozițiunea prin care testatorele lasă după moarte-i la una sau mai multe persoane universalitatea bunurilor sale*. HAMANGIU, C. C. 888; — (forma latinească) **legatum** † s. a. *Legatum, adică danie după moarte*. PRAVILA (1814) 25; — **legată** † s. f. *Au luat legata, adică danie după moarte*. PRAVILA (1814), 155].

— N. după fr. (lat. *lego, -are*).

LĂGĂ s. f. v. leghe.

LEGĂDUÍ vb. refl. IV^a } v. legătui.
LEGĂDUIĂLĂ s. f. }

LEGĂIÓR s. a. v. leagăn.

LEGAL, -Ă adj. și adv. *Légal. Légalement*. — Adj. Care urmează legea, lucrează s. e în spiritul legii, după pravilă; conform s. potrivit cu legea; îngăduit, admis de lege; rezultând din lege; legiuít, † pravilnic. COSTINESCU. *Ardeleii neavând ființă legală, nu aveau nevoie de a se ținea de tradiția politică a vremii*. RUSSO, S. 82. *Statul român se frământă ca să ajungă la o soluțiune legală a conflictului*. ODOBESCU, III 471. *Băieții... în vârsta legală se trimit dinaintea tribunalelor*. MAIORESCU, D. V 488. *Ipoteca legală este aceea care ia naștere în virtutea unei dispozițiuni speciale a legii*. HAMANGIU, C. C. 1749. *Forma face lucrul legal; dreptul îl face legitím, puterea îl face licit*. COSTINESCU. *Medicina legală = medicina aplicată în justiție*. || Adv. *Lucrează legal*. [Plur. *-gali, -le*. | Negativul: **nelegal, -ă** adj. și adv. = ilegal. *A fost achitat de Curtea de apel... care a recunoscut perchezitiia nelegală*. MAIORESCU, D. II 41. *Tăierea a fost o ispășire, dar o ispășire în forme nelegale, fără vădirea vinovăției și lumina judecării*. IORGA, L. I 226. | Familia: (fr. *légalment*) **legal-ménțe** (franzuzism învechit) adv. = (în mod) legal, după lege, după pravilă. COSTINESCU. *Activitatea judecătorilor... trebuie cântărită cu ora, nu cu ziua, stabilindu-se și un număr minimum de ore, datorit legalmente*. UNIVERSUL, a. 1933; cf. MAIORESCU, D. III 476; — (< fr. *légalité*) **legalitate** (cu negativul **nelegalitate**) s. f. = caracterul unui lucru

sau al unei fapte legale; dreptate. *Au hotărît să nu iasă din legalitate.* URICARIUL, X 5/6. *Iată în ce duh de legalitate petiția fu formulată.* ib. X 12/2. *Mi-am îndeplinit amândouă datoriile ce le aveam, de a vă dovedi... legalitatea propunerii mele.* MAIORESCU, D. I 106.]

— N. după fr. Cf. dubletul I e a l.

LEGALITĂȚE s. f. v. legal.

LEGALIZĂ vb. I^o. (Jur.) *Légalisieren.* — Trans. A da unui act (prin aplicarea pecetei și a iscăliturii) putere legală, a întări un act potrivit dispozițiilor legii (COSTINESCU); cf. autentifică, a deveri, confirma. *În Ardeal notarii publici legalizează actele; în Vechiul Regat greșă tribunalului.* [Adjectiv: **legalizat** (cu negativul **nelegalizat**), -ă = investit cu puteri legale. *Copie legalizată.* URICARIUL, XI, 322/2. *Un testament nu poate fi revocat... decât printr'un act legalizat de tribunalul competente.* HAMANGIU, C. C. 920. | Abstracte: **legalizare** (cu negativul **nelegalizare**) s. f. *Numeroase articole coprinde această legalizare a faptelor.* MAIORESCU, D. IV, 561; — (învechit, după fr. *légalisation*) **legalizație**, **legalizațiune** s. f. = legalizare.].

— N. după fr.

LEGALIZĂȚIE s. f. } v. legaliza.
LEGALIZAȚIUNE s. f. }

LEGALMÊNTE adv. v. legal.

LEGĂMÂNT s. a. 1°. *Lien.* 2°. *Relation.* 3°. *Pacte, convention.* 4°. *Engagement.* 5°. *Obligation.* 6°. *Charme, sort.* — Întrebuintat mai mult de scriitorii vechi și de popor, e înlocuit azi în cea mai mare parte prin neologisme.

1°. Ceeace servește spre a lega, a uni, a strânge ceva, legătură (III 1°). *LB. Suvenirca lor nu este cel mai slab legământ ce strânge inima mea de patrie.* ODOBESCU, II 270. *Cu lațuri fermecate Ne prinde'n legămint.* GORUN, F. 49.

2°. Raport, relațiune. *Cu cine să presupunem că va avea legămintă intîme?* C. NEGRUZZI, IV 75.

3°. Acord, convenție, pact, înțelegere. *După legămantul ce făcuse cu Romanii, jeluindu-se că li să dă mai puțin decît le era tocmăta... s'au dus.* CANTEMIR, HR. 209/23. *Îndestule... sânt temeuriile voastre spre a ne lepăda de acum de ori ce vechi legămintă cu făfărnică și barbara putere turcească.* ODOBESCU, I 452. *Ciocoiu pribeag, adus de vânt, De ai cu iadul legămant Să-ți fim tot căni, lovește'n noi.* COȘBUC, F. 31. *Slăbiciunea noastră ne silise să facem legămant de alianță.* KIRIȚESCU, R. 18. *O făcut legămant cu dănsu ca să-î vîndă casa. A făcut legămant cu dracu.* HERZ-GHER., M. VII 9.

4°. Promisiune solemnă, angajament; îndatorire, legătură. *N'a putut să-și îndeplinească legămintele ce au făcut către Măria ta.* ISPIRESCU, L. 219. *Jumătatea de om... uitase de legămantul ce-l făcuse.* FUNDESCU, L. P. 85. *Mai legămant decît cuvântul omului de cinste, se poate?* CONV. LIT. XLIV/II 76.

5°. Obligațiune, întocmire (impusă de o autoritate s. de un principiu moral), așezământ, legătură (III 7°). *Noi pentru această dare și de legămantul ei la istoricii grecești nu aflăm.* CANTEMIR, HR. 357/23. *Voi, coruri, pornit-ați cântarea a spune Ce glasuri de ingeri făceau să răsune în noaptea când nou legămant ni s'au dat?* GORUN, F. 33.

6°. Vrajă, farmec, legătură (III 9°). *Acelui spîrit i se lasă comoara în samă, și această lăsare am putea-o numi legămant, ursire, blestem, vrajă, închinare.* PAMFILE, COM. 12.

[Plur. -mînte și (vechii și pop.) -mânturi. *CANTEMIR, HR. 23/13, HERZ-GHER., M. VII 9.]*

— Derivat din **lega**, prin suf. abstr. -ămînt sau moștenit din lat. **ligamentum** „legătură”. Cf. dubletul **ligament**.

LEGĂNĂ vb. I. 1°. *Berccer. Dorloter, cajoler.* 2°. (Se) *balancer. Planer. Vaciler. Se dandiner.* 3°. (Se) *balancer.* 4°. *Hésiter, balancer.*

1°. *Trans.* (Complementul e: leagănul) A mișca încoace și încolo leagănul copilului (fie că acest leagăn e pe tălpi curbate, fie, mai ales, că e legat de grindă), cf. țuțula; (complementul e copilul) a mișca lin și balansând copilul (p. ext. și pe alteineva s. altceva) cu leagănul s. în brațe spre a-l face să doarmă. *LB. Luă în brațe pe această biată fată pe care o legănase.* C. NEGRUZZI, I 26. *Brațele ce m'au legănat, când îi sugeam țiga cea dulce.* CREANGĂ, A. 35. *Aci l-a legănat Măicuța lui (= a copilărit) Și-aici în sat Sânt morți părinții lui.* COȘBUC, F. 76. *Șădi (= șade) Ghiorgii făt-frumos Și mi-l leagăna pi Hristos Și mi-l leagăna și mi-l întreabă.* MAT. FOLC. 1465, cf. 1467. *Când legeni albia copilului fără ca el să fie în ea, copilul moare.* ȘEZ, I 127. *Și băiatul că-l scalda... În albioară mi-l culca, Cu mâinile luera, Din picior mi-l leagăna.* ib. III 64. *Dară când mă legănai, Cu mâinile tu luera!* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 195. *Leagăna copilul, vezi că plînge!* (Sălagiu). VICIU, GL. † *Celui bogat și dracu îi leagăna copiii: celui avut i se fac hatăruri.* ZANNE, P. V 85. *De-ai fi, mândro, bunișoară, Tu ți-ai face pat afară... Patul ți l-aș legăna, Și gura ți-aș săruta.* ȘEZ, I 269. || P. ext. (Propriu și fig.) A alinta, a desmierda, a răsfăța. *PONTBRIANT. Toate acele mii de glasuri [ale insectelor]...leagănu... auzul lor [al vânătorilor] aromit.* ODOBESCU, III 19/33. *L-o legănat pîn l-o'nsurat = a umblat cu el parc' ar fi fost copil și când era mare.* HERZ-GHER., M. VII 7. || P. ext. (Trans. și refl.; literar, după fr. *berccer* s. germ. *wiegen*) A (se) nutri, a (se) amăgi cu speranțe desarte. *COSTINESCU. Ne legănuh... în visuri plăcute și dulci.* SBIERA, F. S. 398. *Mă legănai d'atîta timp cu această speranță.* COSTINESCU.

2°. P. a n a l. *Trans.* și refl. (Despre lucruri) A (se) balansa, a (se) mișca încoace și încolo ca un leagăn, a (se) pleca când într'o parte, când în alta; (despre o luntre) a se clătina gata să se scufunde (POLIZU). *Tot pămăntul să rădică Și să leagăna de frică.* DOSOFTEIU, PS. 337. *Pe un pestriț prunții se leagăna trîndăva Moldovă.* C. NEGRUZZI, I 193. [Apa] *...în taină legăna Fața unei înălbită.* ALECSANDRI, P. I 13. *Corăbiile negre legănuindu-se pe riuri.* EMINESCU, P. 236. *Luntrea... înaintează în lovire de lopeți, Legănuind atîta farmec și atîtea frumuseți.* ib. 253. *Luna... se legăna în văzduh.* CREANGĂ, P. 56. *Ce te legeni, codrule?* MĂNDRESCU, P. P. 119. *Brazii că se legănu, Cuibulețul mi-l stricau.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 204. *Dealuri mari să ridica Văi d-adânci să leagăna.* DENSUSIANU, Ț. H. 164. || P. a n a l. *Refl.* (Despre pășari) A se mișca plutind și ținându-se în echilibru, a se cumpăni în sbor. *Ciocărlia cea voioasă în văzduh se legăna.* C. NEGRUZZI, I 115, cf. ODOBESCU, I 23/3. *Trecu pe d'asupra lor un corb carele se legăna prin văzduh.* ISPIRESCU, L. 223. | (Despre oameni s. alte vietăți) A se clătina (gata să cadă). *Ei vădzură și mirară-se, turburără-se, legărără-se [= legănară-se COR., plecară-să COR.², clătinară-să DOS.].* PSALT. SCH. 91/12. *De dorul tău mă leagăn Cum se leagăna iarba Când o taie cu coasa.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 87. *Se legănuau de slabi.* RETEGANUL, P. V. 53. | A se pleca în stînga și'n dreapta umblînd (dansând), a-și mișca corpul într'o parte și'n alta, în mod ritmic. *Vlăcăii abia*

se legănuau în joc. CREANGĂ, A. 105. Aneta își frământa șorțul, legănându-se ușor din șolduri. I. TEODOREANU, M. II 15. Și când ea se prinde'n joc, Se tot leagănă în loc și'n feciori aruncă foc. ALECSANDRI, P. P. 301. Ce te legeni așa tare? POMPILIU, P. P. 15. Se leagănă la măr. HERZGHER., M. VII 7. | Trans. (Complementul e „mersul“) Boii mersu-și legăna. ALECSANDRI, P. P. 311. | Refl. † A umbra, a se mișca. Și se strică tot trupul ce se leagănă spre (= pe) pământ, păsările și vitele. PALIA (1581) 35 (cf. și GCR. I 35).

3º. Trans. și refl. A (se) mișca (într') un leagăn atârnat cu funii, a (se) da în serânciob (POLIZU), a se da huța; a (se) dăina, (Transilvania) a (se) hinta, a (se) huița, a (se) hățina, (despre brațe, picioare, frunze, clopot, etc.) a (se) mișca atârând, a (se) bălăbăni. [Cei ce] să leagănă de multe ori..., cad fără de veste în pământ și mor. GCR. II 52. [Copaful să desdoi] și... ridică și pe înfricoșatul Olon, rămânând spânzurat și legănându-se. BELDIMAN, N. P. I 103. Leagăn ale mele brațe. BARAC, A. 32. Clopotul suna și'n văzduh se legăna. ALECSANDRI, P. II 34. Frunza se leagănă'n vânt. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 3. (Fig.) Ne'vrățam al minții scripet, Legănând când o planetă, când pe-un rege din Egipt. EMINESCU, P. 231.

4º. Fig. Refl. † A ezita, a șovăi, a sta în cumpănă. Sfârșeaște călcăturile mele: în cărarile tale se nu se leagăre urmele mele. PSALT. (SCH.) 23/2. (cf. și GCR. I 12). Domnul iaste deadreapta mea, să nu mă leagănă. CORESI, PS. 32. (cf. ib. EV. 25/14). Ștefan Vodă îmbla legănându-se încotro va lua. M. COSTIN, ap. TDRG.

[Prez. ind. leagăn (mai rar: legăn), legeni (rar: leagăni), leagăni; conj. să legăne (mai rar: leagăne, legăne). — Și: legăna (leagăni, leagăni, leagăna) vb. I. (Transilv.) lengăna (lengăna) vb. I. VICIU, GL. În regiuni rotacizante: legăna. | Adjective: legănat (cu negativul nelegănat), -ă == (m. ales despre copii) pe care-l dai în leagăni; fig. amăgit; alintat; (despre mers) clătinat. (Ad 1º) Dumitru, legănat de hurducăturile trăsuri, adormise. CONTEMPORANU, D. 656. (Fig.) Sufletul legănat în brațele unei nădejdi... MARCOVICI, D. 8/28. Desfătare vânătorescă... legănată în dulci și duioase visări. ODOBESCU, III, 15; (ad 2º) Dragă mi[-i] lelița 'naltă la la mers cam leagănată. ALECSANDRI, P. P. 337. Ți[-i] mersul legănat, Cu dragoste mestecat. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 160; (ad 3º) Trandafir... legănat de adierea vântului. CREANGĂ, P. 276. # A nu spune (a nu sufla, a nu zice, a nu auzi) două vorbe (cuvinte, boabe) leagărate (s. o vorbă leagărată): a nu zice nici măr, absolut nimic. ZANNE, P. I 120, DDRF. Eu nu ți-am zis două boabe leagărate. GORJAN, H. II 225. Nime nu afla un cuvânt leagănat să-i răspundă. AGĂRBICEANU, D. I 127. Veniră... deși părintele... nu le-a suflat nici o vorbă leagănată. ib. L. T. 229. Se zăpăci până într'atâta, de nu știu să zică două boabe leagărate. ISPIRESCU, L. 387. Vorbă leagănată la nimeni nu afla. PAMFILE, D. 11. Să nu zici nici leagănat cuvânt, că de-î deschide gura a glăsu. VASILIU, P. L. 73. A nu avea cu cineva (nici) un cuvânt leagănat = a nu avea nici un fel de ceartă cu cineva (Zagra, jud. Năsăud). Com. CORBU. (Substantivat) legănați art. = numele unei hore. VARONE, D. 111, ib. J. R. 44; — legănatör, -oare = care (se) leagăna. (Ad 2º) Mersu-i... cu pas leagănatör... ALECSANDRI, P. III 317. Ședeă culcată pe-un jilț leagănatör. I. NEGRUZZI, II 8. (Substantivat; rar) leagănoătoare s. f. = femeia însărcinată a legăna un copil. COSTINESCU. | Abstracte: legănat s. a. De ce atâta leagănat? HERZGHER., M. VII 7; — legănare s. f. Călătorul, vesel îngănat, doar'e'n legănarea lun-

gelor caice. ALECSANDRI, P. II 39. Duceți-o 'n leagănare, drept la palatul meu. I. NEGRUZZI, IV 531; — legănătură s. f. Echipagiul pășea cu o moale leagănatură. ODOBESCU, I 381.]

— Forma primitivă a leagănelui (cf. ALR. I 1960) la Români — cunoscută și la Aromâni, precum și în Italia de Sud și în Sicilia — este o covată s. un coș legat de grindă: pus odată în mișcare, el oscilează timp îndelungat și mama copilului își poate vedea de treabă. Astfel se explică cum noțiunea „a legăna“ a putut fi redată printr'un derivat dela *legare* „a lega“: **ligino, -are*. Se va fi zis la început **lignare cunas* „a agăța leagănel de grindă“ — Aromânii păstrează până azi, alături de *leagăn*, și cuvântul *cună* — iar mai târziu, eliptic, cu omiterea complementului dela sine înțeles, numai **lignare*. (În expresia *două vorbe leagărate* = vorbe de înțeles, se pare că s'a păstrat vechiul sens: „două vorbe legate“, „care au o legătură între ele“), cf. a nina. S. Pușcariu. *Latinisches Ti und Ki* 172-175. (Faptul că în regiunile rotacizante cuvântul are forma *legăra*, e o probă că avem a face cu un cuvânt străvechiu și deci trebuie respinse etimologiile: ung. *legetni*, dată de Cihae II 511 și n.-grec. *λαγένα* „străchină“, dată de Rössler și bulg. *legalo* „cuib“, dată de A. Byhan, *Jahresber.* VI 264. Miklosich, *Rumanische Untersuchungen*, II, 22 se gândea la alb. *Gükunt* „legăna“; Laurian și Massimu, *Dictionar*, pleaua dela substantiv și se gândeau la grec. *λαγνον* „leagăni“, care, după I. A. Candrea, *Dict. encicl.* ar fi trecut în latina vulgară sub forma **liginus*. În *Dict. Etim.* de Denisianu și Candrea găsim reconstruit un tip latin vulgar — greu de admis — **leviginare* „a mișca în cet“ din *levis* + *aginare*. N. Drăganu, *Dacoromania* III 509-514 admitea un derivat în -ăna dela un verb **lega*, autohton, cu sensul de „a clăti“)

LEGĂNĂ vb. I v. leagăna.

LEGĂNĂȘ s. a. v. leagăn.

LEGĂNĂTOĂRE s. f. v. leagăna.

LEGĂNĂTEL s. a. v. leagăn.

LEGANIȚĂ s. f. Grenier. — Grănar. [Accent?]. — Cf. pol. *lagunica* „butoaia“?

LEGĂNUȘ v. a.

LEGĂNUȚ s. a. } v. leagăn.

LEGĂT s. a. (Jur.) v. lega.²

LEGĂT s. m. — *Légar, ambassadeur*. — (Înechit) Ambasador, trimis special; spec. cardinal trimis de către Papa într'o țară străină spre a-l reprezenta pe lângă un Suveran s. pe lângă un guvern (COSTINESCU), cf. nunțiu papal. *Iși dzice sfântul Pavel apostol legatul lui Hristos.* DOSOFTEIU, ap. CA. 664. *Mihail fu domnu în loc de legat.* MOXA, 384. *Esti supas al împăratului și legatul său la Londra.* C. NEGRUZZI, III 266/14. — N. din lat. *legatus*, fr. *légar*. Cf. delegat, legațiune.

LEGĂTĂ † s. f. (Jur.) v. lega.²

LEGATĂR s. m. (Jur.) *Légataire*. — Persoana care moștenește printr'o dispozițiune testamentară o danie (COSTINESCU), moștenitorul unui legat. *Legataru nu să îndătoresc a răspunde la jaloabele pentru datorile mortului.* PRAVILA (1814) 166. *De să va lăsa legat vre un lucru închiriat, atunci moștenitorul să plătească legatarului toată chiria.* CARAGEA, L. 79. *Legatar universal*: care moște-

nește toată succesiunea lăsată lui de cineva prin testament. *Când testatoarele are erezi rezervatari, legatarul universal va cere de la aceștia punerea în posesiune a bunurilor cuprinse în testament.* HAMANGIU, C. C.

— *N.* după fr. (lat. **legatarius**, -um).

LEGAȚIUNE s. f. *Légation*. — Misiune permanentă pe care un guvern o întreține pe lângă un guvern străin, având în frunte un diplomat care poartă titlul de ministru; p. ext. funcționarii și personalul care compun o asemenea misiune; p. ext. sediul, clădirea ocupată de această misiune; cf. ambasadă. *Domnului Mihail Sturza se împartășii o declarație a Legătuinei Rusești din Constantopol.* URICARIUL, IV 435/1. *Consilier, secretar de legație.* [Și: (de obicei) **legăție** s. f.]
— *N.* după fr. (lat. **legatio**, -onem). Cf. **legat**², delegațiune.

LEGĂTOREĂSĂ s. f. }
LEGĂTORIE s. f. } v. **lega**¹.

LEGĂTUÎ vb. IV^a. 1°. *Tomber d'accord*. 2°. (*S'*) *engager* à.

1°. A se lega (II 3°), a se înțelege, a cădea de acord, a se uni (CIAUȘANU, V.) cu cineva în anumite condițiuni s. printr' un contract (LM.); (în sens pasiv) a se încheia, a se fixa, a se stabili (o pace, o învoială). *Legătuindu-se pacea cu ponturi, ca să nu mai facă Turcii creștinilor rău...* DIONISIE, C. 223.

2°. Trans. și refl. A (se) obliga, a (se) lega (II 7°), a se angaja, a (se) îndatora. *L-a reclamat satu' la Protopopu', dar i-a dat Popa ce i-a dat și a scăpat, însă l-a legătuît să învețe barim glasul al 8-lea.* N. REV. R. I, S. II 155. *Se înfățișă înaintea împăratului, legătuindu-se că el are să-i găsească inelul.* ION CR. IV 198.

[Și: (prin contaminare cu logodi) **legădui** vb. refl. IV^a = a cădea la învoială asupra logodnei, cf. **legătură** (4°). *S'au legăduit cu o săptămână mai înainte de cununie.* IORGA, S. D. XII 206. | Abstracte: **legătuială** (**legăduială**) s. f. = acord, învoială, înțelegere; pact; condiție (LB.). (Ad 1°) *Ei spusăru c'or adus o ghicitură la năftata crăiusă, numa să facă bine să lie spună ce legătuială estă întră ea și întră hăi de nu ghicesc.* GRAIU, II 117; — **legătuință** s. f. = legătură, unire; pact, angajament. (Ad 1°) *Dumnezeiasca și cea dulce simfîre, legătuința inimii, carea ține milioanele de oameni.* TICHINDEAL, F. 38; (ad 2°) *Turcul... Măna cu'mpăratul da, Legătuință făcea.* CORCEA, B. 108.]

— Derivat din **legat** (participiul lui *lega*) cu suf. -ui.

LEGĂTUIALĂ s. f. }
LEGĂTUINȚĂ s. f. } v. **legătui**.

LEGĂTUM † s. a. (Jur.) v. **lega**².

LEGĂTURĂ s. f. I. *Attache*. *Realiere*. II. 1°. *Attache, lien, courroie*. 2°. *Joint; fondation*. 3°. *Chânes, liens, fers*. *Servitude*. 4°. *Cataplasme*. 5°. *Faisceau, botte, gerbe, liasse*. 6°. *Spathe* (du maïs). III. 1°. *Lien, rapports*. 2°. *Liaison*. 3°. *Liaison, lien, relation*. 4°. *Accord, traité*. 5°. *Engagement, vœu*. 6°. *Alliance*. 7°. *Obligation, interdiction*. 8°. *Fil de la destinée*. 9°. *Sort jeté, aiguillette nouée*.

I. Legare (acțiunea s. rezultatul ei); fel de a lega. *Legătură crucișă* (s. în *crucișă*) s. *curmezișă* (s. în *curmeziș*); cu *nod*. *Legătură* = *ligatio*, *ligamen*. ANON. CAR. | Spec. Legarea s. felul cum e legată o carte; p. ext. scoarțele în care e legată o carte, împreună cu cotorul. *La legătura acesti cărți au ajutat ca un zlot nemăsc...* David.

IORGA, S. D. XIII 132. *Candele, legături de evanghelie... tot de la ei [de la Brașoveni] au venit.* IORGA, S. R. 91. *Legătură cu (s. în) buze* (s. cant): un anumit mod de a lega cărțile și registrele. MOLIN, V. T. 16. *Legătură în piele, în pânză*. | Legarea s. felul cum e legat cu (cercuri s. obezi de) fier un obiect, spre a-l face mai rezistent. *Ghiociul e un car mai mic...; țâria lui constă în legătură, adică în întărirea cu fier.* PAMFILE, I. C. 128. || Loc. ad j. *Cu legătură* = având calitatea de a (se) lega mai bine, de a (se) lipi, de a se încheia. *Argila face nisipul mai cu legătură.* TDRG.

II. 1°. Orice obiect flexibil, de o anumită lungime (precum: sfoară, frânghie, lanț, șină s. cerc de fier, curea, elastic, fâșie, șiret, mănunchiu de paie, cujbă ș. a.) care se poate trece în jurul unor lucruri spre a le ține strâns unite s. a le feri (de frig, lovături, murdărie, etc.), **legătoare**. *Legătură de ciorapi* = *jartieră*, *de gât* = *cravată* (H. II 118, 126), *șal, de cap* = *basma, de rană* = *bandaj*, etc. COSTINESCU. *Cine va ascunde funi sau alte legături la niscare ferestri, pentru să se suie furul când va veni...* PRAV. 64/1. *Capetele slobode luneca din arc și, ca o prisosință a legăturii, spânzura într'o parte și într'alta.* GOR. II 91. *Strângere nodul legăturii.* KONAKI, P. 286. *Coasa se vârgăluțește cu o vârgă sau o legătură de fier.* PAMFILE, A. 126. || Spec. (La războiul de țesut) *Legăturile durifelor* = ațele, sforile ițelor. DAMÉ, T. 135, PAMFILE, I. C. 275. | (La sanie) *Apărătoarea* (cetlăul, gânjul, coarda, lamba, vâlăioaga, lăntușul s. prăjina) cu care se fixează proțapul de sanie. DAMÉ, T. 22 (cf. ib. fig. 9). | Mai multe fire de paie cu care se leagă snopul, **legătoare**, cf. *vânzoc*. *Legarea snopilor se face cu legături.* ION CR. III 292, IV 99.

2°. P. anal. Locul unde se leagă între ele două părți ale aceluiași lucru, (în vechile traduceri bisericești) temelia unei clădiri. *Băgat-ai în capetele fărălegilor moarte, rădică legături pără* (= până) *la cerbice în cumplit* (: denudati fundamentum eius usque ad collum; — en découvrant le fondement jusqu'au cou). PSALT. (SCH.) 322/11. *După sfărâmirea legăturii lumiei acestiia...* CORESI, EV. 293. *Au clăit legăturile pren toată casa... și au încleștat legătura cu leamne de Chiedru.* BIBLIA (1688) 246/1. || (La moara de vânt) *Podul* (s. stratul) *coșului și brațele* (spetezele, chingile, corzile, stinghiile) *brăului*. DAMÉ, T. 162.

3°. † (Mai ales la plur.) Ceea ce servește la legarea unui om (lanțuri, cătușe, obezi). *Și-lu deslegă elu [de] legătură* (de *legături* N. TEST. 1648). COD. VOR. 45/11-12. *Să rumpem legăturile* (: vincula eorum; — leurs liens...) *lor și să lepădăm.* PSALT. (SCH.) 2/8. *Le lega mânil și picioarele cu legăturile nedeslegate.* CORESI, EV. 537/10. *Îi ținea în legătură* [= *legați*]. MOXA, 368/13. *Și-i puse pre ei în temniță la legătură.* BIBLIA (1688) 30. *Inchiș[i] în temniță fiind, l-au născutu-l măică-să în legături* [= în timp ce era în lanțuri]. DO-SOFTEIU, V. S. 2-2. *Porunci de-l... întinseră cu legături de ștreanguri.* MINEIUL (1776) 105^{1/2}. *Legături i-au pus de în Ca să-l ducă la Hotin.* ALECSANDRI, P. P. 238. *Legăturile-i tăia.* TEODORESCU, P. P. 569. || P. ext. † *Temniță*, închisoare. *Cel slobod în legătură face de-l aruncă.* CORESI, EV. 448/23. *Ucisă pre toți cei din legătură.* HERODOT, 203/3. || Fig. *Robie*, jug, supușenie. *Legături* (prinsuri N. TEST. 1648) și *scârbi mere* (= pe mine) *ășteaptă-me.* COD. VOR. 20/23. *Când cazi în legătură sau în robie...* PARACLIS (1639) 39/7. *Toți era în putearea și în legătura lui [diavolului].* VARLAAM, C. 264/2. *Am zdrobit legătura jugului nostru.* BIBLIA (1688) 91. *Va vrea sufletul să se deslege din legătura trupului.* MINEIUL (1776) 198^{2/2}.

4°. Cataplasma (PAMFILE, C. T. 201) aplicată pe o parte bolnavă, plastru (CALENDARIU (1814) 185/¹), oblojeală. Pentru lecuirea acestei boale pun legătură. GRIGORIU-RIGO, M. P. I 25. Legăturile sunt niște amestecături de substanțe... care se pun pe partea de cap bolnavă. PAMFILE, B. 4. Pentru durerile de șale e bună mierea amestecată cu var nestins ca cataplasma (legătură). id. I. C. 96.

5°. Lucruri puse și legate împreună, spre a se păstra sau transporta mai ușor; spec. mănunchiu de nuiete, de surcele, de șindile (com. ȘT. PAȘCA) legate împreună și formând o sarcină; chită de ridichi, de ceapă verde ș. a. (PONTBRIANT); mai multe răboaje (DR. V 442) s. chei legate împreună (TDRG.); teanc de hârtie (PONTBRIANT); ceea ce se leagă într' o basma, într' o cârpă, ca să se iee la drum s. să se transporte dintr' un loc într' altul, boccea, ț pungă (de bani). O legătură de galbeni. DOSOFTEIU, V. S. 92/². E-vreul... dădu de niște legături de hârtii galbene... legate cu fire de ață albastră. EMINESCU, N. 79. „Ține legătura asta“... Irina luă legătura din mâinile lui Vasile. N. REV. R. I 36. O legătură cu demănecare. CREANGĂ, P. 117. Zânele aveau o legătură cu trei rânduri de haine. ISPIRESCU, L. 149. De departe trandafir, De-aproape legătură de știr. ZANNE, P. I 156. || Spec. (Transilv.) Jirebia, motca de bumbac. PAMFILE, I. C. 238. || (Pesc.) Instalația de pescuit compusă din trei perimete legate unul de altul, numită și ta-căml. ANTIPA, P. 345. Trei plăși compun... o legătură... și 10 până la 12 legături compun o copcă completă. ib. 505.

6°. (În Prahova) Păpușa porumbului, care crește aproape de rădăcină. PAMFILE, A. 87.

III. Fig. 1°. Ceea ce servește spre a apropia, a uni s. lega pe oameni s. sentimentele lor. *Ligatura (legătura)* = foedus. LEX. MARS. 207. *Legăturile ce ne apropie de fericire.* MARCOVICI, C. 16/²¹. *Legăturile seculare ce unesc Principatele Unite...* URICARIUL, X 365/^o.

2°. Ceea ce stabilește un contact între diferite persoane. *Agent de legătură.* CADE. *Asigura legătura trupelor.* ib.

3°. Relațiune (de dragoste, prietenie, etc.), raport. *Legăturile dragostei să le păzească.* CORESI, EV. 93/^o. *Legătura frăției.* BIBLIA (1688), pr. 17. *Ei au legătură bună de prieteșug.* LET. II 278/³⁸. *Legăturile de interes și de comerțiu.* BĂLCESCU, M. V. 7/¹⁰. *Unchiul meu a aflat legătura noastră.* C. NEGRUZZI, I. 19. *Puternicele... legături financiare [ale Jidanilor] cu toată Europa...* URICARIUL, XIV 146/³. *Comentatorul latin a adaus... o absurditate, fără nici o legătură cu însuși textul.* HASDEU, I. C. 4. *Legături politice.* C. PETRESCU, C. V. 109. *Asta n'are nici o legătură cu afirmațiile tale.*

4°. Acord, înțelegere, învoială, convenție, pact. LB. *Legătura mea cu voi o voi ținea.* GCR. I 4. *Turcul este la legătură cu Franțuzul.* LET. II 419/³⁷. *Legătura era ca să se ascunză până de trei ori.* ISPIRESCU, L. 46. *Ți-ai uitat legătura ce am făcut amândoi.* FUNDESCU, L. P. 85. || *Spec. Înțelegere cu privire la o logodnă viitoare: O făcut legatură cu dânsa.* HERZ-GHER., M. VII 8.

5°. Promisiune, obligațiune, angajament; îndatorire. *Ținea legătura ce făcuseră cu Necolai Vodă.* LET. II 334/⁴. *Am făcut Domnia mea legătură și jurământ mare.* MAG. IST. I, 123/¹⁵. *Oarecare călugăraș să duse dela mâna aceluia stareț călcându-și legătura, pentru că era legat cu legătura ascultării.* MINEIUL (1776) 93/^{1/2}. *După legătura cu care ne-am legat prin zăpăsul nostru...* IORGA, S. D. XXI 76. *Rămase craiu Ungurilor Ioan, însă cu legătura la pace.* E. VĂCĂRESCU, IST. 261/¹². *Nu se va păzi legătura ce să cuprinde în vânzare.*

CARAGEA, L. 20/¹⁷. *Nu izbutise a împlini legăturile la care singur se îndatorase.* FUNDESCU, L. P. 81. | (Învechit) *Condiție. Este gata a face..., însă cu două legături...* GORJAN, H. I 33. *Cu aceea legătură s'au tocmit, ca... să nu între nimenea în sală.* BARAC, T. 19.

6°. Alianță, convențiune de colaborare; coaliție. LB. *Și așa au așezat cu împăratul de au făcut legătură.* LET. II 337/¹⁵. *Cătră acestia au făcut Chiros legătură.* HERODOT, 60/⁵. | Învoială scrisă, contract, tratat. LB. *Adevărata creștinătate cătră D[u]mnezeu la un domn... să păzească legăturile.* GCR. II 7. *Ceale tocmeale cu legătură ce s'au făcut...* PRAV. MOLD., 87-¹. *Toți acestii s'au învoit la un loc cu legături.* LET. II 385/^o.

7°. P. ext. † Obligațiune impusă cuiva, opreliște, așezământ, întocnire (impusă de o autoritate supremă s. de un principiu moral, cf. leg a 8°); p. ext. înfrânare, abținerea, cumpătare (impusă s. de bună voie). *Calvinii legătura lucrurilor celor bune (abținerea, postul) nu o vor.* VARLAAM, C. 33. *Veți păzi legătura mea.* BIBLIA (1688) 56. *Strică C. Duca legătura văcărutului.* LET. II 299/¹⁰. *Pravilele și legăturile vieții călugărești.* DOSOFTEIU, V. S. 195-². *Să fiu eu sub legătura cea grea a afurisaniei.* ANTIM, P. XXIV/¹⁵. *Mai nimic se tulbură de acele legături și afurisanii.* ZILOT, CRON. 71. *Hrisoave... fără legătură de blăstăm arhieresc.* URICARIUL, I 283/³⁰. *Vechile legături s'au răsturnat.* BOGDAN, G. M. 87. *Legătura sau așezământul lui Mihai Viteazul.* DDRF.

8°. Deciziune, hotărâre (a soartei). *Să le ghicească legătura ursitei lor.* DDRF.

9°. Farmec (1°), vrajă, lucru necurat (BĂRLEA, B. I 33); spec. impotență (în urma unei vrăji). *Să neștine va cădea într' o legătură și într' o boală...* PRAVILA GOVORA 70, ap. TDRG. *Prinse a-i ruga [Dalila pe Samson] cu ce felu de legătură se poate el slăbi.* CALENDARIU (1814) 113/¹⁵. *Mi-o băgă'n pământ, De legătura cuvântului, De blestemul cucului.* MATEESCU, B. 104.

[Diminutive: **legăturică** (cu plur. *-rele*) s. f. (Ad II 1°) *Desleagă legăturica cu țărană de la gât.* ȘEZ. III 116; (ad II 5°) *Sute de legăturice [de ierburii] avea baba.* CONTEMPORANUL, V, vol. I 291. *Flăcăul își strângea legăturica de drum.* SANDU-ALDEA, D. N. 285. *Mi-a pus o legăturică în mână, cu trei rânduri de schimburi.* C. PETRESCU, R. DR. 256; — **legăturită** s. f. = mănunchiu mic. HERZ-GHER., M. VII 8. *Una dintre fete... ia ...o legăturită de busuioc uscat.* MARIAN, SE. I 77.). — Derivat din lat. **ligatura**, -am, idem (I și II 1° și 5°). Cf. dubletul **ligatură**.

LEGĂTURICĂ s. f. } v. **legătură**.
LEGĂTURITĂ s. f. }

LEGE s. f. I. 1°. *Loi* (divine). Ancien et nouveau Testament. 2°. *Institution, coutume.* 3°. *Foi.* 4°. *Religion. Nation.* II. 1°. *Loi* (humaine). 2°. *Droit.* 3°. *Procès.* 4°. *Jugement, arrêt.* 5°. *Châtiment.* 6°. *Justice.* III. 1°-2°. *Loi* (naturelle, de l'honneur, etc.). IV. 1°. *Loi* (naturelle, historique, etc.) 2°. *Loi* (scientifique).

I. 1°. (Bis.) Obligațiunile impuse oamenilor de divinitate și aduse la cunoștința lor prin revelațiune. *Nu ascultătorii legea, ci făcătorii (= cei ce o împlinesc) dereptază-se.* COD. VOR. 108/². *Audziți oamerii miei legea mea; plecați ureachea voastră cătră cuventele rostului meu.* PSALT. SCH. 154/¹⁰. *Și pomeni legea [: porâncit-a HURM.] legământul DOS.] sa și căi-se după multă miilă a sa. ib. 227/^o. Inubii porâncile și legea ta, Doamne.* CORESI, EV. 28/²². *După legea și după învățatura lu Dumnezeu să ne nevoim.* ib. 66/²⁷. *Ai născut împăratul dăttătorul legiei.* MOLITVENIC (s. XVII) 7 r. 9-10 (cf. ib. 14/⁴). *Aceastea [scripturile] cu-*

prind poruncile și leagea lui Dumnezeu. BIBLIA (1688) 5 pr. 7. Moamet, dătătorul legei și credinței moameticești. E. VĂCĂRESCUL, IST. 247. Realizarea legii lui Dumnezeu. BĂLCESCU, M. V. 5/10. Să nu calci legea; răsplata o vei avea dela Cel de Sus. ȘEZ. XII, 14. **Călător de lege** († **leage-călătoriu**) = care nu ascultă preceptele divine, păcătos, nelegiuit. Nu apropiu-se de tire hicleanii, nece voru fi leage-călătorii înaintea ochilor tăi. PSALT. SCH. 6/5. (Adjectival) Cuvânt leagecălătoriu puseră spre mere. ib. 79/4. † **Leage-călcare** = faptă contra rânduielilor divine, păcat, fără-de-lege, neleguire. Nu revni celui ce stejaște calea sa, omului ce face leagea-călcare. PSALT. SCH. 67/10. | Loc. a d v. † **În (după, pre) legea Domnului** (s. a. **bisericii**) = potrivit rânduielilor dumnezeiești, creștinește. Nu feriră dzisa Dzeului și în legea lui nu vrură să imble. PSALT. SCH. 156/1. N'au înblatu prea lege la Moisi. CUV. D. BĂTR. II 358. Voia lui va fi tot cu Domnul și'n legea lui ș-a pe-trece somnul. DOSOFTEIU, PS. 11. || Totalitatea poruncilor divine care stau la baza unei credințe. Crezu tuturoru câte-su întru lege și întru scripturile prorocilor. COD. VOR. 60/14. **Învățătura din dumnezeiasca leagea și pravila urind.** CORESI, EV. 485/10. Patru cărți să văd a fi și întru Testamentul vechiu: legiile, istoriile, filozofia și prorociile. GCR. I 260. **Accea cari nu cred tabla legei...**, atei... EMINESCU, N. 44. | **Spec. Leage veche** (s. nouă) = vechiul (s. noul) Testament (LB). **Dobitoc în jărtvă avea, iară în legea noao grășimea.** CORESI, EV. 304/23. **Serie Moisi preția legiei vechi.** PALIA (a. 1581) 6/15. **Acesta iaste singele meu de lege noao.** CATECHISMUL (1607), ap. GCR. I 43/4. **Dumnezeiasca scriptură ale cei vechi și ale cei noao lege.** BIBLIA (1688) I pr. 4. **Avram a fost înaintea și a legii vechi și a legei nouă.** E. VĂCĂRESCUL, IST. 248/10. || P. ext. **Așezământ, comandament** (divin); p. ext. poruncă, dispoziție ce nu poate fi călcată. **Nece spurcu leagea** (testament meu; mon alliance) **mea, și ce iesiră din rostu meu nu leapădu-mă.** PSALT. SCH. 185/14. **Lege a ne închina unui om nu avem, nici pentru accea am venit aici.** HERODOT, 399/5. **Ori ce lucrare părințescă lor le iaste o lege, cu ochii închiși primită ca bună.** P. MAIOR (1809), ap. GCR. II 202. **An nou! Aștept minunea-ți ca o cerească lege.** ALEXANDRESCU, M. 6.

2°. P. ext. **Datină, obicei** în conformitate cu poruncile divine. **Era oprit leagiei, să nu se apropie.** CORESI, EV. 424/5. **De lege își radea, că în postul cel mare s'au însurat.** SIMION DASC., LET. 221/15. **Mainte de pasca leagii n'au fost leage să mănânce cineva azimă** (1699). GCR. I 330. **Feceră jărtvă la un boz a lor, după leagea lor.** HERODOT, 511/22. **Fieștecare deosebit în legile lor slăvesc pre un Dumnezeu.** BELDIMAN, N. P. II 93. | **Obicei** pe care îl urmează cineva. **Avea Avram porurea leage fără oaspe să nu mărânce.** CUV. D. BĂTR. II 189. # **În legea cuiva** = în felul cuiva, cum știe, cum (se) pricepe, cum crede de cuvântă cineva. **Fă orice în legea ta și la alții nu te uita.** PANN, P. V. 17. **S'a luptat cum știa el în legea lui.** ISPIRESCU, U. 15.

3°. **Concepție** asupra divinității, convingere religioasă, credință. **Nici leage lu Dumnezeu fără frică, nici frica fără leagea.** CORESI, EV. 25/32. **În Tara grecească destoinicia învățată iaste dintru învățatură și dintru lege tare.** HERODOT, 391/7. **Ulfula... leagea mult între neamurile lor au lăfit.** CANTEMIR, HR. 262/11. **E mai bună legea d-noastră de o mie de ori.** CREANGĂ, P. 118. **Accea lege să socotește mai bună și mai sfântă ce te face să cunoști adevărul dă minciună.** I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII 291. | Loc. adj. † **După leage** = cucernic. **Anania, buru-govitoriu după leage, măr-**

turisit de toți Iudeii... vere (= veni) **la mere și stătu de-mi dzise.** COD. VOR. 40/5. † **A pune (a sfătui) leage** = a îndruma, a învăța; a porunci. **Leage pure lui în cale ce va** (il lui enseigner a le chemin...) PSALT. (SCH.) 42/30. **Rădică știne în Iacov și leage** (: mărturie HURM., DOS.) **puse în Israil.** ib. 155/2. **Sfătuii leage** [: tocmeală DOS.] **aleșilor miei, giurau-me lu David șerbului meu.** ib. 182/7. **Dumnezeu leage pus-au noao ș'au învățat pre noi.** CORESI, EV. 46/36. **Puitoriu de leage lui Israil.** BIBLIA (1688) 6 pr. 46.

4°. P. ext. **Religie, cult, confesiune** (3°). LB. **Lese** = religio. LEX. MARS. 144, 241. **Nece întru leagea iudeiască, nece întru băsearecă, nece întru chicsariu ceva greșiiu.** COD. VOR. 66/5. **In zilele marelui de Dumnezeu lumina arhiepiscopului Ghenadie... cârmuitoriu legiei creștinească.** CORESI, EV. 1/12. **Au Leșii... alți episcopi, ce-s spre Ruși, de lege grecească.** SIMION DASC., LET. 96/5. **Au fost Sas, de lege luteran.** ib. 248/2. **De-are fi vraciul și iđov, sau și de attă leage...** PRAV. 506. **Neamul lui să nu iasă din domnie, numai când s'ar haini, sau când ș-ar lepăda legea.** LET. II 337/22. **Lepădatul de leage** (= apostatul) **Iulian...** MINEIUL (1776) 119/2. **Au trecut în legea papistăsească.** DIONISIE, C. 211. **N'au nici o lege** (= sânt atei) **și nu cred nici într'un chip.** ib. 222. **De ar și primi iarăși Români vechile sale slove, nici o frică... nu poate fi, că... ar pătimi ceva schimbare legea lor.** P. MAIOR, IST. 257. **Urmează a se pustii atâtea locașuri ale legii noastre.** URICARIUL, I 242/7. **Un Evreu... remăsese în legea lui.** EMINESCU, N. 52. **Jidovii au fost o lege spurcată și noi sântem lege curată.** ȘEZ. III 30. **Am o cătănuță tare, legea ține** (= lacătul). GORVEI, C. 194. **Bărbatul capul muerii, Bărbatul legea muerii, Bărbatul crucea muerii.** ZANNE, P. II 16. | **(Formulă de jurământ) P(r)e e legea mea!** (Mold.) **pre(a) me(a) lege!** = pe conștiința mea, zău! **Pre leagea mea că nu numai cu acastea toiage ce-ți voi dzdrobi trupul...** VARLAAM, C. pr. 81/2. **Ia sama, căci, pre legea mea, te bat!** CONTEMPORANUL, II 57. | (În injurători) **Legea ta! Crucea ta și legea ta!** ALEXICI, L. P. 8/25. **Legea ta de otodr des!** ȘEZ. I 114. || P. ext. (Mai ales în limba veche) **Nație, popor; naționalitate.** **Era întru leagea ovreiască un Lazar oarecine.** CORESI, EV. 364/1. **La războiu noi d'om mergea, Multe lifte om tăia, Tu să tai în două părți, Că-s prea multe, multe legi.** ȘEZ. VIII 165.

II. (Jur.) 1°. **Regula stabilită de o autoritate omenească** (suveran, legislator) și impusă supușilor, spre a asigura păstrarea ordinii și menținerea organizației sociale și politice; **actul autorității supreme, care regulează, dispune, permite, interzice individului anumite lucruri, pravilă.** **Legea** se face, se aduce, se decretează, se propune, se discută, se amendează, se votează, se publică, se sancționează, se promulgă; se modifică, se abrogă; se observă, se îndeplinește, se execută, se invoacă, se calcă, se violează, se eludează; **legea** e dreaptă sau strâmbă. **Lege draconică:** care cuprinde dispozițiuni extrem de severe și pedepse foarte aspre (în felul legii lui Dracon); **legile războiului:** stabilite și adoptate reciproc de diferitele națiuni pentru timp de războiu; **lege constituțională** (s. **fundamentală**): care regulează natura, întinderea și exercițiul diferitelor puteri publice ale unei națiuni, **constituție;** **legile politice:** care asigură păstrarea ordinii și a Statului, făcând abstracție de societatea și indivizii care îl compun; **legile organice:** care precizează modul de acțiune a instituțiilor și a așezămintelor înființate prin constituție; **legi excepționale:** care fac să înceteze pentru un anumit timp, mai ales în caz de războiu, observarea con-

stifinței s. a altor legi generale; *legile civile*: care regulează drepturile și relațiile cetățenilor între dânsii; *legile criminale*: care definesc infracțiunile la legi și stabilesc modul de a le urmări, precum și pedepsele ce pot fi aplicate; *legile penale*: care fixează pedepsele; *legile fiscale*: care fixează obligațiunile față de fisc; *legea electorală*: care precizează dispozițiunile în legătură cu alegerile parlamentare; *legea administrativă*: privitoare la administrația statului; *legea agrară*: care reglementează repartitia proprietății agricole; *legea marțială*: care permite intervenția forței armate pentru menținerea s. restabilirea ordinii în Stat; *legea conversiunii*: care schimbă condițiunile de plată a datoririlor în favoarea datornicilor (UNIVERSUL, 9. V. 1934); *legea talionului*: care impune unui vinovat a suferi, ca pedeapsă, aceeași jignire s. vătămare pe care el însuși a adus-o altuia, dinte pentru dinte; *legea celui mai tare, legea pumnului*: barbarie, brutalitate față de cei mai slabi. LM. *Legse derapte au dat frumozse csetate Geneva*. M. HALICIU (1674), ap. GCR. I 216. *Nu se cade omului grec a nu ști lege Grecilor*. BIBLIA (1688) 8 pr. 1. *Moștenitor al scaunului după legile împărăției...* GORJAN, H. I 2/1. *Ale ei legi și pravili... să împlinescă...* KONAKI, P. 265. *Tractatul... asigurază Românilor... dreptul... de a se cârmui independent, după legile lor*. BĂLCESCU, M. V. 9/23. *Stăpânitorul calcă legile... introducând... dădii nouă*. URICARIUL, X 3/17. *Alecsandru dă legi poporului*. C. NEGRUZZI, I 271. *Ne fac legi și ne pun biruri*. EMINESCU, P. 246. *Eu am venit înaintea judecării să capăt dreptate, și văd că dumneata, care știi legile, mai rău mă acufunzi*. CREANGĂ, A. 147. *Legile să legiuesc după vremi și după locuri*. ZANNE, P. VIII, 295. || P. ext. (Mai ales la sing.) Totalitatea dispozițiunilor ce trebuie să le respecte cetățeanul; drept; p. ext. codul în care se cuprind aceste dispozițiuni, pravilă. *Tu ședzi de giudeci după lege și prespre lege treci* (: ...iudicas me secundum legem, et contra legem jubes me percuti). COD. YOR. 46/12. *Se (= dacă) legea osândesti, nu ești făcătoriu legiei, ce giudețu*. ib. 129/14. *Pravila. Acesta iaste îndreptătoriu de lege*. PRAV. GOVORA (1640), ap. GCR. I 87/23. *Nemișii carii le zic sleahță nu așa de craiu ascultă cum de lege care le-au făcut ei, de se judecă la scaunele cetăților*. SIMION DASC., LET. 93/2. *Când va fugi vreo muiare de vrăjmășia bărbatului... atunce îi desperte legea*. PRAV. 582. [Giudețul] *ce giudecă pre lege și pre dumnezăeștile pravile... nu să va pleca subt tării învătăturii legii*. ib. 1063 (cf. ib. 1099). *Convențiunile legal făcute au putere de lege între părțile contractante*. HAMANGIU, C. C. 969. *Legea cu vârsare de sânge nu să cade să să ție*. ZANNE, P. VIII 291. (Joc de cuvinte) *O' lege d'o potrivă p' toți supușii tăi să-i legi*. ib. VIII, 293. *L-a arestat în numele legii*. **Dătător de legi** († **lege-dătătoriu** s. **puitor**) = legislator. LB. *Urulu iaste lege dătătoriu și giudețu, cela ce poate mântu(i) și piarde*. COD. YOR. 130/1. † **Lege (i) nvățător** = cunoscător, știutor de legi. jurist, jurisconsult. *In vremea aceea lege-învățătoriu (docteur de la loi) ispita el*. TETRAEV (1574) 239. *Leagemvățătoriu-lă Gamalil și fiu-său... crezură în Domnul Hristos*. DOSOFTEIU, V. S. 241/1. # *A se strâmba din lege = a nu respecta ordinea, a greși. Cu cel îndărătnic te-i strâmba din lege*. DOSOFTEIU, PS. 52. *Este după legea lui Caragea = se zicea despre o faptă nelegiuată comisă de cei bătrâni, pe temeul obiceiurilor vechi*. ZANNE, P. VI, 44. | Loc. adv. și adj. **Cu** (s. pe s. după) **lege** = just, cu (s. pe) drept; legal; legitim. (Contrarul:) **fără (de) s. † preste**) **lege** = ilegal, nelegitim. *Muiarea lui cu lege să va îm-*

părți (= va divorța). PRAV. 586. *O, Doamne, cu lege i-am făcut lui acest lucru*. HERODOT, 49/1. *Când se va afla să nu fie cununați muiarea cu bărbatul, ce vor lăcuți așa fără lege... fiind fără lege și necununați...* ib. 526. *L-au făcut cu adevrat fecior după lege*. ib. 924. *Ș-au gonit femeia cea cu lege, și-au luat pre alta preste lege*. DOSOFTEIU, V. S. 119/2. *Din curvie sănt căți din împreunare fără de lege să nasc*. CARAGEA, L. 1/20. Cf. *fără-de-lege*. **În** (rar: **de**) **lege** = de-abinelea, în toată regula, cum trebuie, cum se cade. HERZ-GHER., M. VII, 11. *Varvari Goți nu stau la bătaie de lege*. P. MAIOR, IST. 50. *L-a bătut în lege*. ZANNE, P. V., 380. *La casa lui era mântu'n lege*. RĂDULESCU-CODIN, L. 45. **După legea cuiva** = după spusa cuiva. *După legea lui Ion*. PAȘCA, GL. **Cum e legea** = cum se cade. *Nu mai smulge cum e legea*. AGĂRBICEANU, LUC. V, 376. *Era, știi cola, față cum e legea*. JARNÍK, CONV. LIT. XV, 98, ap. TDRG. *Drept lege* = de formă, cu numele. CIAUȘANU, V. # *A nu mai fi de nici o lege = a nu mai fi bun de nimic, a nu mai fi de viață*. CIAUȘANU, V. || Fig. *Dispoziție, poruncă, ordin*. *Îi dă'ncvătătură și lege, Cum el să le pășuneze* [pe oi]. PANN, P. V. II 42.

2°. (La pluz.; pop. și învechit) Drept. *Până la 20 de ani a învățat Legile, Filosofia și Teologia*. MARCOVICI, D. 4/s. *Sfetnicii'nvcehiți în legi*. COȘBUC, B. 22. *Studiul legilor = învățarea dreptului*. COSTINESCU. *Om de legi = avocat, jurist*. ib. *Carte de legi*. LB.

3°. (Vechiu și pop.) Judecată, proces. *Poftim pre d(u)mneavoastră să aibă lege cu popa..., să le dea (popa) boii înapoi* (a. 1623). IORGA, D. B. 42. *Cine nu va să-și ție de lege, volnicu-i fieșine să-și îndelunge legea la alt scaun mai marele*. SIMION DASC., LET. 93/4. *Un plugar... de să va prileji să aibă a să părî cu cineva... și nu-ș va întreba întâi la giudeț, să vadză cumu-i va mearge legea...* PRAV. 7. *De-aș sta să-i dau și eu răspuns, La câte legi am fi ajuns!* COȘBUC, B. 124. *Poftește pe omul cel de omenie la lege*. RETEGANUL, P. I 28/30. *Că de nu ție l-oi dărege, Să mă duci mâne la lege*. DOINE, 147. **A băga** (s. a da s. a chema) **la lege** = a face proces, a da în judecată, a părî. LB. *Te bagă la lege*. GR. S. VI, 239, HANEȘ, Ț. O. 118. **A avea lege cu cineva** = a se părî cu cineva. LB. **Scaun de lege** = judecătorie, tribunal. LB. **A-și face** (s. a sta de) **lege** = a sta în cumpănă înainte de a lua o hotărîre, a nu ști încotro (com. I. CORBU); a se hotărî la ceva după matură chibzuire. ZANNE, P. V. 380. *Și iar mi-am făcut de lege, Că din sat nu poți alege*. RETEGANUL, T. R. 80. *Unde văd picioru' rece, Stau în loc și-mi fac de lege, Peste care munte-oi trece!* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 150.

4°. (Vechiu și popular) Sentință, hotărîre judecătorească, decizie, verdict. *Ori care rūpitoriu nu va priimi legea cumu-l va giudeca giudețul, ce va alerga la alt giudeț mai mare...* PRAV. 711. *De să va pune împotrivă cel vinovat, de va dzice că legea nu-i bună... de vreme ce s'au făcut de un giudeț strein...* ib. 1070. # **A(-i) face lege(a)** = a judeca, a osândi, a condamna; a face cuiva dreptate. *Poftim pre domnia-voastră să s(e) cea(r)ce acei oameni (tâlhari), să faceți lege, să aibă strânsoare* (a. 1629). IORGA, D. B. 45. *Să-i facă legea cumu să cade și să cearte pe dăscăliță*. PRAV. 655. # *Lege-i cum o fac domni, se zice despre nedreptățile comise subt sentul legalității și mai ales în paguba celor mici*. ZANNE, P. V. 379. † **A pune legea împotriva cuiva** = a acuza, a condamna. *Știu că vrăjmașii mei lege au pus împotriva mea*. ANTIM, D. XXIV/s. (Popular, în Transilv.) **A(-i) rupe legea** = a lua o hotărîre în privința cuiva. *Chinezul și cu popa Tot așa mi-or rupt legea, Că cătănă m'or băga*. HODOȘ, P. P. 222. † **A face lege la**

marginē = a judeca procesele pământenilor cu străinii la marginea țării. *Să trimiță la marginē, să faci lege celor cu strâmbătuți.* SIMION DASC., LET. 131/a.

5°. P. ext. (Vechiu și pop.) *Pedeapsă, osândă. Nice o lege să nu aibă cela de boul.* PRAV. 63. *Bat-o legea, mierlă neagră.* ȘEZ. III 159.

6°. † Dreptate, drept. *Fă-ne lege! Leșii... s'au sfătuit să trimiță sol la împăratul cu jalobă, să-și ceie lege cu Petru Vodă.* SIMION DASC., LET. 140. *D-ta ești primar și ești în lege să faci asta.* RĂDULESCU-NIGER, ap. TDRG. | † **A-și lua legea** = a-și lua partea legală. DDRF. *Nu s'au putut apropia jupâneasa Maria a-și lua legea.* MAG. IST. I, 207.

III. 1°. Fel de a fi și a se purta impus omului de conștiință și rațiunea sa. *Legea naturală* (s. morală, s. a naturii) = pornirea firească a omului de a deosebi, cu ajutorul conștiinței, binele de rău, de a face binele și a evita răul; principiul de dreptate sădit în inima omului. *Legea naturală ne comandă: ce fie nu-ți place, altuia nu face.* LM.

2°. Regula, obligație, purtare pe care și-o impune omul în relațiile sale sociale. *Legile onoarei, ale bunei cuviințe, ale politetei.*

IV. 1°. Expresia raporturilor constante ce derivă din firea lucrurilor; formula prin care se fixează condițiile s. succesiunea acestor raporturi. *Câmp roditor... în care pe-o lege dată și scaiul și trandafirul răsar și cresc.* KONAKI, P. 258. *După legile naturii, noi putem fi acum ceea ce trebuie să fim.* MARCOVICI, C. 30/1. *Știința nouă întemeindu-se pe conceptul legilor spiritului, pe observație, pe experiență, pe calcul, a conținut zdrobirea lumii vechi.* BĂLCESCU, M. V. 2/22. *Legile după care mintea omenească trebuie să primească o idee...* MAIORESCU, L. S. *Asemenea raporturi de succesiune necesară și invariabilă se numesc legi.* ib. 148. *Legea ei [a firii] e'nlăntuirea unui șir de nedreptăți.* COȘBUC, F. 129. *Raporturile noastre cu Austro-Ungaria luaseră acum cursul lor natural și liber, determinat de puternice legi istorice.* KIRIȚESCU, R. 65.

2°. Formula prin care un om de știință fixează condițiile raporturilor constante și invariabile între lucruri. *Știința legilor ogorului = agronomia.* I. IONESCU, C. 254. *Legea gravitațiunii lui Newton.* MAIORESCU, C. II 114. *Legea lui Mariotte.* PONI, F. 76. *Legile fonetice, sintactice.*

[A djectiv (neobișnuit): **leginic** (pronunț. *leĭ-nic*), -ă † = legal. *Leginic obicei.* TES. II 354, ap. TDRG.]

— Din lat. **lex, legem**, idem (la scriitorii bisericești și cu sensul de „religie”). Cf. legiui. (Șt. Pașca).

LEGENDĂ s. f. 1°. *Légende* (dorée). 2°. *Légende*. 3°. *Légende* (d'une monnaie). 4°. *Légende* (d'une carte).

1°. Povestea vieții unui sfânt s. a unui martir, cf. caزانie, sinaxar, viețile sfinților. *Ultimele foi dintr-o legendă a Sfintei Paraschiva...* IORGA, S. D. XIII 53.

2°. P. anal. Povestire cu caracter miraculos brodată mai ales în jurul unui personaj istoric. *Sălbaticul uriaș al anticilor legende germanice... se prefăcu în blândul și curiosul episcop.* ODOBESCU, III 54. *Nilul mișc'a lui legendă și oglinda-i galben clară.* EMINESCU, P. 67. *Această închipuire s'a răspândit ca o legendă printre oamenii înculți.* MAIORESCU, D. IV 652. | P. ext. Informație, știre, versiune neexactă în legătură cu o întâmplare. *E... curios, cu ce ușurință se lătesc la noi legendele neexacte.* MAIORESCU, D. IV 288.

3°. (Numis.) Inscripția de pe o monedă sau de pe o medalie.

4°. Explicația, lămurirea semnurilor convenționale

întrebuințate pe un plan, pe o hartă, pe o ilustrație.

— N. după fr. (din lat. **legenda** „ceea ce trebuie citit.”) Viețile sfinților s'au numit astfel, pentru că în mănăstirile catolice ele trebuiau citite în timpul mesei). Cf. **legendar**.

LEGENDĂR, -Ă adj. și s. a. 1°. *Légendaire*. 2°. *Livre*.

1°. A d j. Privitor la o legendă, care are caracterul unei legende; p. ext. despre care vorbește toată lumea, cunoscut de toți. *Legendara vânătoare a sfântului Hubert.* ODOBESCU, III 60. *Avram Iancu devine eroul legendar al luptelor din Munții Apuseni.* KIRIȚESCU, R. 28 (cf. și 91, 326).

2°. S. a. (Transilv.; învechit) Carte de citire. LM. — În sensul 1° după fr., în sensul 2° din germ. *Legendar* (= lat. med. **legendarium**) „carte de citire conținând legende“.

LEGEOĂNĂ † s. f. } v. legiune.
LEGEON † s. a. }

LEGÉR s. a. *Pièce* (de cuir). — (În graiul minerilor din Munții Apuseni) Petecul de piele pus pe pantalonii minerilor, ca să fie mai rezistenți (PAȘCA, GL.); șorțul de piele pe care-l pun îndărăt, ca să nu se rupă cioarecii și să nu se umezească. VICIU, GL.

LÊGHE s. f. *Lieue*. — Vechi măsură (STAMATI), cu care se socoteau în Apus distanțele de la un loc la altul, variind în diferite țări și timpuri. În Franța *leghea comună* avea cam 4.000 m., iar cea *marină* trei mile. *Și azi se văd ruinele ei la o leghe mai jos de Saria în Castilia.* OLLĂNESCU, H. 150. *Călării... fură lăsați a străbate cele 2 leghe de pădure.* IORGA, SĂM. III 285. *Prețurile cărăușiei erau pe o chilă de cereale 12 lei, pentru distanțe de 15-20 leghe (7-10 poște) de la Galați.* BOGDAN, C. M. 135. *Casele de oprire ale poștei erau distanțate... una de alta cam la 1/2 leghe, o leghe fiind egală aproape cu 5 kilometri.* ib. 150. *O leghe patrăți avea 1390 fălci sau 197.491.136 metri patrăți.* ib. 173. [Forma *leghe* e refăcută din pluralul *leghe*, dela singularul **lêgă** †; *legheii* e un plural nou de la *leghe*].

— N. din it. **lega**, idem (de origine galică: *leuca*).

LEGHELÉU s. a. *Pâtis*. — (Ungurism în Sălaj) Pășune. CABA, SAL. 98, VAIDA. — Din ung. **legelő**, idem.

LEGHÉN † s. f. v. lighian.²

LÊGHEN s. m. } v. leghin.
LEGHENEȘTE adv. }

LEGHEÓN † s. a. v. legiune.

LEGHIÁN s. a. } v. lighian.²
LEGHÍN † s. a. }

LÊGHIN s. m. *Gars*. — (Ungurism în Transilv.) Flăcău, june (DR. IV 1083); s pec. calfă. STAN, M. 256. [Ș: (cu rostire dialectală) **lêzin** s. m. = (Maramureș) flăcău; hoinar. T. PAPAHAĞI, M.: (în Munții Apuseni) **lêghen** s. m. Com. PAȘCA. | Diminutiv: (Maramureș) **leziéș** s. m. (pronunț. *zi-éș*) = calfă; fecior mai mărișor. BĂRLEA, C. P. II 116. | A d verb: **leghește** adv. = ca flăcăii, în felul flăcăilor, calfelor. TDRG. *Și să m-bracă leghește, soacă și bea și trucește.* GCR. II 224.]

— Din ung. **legény**, idem (împrumutat și de Ruteni: *lêgiñ*.)

LEGHIOANĂ † s. f. v. legiune și lighioană.

LEGHIÓN † s. a. v. legiune.

LEGIBIL, -A adj. *Lisible*. — (Latinism, rar) Care se poate ceti (ușor s. cu folos), citeț, lizibil. *Povestirea e foarte legibilă, adesea interesantă.* IORGA, L. I 297.

— N. din lat. *legibilis*, -e, idem.

LEGIFERĂ vb. I^a. *Légiférer*. — A face legi, a stabili ceva prin lege, (vechiu) a legi u. *Nimeni nu poate legifera în această materie.* MAIORESCU, CR. I, 377. [Abstract: **legiferare** s. f. Interpretarea ce a dat-o consiliul permanent cred că nu e nici legiferare, nici călcare de lege. MAIORESCU, D. IV, 429. *Cunosc prea puțin istoricul legiferării didactice.* CURENTUL, 1934, 16 Febr., 3/1. | Adjective: **legiferăt, -ă**. *Kilogramele... astăzi sânt legiferate și întrebunțate... de toată lumea.* BOGDAN, C. M. 173; — (neobișnuit) **legiferant** s. m. = persoană care aduce, face legi, legiuitor. *Găsim... o serie de publicațiuni... pline de învățăminte pentru situațiunea de astăzi și... pentru legiferanții noștri.* CURENTUL, 1931, 5 Febr.]

— N. după fr. (lat. *legifer* „care face legi“).

LÉGINICĂ † adj. v. lege.

LEGIOANĂ † s. f. } v. legiune.
LEGIÓN † s. a. }

LEGIONĂR s. m. *Légionnaire*. — Soldat făcând parte dintr'o legiune. *Prin văile pe unde... trecuseră legionarii marului împărat... trecea acum oștirea regelui Ferdinand.* KIRIȚESCU, R. 127.

— N. după fr. (lat. *legionarius*, -um).

LEGISLAȚIE s. f. v. legislațiune.

LEGISLAȚIUNE s. f. 1^a-3°. *Législation*.

1°. Acțiunea s. faptul de a face legi, (învechit) legiuire (STAMATI); p. ext. dreptul de a face legi. *Legislațiunea aparține parlamentului.*

2°. Totalitatea legilor unui Stat, corp de legi. [Poporul indian] *zădărnici crunta legislație a lui Aidin.* GORJAN, H. IV 230. *Un cod civil... mai de trebuință decât celelate părți ale legislației.* URICARIUL, IV 306/20. *În această reformă vom ține socoteală de deosebirea radicală ce există între administrațiunea unei mici comune rurale, și aceea a unor centruri mari de populațiune. ceea ce n'au făcut legislațiunile anterioare.* MAIORESCU, D. IV 68.

3°. Știința legilor. *Curs de legislație comparată.* [Și: **legislație** s. f.]

— N. după fr. (lat. *legislatio*, -onem).

LEGISLATIV, -Ă adj. 1°-2°. *Législatif*.

1°. (Uneori în opoziție cu „executiv“) Care face legile, legiuitor. *Prezidentul corpului legislativ.* C. NEGRUZZI, I 327. *Împământarea se dă de puterea legislativă. Puterea legislativă se exercită colectiv de către Rege și Reprezentațiunea națională.* HAMANGIU, C. C. XII, XIX. *Consiliul legislativ.* (Substantivat) *Legislativă* = putere legislativă. *Făcându-se lucrul pe față, se înlătură... unul din inconvenientele unei asemenea amestecări între executiva dependentă și legislativa independentă.* MAIORESCU, D. IV 306.

2°. Care privește legile. *Nu a rămas după urma sa nici o reformă legislativă.* MAIORESCU, D. IV 3.

— N. după fr.

LEGISLATOR s. m. 1°-2°. *Législateur*.

1°. Legiuitor (STAMATI), cel care dă legi cetățenilor. *Oblăduitorul... făcându-se precum am*

zice legislator și nesocotind nimic mai de căpetenie decât legile... URICARIUL, IV 301/20. | Fig. *Puterea legislativă. Intenția legislatorului a fost ca...*

2°. P. a n a l. Cel care stabilește principiile unei arte s. ale unei științe. *Legislatorii Parnasului... au apucat unii pe calea... pedantismului.* RUSSO, S. 48.

— N. după fr. (lat. *legislator*, -orem).

LEGISLATURĂ s. f. *Législature*. — Durata mandatului unei adunări legislative. *Sesiunea de față este pentru camera aceasta cea dintâi sesiune ordinară a legislaturii ei.* MAIORESCU, D. I 366. *Așa dar guvernul se pregătea să-și împlinească legislatura întreagă.* C. PETRESCU, I. II 150.

— N. din fr.

LEGIST, -Ă adj. și subst. (Jur.) *Légiste*. — Subst. Om de legi, care știe legile (COSTINESCU), pravilist (STAMATI), cf. jurist. | Adj. *Medic legist* = medicul însărcinat cu lămurirea chestiunilor de medicină ce privesc justiția. *Aici era nevoie numai de medicul legist.* C. PETRESCU, C. V. 36.

— N. după fr. (lat. med. *legista*, -am).

LEGITIM, -Ă adj. 1°-2°. *Légitime*.

1°. După lege, potrivit legii, impus, consacrat sau îngăduit de lege, legal, legiuitor. STAMATI, ARISTIA, PLUT. *Putere, autoritate legitimă.* LM. *Donațiune legitimă* = valabilă după lege. CADE. | Spec. (Mai des, despre căsătorie și copii) Cu cununie, † cu cinste; (copil) născut din părinți căsătoriți după lege. *Să devie soțul iubit și răsfățat al acestei bătrâne... în brațele căreia muriseră trei bărbai legitimi.* VLAHUȚĂ, D. 7. *Despre filiațiunea copiilor legitimi născuți... în căsătorie.* HAMANGIU, C. C. 76. | *Legitimă apărare* = dreptul recunoscut de lege de a te apăra, prin ori ce mijloace, de un agresor. *Față cu atacul d-lui S., d. A. se afla în legitimă apărare.* MAIORESCU, D. IV 623.

2°. P. ext. Just, drept, justificat, echitabil, îndreptățit. *Cauza foarte legitimă care se opune... pare a rezulta din următoarele reflecțiuni...* MAIORESCU, CR. I 160. *Ne va întreba oricine cu o legitimă indoială: România din veacul de mijloc fost-a ea o țară sericolă...?* HASDEU, I. C. 102. *A lăsa... obiecțiunile... fără răspuns, ar însemna... să las să planeze asupra tuturor celorlalte studii ale mele despre cronică o legitimă neîncredere!* C. GIURESCU, BUL. COM. IST. II 105.

[Accentuat (după lat.) și *legitim, -ă*. | Negativ: **nelegitim, -ă** adj. = în contradicție cu legea, nelegal, ilegal; p. ext. nedrept, neîndreptățit, nejustificat. | Familia: (cf. fr. *légitimiste*) **legitimist, -ă** adj. și subst. = (cel) care ține la forma regimului de Stat ereditar și legat de o familie domnitoare. *Se atacă Germanii numai atunci când forțele imperiale... servesc interesele legitimiste ale copilului Iordachi-Voda.* IORGA, L. II 634. *Guvernul austriac a dat de urma unei conjurații legitimiste, al cărei scop era aducerea pe tron a lui Otto de Habsburg.* UNIVERSUL, 1930, 4 Nov. *Șeful legitimiștilor austriaci...* ib., 1934, 2 Martie; — (cf. fr. *légitimité*) **legitimitate** (cu negativul — rar — **nelegitimitate**) s. f. = calitatea a ceea ce este legitim; spec. calitatea unui copil legitim; dreptul de succesiune la tron al întâiului născut într'o monarhie; p. ext. îndreptățire. (Ad 1°) *Ar fi o mare... greșală politică a recunoaște legitimitatea verdictului de condamnare din Cluj.* MAIORESCU, D. IV 93. *Moștenitorii vor avea două luni spre a contesta legitimitatea copilului.* HAMANGIU, C. C. 291; (ad 2°) *Legitimitatea drepturilor bisericeii*

ortodoxe... URICARIUL, X 376/30. *Legitimitatea criticeii.* MAIORESCU, CR. I 247.]

— N. după fr. (lat. *legitimus*, -a, -um). Cf. legitima.

LEGITIMĂ vb. I^a. 1°. *Authentiquer, légaliser; légitimer, reconnaître* (un enfant naturel) 2°. *Demander ou fournir des pièces d'identité.* 3°. *Légitimer, justifier.*

1°. Trans. (Despre un act s. document) A face legal, a întări cu formele cerute de lege, a face să se recunoască, prin dovezi înfățișate, autenticitatea unui document s. a unui titlu; a verifica (un pașaport); spec. (mai ales) a recunoaște unui copil natural drepturile de copil legitim, a înfiia. *Copiii născuți sau concepuți afară din căsătorie se vor putea legitima prin căsătorie, făcută după naștere.* HAMANGIU, C. C. 80.

2°. Refl. A-și stabili identitatea pe baza unor documente legale.

3°. Fig. A justifica, a îndreptăți. *Altruist este o expresie bine precizată... și prin urmare legitimată.* MAIORESCU, CR. II 367. *Având în pășirea lui ceva din îndrăzneala legitimată prin intimitatea relațiilor de ieri, noul oaspe descinde la București.* GOGA, T. N. VI 1537.

[Adjectiv: **legitimăt** (cu negativul **nelegitimăt**), -ă. (Ad 3°) *Suntem perfect legitimați cu rostul nostru.* GOGA, T. N. VI 1538; — (rar) **legitimător**, -oare adj. = care legitimează. PONTBRIANT. | Abstracte: **legitimare** s. f. (Ad 1°) *Legitimarea se poate face chiar în folosul copiilor încetați din viață.* HAMANGIU, C. C. 80; — (ad 2°) *Veniturile de la biletele de legitimare pentru oameni și pentru vite...* I. IONESCU, D. 102, SBIERA, F. s. 118; — (ad 3°) *Legitimarea veniturilor și cheltuielilor Statului.* I. IONESCU, M. 190; — (fr. **légitimation**) **legitimăție** (mai rar: **legitimățiune**) = acțiunea de a legitima; (mai ales) act, document personal, eliberat de o autoritate, prin care cineva se poate legitima (2°), își poate dovedi identitatea, calitatea s. originea.]

— N. după fr.

LEGITIMĂȚIE s. f. }
LEGITIMĂȚIUNE s. f. } v. legitima.

LEGITIMIST, -Ă adj. și subst. }
LEGITIMITĂȚE s. f. } v. legitim.

LEGIUI vb. IV^a. 1°. *Légiférer.* 2°. *Instituer, établir* (par une loi). 3°. *Juger; condamner, punir. Être en procès. Décider.* — (Învechit și popular; înlocuit în limba literară mai ales prin neologisme).

1°. Intrans. și trans. A face, a întocmi o lege (s. legi), a legifera. *Au legiuit puind așzământuri obștești și temeainice.* PRAVILA (1814), XIX. *Duhul tău ce legiuște pravili ce lumea primește.* KONAKI, P. 33. *Legiuind Domnia mea aceste Pravili cu sfat de obște...* CARAGEA, L. b/10. (Figură etimologică) *Legi legiui-vor.* COȘBUC, A. E. 18/10.

2°. Trans. și refl. (= pasiv) A trece ceva în lege, a dispune, a ordona, a institui, a stabili, a impune, a stipula (prin lege); a întări, a aproba, a încuviința (prin lege, s. printr'un act care are valoare de lege). *Acest obicei au fost legiuit de legiutorii cei bătrâni.* PRAV. MOLD. 31/1. *Îndrăznim... a ne ruga înălțimei tale, să se legiuască și să se statornicească această așezare.* URICARIUL, I 33/20. *Legiuim atât prețul sării câte iască și să se statornicească această așezare.* URICARIUL, I 215/1. *Au legiuit prin Hrisoavele Domnești de a se așeza școală.* ib. II, 62/30. *Pravilele împărătești.* legiuesc. ib. IV 211/1. *Legiuște ca în veci să nu se mai strămulate această pravilă.* C.

NEGRUZZI, I 241. *De 14 ani am legiuit că în fiecare comună să existe o școală.* MAIORESCU, D. II, 175.

3°. Trans. (Complementul e o persoană s. o faptă a sa) A judeca (într'un proces, ca judecător), a hotări, a da o sentință (potrivit legii); a pedepsi. *Cine va avea pără de oamenii de ceasta parte, noi vrem trimite la Domneavostră să-i legiuiști.* IORGA, D. B. I, 3. *Ursul o au dat vornicilor iapa, iară vornicii n'au vrut să o ia, ...acum am trimis pre Ursul la dumneavoastră să-i legiuiști.* ib. 17. *Nu i s'au cădzut (= nu era atribuția lui) să legiuască el greșală ca accasta.* PRAV. 1070. *Să-l legiuască (socotească MUNT.) cu blândețe și cu milă.* ib. 1123. | Refl. (Transilv.) A se judeca, a avea proces cu cineva (LB.). || A decide, a aprecia, a lua o hotărîre în legătură cu ceva. *Stă în putearea giudețului să vadă cumu li e vrajba, și să legiuască.* PRAV. 617. *Stă această în voia giudețului să legiuască de va fi cu măsură, sau de nu va fi cătămătura.* ib. 891 (cf. ib. 935). *Muritoriule... nebuniile tale dă-le să le legiuască.* KONAKI, P. 276. *Atuncel zmaii s'o spăriat și iei o legiuit că ce să faci cu iel.* ARH. FOLK. I, 186. || Refl. (Transilv.) A se chibzui. *Ei se legiuesc și se sfătuesc Care-or fi mai mari.* BIBICESCU, P. P. 244.

[Și: **înelegiui** † vb. IV^a (Ad 2°) *Iară de acum va să înelegiuască pre pământ viața de pace a celor den certiu.* EVANGHELIE, ap. GCR. I III/27. *Și au pus și au înelegiuit sfântul botez, carele iaste curăție...* MYSTERIO (a. 1651), ap. BV. I 180/20. | Negativul: **nelegiui** † vb. IV^a = a păcătui (TDRG.). *Multe ai nelegiuit.* BIBLIA (1688) 378/. *Greșit-am, nelegiuit-am și am păgânit.* ib. ap. TDRG. | Abstracte: (învechit și pop.) **legiuire** s. f. = acțiunea și rezultatul acțiunii de a legui; spec. † dispoziție, normă, rânduială stabilită de o autoritate divină, cf. lege (I 1°); (Jur.) totalitatea regulilor stabilite și impuse de o autoritate omenească supușilor, lege (II 1°), pravilă, legislație; p. ext. cădînța legilor (LB.), dreptate (PONTBRIANT); (Jur.) proces, pără (LB.). *Cu multă împotrivire stând (Bogomilii) împotriva a toate... legiuirile Domnului...* CHESARIE (a. 1765), ap. GCR. II 80. *Nu zicem aceasta să fie o leguire vecinică* (a. 1802). URICARIUL, I 13/12. *Au fost... trebuință a se regularisi alcătuiră adunării obștești... însărinală... a se îngriji împreună cu domnul de trebuincioase legiuiri* (a. 1831). ib. II 217/18. *Politicești... și... bisericicești legiuiri.* DRĂGHICI, R. 171. *Restatornicește vechea leguire a țării.* C. NEGRUZZI, I 241. *Legiuiri înțelepte și prevăzătoare, pe care le pune în lucrare o sistemă de administrațiune regulată.* ODOBESCU, III 37/15. *Curgeau legiuiri democratice și fierbinți manifeste.* C. PETRESCU, R. DR. 226. | (Mai ales) Negativul: **neleguire** s. f. = ceea ce este în contra legilor divine s. omenești, călcare de lege (LM.), sacrilegiu (PONTBRIANT), impietate (COSTINESCU), fără-de-lege, păcat; necredință, nedreptate, ilegalitate (LB.), delict, crimă (COSTINESCU). *Au lăsat Nestor neleguirea cea mare a nedumnezeirii.* MINEIUL (1776) 168 1/1. *Preacurvia și neleguirea împărătesei...* GORJAN, H. I 6/19. *Hotărîsem să mă duc la rivala mea, să-i spun neleguirea omului căruia va să-și încredințeze soarta.* C. NEGRUZZI, I 52. *Și-l junghie și pe dânsul deasupra chiar a jertfelnicului neleguirilor sale.* ISPIRESCU, U. 69. | Adjective: (învechit și pop.) **legiuit**, -ă = potrivit legilor (divine sau omenești), legiferat (DDRf.); legal, legitim, just (LB.), drept; adjudecat; (Transilv.) condamnat, osândit. *După legiuită cuvîință...* ZILLOT, CRON. 76. *Accasta iaste legiuita parte a fiilor.* PRAVILA (1814) 120. *Nici proprietarul să sufere vreo rășuire din legiuitul său venit.* I. IONESCU,

C. 250. *O cinste, o credință, o legiuită iubire...* KONAKI, P. 193. *Orice fete... să nu fie silite a se călugări fără numai după ce vor veni la legiuita vârstă* (a. 1803). URICARIUL, VII 134/8. *Legiuit moștenitoriu*. BELDIMAN, O. 37. *Obiceiuri legiuite...* PANN, P. V. I 89. *Acest drept legiuit a[!] Moldovei îl întărește* [Sultanul]. C. NEGRUZZI, I 242. *Copiii legiuiți, care vor fi ajuns în vârstă prescristă...* HAMANGIU, C. C. 45. *Ara, semăna și culegea pe-un ogor legiuit (= atribuit) de judecată lui*. C. PETRESCU, R. DR. 22. *Legiuită (= condamnată) la temniță*. VICIU, S. GL. | (Mai ales) Negativul: **nelegiuit, -ă** = contrar legilor, ilegal, nedrept (LB.); (despre om) necredincios, păgân; crud, criminal; (despre un soț, copil) ilegal. *Turbându-se împăratul de o așa vedere... nelegiuită, îi omori pe amândoi*. GORJAN, H. I 3/27. [Turturica] *ășteaptă trista soartă până ce nelegiuitul vânător să o omoare*. KONAKI, P. 87. *Cruzi, nesimțitori, infami, nelegiuiți!*... C. NEGRUZZI, I 48. *Blestămul... să cadă pe capul vostru nelegiuit*. ALECSANDRI, P. II 120. *Eu mă duc să îndeplinesc nelegiuita voastră poruncă*. CREANGĂ, P. 57. (Substantivat) *Această nelegiuită* (despre o femeie) *...neconținut mă muncește*. KONAKI, P. 121. *Vrei să mă omori și pentru ce? Pentru că ești un nelegiuit*. C. NEGRUZZI, I 22. *Fă ca nelegiuitul... să se facă miere*. ISPIRESCU, L. 30; — **legiuitor, -oare** = care legiuiește, care face s. dă legi, legislativ (DDRF.). (Învechit) *Legiuitoare condică = cod juridic*. GCR. II 86. *Camera legiuitoare*. URICARIUL, VII 239/15 (După fr. *Corps législatifs*) *Corpurile legiuitoare = Camera și Senatul*. (Mai ales substantivat) *Dătător de legi, legislator (LB.);* *cunoscător de legi, jurisconsult (LB.);* *spec. persoană care are proces cu cineva, acuzator s. acuzat într'un proces (LB.),* *împincinat*. *Deschizând dreptilor raiul, cununând ceia ce se-au muncit legiuitorii* (: *docteurs de la loi*). CORESI, EV. 180/4. *La ale legiei porânci tremează pe cel legiuitoriu ce întrebă pre Domnul*. ib. 310/18. *Acest obiceiul au fost legiuit de legiuitorii cei bătrâni*. PRAV. 206. *Un legiuitoriu oarecăm să apropie cătră I(sus)s de-l ispitiia*. VARLAAM, C. 342/2. *Acel șarpe cu care legiuitoriul au biruit...* KONAKI, P. 280. *Erau pontefici, legiuitorii...* C. NEGRUZZI, I 273. *Legiuitorul astfel a introdus o mobilitate*. MAIORESCU, D. I 370. (Neobișnuit) Negativul: **nelegiuitor, -oare** adj., subst. = care comite nelegiuiri, nelegiuit. *Iată-mă... jârtră unu nelegiuitoriu* (acel care ucisesse pe Orest). BELDIMAN, O. 69].

— Derivat din lege cu suf. -ui.

LEGIUNE s. f. 1°-3°. *Légion*.

1. (Antic.) Corp de armată la Romani, alcătuit din soldați pedestri (la început 3000, mai târziu 5000—6000) și din călăreți; p. ext. corp de luptători (din diferite arme), detașament, trupă, oaste. *Răzvan Vodă, având cu sine Moldovenii săi, împreună și cu legiunile Secuilor, se așezase despre răsărit*. BĂLCESCU, M. V. 150. *La Focșani este întimpinat de 340 de tineri greci... floarea tinerimii, cu care formează legiunea sacră (= gruparea de tineri înrolați ca voluntari în armata lui Ipsiante, la 1821)*. GHICA, S. 104. *Am intrat în legiunea poloneză-turcească, sub comanda lui Ciaikovskiy...* CONTEMPORANUL, IV 135. *Legiunea străină = (în Franța) corpul de trupe compus mai ales din străini, cu garnizoana în colonii*. *Legiunea romană, cehoslovacă, poloneză = corpul de trupă alcătuit în timpul marelui războiu în Franța și Italia de către prizonierii români, cehoslovaci, polonezi din fosta armată austro-ungară, cu scopul de a lupta pentru independența și întregirea țării*.

2°. P. ext. Un număr mare de persoane urmărind același scop, mulțime, ceată, gloată. *Legiuni*

de zugrăvi și de pietrari erau osândiți ca să așterne pe ziduri... toate acele... epopee vânătoarești. ODOBESCU, III 79/21. *Dintr'o legiune de comențatori... mai nici unul n'a reușit a surprinde ideea lui Erodot și a o verifica*. HASDEU, I. C. 182.

3°. *Legiunea de onoare = decorație franceză, instituită de Napoleon Bonaparte la 1802, cu care se disting marile servicii (militare, politice, literare, artistice) aduse Statului francez (de către Francezi s. de către străini)*.

[Și: (învechit, după slav. bis. *legeonă*) **legheón, (leghión, legión)** s. a. (pronunț *-g(h)e-on, -g(h)i-on*; plur. *-oâne*) LB.; (singular analogic după plur. *leghióane*) **leghióană (legioánă, legeoánă)** s. f. STAMATI, ARISTIA, PLUT. (Ad 1°). *Despre această... mai mare peste legheoane și peste reghimenturi... să ia samă*. IORGA, S. D. XIII 14. [Lui Domițian, Slovenii] *i-au tăiat un leghion, cu porăzitori cu tot*. ȘINCAI, HR. I 2/7. *Leghióanele romane avea stema un vultur de aur*. BARAC, ap. GCR. II 237. *Hatmane, pasă ș'adună Din cetele cele mai vițeze Întru tot o legioană bună*. BUDAI-DELEANU, T. 224. *Oltule... puternici legioane p'a ta margine-ai privit*. ALEXANDRESCU, A. 14. *Odată cu răsipirea Romii... legioanele se ridică*. RUȘO, S. 94. *Legioanelor uitate dela Dunărea măreață...* ALECSANDRI, P. II 139; — (ad 2°) *Înainte să-mi puie mai mult de doao-sprezece legheoane de ingeri*. TETRAEV. (1574) 249. *Pre legheonul dimoniilor ai izgonit*. MOLITVENIC (1650-75), ap. GCR. I 228/31. *Îngrozii un legheon de necurate duhuri*. DOSOFTEIU, V. S. 178. *Suflete, ridică-ți leghióanele de gânduri*. VLAHUȚĂ, P. 83. | Spec. Un număr mare, deși în aparență e unul singur (aluzie la pasagiul din evanghelia lui Luca, în care diavolul, ieșind din trupul celui înfrăcit, răspunde: *numele meu e leghion*) *„Ce ț-e numele?“ — El zise: „Legheon“ (că draci mulți intrase în el)*. CORESI, EV. 372/28. *Dușmanii... sânt leghion*. SBIERA, F. S. 279.]

— N. după fr. Cf. *lighioană*.

LÉGMAN s. m. *Lieutenant*. — Popular, învechit, în Transilv.) *Sublocotenent*. *Când bătea ceasul la zece... Nici un legman nu mă'ntrece!* JARNIK-BĂRSEANU, D. 300.

— Corupt din germ. *Leutnant*, idem.

LEGUMĂ s. f. 1°. *Légume*. *Fruit*. *Mauvaise herbe; saleté*. 2°. *Cresson de cheval* (Veronica Beccabunga). 3°. *Mets (cuits); aliment*. *Provende*.

1°. (Mai ales la plur.) Numire generală ce se dă vegetalelor, mai ales celor cultivate în grădină, și care se mănâncă crude (ridichi, ceapă, etc.) și cu deosebire fierte (ca: fasolea, cartofii, etc.), *z a r z a v a t, v e r d e ț u r i* (de grădină LB.) *ț verze* — sau care se pun în mâncări ca să le dea gust (cimbru, leuștean, mărar, foi de pătrunjel, etc.). BIANU, D. S., HERZ-GHER., M. VII 8. *Legumele sânt: bobul, mazărea, fasolea, linteă, ardeiul, crasta-veții, varza, lubenița (pepenel verde), pepenel (pepenel galben), dovlecelul, dovleacul, patlagelele roșii, patlagelele vițete, ceapa, usturoiul (aiul), gulia, anghinarea, pătrunjelul, conopida, mărarul, cimbrul, sfecla, țelina, cartofii*. H. XI 5. *Pomi, ierbile, sămănăturile, legumile, florile...* MOXA, ap. GCR. I 57/22. *Grădinariul de la fura legumi sau poame...* PRAV. 29. *Grăul și legumile vor peri*. PARACLIS (1639) 31 v/4 (cf. ib. 29 v/8, 36 r/4). *Grădină de legumi*. BIBLIA (1688) 134/1 (ib. 262/2). *Și iaste scris... câți bani s'au cheltuit la ceapă și la aiu și la alte legume di la Eghipte*. HERODOT, 128/22. *Stridi, melci, legumi...* CARTE DE BUCATE (1749), ap. GCR. II 42/12. [Piatra] *toate legumile le-au zdrobit*. IORGA, S. D. XIII 74. *Destul iaste pentru hrana noastră laptele turmii, și legumile*. BELDIMAN, N. P. II 36. *Legumile care fac pe la țărini lăcuiții pentru neșuțitorie...* URICARIUL, II 136/28.

Cultura plantelor și a legumilor atârnoare. ib. VII 194/a. *Legumile, fasolea, linte...* PISCUPE-SCU, O. 194. *De altă parte, câteva înguste brazde de fasole, de praz și de legumă.* ODOBESCU, I 148/1a. *La noi oamenii își fac grădinile de legumuri tot pe lângă casă.* SBIERA, P. 180/12. *Legume și mai ales leuștean de țigă se fură din grădină, verdețurile se usucă.* ȘEZ, I 51. *Când e lună nouă, nu se samână legume.* ib. I 191. *Samână femeile prin grădini legumuri.* MARIAN, SE. II 152. *Prin jud. Covurlui la lună nouă se culeg legumele și tot atunci se taie hlujanii.* PAMFILE, C. 81. || P. ext. (În țara Oașului) Poame, fructe, rod (de pomi roditori). *Care pom nu ține legumurile, ce pchiică, cănd(d) frământă pasca, me(rge) femeia și-l prinde cu aluatu pă mături...* ARH. FOLK. I 224. || (Transilvania) Buruiene, gozuri prin grâu. *Și din toate legumele-l scoate, Numai din una nu-l putea, Anume din pleavă.* VICIU, COL. 189. | Fig. Infamie, murdărie. *Să ferească nesmintită și nemestecată cu legume murturia întru Hristos.* DOSOFTEIU, V. S. 184/2a.

2°. Bot. (Pe la Brașov) *Leguma-bufnițelor* = bobornice. PANTU, PL.² 149.

3°. P. ext. (Adesea la singular) Mâncare (mai ales zeamă) fiartă cu (s. din) zarzavaturi (fără carne) ce se mănâncă cu pâine (cu mălaiu s. cu mămăliță), fructoare, păzitură (LB.); p. ext. orice mâncare a omului (H. VII 182) ce se mănâncă (Com. V. LAZAR, Jina), udătură; p. gener. aliment, hrană, mâncare; spec. merinde, de-mâncare (pentru ciobani, coșai, etc. Muscel, com. C. LACEA). *Legumea lor e de nevoic... varză și fasule, rar fierțură, iar pe la zile mari, un pui fript.* IOVESCU, N. 93. *Ia vezi, de-i putea să prinzi vr'o fățu de pește, ca să avem de legumă pentru azi și mâne.* ISPIRESCU, L. 280. *Eu veneam să-ți ceiu legumă, Tu-mi dai palme peste gură.* MATEESCU, B. 66. *Legumele lichide le duc în oale acoperite.* PAMFILE, A. 82. *Cresc în ballă melci și-i mănâncă cu mare plăcere, aceștia fiind leguma bălții.* ANTIPA, P. 763. *Legumea s'a isprăvit, Lingurile s'au ciobit.* MAT. FOLC. I 402. *Să-i cerce legumurile și să-i probească vinurile.* GIUGLEA-VĂLSAN, R. S. 83. *Punem pe măgar căldărea și dășagii și hota cu apă și sacu' cu mălai în dășagi și burdufu' cu brânză tot în dășagi, cu legumă la ciobani.* GRAIU, II 102. *Luau mațe de țăntar, Căpătână de tăune, Făcuin soacră-mi legume.* MARIAN, INS. 351. *Mai bine legumă puțină și dragoste multă* = mai bine dragoste decât avere. ZANNE, P. III 591. *Când mălaiu are, sare n'are; când are sare și mălaiu, n'are legumă* = când scapă de-o beala, îl înhață alta. ib. III 602.

[Plur. -gume, -gumi, (ad 1°, în înțeles de: diferite feluri de legume) -gumuri. | Și: (ad 3°) *legume* s. f. PAMFILE, A. 82. | Adjectiv: *legumos, oasă* = (în Bucovina) care conține multe legume. *Borș legumos, zamă legumoasă.* HERZ-GHER., M. VII 8. | Colectiv-local: *legumărie* s. f. = loc în care se cultivă zarzavaturi, grădina de legume s. de zarzavat, grădinărie.]
— Din lat. legumen, idem.

LEGUMĂREȚ, -EĂȚĂ adj. v. legumă.

LEGUMĂRIE s. f. }
LEGUME s. f. } v. legumă.

LEGUMÍ vb. IV^a. 1°. *Pignocher, manger à petites bouchées, boire à petits coups.* 2°. *Consommer en petite quantité, ménager.*

1°. Trans. și absol. A mânca (s. a bea) cu măsură, cu cruțare, ca să ajungă la toți s. să mai rămână (RĂDULESCU-CODIN), a lua din mâncare (câte) puțin (COSTINESCU), a mânca fără postă, a gusta numai din mâncare (ib.); a ciu-

guli, a frunzări; p. ext. a mânca cu mare plăcere (o mâncare s. o băutură, consumând-o în cantități mici), a savura (LM., TDRG.). *Alții se tolănesc pe canapele și fotoliiuri, legumind ceaiul linguriță cu linguriță.* DELAVRANCEA, S. 140. *Galbină și slabă mi-s De pustiul de iubit, Că nu l-am mai legumit, L-am mâncat cum s'o sгодit.* HODOȘ, C. 60. *D'aia e legume, s'o legumești.* Com. RĂDULESCU-CODIN. *Legumește* (= nu face risipă) cu laptele, că nu-ți mai dau. PAȘCA, GL.

2°. P. ext. A lua, a se împărtăși din ceva în mică măsură; a cruța, a economisi (mâncarea s. altceva). CIAUȘANU, V. *Sănătos lucru e să aveți chiagu' vostru și la păs să legumiți din ce ați pus.* JIPESCU, O. 65. *Copilul... a legumit o leacă de fizică, de igienă...* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Pentru'n pustiul de iubit, Că nu mi l-am legumit. De-oiu steta l-oiu dobândi, Voiu ști cum l-oiu legumi.* MAT. FOLC. I 278.

[Abstracte: *legumire* s. f. = acțiunea de a legumi; consumare cumpătată, mai ales la mâncare (Com. OLMAZU, Măgurele, Teleorman), cumpăt (PONTBRIANT); — *legumeală* s. f. CIAUȘANU, V. | Adjective: *legumit, -ă*; — (rar) *legumitoriu, -oare* = care legumește, pornit spre a legumi. PONTBRIANT; — *legumăret, -eată* = căruia îi plac mâncările (bune), gurmând (LB.). *Cel legumăret, gândul lui la mâncare.* GOLESCU, ap. DDRF.]

— Derivat din legumă.

LEGUMINĂ s. f. (Chim.) *Légumine*. — Substanță alimentară (cazeină vegetală) care se găsește în semințele legumelor păstăioase. Cf. BIANU, D. S., PONI, C. 60/a. [Adjectiv: (după franc. *légumineux*) *leguminos, oasă* = (despre legume) cu fructul constituit de păstăi (COSTINESCU). (Substantiv, întrebuițat m. ales la plur.) *leguminoase* s. f. = (Bot.) familie de plante leguminoase; (Med.) legume păstăioase ce servesc ca aliment, vegetale.]

— N. după fr.

LEGUMINÓS, -OĂSĂ adj. v. legumină.

LEGUMÓS, -OĂSĂ adj. v. legumă.

LEHĂÍ vb. IV^a. 1°. *Voler qq.* 2°. *Renoncer à.* 1°. (Transilvania) Trans. A lipsi pe cineva de ceva, a jefui, a despoia, a fura. LB.
2°. Refl. A se lepăda, a renunța la ceva, a se lipsi de ceva. LB., (Târnava-mică) Com. G. VĂTĂȘANU.

LEHĂÍ vb. IV^a v. lihăi.

LEHĂÍLĂ s. m. v. lihăi.

LEHĂMETE s. m. și f. (indecl.); interj. 1°. *Lasitate, dégoût.* 2°. *Assez! Dommage! Fi!* — (Mold. și Bucov.)

1°. Oboseală, plictiseală, silă. TDRG. *Un lehamete îi copleșea sufletul, scoate nu scoate acul, până ce la urmă găvozdea gherghel după sobă.* CONTEMPORANUL, V II 482. *Încrunță sprincele stufoase și făcu un semn de lehamite.* C. PETRESCU, I. II 214. *Ca o apă turbure și măloasă trăgându-și la fund inecatul, o cuprinde din nou lehameteu.* id. C. V. 259. *Nesomnul și osteneala tristeții îl făceau să se miște greu, cu lehamete.* I. TEODOREANU, M. II 478. *Limba ei, mergând... ca o moară stricată, bietul Marroyeni, de lehamite (= plictisit), cedă.* C. GANE, T. V. 168. # *A-i fi (a-i veni, a i se face) cuiva lehamete (de ceva)* = a-i fi silă, a fi sătul până în gât, a nu mai putea suporta (ceva) (HERZ-GHER., M. VII 11), a se sătura, a se hrăni, a se lăsa păgubaș (ȘEZ, XXXII 137). *I se făcuse bietului om lehamite de*

atâta alergătură și de atâta încordare sufletească. SLAVICI, N. II 297. *Măi frate... mi-e lehamite de frăția noastră.* CREANGĂ, P. 38. *Le-a venit și lor lehamete de-atâta vîrsare de sînge.* SBIERA, F. S. 19. *I-i lehamete și ei de vieață!* SADOVEANU, P. 19. *Uneori îi era lehamite să se mai uite la obrazul maică-sa.* id. B. 170. *Le era lehamite chiar și de vieață.* MARIAN, SE. II 201. *Îi era lehamiti și-î vinca să-și icie lumea'n cap.* ȘEZ. XXIII 52.

II. Interj. Sânt sătul! mi-e silă! mă las păgu-
baș! Păcat! Vărul d-tale n'are nici un haz cu
poștile d-sale... Lehamete și de parale. ALEC-
SANDRI, T. 405. *Ba zău, lehamite de-așa apărare...
mai bine mă piște fânării de cât să mă'nnece
fumul.* CONTEMPORANUL, VI I 30. *Lehamite și
de înșurat și de avere și de tot.* CREANGĂ, P. 161.
*Lehamite că mai trăești = păcat că mai încurci
lumea.* ȘEZ. II 42.

[Și: lehamite, lihămete (PAMFILE, J. II) s. m.
și f. (indecl.); interj.]

— Etimologia necunoscută. (Dacă în partea fi-
nală a cuvântului avem a face cu aceleași ele-
mente *mi și te* ca în *pasu-mi-te, cogeamite, dară-
mă-te*, etc., partea dintâi ar putea fi un împrumut
din ung. *léha* „gol, deșert, leneș“. *Mi-e leha(mite)*
a putut însemna la început: „simt o stare de go-
liciune interioară, de lene, ca după o oboseală
mare“. Cf. lehameti.

LEHĂMETI vb. IV^a. *En avoir assez, se laisser
de... s'ombêter.* — Refl. (Mold. și Bucov.) A se
sătura până în gât de ceva s. de cineva, a se
scârbi, a se desgusta, a se plictisi, a i se face silă.
CREANGĂ, GL. *De la o vreme îi babele și prien-
tenii, lehametindu-se, lau dat în burduful dracu-
lui.* CREANGĂ, P. 142. | (Construit cu dativul
pronumelui personal) *Hai de mînăncă; dar să
știi că mi te-ai lehametit dela inimă (= te-ai pur-
tat așa, încât acum mi-e silă de tine, te-am scos
dela inimă).* CREANGĂ, A. 69. [Și: lehametuț (le-
hametuț, lehemetuț) vb. IV^a (Refl.) *Ceaunul se
lehametuisă de clocoțit tot așteptând făina.* CON-
TEMPORANUL, V, vol. II 390. *Atuncea, când a
văzut el cât drum mai are... până la apa Prutu-
lui, s'a lehametuit și s'a hotărît să se lase.* SA-
DOVEANU, B. 251. (Intrans.) *Invitându-se sin-
gur când lumea lehametuisă să-l mai invite... C.*
*PETRESCU, O. P. I 229; — lehametisi (lehametisi,
lehemetisi) vb. IV^a. HERZ-GHER., M. VII 11. (Re-
flexiv) *Se lehametiseră până și cele două de
gura cea rea a babei.* CREANGĂ, P. 12. (Trans.)
*Bran lehametisise pe bietii oameni cu zăloage și
ștrafuri.* N. R. II s. II 121. | Adjectiv: le-
hametit (lehametit, lehemetit, lehemetuț, le-
hametuț, lehametisit, lehemetisit, lehemetisit), -ă =
(Mold.) scârbit, desgustat (de cineva s. de ceva),
ȘEZ. III 69. *În vremea holerei cei mari, eu eram
lehemetuit de gospodărie.* CONTEMPORANUL, V
vol. I 291.]*

— Derivat din lehamete.

LEHAMETISĂ vb. IV^a }
LEHĂMETISĂ vb. IV^a } v. lehameti.
LEHAMETUI vb. IV^a }
LEHĂMETUI vb. IV^a }

LEHĂMITE s. m. și f. interj. v. lehamete.

LEHĂU s. m. v. lihăi.

LEHEMETISĂ vb. IV^a }
LEHEMETUI vb. IV^a } v. lehameti.

LEHĂ † s. f. }
LEHĂME s. f. } v. Leah.

LEHNÍ vb. IV^a. *Se jeter par terre.* — Refl.
A se trânti, a pica la pământ (Straja în Bucov.).
Com. A. TOMIAC.

LEHNITĂ s. f. 1°. *Vallée encaissée. Maison aban-
donnée.* 2°. *Cabaret.* 3°. *Bavard. Ivrogne.*

1°. Vale adâncă mocirloasă (CHIRIȚESCU, GR. 251); p. ext. (Vicovul de sus, Bucov.) casă pustie.
Aici îi frig ca'n lehniță. Com. G. NISTOR.

2°. (Straja, în Bucov.) Cărciumă. Com. A. TO-
MIAC.

3°. (În Maramureș și Bucov., în glumă) Gură
care lehaște (ȘEZ. V 104), lehău (CADE) și
p. ext. beiv (Straja). Com. A. TOMIAC. — Cf.
lihăi.

LEHUÍ vb. IV^a v. lihăi.

LEHÚSĂ † s. f. }
LEHÚZĂ s. f. ș. d. } v. lăuză ș. d.

LEI v. ler.

LEÍ vb. IV^a. *Peindre.* — (În Sălaj) A văpsi.
CABA, SZ. 90.

— Din rut. *lyty* „a turna“. — Cf. leit.

LEIÁTEC, -Ă † v. leu.

LEICĂ s. f. A la campagne on emploie ce mot
pour s'adresser à une sœur ou une femme d'âge.
Parfois, la femme l'emploie pour parler à son
amoureux. *Femme.* — Titlu cu care se adresează
frații mai mici unei surori mai mari (H. XVII
351); p. ext. titlu cu care se adresează țărani
unei femei, de obicei mai în vîrstă; p. ext. (și
când nu se adresează ei, ci se vorbește despre ea)
femeie, lele (LB.), leliță, țafă. (GIUGLEA-
VĂLSAN, R. S.). *Taci, leică fă, nu te face.* JIPE-
SCU, O. 41. *Olio, tu leică, ce mai drac frumos de
noră!* COȘBUC, B. 80. *Nu mai plînge, Mură, leică.*
GOGA, P. 66. *Când o trecu jumătate [apa Oltului],
Leica-l trase dela spate.* TEODORESCU, P. P. 321.
Oleo, dragă Românaș, Puiu leichii dragălaș. RĂ-
DULESCU-CODIN, M. N. 45. *Cuculețule, N'ai vă-
zut pe leica? MATESCU, B. 102. A poftit leica
Gața la mere acre.* ZANNE, P. VI 141. | (Uneori
femeia se adresează așa unui bărbat în loc de
„dragul leichii“). *Cei-i veni fetei în gînd, zise
fratelui său: urcă-te, leică, într'un copaciu mare.*
ISPIRESCU, L. 336. || P. ext. Ibovnică, iubită. *Te
desbrac de scurteică, Ca s'o dau pe la vro leică.*
TEODORESCU, P. P. 337. [Genit. leicii și leichii.
| Diminutive: leicuță s. f. = leliță; spec.
(în jud. Constanța) titlu pe care și-l dau cumna-
tele mai mici (în opoziție cu *leliță*, titlu dat cum-
natelor mai mari). H. II 256. *Of, drăguțe surioare
și leicuțe vecioare.* PANN, S. II 63. *Leicuței i-a
făcut răvaș de drum.* DELAVRANCEA, S. 39. *De-ar
fi venit neicuța, L-ar fi cunoscut leicuța.* TEODO-
RESCU, P. P. 320. *Tu, leicuță Catalină, Ce dai la
bărbat de cină?* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 411; —
*leicuț s. m. = (jud. Constanța) titlu pe care și-l
dau cumnații mai mici (în opoziție cu „neicuța“,
pe care și-l dau cei mai mari). H. II 256; — lei-
culiță s. f. POLIZU. *Ce să fie asta, leiculii?* ISPI-
RESCU, L. 238. *M'ăș băga la tine-argat, Leică, lei-
culiță, of!* TEODORESCU, P. P. 320; — *leicușoară*
s. f. *Fă, leicuță, leicușoară.* BIBICESCU, P. P. 383.]
— *Leică* se rapoartă la *lele*, ca *maică* la *mamă*
(cf. bulg. *lélka* „cumnată“, rut. *l'el'ka* „fătucă“,
etc.)*

LEICĂ s. f. 1°. *Entonnoir.* 2°. *Entomoir* (du
moulin à vent). — (Mold. și Bucov.)

1°. Instrument (de tablă s. făcut din doage) prin
care se toarnă un lichid într'un vas cu gura

strămtă s. într'un butoiu, pâlnie, lele (BARIANU), unie. DAMÉ, T. 81, 85, HERZ-GHER., M. VII 9, (Lipcani-Hotin) Com. M. DEMETRESCU. În mâna stângă țină o leică a căria țevie până jos... ajungea. CANTEMIR, IST. 135. Pâlnia, leica sau unia este sau de tablă sau este făcută dintr'o tivdă (tidvâ) uscată și rățezată, sau din doage de lemn cu gătul în mijloc sau la o parte. PAMFILE, I. C. 222. # A face gătul (gurița) leică (și pântecetele balercă) = a bea din cale afară de mult. MAT. FOLC. 1170, SEVASTOS, N. 300, ZANNE, P. V 381, ȘEZ. II 72.

2°. P. a. n. l. (Mor.) Pâlnia morii de vânt. DAMÉ, T. 162 (fig. 2).

[Diminutiv: leicută s. f. Voiu face buzele leicută și pântecetele balercuță. GCR. II 318, SEVASTOS, N. 141.]

— Din rus. lejka, idem (dela liit „a turna“, cf. leit).

LEICÉR s. a. v. leviceer.

LEICULIȚĂ s. f.

LEICUȘOARĂ s. f.

LEICUȚ s. m.

} v. leică.¹

LEICUȚĂ s. f. v. leică.^{1,2}

LEIESC, IĂSCĂ adj.

LEIESTE adv.

LEIÉTIC, Ă adj.

} v. leu.

LEIMOZINĂ s. f. v. elemosină.

LEIÎNȚĂ s. f. v. leiță.

LEIȘOR s. m. v. leu.

LEIT, Ă adj. și adv. 1°. (Se dit d'un vêtement) Qui va comme un gant, collant. 2°. Poli, vern. 3°. Identique, d'une ressemblance frappante, tout craché. — (Uneori întărit prin „poleit“ s. „poseclit“).

1°. (Despre veșminte) Turnat pe corp; p. ext. (despre oameni) îmbrăcat într'o haină ca turnată pe corp. Fracul îl strânge..., dar croitorul încredințează că parcă e leit pe trupul său. C. NEGRUZZI, I 238. Nu degeaba dăduse cinci poli: îi ședeau hainele nemfești leite pe trup. SLAVICI, N. II 255. Oștile leite'n zale. EMINESCU, P. 291. (Fig.) Dragostea atât de nepotrivită odinioară... părea scrisă, leită de când lumea. CONV. LIT. XLIII 1149. | (Impropriu, despre părul lăsat, despletit, pe spate) Răsfirat și acoperind (ca o haină) umerii. Albă, dalbă față... Cu păr aurit, pe umeri leit. ODOBESCU, III 200.

2°. Lustruit, netezit, slefuit; strălucitor. Acest lucru este leit și poleit. POGOR, HENR. 229. Un porumb frumos, leit (= cu pene strălucitoare)... Despre apus a venit. ALECSANDRI, P. P. 395, cf. TEODORESCU, P. P. 21, ION CR. II 24.

3°. P. e x t. (Despre lucruri s. ființe care se aseamănă; adesea în construcții cu verbul „a fi“; uneori intensificat: leit-poleit) Asemenea întru toate cu cineva s. cu ceva, cu totul deopotrivă, chiar ca..., exact, perfect asemănător, întocmai, la fel, gol, aidoma, listav, cf. ruptă-bucățică s. bucățică-ruptă, ca două picături de apă. CHIRIȚESCU, GR. 251, ZANNE, P. II 61, DR. III 429, com. LIUBA. | Adj. (acordat cu substantivul pe lângă care stă) A găsit... trei lulele de lut negru, care sânt leite-poseclite lulele românești. ODOBESCU, II 288. Am făcut aici cunoștința unui coleg de școală al lui nenea Alexandru..., a cărui nevastă seamănă leită cu Victoria. BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. B. 17. Mumă-sa cum îl văzu, îl cunoscu, căci era leit tată-său. ISPIRESCU, L. 144.

Sultănica e leită poleită răposatul. DELAVRANCEA, s. 11, ap. TDRG. (Invariabil sub forma masculină a singularului) [Marchiza] e ceva mai oacheșă, dar leit acciași ochi, același nas. VLAHUȚĂ, ap. TDRG. Casandra era leit tu. ADAM, s. 16. Despre femeile neglijente a rămas... zicătoarea: Parcă ești leit bufnița. H. II 27. || Adv. Aievea, întocmai. Când o fată vrea să știe Care-a fi al ei ursit, La mătușa grabnic vie și cu i-l arăt leit. I. NEGRUZZI, 468. Părinții lui aveau leit atâta stare. CONV. LIT. XLV, 362.

[Și: liit, Ă adj. și adv. Com. LIUBA.]

— Participiul-adjectiv al unui verb lei „a turna“, din slav. lijati, idem (paleosl. lějō, bulg. lějō). Verbul a mai fost împrumutat odată, cu sensul de „a văpsi“, prin Sălaj, dela Ruteni, cf. lei.

LEIȚĂ s. f. v. leu.

LEITMOTIV s. a. Thème (musical). — Motivul muzical care caracterizează un personaj sau o situație și revine într'operă de câte ori apare personajul sau se repetă situația respectivă; p. e x t. fraza, formula care se repetă mereu în scrișul unui scriitor sau în discursurile unor oratori. Războiul de uzură, războiul națiunilor, acesta este leitmotivul care obsedează toate discuțiunile cu privire la punerea în aplicare a resurselor militare necesare pentru salvarea țării. UNIVERSUL, 30 Nov. 1933, p. 2 col. 1. (Pronunțat, ca în limba germană: leitmotiv. | Plur., rar, -tivuri și -tive.)

— N. din germ. Leitmotiv „motiv conducător“ (cuvânt creat de Richard Wagner).

LEJDÉU adj. invar. Trempe. — (În Munții Apuseni) Lioarcă. M'a ploaie de m'a făcut lejdu. FRÂNCU, M. 102.

LÉJNIC s. a. (Pesc.) v. leșnic².

LEL- v. ler-

LÉLA adv. A l'aventure. — (Mold., Bucov., Transilv., în:) A umbla (de-a) lela = a umbla pustiu (LB.), vagabond (CREANGĂ, GL.), creanga pe drumuri, degeaba (Com. MARIAN, A. TOMIAC, Straja), fără ocupație (HERZ-GHER., M. VII 9), fără nici o treabă (ȘEZ. XXXII 137), trecându-și vremea (ȘEZ. V 104) fără rost (PAMFILE, J. III), de-a nimica (Com. V. BUCUR, Frata), de dorul lelii, haimana, teleleu-Tănase (DR. IV 173-181), a bate ceamburu' (ION CR. IV 22). Imbrăcat civil, jigărit ca un motan, umblă lelea pe străzi. I. TEODOREANU, M. II 57. Bine-ți șede... să umblă lela pe drumuri. CREANGĂ, ap. TDRG. El de mic umbla numai lela încolo și'ncoace. SBIERA, P. 1. Dacă e holteiu caută de-l și însoară, ca să nu umble lela și mai pe urmă să devie apostat. MARIAN, NA. 171. A bate lela = a bate drumurile fără rost, a umbla pustiu (LB.), a hoinări (POLIZU), a bate berbunca (DR. IV 174 ș. u.) Bătea lela zadarnic. DRĂGHICI, R. 5. Până acuși unde bătuși lela, de nu-i căutași? RETEGANUL, P. I 38. A purta pe cineva lela = a-l face să umble fără rost. TDRG. A fi un bate-lela = haimana, om rău. ZANNE, P. V. 383.

[Și: (prin confuzie cu lele): lélea adv. | (Derivat (prin apropiere de lăldău): lelău adj. m. = prostănac. PAMFILE, J. II.]

— Onomatopee; cf. lăldău.

LÉLE s. f. 1°. Tante. 2°. Se dit à la campagne à une scur plus âgée. 3°. Se dit à une femme plus âgée ou à une femme en général, surtout à une paysanne. 4°. Maîtresse. 5°. Femme de mœurs légères, garce. 6°. Nom de danses paysannes.

1°. † Mătușă. TDRG. Fratele și sora și unchiul

și lelea. **PRAVILA GOVORA**, 143, ap. **TDRG**. *Sora maicii mele este-mi lele mare, iară vara premare sau vârul premare al maicii mele este-mi unchiu mic și lele mică*. id. ib. 104.

2°. Titlu de respect ce se dă de o soră sau un frate mai mic unei surori mai mari, țăță. **LB**, **HERZ-GHER.**, M. VII 9. *Lele* = sorella maggiore. **MAN. GOETT**. 13. *Hai să mânăam pi lelea, Ca să spuî mână-ta*. **VASILIU**, C. 42.

3°. P. ext. (Mai ales la vocativ) Cuvânt cu care cei mai tineri se adresează unei femei mai în vârstă (**COSTINESCU**), în opoziție cu *bade*, ce se spune unui bărbat; p. ext. titlu ce se dă de către țărani unei femei (nu însă unei bătrâne), sau pe care și-l dau femeile între ele, cumătră, verișoară, soro, f.ă. *Să te'nveți, lele, a minți*. **RETEGANUL**, TR. 143. *Lele cu sprâncene'n jos, Sufletul badei l-ai scos*. **JARNÍK-BĂRSEANU**, D. 244. *Vino, lele, la Bănău!* — *Ba cu nu, că am bărbat*. ib. 385. *De la grajă până'n poiată Nu scăpași nesărutată! Hop, lele, hop!* ib. 396. *Deschide ușa, măi lele, C'aduc în gură mărgel!* ib. 412. | (Întrebuințat apozitional, în legătură cu un nume) „*Vezi, lele preteasă!*“, *zise argatul, „cum ți-am alungat cu boala“*. **SBIERA**, P. 238. *Cu frățescă dragoste mă închin dumitale, lele Zoișo*. **URICARIUL**, XXI 322. *Lelea Catrina mai finea și pe tata răposatu'ui său bărbat*. **CONV. LIT.** XV 96. *Lelea Palaghia (= fasolea)*. **GOROVEI**, C. 141. | (Ironie, unei țărănice care nu-și păstrează portul) *Ce porți, leleo, chelbea'n cap?* — *Dacă-i modă, ce-am să fac!* **ZANNE**, P. III 230. # *Hodoronc-tronc, lele Mărie* = nu se potrivește ceea ce spui. **Com. V. C. ȘOAREC**, *Piatra-Neamț*, || P. gen. Femeie dela țară, n a n ă, țăță. *Lelea cu fodorii mici, Ibovnică la voinici*. **JARNÍK-BĂRSEANU**, D. 444. *Lelea joacă până'n noapte, Iar bărbatu' i-e pe moarte*. **ZANNE**, P. V 382. *Ce e mic și mîtitel, Ingrădește lelea cu el?* (= Acul). **GOROVEI**, CIM. 3. *Badea rage Prin pârloage, Lelea'ngână Din grădină* (= Clopotul și toaca). ib. 90. # *Nici lelea cu bărneacă, nici badea cu altite* = femeia să fie femeie, bărbatul bărbat. **ZANNE**, P. III 25. *Vara verei, Cina* (= fina) *lelei, Neoața cumătrii mele: despre o rudă îndepărtată sau închipuită*. ib. IV 675. *Și-a găsit hărbul capacul, tivga dopul și lelea bărbatul* = și-a găsit omul care să o învețe minte. ib. IV 150, **ION CR.** IV 22.

4°. P. ext. (La vocativ) Cuvânt cu care se adresează un bărbat iubitei sale, mândro, iubito. *Eu, lele, de dorul tău nu pot...* **MARIAN**, NA. 117. *Eu, lele, de dorul tău Nu pociu sluji domnu-meu*. **JARNÍK-BĂRSEANU**, D. 18. *Dulce ți-i gurița, lele*. ib. 25. || *Ibovnică, iubită, draguță*. **LB**. *Și-a pierdut sărmana lele Dragostele tinerele*. **ALECSANDRI**, P. P. 283. *Lelea plânge și suspină*. **JARNÍK-BĂRSEANU**, D. 253. *Lelea afară s'a uitat Și 'napoi că mi-a strigat*. **BUD**, P. P. 49.

5°. Calificativ injurios dat unei femei cu purtări rele, târfă. *Am aflat eu trebile tale, leleo*. **C. NEGRUZZI**, T. III 37. *În poala bădișii mele Șede-o lele de muere*. **DOINE**, 154. # *Lumea piere de belea, Lelea pune să se lea, se zice când unul e necăjit și cei de față sânt veseli*. **ZANNE**, P. III 200. *S'a măritat lelea Manda* = era o haimana. ib. IV 443. **Fecior (fiu, copil, puin) de lele** = bastard, fiu natural (**MARIAN**, NA. 60, **ZANNE**, P. II 86, V 385, **PAMFILE**, J. II); șiret, deștept (**ZANNE**, P. V 385); ticălos. *În pădurea de la Strungă sânt...feciori de lele nebună!* **ALECSANDRI**, P. I 57. *Alelei, fecior de lele!* id. P. P. 73. *M'ai mâncat friptă, fecior de lele ce mi-ai fost*. **ISPIRESCU**, L. 195. (Prin confuzie cu *lela*) **În s. (de) dorul lelei** = cum dă Dumnezeu, razna, anapoda, fără interes, fără tragere de inimă. **CIAUȘANU**, V. *Căciula-i furcănească, trântită p'o ureche, în dorul lelii*. **ISPIRESCU**, L. 33. *Mergând astfel, în dorul lelii...*

fără să știe unde... **MARIAN**, O. I 146. *Nu plâng eu de dorul lelii* = de geaba. **PAMFILE**, J. II. **A umbla frunza lelei** = a umbla fără rost. **ZANNE**, P. II 788.

6°. (**Bucov.**) *Lelea cu rufele* = numele unei hore. **NICULESCU-VARONE**, D. 111. | *Lele albă* = o horă. ib.

[Articulat *lelea* și (prin haplogie, înainte de nume) *lea Maria*. | **Diminutive** (desmierdătoare): **lelică** (scurtat **lică VICIU**, **GL.**, **CONV. LIT.** a. 1910, p. 955) s. f. (Ad 2°) *Botezând un frate sau soră la un alt frate sau soră, ei nu se numesc mai mult „frați“ sau „bădică“ și „lelică“, ca mai 'nainte, ci „cumătru“ și „cumătră“*. **MARIAN**, NA. 172; (ad 3°) *Copilaș dragă îi zice [fata]... Cine te-a adus aice? — Cine m'a adus, lelică, Nu te pot incredința*. **KONAKI**, P. 9. *Nu cumva ți s'a aprins călcăile după vr'o lelică?* **C. NEGRUZZI**, III 8. *Badea... S'a culcat Cu lelica'n pat*. **TEODORESCU**, P. P. 149; (ad 4°) *Ce să facem, tu, lelică?* **JARNÍK-BĂRSEANU**, D. 61. *Frunză verde di-alunio, Lelică, lelică, Nu-ți mai dzăc nimică*. **VASILIU**, C. 128; — **lelicuță** s. f. (**Mold.**, **Bucov.**) (Ad 3°) *Scoală, lelicuță, scoală*. **MARIAN**, I. 543; — (ad 4°) *Lelicuță de la belți, Nu da gura pi la tăf[i]*. **ȘEZ**, IV, 137; — **lelișoară** s. f. **LB**. (Ad 3°) *Lele, lelișoară dragă...* **MOR!** **PANN**, P. V. III 35. *Lelișoară de pe plaiu, Spune-mi gura cui o dai?* **ȘEZ**, I 270; (ad 4°) *Sufletul meu, lelișoară, Dorul tău mă bagă'n boală*. **JARNÍK-BĂRSEANU**, D. 31, ib. 442, 366); — **leliță** s. f. **LB**. (Ad 2°) *Adu-ți aminte, leliță, de ceasul cel cumplit Întru care tatăl nostru de moarte era gonit*. **KONAKI**, P. 49; (ad 3°) *Le găsea multe ponoase... precum fac lelițele [= gurile rele]*. **GORJAN**, H. II 203; (ad 4°) *Valeu, că frumușică leliță!* **ALECSANDRI**, T. 659. *Leliță, Să-mi mai fii un an draguță!* **JARNÍK-BĂRSEANU**, D. 44. *Tu, leliță, pușor, Serie-mi dorurile mele Într'o carte*. **BĂRLEA**, C. P. II 163; (ad 5°) *Ii arată bucurie mare, însă tot fățălnicește, ca o leliță mehengele*. **GORJAN**, H. IV 74. *A încercat să-l câștige prin șantaj, ca o leliță de suburbie*. **REBREANU**, J. 276. *Se tot uita asupra ei mereu... întocmai cum fac lelițele ce umblă să momească pe tineri*. **ISPIRESCU**, U. 22. *Un puin de leliță Frumos la peliță, Pe nume Gheorghiuță*. **PAMFILE**, C. T. 44; (ad 6°) *Lelița = danț (în Dolj)*. **H. V** 395; *Lelița Bălăioara* = (**Bucovina**) o horă. **NICULESCU-VARONE**, D. 111; *Lelița cu Cămășoiu* = (**Bucovina**) o horă, ib.; *Leliță Ioană* = un joc, ib.; *Lelița din Valea Seacă* = (**Bucov.**) o horă, ib.; — (formă sincopată) **leliță** s. f. = termen de înrudire. **H. XII**, 262. *Să trăieți, bătule și lelișo*. **CHIRIȚESCU**, **CONV. LIT.** XLIV/2 549; — **lelișică** s. f. **CADE**.; — **lelișeană** s. f. Ad 3°) *Bădița îi fărmeccat, De-o lelișeană din sat, Că lelița-i vrăjitoare*. **PAMFILE**, C. T. 106. *Lelișeană din Nârtești, Giaba te mai fudulești, Că asară pe'nnoptat, Pe drum mi te-am sărutat*. **ȘEZ**, VIII 29.]

— Cuvânt copilăresc, care se găsește și la Slavi cu unele din sensurile românești (paleosl. *lēja* „sora mamei“, bulg. *lele* „mătușă“, rut *l'ika* „mătușă“, sârb. *ljena* „soră mai mare“). Cf. *leică*.

LÉLEA adv. v. *lela*.

LELEÁ s. f. (**Bot.**) v. *lalea*.

LELEÚ adj. m. v. *léla*.

LELICĂ s. f. } v. *lele*.
LELICUȚĂ s. f. }

LELÍE s. f. (**Bot.**) v. *lalea*.

LELIȘOARĂ s. f. } v. *lele*.
LELIȚĂ s. f. }

LELIȚCANĂ s. f.
LELIȚICĂ s. f.
LELȚĂ s. f. } v. lele.

LEMN s. a. 1°. *Arbre*. 2°. *Bois*. 3°. *Bille*, *tronce*. *Cep* (de *vigne*). 4°. *Morceau* ou *éclat de bois*. 5°. *Bois* (à brûler). *Forêt* où l'on exploite le bois. 6°. *Bois*. 7°. *Bois* (de construction). 8°. (*Arbre de la croix*). 9°. *Cercueil*.

În cele mai multe regiuni, lemnul este termen generic cu care se numește orice vegetal cu tulpina și ramurile (mai mult sau mai puțin) vârtoase și rezistente, care crește și se ramifică numai la o înălțime oarecare.

1°. (Vechiu și pop.) *Arbore* (VAIDA), *copac* (până stă în picioare). *Lemnul* poate fi: bătrân, gros, matur (= care a ajuns la grosimea potrivită pentru exploatare), mic, mort (= uscat, dar netăiat de la pământ DICȚ. SILV. 173), pipernicit, strâmb, sucit (DICȚ. SILV.), găunos s. scorbuos, uscat. Numirea „arbor” sau „copaciu” pe aici nu e cunoscută la popor, ci el numește totalitatea arborilor cu un cuvânt: *lemn*. H. XVIII 294, cf. 276. *Lemn* = lignum. ANON. CAR., LEX. MARS. *și fi-va ca lemnul răsădit lângă ieșitul apei*. PSALT. (SCH.) 1/5. *Satură-se lemnlele câmpilor, chedrii Livamului cei ce ai răsădit*. ib. 215/a. *Frunza... lemnului...* LEVITICUS (secolul XVI), ap. GCR. I 5/3. *Finicul mai vârtoș de toate lemnlele alalte înalță-se la ceru*. CORESI, EV. 107/1. *Curse* (= fugi) și *văzu alt lemnă, rug*. CUV. D. BĂTR. II 287. *Nume de oameni și de lemnle și de veșmente*. N. TEST. (1648), ap. GCR. I 126. *Când va tăia un om niscare lemn în pădure...* PRAV. 58. *Cine va lua piatra hotarului, sau macar lemn ce va fi sămnat hotar...* ib. 135. *Acolo spânzurându-i de un lemnă, îi strujiră*. MINEIUL (1776) 77 2/11. *Multe lemnle din rădăcină se vor rumpe*. CALENDARIU (1814) 70. *Foaie de-un lemn drept*. ȘEZ. I 167. *Toate lemnle se pleacă Cu capul cătră pământ*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 152. *Frunză verde lemn sucit...* HODOȘ, P. P. 120. *Frunză verde lemn uscat...* HODOȘ, P. P. 120. *Omu-âl mare... Să bagă în pădurea a mare și taie lemnu-âl mai mare*. GIUGLEA-VĂLSAN, R. S. 261. *Dracul... șade prin peșteri, prin lemnle...* DENSUSIANU, T. H. 283. *Plângeau lemnle și pietrele, hiperbolă întrebuințată în basme, spre a zugrăvi duioșia sau jalea*. Cf. ZANNE, P. II 677. *Pe unde tăiam lemnle, acum adunăm surcele, se zice despre cei ce scapătă dintr'o bunăstare*. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I 203. *Tu unde aduni surcele, eu am tăiat lemnle, arată bogăția trecutului și sărăcia de față*. ib. *A sta ca curca'n lemnle* = a fi posac, tăcut. ib. II 745. || *Spec. Copac, arbore neroditor, sălbatec*. *Bucurase-vor toate lemnlele dumbrăvilor*. PSALT. (SCH.) 200/12. *Frunzele... să nu cază... ca lemnulă fără rod în adâncul focului*. CORESI, EV. 301/17. *Frângea stălpări de lemnle și așternea pre cale*. MOLITVENIC (1650-1675), ap. GCR. I 233. *Lemnle, slava Domnului, sânt de-ajuns... în pădure*. CREANGĂ, P. 126. *Două lemnle'n codru, Teiu și cu bradu*. GIUGLEA-VĂLSAN, R. S. 286. *Arză-te focul, pădure, și toate lemnle'n tine*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 199. | P. ext. Pom (producător de fructe comestibile). *Codrii și toți munții, lemnle plod purtătoare...* PSALT. (SCH.) 306/10. *Tot lemnul bun rod face*. TETRAEV. (1574) 210. *Poamele de pre lemnle și strugurii vor arde de mânia lui Dumnezeu*. PARACLIS (1639) 30 v. *Hiece lemnă ce nu va face roadă bună, tăiat va hi*. VARLAAM, C. 8/1. *Din tot lemnul ce este în grădină cu mâncare să mănânce*. ANTIM, P. 133. *Cu lemnle roditoare și cu flori mirositoare*. MARIAN, N. 579. || (În basme) **Strâmbă-lemnle** (s. **Frânge-lemnle** s. **Jimbă-lemnle**) = personajiu mitic caracterizat prin

puterea sa extraordinară, putând să strâmbie sau să frângă copacii. || (După ung., urmat de „de” + numele speciei s. de numele speciei la genitiv) *Lemnul mărului* = mărul. GCR. I 356. *Lem[n] de per* = pyrus. LEX. MARS. 239. *Lem[n] de prun* = prunus. ib. 239. || *Compuse* (Bot.):

lemn-amar = *Quassia amara*. BUJOREANU, B. L. 381, BIANU, D. S.

lemn-câ(i)nesc = a.) arbust (H. IX 121) sălbatic (ib. III 305, IV 83, IX 374, XI 325, XII 18) din familia oleaceelor (*Ligustrum vulgare*); crește prin tufișuri, crânguri, lunci și pe marginea pădurilor, sau se cultivă prin grădini, servind ca gard viu (PANTU, PL.² 149), întrebuințat uneori și pentru făcut focul (H. XVI 9); numit și (Bucov. și Mold.) lemnul cănelui, măliniță (LEON, MED. 48, PANTU, PL.² 149); b.) crușen (*Rhamnus frangula*). LB.; — c.) salbă-moale (*Rhamnus cathartica*). LEON, MED. 62; — d.) (în Buzău) sânger (*Cornus sanguinea*) H. II 218; — e.) tulipin (LB.), tulichină (BIANU, D. S.), tulichioară (DAMÉ, T. 183) (*Daphne mezereum*), PANTU, PL.² 149; — f.) voniceriu (*Evonymus europaeus*). BĂRSEANU, PANTU, PL.² 149. *Pe munișor albește Casa ce prăfuesc, Stânca pe ea domnește, Juru-i împrejmuește Un crâng de lemn cănesc*. I. VĂCĂRESCUL, P. 163. *Frunză verde lemn cănesc, Stau meru și mă gândesc*. TEODORESCU, P. P. 317, cf. ȘEZ. III 51, BUD, P. P. 59. *Se fierb beldii de lemn cănesc*. PAMFILE-LUPESCU, CR. 74.

lemn-cu boabele-albe = (pe la Blaj) hurmuz (*Symphoricarpos racemosus*) LA. BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V 68.

lemn-de-aloe = fiera-pământului (*Marchantia polymorpha*). BĂRSEANU.

lemn-de-apă = (pe la Turda) plantă cultivată prin grădinile mahalalelor, canale (*Impatiens balsamina*). BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V 60.

lemn-de-câne = (Tecuci) lemn-cănesc (?). *Lemn de câne să nu pui pe foc, că-ți turbează câni*. GOROVEI, CR. 49.

lemn-de-cuișoare = (pe la Blaj și pe la Turda) cuișor (*Ribes aureum*). BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V 66, PANTU, PL.² 149.

lemn-domnesc = (Suceava) lemnul-Domnului (?). *Foaie verde lemn domnesc*. ȘEZ. I 167.

lemn-dulce = plantă din familia leguminoaselor, numită și iarbă-dulce, rădăcină-dulce, ciorânglav (*Glycyrrhiza glabra*). LB., BIANU, D. S., DAMÉ, T. 186, PANTU, PL.²

lemn-galbin = macriș-de-spin (LB.), drăcilă (DAMÉ, T. 187, LEON, MED. 37), măcriș păsăresc (*Berberis vulgaris*). BUJOREANU, B. L. 382, PĂCALĂ, M. R. 20.

lemn-nelemn = (Munt.) fluierătoare. PANTU, PL.² 149.

lemn-piperat = (Transilv.) a.) (*Laurus sassafras*) LB.; — b.) molură (*Foeniculum vulgare*) POLIZU, BĂRSEANU.

lemn-pucios = a.) scoruș-de-munte (*Sorbus aucuparia*). LB.; — b.) sânger (*Cornus sanguinea*). PANTU, PL.² 149.

lemn-râios = cerceii-babei (*Evonymus verrucosus*). TDRG., PANTU, PL.² 149.

lemn-sfânt = iarbă-sfântă, lemnul-Măicii-Domnului (*Santolina chamaecyparissus*). GRIGORIU-RIGO, M. P., II 26. *Se clătește vita în gură cu zeamă de lemn sfânt*. ib.

lemnul-bobului = arbust din familia leguminoaselor, cu flori galbene-aurii, ce crește pe coastele pietroase și pe stâncile de prin păduri (*Cytisus nigricans*), numit și bobițel (TDRG.), salcăm-galbin. BĂRSEANU, PANTU, PL.² 149.

lemnul-cănelui = a.) arbust (H. II 243, XII 286) numit pe alocuri lemn-cănesc s. măliniță (BUJOREANU, B. L. 382, PANTU, PL., PAMFILE-LUPESCU, CR. 215); — b.) drimoc (*Viburnum*

Lantana), H. XVIII 138; — c) tulichină (*Daphne mezereum*), PĂCALĂ, M. R. 19; — d.) (Târnavă-Mică) verigar (*Rhamnus cathartica*). BORZA, BULET. GRĂD. BOT. XI 52. Lemnul kenyeleuj. ANON. CAR. *Se jupoaic coaja de pe lemnul-cânelui.* PAMFILE-LUPESCU, CR. 41.

lemnul-caprii = (Târnavă-Mică) cârceii-babei, lemn-râios (*Evonymus verrucosus*). VI-CIU. GL.

lemnul-Domnului = a.) buruiană (H. III 226, X 85, 476) cu miros pătrunzător de lămâie, cu flori galbene așezate în mici capitule sferice cenușii, de origine din sudul Europei sau din Orient, ce se cultivă prin grădini (*Artemisia Abrotanum*), lemnuș (LEON, MED. 46), alimon, iarba-lui-Dumnezeu (PANȚU, PL.² 150). Cf. LB., BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V 53, HERZ-GHER, V. VII 10; — b.) isop (*Hyssopus officinalis*). BARONZI, L. I. 136, C. NEGRUZZI, I 97; — c.) lemnul-Maicii-Domnului (*Santolina chamaecyparissus*) TDRG.; — d.) pelin-mirositor (*Artemisia austriaca*) PONTBRIANT, P. restr. Floarea acestor plante. H. I 235, II 79, 130, 142, 273, III 139, 306, 437, XII 24, 259, XVI 104, XVIII 302. **Lemnul Domnului** = abrotanum. ANON. CAR. *Grădinile cele de flori... cu busuioc și calupăr, cu lemnul Domnului și lăcrămioară și cu câte alte plante aromatice.* I. IONESCU, M. 373. *Ochiul bouului, lemnul Domnului și limba mielușelului.* FILIMON, C. II 640. *În unele sate din ținutul Storojinețului... aduc o samă de Români mai multe rămurele de lemnul-Domnului.* MARIAN, f. 41. *De dorul Ionului Rupsei lemnul-Domnului.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 155. *Pentru... a neutraliza mirosul greu, se aduce în casă lemnul-Domnului.* PRIBEAGU, P. R. 126.

lemnul-Dumnezeului s. lemnul-lui-Dumnezeu (H. II 125, IV 9, IX 405, XI 177, 230, XVI 9, LB., PANȚU, PL.² 150, BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V 53) = lemnul-Domnului. *Lemnul lu Dumnezeu salce, văzuși dracul fugind?* CUV. D. BĂTR. II 287. *Câte flori sânt pe pământ, Toate merg la jurământ, Numai... Lemnul-Dumnezeului și cu vița vinului șad în poarta raiului.* PAMFILE, CR. 71.

lemnul-Maicii-Domnului = arbust (*Santolina chamaecyparissus*) foarte mirositor și totdeauna verde, cu tulpina bogat ramificată, cu ramuri fragile; formează mici tufe, de un metru înălțime; are flori galbene (PANȚU, PL.² 150), lemnul-Domnului (TDRG.)

lemnul-vântului = (în Munții Apuseni) arbust (*Syringa Josikaea*) din familia oleaceelor, de 2-4 m. înălțime, cu frunze ovale ascuțite, cu flori violete fără miros, ce crește în văile umede din munți, sau se cultivă prin grădini ca plantă ornamentală, călin. BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V, 68, PANȚU, PL.² 150.

2°. Tulpina dimpreună cu ramurile unui copac sau pom tăiat dela pământ, când e verde (cf. călăiu) s. uscat (DICT. SILVIC 177); p. ext. (adesea în sens colectiv) totalitatea produselor lemnoase. *Au dus multă somă și mare greu lemn din Moldova.* LET. II 314/27. *Câtă îi zioa de mare, Cară lemne în spinare.* E. KOGĂLNICEANU, ap. GCR. II 106. *Se trezea... cu Dănilă... cerând să-i împrumute carul: ba să-și aducă lemne din pădure, ba faină dela moară.* CREANGĂ, P. 38. (Hiperbole) *Adoarme mort, de puteai să tai lemne pe dansul.* id. ib. 215. *Era un pui de ger în dimineața aceea, de crăpau lemnele.* id. A. 23. # *Vremea vinde lemnele și nevoia le cumpără.* C. NEGRUZZI, I 250. *Pădurea nu se sperie de cel care pune multe lemne în căruță, se zice despre cei lacomi.* ZANNE, P. I 232. *Eu nu-s coada lemnelor, Că-s fruntea surcelelor: fruntaș între cei mici.* ib. IV 213. *Lemnul strămb focul îl îndreptează* = pe cei îndărătnici

fi înveți minte cu răul. ib. I 203. **A căra (s. a duce) lemne în pădure** = a duce celui bogat; a duce un lucru acolo unde nu e lipsă. ib. I, 234.

3°. Trunchiul unui copac tăiat, după ce a fost curățit de ramuri, buștean, cf. butuc. *Lemn gorgănos s. noduros; lemn necojit* = cu scoarța pe el; *lemn plin* = bucata întreagă a trunchiului. DICT. SILV. 171-174. # *Omul neslujit E ca lemnul necioplit*, se zice despre moșicul care nu știe să se poarte în lume; despre omul neîndatoritor. ZANNE, P. IV 491. *A fi lemn* = beat tun, buștean. PAMFILE, J. II. *A dormi lemn* = a dormi greu. ZANNE, P. II 545, PAMFILE, B. 45. *A ședeă ca lemnul* (= pilotul) în apă = nemișcat. ZANNE, P. IX 484. *A lăsa lemn pe cineva* = a lăsa cu mâ-nile'n sân, sărac; a sărăci pe cineva, a-l lăsa numai cu cămașa pe el. CIAUȘANU, V. # P. a.n.l. Trunchiul, tulpina, butucul viței de vie. LB.

4°. Bucată, fragment, parte tăiată s. rămasă din trunchiul s. din ramurile unui copac (POLIZU). Când e scurtă i se zice și scurtătură, șteap (cu care se aruncă după oi, ȘEZ. III 89), zburătură. *Cu piatra și cu lemnul a lovi, sau cu altceva, cu vreo armă, să faci moarte...* CORESI, EV. 542/27. *Când să va prileji să să svădească doi dulăi și stăpânul unuia va lovi pre celalalt, au cu lemn, au cu piatră.* PRAV. 64. *Arunca cu pietre și cu lemne după dansul.* LET. II 252/23. *Aș fi luat două lemne uscate și apoi le-aș fi frecat unul cu altul până ce s'ar fi aprins.* DRĂGHICI, R. 67. *Încălcău pe-un lemn.* ISPIRESCU, L. 332. *Măi bădiță, pentru tine multe dau cu lemnu'n mine.* JARNÍK-BĂRSEANU, D. 69. # *Ori ce lemn nu face făpuș la bute* = nu poți face ceva ales din orice om. ZANNE, P. V 103. *Din pomul căzut toată lumea taie lemne* = când cad cei mari din puterea lor, și cei mici își bat joc de ei. ib. I 260. *Dă lemne la cel de îngrădește*, se zice despre oamenii care-și fac de lucru pe lângă cei ce muncesc. ib. III 196. # (În Dolj și Putna) O parte a războiului de țesut, butucul, drugul, tălpile. DAME, T. 134, PAMFILE, I. C. 271. # *Spec. Lemn de catarg* = prăjina care servește corăbiilor drept catarg. PONTBRIANT.

5°. (Mai ales la plural; complinit adesea cu: „de foc“ s. „de ars“) Trunchiul și ramurile unui copac sau pom servind drept combustibil, pentru încălzit, cf. buzar, celniță; blană, lodbă. *Lemnul se taie cu ferăstrăul, se crapă s. sparge cu securea (toporul).* *Lemnul-lemnele* = legna. MAN. GOETT. 10 v. *Când începe a arde... grămădescu mai multe lemne.* PROPOVEDANIE, ap. GCR. I 142. *Străngu leamne și pun foc de ard acale oase.* ȘAPTE TAINE, ap. GCR. I 117. *Au pus lemne pe foc.* DRĂGHICI, R. 84. *Dacă vă puneți la vatră dinaintea focului, auziți unele lemne țipând.* C. NEGRUZZI, I 246. *Douăzeci și patru de stânjeni de lemne.* CREANGĂ, P. 239, cf. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 98. *Lemne de spărtură* = arbori groși sparți (= crăpați) pentru foc. DICT. SILV. 175. *Tăetor de lemne.* LB. *Șopru de ținut lemne.* ib. # *Pe lângă lemnul uscat arde și cel verde* = pe lângă cei nebuni pătimește și cei buni. ZANNE, P. I 204. *Cu un lemn nu se face focul.* ib. I 204. *Pe măgar la nuntă când îl poștește, Acolo ori lemne ori apă lipsește* = pe cei mici fi chemi la adunări nu ca să se înveselească, ci ca să slujească. ib. I 533. *La cuptorul cald puține lemne trebuiesc.* ib. III 137. *Urma străinului s'o arzi cu nouă care de lemne!* ib. VI 327. *A o pune de mămligă cu lemne verzi* = a umbla în zadar. ib. III 613. # P. ext. Loc (pădure) unde se exploatează (se taie, se crapă, se fac stânjeni) lemnele de foc; munca depusă (în pădure s. aiurea) la îmbucătățirea trunchiurilor copacilor pentru combustibil. *Bărbatul venea... dela moară, dela lemne sau dela târg...* IOVESCUI, N. 36. — Hai, Păunico, la lemne.

— *Aleo, picioarele mele!* se zice despre mulierile leneșe. ZANNE, P. VI 258.

6°. (Sensul cel mai general și mai obișnuit) Substanță compactă, solidă și fibroasă care alcătuiește rădăcinile, trunchiul și ramurile unui copac sau pom, și care diferă, ca rezistență, culoare, compoziție, întrebuințare, dela o specie de copaci s. pomi la alta. După culoare, stare și compoziție, lemnul poate fi tare, moale, tânăr (DICT. SILV. 146); verde (căldiu) s. uscat; sănătos, putred; alb (de plop, salcie, mesteacăn, ib., H. II 297); roșu s. verde (importat și întrebuințat la văpsitul țesăturilor PAMFILE-LUPESCU, CR. 87); rășinos (al coniferelor, DICT. SILV. 174); cu ape (cu vine frumoase colorate, ib. 169); vârgat (= cu urme de vine sau puncte, ib. 177). După copacii din care e tăiat, lemnul e de brad, molid, pin, cer, tisă, nuc, alun, fag, gorun, teiu, jugastru (întrebuințate mai ales la mobile H. II 62), paltin, frasin, etc. După întrebuințare, distingem lemnul de *cercuri*, de *hârție*, de *rudărie*, de *vopsitorie* (= care conține materii colorante), etc. Să aducă... dooa găini vii curate și lemnul de chedru înfășurat cu canură roșie. CORESI, EV. 424/2. Pod de lemn. LB. Rodca în nurori cum roade carul în lemn. CREANGĂ, P. 12. Foie verde lemn vânos. JARNÍK-BĂRSEANU, 206. Cruce de lemn de brad. ib. 256. Lemn de tufă. ib. 368. # Fă om dintr'un lemn de teiu și îl botează Matei. ZANNE, P. VI 200. Dintr'un lemn ieșe și cruce și măciucă = un pârntie bun are și copii buni, și răi. ZANNE, P. I 203. Orice lemn își are viermele său = orice om cu necazul său. ib. 203. Lemnul care se îndăoiește e mai bun decât cel care se rupe: ne învață să ne plecăm în tâmpărilor. ib. I 204. Nu de ce lemn e ploșca, ci ce e în ploșcă = nu căuta pe om după neam, ci după darurile lui. ib. IV 93. Din orice lemn nu poți face buclum. ib. IV 284. La lemnul tare trebuie scure ascuțită = anul om puternic numai un altul mai puternic îl poate veni de hac. ib. V 590. A fi lemn de tufă = a nu fi bun de nimic. ib. I 205. A rămăncea (ca de) lemn = înlemnit, încremenit. ib. I 205. CIAUȘANU, GL. În urma lui, Comăneșteanu rămase ca de lemn. D. ZAMPİRESCU, I. R. 250. Maica Vitalia rămase de lemn. STĂNOIU, C. I. 197. | (Munt.) Păduche de lemn = ploșniță, stelnită. | P. ext. (în loc. a. d.) de lemn Materialul din care se fac diferite obiecte. LB. Cela ce va fura cruce den beserăică, măcar de-ar fi [crucea] și de lemn... PRAV. 154. Biserica de lemn... NECULCE, ap. GCR. II 32. Tunul... de lemn. BARAC, ap. GCR. II 240. Orologiu de lemn. EMINESCU, N. 35. # Mla dela bărbat Ca parul de lemn uscat. ZANNE, P. IV 258. A începe dela lingura de lemn = de jos, sărac. ib. III 595. A ajunge (a duce pe cineva) la sapă de lemn = a săraci (pe cineva) cu desăvârșire. ib. V 546, 547. | Spec. O parte a șelei, țeșutul. PAMFILE, I. C. 49.

7°. (În opoziție cu lemn rotund; modern și lemn fasonat) Chereștea, substanță lemnoasă tălătată (în ferestrân) s. cioplită (cu bardă) în diferite forme și dimensiuni, servind ca material de construcție (la clădiri, mobile, obiecte). Se ea face neștine casă pre loc strein, și va fi tot lemnul lui... PRAV. 90. Nici salcia lemn de bute, Nici mojicul om de frunte. ZANNE, P. I 277.

8°. (Adesea complicită prin „sfânt” s. „de muncă”) Cruce (ca instrument de tortură). Proclat să fie tot omul carele spânzurat pre lemnă. CORESI, EV. 69/2. L-au spânzurat pre lemnul cel făcut de muncă. DOSOFTEIU, V. 8. 128. # Nime nu-i lemn de biserică = toată lumea greșește și e păcătoasă. ZANNE, P. VI 487.

9°. Sieriu, coșciug (H. IV 160, com. RĂDULESCU-CODIN); fig. moarte. Durerea lui Adam fu lemnul. MOLITVENIC (sec. XVI-XVII) 10 v. Păzând lemnul bine... frică nu le este. EROTCRIT

(1800), ap. GCR. II 182. Dinu să ducea, La mormânt mergea, Din gură zicea: „Călușcu micu, Fă-te lemnul meu”. GIUGLEA-VĂLSAN, R. S. 258. Și cu lemnul plumbuit, Să nu putrezescă curând. ib. 326 (cf. ib. 365). După ce-a murit... îl bagă'n lemn și-l ține trei zile. GRAIUL, I 5. Atunci el și-a făcut lemnul, s'a gătit, s'a pus în sicriu și a cerut lumânarea. PAMFILE, D. 155. Au năvălit toate rudele lor de au dat pământul alături de pe lemnul mortului. ib. 204. L-a dus în biserică și l-a băgat în lemn, în altar. RĂDULESCU-CODIN, I. 245.

[Diminutive: (rar, în poezia pop.) lemnice] s. a. = bucată mică de lemn. (Ad 6°) Toate pițricicele, Toate lemnicele. GR. S. V 128; — lemnită s. f. (Bot.) = o plantă de șes. Com. A. TOMIAC, Cupa; — (mai ales) lemnisôr s. a. = lemn mic; bastonaș, bețișor. (Transilv.) chibrit (POLIZU, LM.). (Ad 4°) Se crapă un lemnisôr rotund ca degetul de gros... MARIAN, ÎN. 222; (ad 7°) Așeză fiecare lemnisôr la îmbucătura lui și clădi foisorul din nou. ISPIRESCU, L. 378; — lemnis s. a. = (Banat) scorțișoara (PAMFILE-LUPESCU, CR. 186) întrebuințată la văpsit; bățul crăpat la un capăt, în crăpătură căruia se pune o platră care se aruncă (șez. IX 131); spec. struneala (incordătorul, lopățica) ferestrăului de mână (PAMFILE, I. C. 121); pisto- bolul dela „pușca de soc” (id. J.); unelță la răz- bolul de țesut (H. I 287, II 81, III 140, X 261, 500, 539, XII 140, 261, XVI 161), cf. huludeț (DAMÉ, T. 136); (pe Valea Târnavelor, în Țara Oltului și la Jina-Siblu) chibrit. REV. CRIT. III 159, VICIU, GL., IZV. IV 8, V. HANEȘ, T. O. 118, GR. S. I 137, VI 239; — (Bot.) lemnul-Dom- nului (VICIU, GL., BORZA, BULET. GRĂD. BOT. V 53, BĂRLEA, C. P. II 9), numit (în Bistrița- Năsăud) și lemnus-verde (PANTU, PL. 150); lemnus-de-apă (Bot.) = câtină mică (Myricaria germanica), I. MORARIU, PL. 462. Dola noi până la Cluj, Viorele și lemnus. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 305. Frunză verde de lemnus, Am avut și eu drăguș. BĂRLEA, C. P. II 225. El își aprinsă țigara și puse lemnusul de chibrit în cenușerita ce sta... lângă el. SLAVICI, N. 265. Lemnușele erau jilave. RETEGANUL, P. III 42; — (rar) lemnusel s. a. (ad 4°) Se duc în codru și aduc lemnușele. MARIAN, SE. II 227; — lemnuleț s. a. = (ad 9°) sieriu, coșciug mic. GIUGLEA-VĂLSAN, R. S. 255; — (rar) lemnut s. a. = lemn mic; chibrit. Și te sui pe scard'n sus, și aprinde un lemnuf. PAMFILE, CR. 161; — lemnuscă s. f. (Bot.) = (Bucovina) răchitan (Lythrum salicaria). PANTU, PL. | Adjectiv: (lat. lignosus, -a, -um) lemnos, -oasă = (despre o regiune) care produce multe lemne; (despre un țesut vegetal) de natura lemnului, care seamănă cu lemnul. LB., DAMÉ, T. Lemnos = ligneus. LEX. MARS. 224, ANON CAR. Trunchiu erbos sau lemnos. C. NEGRUZZI, I. 103. O zonă lemnosă. HAȘDEU, I. CR. 235. Mere, pere lemnosae. HERZ, GHER., M. VII 9; (sub- stantivat) lemnosă s. f. = un fel de strugur. H. II 165; — lemniu, -le adj. = de culoarea lemnului. MARIAN, CROM. 51; (substan- tivat) lemnie s. f. (Bot.) = (Bucov. și Mold.) o burulană (H. II 273, X 85, 497, XVI 103, 280) ce crește pe prunduri (com. G. TOFAN, Bîlca), cu frunzele asemenea pelinului (MARIAN, NA. 84), întrebuințată ca leac contra diareei (șez. IV 24), răchitan (Lythrum salicarium). PANTU, PL. 149. În scîldătoarea noului născut se pune lemne..., ca copilul să umble de grabă în picioare. GO- ROVEI, CR. 297. | Colectiv și local: lemnărie s. f. = grămadă de lemne, de chereștea (COSTINESCU); depozit, magazin de lemne (LM.); obiecte de lemn s. părțile de lemn ale unui obiect; spec. (rar) grămadă, morman de lemne pe care

se așezau cei osândiți la moartea pe rug (COSTINESCU). Pentru a înlesni coborîrea lemnăriei rușești din gura Oltului până la Zimnicea... D. ZAMFIRESCU, I. R. 189. *Se furisă printre lemnăriile îngrămădite și ieși înaintea flăcăului.* DUNĂREANU, CH. 213. *S'au găsit oase înfrățite în același praf fără nume, ... lemnării, inscripții de piatră.* IORGA, N. R. B. 30. *Ferestrele, ușile, ... toată plăpânda lemnărie...* CHIRÎTESCU, CONV. LIT. XLII 452. *Când iarna e goală sau moale, lemnăria se trage anevoie cu boii până la malurile Bistriței.* POPOVICI-KIRILEANU, B. 64; — **lemnătură** s. f. = (în Munții-Apuseni) legătura în lemn a pereților din mină. PAȘCA, GL.; — (lat. *lignamen*) **lemnămă** s. f. = (Banat) grămadă mare de lemne; număr mare de arbori. CDDE.; — **lemnét** (*lemnăt*) CDDE.; plur. *-neturi, -nături*) s. a. = (Banat, Oltenia) grămadă de lemne, multe lemne împreună. CIAUȘANU, V. | Verbe: **lemnî** vb. IV^a = înlemnî. LB.; (mai des part.-adj.) **lemnît, -ă** = înlemnît. *Căpeteniile și oștenii rămân lemnîți, stau pe loc.* BELDIMAN, N. P. I 148 (cf. și ib. II 203). *Bietul fugar, ... stă lemnît întru același loc unde auzise glasul lui Robinson.* DRĂGHICI, R. 168. (Substantivat) *Cu trupul ca un lemnît.* GORJAN, H. II 118; — (derivat din *lemnos*) (**în**) **lemnosi** IV^a (neobișnuit **înlemnosa** I^a) = a se face ca lemnul, a înlemnî. LB.

— Din lat. *lignum*, idem (la poeți și în scrieri mai târzii și cu sensul de „arboare”). Cf. **lemnar**, unde **lemn**. (Șt. Pașca).

LEMNAMĂ s. f. v. **lemn**.

LEMNĂR s. a. 1°. *Ciseau* (du charpentier). 2°. *Bil-lot*. 3°. *Bûcher*.

1°. Dalta cu care se scobește în lemn. DICT. SILV.

2°. Butucul, trunchiul pe care se așează lemnele la crăpat (GOROVEI, CR.), tăietor (PAMFILE, I. C. 125), butucul lemnarului (HERZGHER., M. VII 8). *De ceea nu-i vini să țes sara toporu-mplântat în lemnar(i).* ȘEZ. VIII 96.

3°. Locul (din ogradă) unde se taie lemne de foc, lemnărie. CDDE., MARIAN, SE. I 135.

— Din lat. *lignarium* (prin substantivarea adjectivului *lignarius, -a, -um*) „depozit de lemne” (CGL. VI 644).

LEMNĂR s. m. 1°. *Charpentier. Menuisier. Fabricant de cercueils*. 2°. *Bûcheron*. 3°. *Marchand de bois*.

1°. Cel ce are meseria de a lucra lemnul (LB., PAMFILE, I. C. 114), (mai ales) dulgher (H. X 261, XI 247, XII 118, XVIII 143, spre deosebire de tâmplar s. m.ăsar Brașov). În alte părți i se zice **lemnar** tâmplarului (RĂDULESCU-CODIN), mai ales celui ce face sicrie (id.), sau cioplitorului (H. XVIII 143). *Toader... lemnaru domnesc.* URICARIUL, V 318/12. *Lemnarul pe care-l arvonisem... a făcut bine ușa?* DUNĂREANU, CH. 111. *Fiindcă era lemnar, singur s'a apucat să lucreze la corabie.* ȘEZ. III 105. *Zidarul și lemnarul atunci se'nveselesc, când casele se prăpădesc de foc și de cutremur.* ZANNE, P. VIII 220.

2°. (Neobișnuit) Lucrător angajat cu plată să taie lemne în pădure. COSTINESCU.

3°. Negustor de lemne. LB.

[Feminin: **lemnăreasă** = nevestă de lemnar. COSTINESCU. | Abstract: **lemnărie** s. f. = meseria lemnarului (H. III 18, IX 406, 439, X 479, XIII 140, XVI 330), dulgherie (COSTINESCU); negoț cu lemne (TDRG.). (Ad 1°) *Dela păstoria și lemnăria mentenilor treci la agricultura mică a dealurilor.* MEHEDINȚI, R. 11; — **lemnărit** s. a. = meseria lemnarului; † impozit ce se plătea pentru a tăia lemne din pădure (LM.); dreptul de a

tăia lemne din pădure (ib.). *Le-a cumpărat în perit cu prețul de... și cedarea dreptului de lemnărit. pășunat...* LIUBA-IANA, M. 49].

— Din lat. *lignarius, -um*, idem (1°-2°).

LEMNĂREĂSĂ s. f. v. **lemnar**.²

LEMNĂRIE s. f. v. **lemn** și **lemnar**.

LEMNĂRIT s. a. v. **lemnar**.²

LEMNÉT s. a. }

LEMNÍ vb. IV^a }

LEMNICÉL s. a. }

LEMNIÉ s. f. (Bot.) }

LEMNIȘOR s. a. }

LEMNITĂ s. f. (Bot.) }

LEMNITURĂ s. f. }

LEMNIU, -IE adj. }

LEMNÓS, -OĂSĂ adj. }

LEMNOȘÍ vb. IV^a }

LEMNULÉȚ s. a. }

LEMNŪȘ s. a. }

LEMNŪȘCĂ s. f. (Bot.) }

LEMNŪȚ s. a. }

v. **lemn**

LEMPĂÍ vb. IV^a v. **limpi**.

LEMPĂÍ vb. IV^a. *Grignoter*. — A mânca pe ales (ION CR. II 92), a frunzări. *Măgarul mai lempăind de ici un firisor de iarbă, de colo un spicisor, ... se infundă în desișul pădurii.* ION CR. II 92.

LEMÚJDIE s. f. *Volaille affamée*. — (Mold.; mai ales la plur.) *Lemújdii* = gojbăliți flămânde și obraznice. ȘEZ. V. 104. — Cf. **alimojdii**.

LENCĂR s. m. }

LENCHITĂ s. f. }

v. **leancă**.

LÉNCHIU s. m. sing. Coup au jeu d'osselets. — O anumită poziție favorabilă în jocul cu arșice: o „gioală” face **lenchiu** când depărtarea dela ea la centrul perghelului e mai mică decât o talpă de picior (cf. PAMFILE, J. II 294). *Dacă intra odată cu ichiul în armean, se punca pe lenghiu, de nu mai lăsa oscior pentru ceilalți băieți.* GHICA, S. 301. *Sânt unii giolari care, dacă... încep a da lenchiu, nu mai scapă nici un arșic, ci pe toate le scoate.* ISPIRESCU, ap. CADE. [Și: **lenghiu** s. m. sing.]

— Din turc. **lenkj, lengj** „olog”.

LENCUȚĂ s. f. v. **leancă**.¹

LÉNE s. f. sing. I. *Paresse*. II. *Pompile* (Pompilus viaticus).

I. (În opoziție cu **hârnicie**) Predispoziție de a nu face nimic, deprindere de a sta „cu mâinile în sân”, de a nu întreprinde nimic, de a nu munci; p. ext. preget la îndeplinirea datoriiilor; cf. inerție, indolență, trândăvie (= lenne mare), putoare (termen vulgar). Omul se dă lenii, nu face ceva din *lene*, omului îi este *lene*. *Lenyě, leniyě* = pigrizia. ANON. CAR. *Cum să ne spodobim împărăției cerului* (= să merităm împărăția cerească), *lăcuind* (= trăind) noi cu *leane* și *nedreptăți*? CORESI, EV. 4/13. *Nu de* (= din cauza) *negândire și de lene[a]voastră să perdeți dulceața ce[a]-u gătit voao Domnul*. LEVITICUL, ap. GCR. I 3. *Să-l oprești* [pre preț] *câtăva vreme de să va fi tâmplat să se facă acela lucru de leanca lui*. PRAVILA (1652), ap. GCR. I 161. *Păzești[e] d[umnu]ezăeștile*

porunci... fără lene în toate zilele. GCR. I 301. Să se ferească de lene și de beție. C. NEGRUZZI, I 299. *Le-nea e începutul sărăciei.* BARONZI, L. I 61. *La Paris, în lupanare, de cinisme și de lene...* Acolo v'ați pus averea... EMINESCU, P. 248. *Dau și săracilor când nu mi-e lene să bag mâna în buzunar.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *Lenea-i împărăteasă mare; ce-ți bați capul?* CREANGĂ, P. 332. *Lucrul adună, iar lenea risipește.* SBIERA, P. 206. *Duhul lenei, al beției, al curviei... și alte duhuri rele de care sunt bântuiți oamenii cei răi.* RETEGANUL, P. III 41. *Scrisoarea rea arată lenea școlarului.* ZANNE, P. V. 588. *Lenea înceț pășește, de aceea sărăcia curând o ajunge.* ib. VIII 287.

II. Entom. (Transilv., Ialomița, Constanța) O insectă (H. II 253, VII 481), furieș, țibocută (Pompilus viaticus). MARIAN, INS. 228, PAMFILE, V. 7.

[Fără plural. Gen.-dat. sing. *lenei* și *lenii*. | Adjective: **lénes** (**léniș**), -ă = (în opoziție cu *harnic*) căruia nu-i place să muncească, să fie activ, cf. caniv, diug(os), dugleș, trândav, puturos, împuțit; (fig., despre inteligență s. judecată, în opoziție cu *vioiu*) fără vigoare, fără energie, molatec, molău. *Dela cei leaneși să scutur trândăvia.* BIBLIA (1688) 3 pr. 19. *Pentru sluga cea leaneșă... am socotit... că multe răutăți învață leanea.* GCR. I 236. *Rădăcă zăbăvile (adecă nu fii leaneșu).* CANTEMIR, ap. GCR. I 327. *Am trudit din zi din noapte să înmulțesc talantul Domnului, pentru ca să nu mă număr în rândul leneșii slugi.* ANTIM, P. XXV/27. *Cine este leniș de mână, [să] nu șază la masă.* BERTOLD (1779), ap. GCR. II 121. *Muierili [s'au făcut] leneșe spre a țase.* GCR. II 197. *Bosforul.. se legăna molatic cu-o leneșă mișcare.* ALECSANDRI, P. I 236. *Atmosfera leneșă... a cafenelii...* EMINESCU, N. 36. *Urmărea cu o privire leneșă legănarea vălătucilor.* VLAHUȚĂ, N. 24. *Era leneș, nechitit la minte și nechibzuit la trebii.* CREANGĂ, P. 37. *Cei leneși, ca trântorii, vor să mândănce d'a gata.* ZANNE, P. IX 81. *Ferește-mă, drăguț doamne... De lelița leneșă.* JARNIK-BĂRSEANU, D. 432. (Substantivat) *Ne-indurătorii și leaneșii zioa abeasta să o cinstiți.* CORESI, EV. 118/1071. *O voi fără minte și leaneși cu inima.* MOLITVENIC (1650-1675), ap. GCR. I 232. *Scumpul mai mult păgubește, leneșul mai mult aleargă.* C. NEGRUZZI, I 248. *Dară mama nu mă lasă Să-i aduc leneșă'n casă.* JARNIK-BĂRSEANU, D. 428. *Păduchele face pe leneș harnic.* ZANNE, P. I. 577. *Leneșul lungit vremea și-o petrece.* ib. VIII 289. *Leneș împărătesc = trântore, lainic, trândav.* CIAUȘANU, V. *Pute de leniș ce-i.* HERZGHER, M. VII 9. (Zool., după fr. *pareuseux*, germ. *Faul tier*) Animal mamifer (Bradypus) din America de Sud, care stă acățat de crengile copacilor și are mișcări încete. (Adverbia) *Alene, înceț, fără vigoare, cu lene.* *Noi-l urâm și zăcem leneș.* CORESI, EV. 150/2. *Brațul ei atârnă leneș peste marginea de pat.* EMINESCU, P. 185; — **lenós** (în Transilv. și Banat **leneós**, **leniós**), -oasă = leneș, lenevos; molatec, molău. LB. *Lenyos, lenyosé = piger, pigra.* ANON. CAR. *O făcea lenoasă [pe nevastă] și îi imputa, Căci nu găsea scara gata de cinat.* PANN, P. V. II 64. *Poziția ei cea lenoasă... ar fi înflăcărat pe Xenocrat.* C. NEGRUZZI, I 17. *Tomul leneș al manelelor orientale...* ODOBESCU, II 521. *Joi mărica... arde mâinile fetelor lenoase.* H. XVIII 263. *Fata lenioasă (= leneșă) nu se apucă îndată de lucru, ci se trânti iar în pat.* CĂTANĂ, P. B. III 96. *Cele babe slabe de gură îi scoaseră vestea, c'ar fi chiar lenoasă ca toți lenioșii, că ziulăta îndelungată șede numai și mândăncă.* RETEGANUL, P. I 51/a. *Se'ntâlni cu bubă'n cale: ...Cu bubă lenoasă, Cu bubă pietroasă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I 26; — (din slav.-bis. *lěnivŭ*) **lěniv** (**leániv**), -ă † adj. = leneș. *Răspunse lui Domnul... Hitlean*

rob și leaniv, știi-mă că om rău sânt. CORESI, EV. 315/131.

— Din paleosl. **lěni**, idem. Cf. *alene*, *leni*, *lenevi*.

LENEĂLĂ s. f. v. **leni**.

LENEÓS. -OĂSĂ adj. } v. **lene**.
LENEȘ, -Ă adj. }

LENEȘOTCĂ s. f. și m. *Flemmard*. — (Brașov) Calificativ glumeț dat unui om leneș. Com. s. PUȘCARIU.

— Deriv. din **leneș** (după modele ca *cenușotcă*).

LENEVÍ vb. IV^a. *Être ou devenir paresseux, acagner. Négliger, tarder, lambiner.* — Refl. și intrans. A se da lenii, a-i fi cuiva lene să facă ceva, a se leni; p. ext. a se da înapoi, a se codi, a zăbovi, a pregeta, a neglija (din cauza lenii) să faci ceva, să-ți îndeplinești o datorie. *Să nu ne lenevim spre lucrurile ceale bune.* GAVRIL, NIF. 4. *Se va lenevi (MUNT.: leni) și va lăsa pământul nelucrat...* PRAV. 25. *Ispitim (= observăm) ...că neamul omenesc urmează... a se lenevi și a huli.* BIBLIA (1688) 3 pr./23. *Pentru că ce leneviți? ib. 32. Înainte a i-o pune, nu ne vom lenevi.* CANTEMIR, HR. 140. *N'au lenevit, nice a zăbovit a o face.* ANTIM, P. 16. *Lenevindu-să grija lor, vor ajunge și acele nouă făcute spre pustiere (a. 1764).* URICARIUL, I 313/32. *Gândacii se vor lenevi a se sui [pe nuiele].* ECONOMIA, 220. *Mîntea... lenevindu-se, moare.* KONAKI, P. 278. *Este cea de a treia patimă... a să lenevi în stare de sănătate.* PISCUPESCU, O. 163. *Ceea ce putea lucra cu mâinile nu se lenevia de a le aduce în săvârșire.* DRĂGHICI, R. 140. *Se lenevesc gospodarii noștri de a împrăția moșinoaiile de pe fânațuri.* I. IONESCU, C. 45. *Nu s'au lenevit a face o pomană cu aceea.* MAG. IST. II 331. *Un împărat curios Vrea să afle'n ce chip este omul cel mai lenevos, Și porunci să-i adune... de cei mai de frunte, ce să lenevia mai rău.* PANN, P. V. I 109. *Hi, breazule, nu te lenevi, că te stricnesc cu sfichiu de foc.* ALECSANDRI, T. 52. *Cum te-arăți, cum lenevеști, De nimica nu'ngrijești?* ALECSANDRI, P. P., 361. || (Neobișnuit) A zăbovi, a încetini. Trans. [Marseni] *nădăduia încă pace, dar cu toate acestea nu lenevia gătirea războiului.* BELDIMAN, N. P. I 95. || Și: **înlenevî** vb. IV^a refl. *Se'nlenevise căutarea treburilor împărăției.* E. VĂCĂRESCUL, IST. 263/21. | Adjective: (rar) **lenevit**, -ă **PONTBRIANT**. *Vei scoate amfora cea lenevită* Care stă mijind deoparte, decât *Bibulus era consul.* OLLĂNESCU, H. O. 264; — († și pop.) **lenevós**, **lenivós** (cu negativul: **nelenevos**), -oasă = leneș, care pregetă, indolent, lipsit de inițiativă. LB., COSTINESCU, TDRG. *Lenivoși să fim cătră reale, iară cătră ceale bunele să ne nevoim.* CORESI, EV. 26/21. *Întreg la minte, nelenevos.* LET. I 145/10. *Să ne asemănăm lui Moisi și lui Ilie, râvnitori și nelenevoși.* ANTIM, P. 23. *Vrea să afle'n ce chip este omul cel mai lenevos.* PANN, P. V. I 109. *Joi mărița... arde mâinile la fetele ori femeile lenevoase.* H. IV 46. | Abstracte: **lenevire** (**înlenevire**) s. f. *Nu suferiu bolnăvirea lenevirei mele.* MINEIUL (1776) 72 1/2. [Morarul] ...stăpănit de multa lenevire... *Puțină grijă arăta [morii].* DONICI, F. II 10. *Fierasca înlenevire cea spre citanie...* E. VĂCĂRESCUL, IST. 245/a. *Dumnezeu însuși lenevirea o urește.* KONAKI, P. 279. *Vătămăre aduce lenevirea la om.* DRĂGHICI, R. 157. *Lenevirea sau patimile sale sânt singurele pricini pentru care... [omul] are a se teme cu ade-vărat.* MARCOVICI, D. 16/12. *Hotări să-l spânzure, pentru a nu mai da pildă de lenevire și altora.* CREANGĂ, P. 329. *Lenevirea-i dulce, dar lipsă în*

casă și-duce. ZANNE, P. VIII 288. În *lenevire* = în părăsire, în neîngrijire; în desordine (despre păr). Noi suntem datorii ca cele din partea noastră lucruri să nu le lăsăm în *lenevire*. DRĂGHICI, R. 164. *Literatura n'au rămas în lenevire*. DACIA LIT. VIII. *Fete... cu părul în lenevire pe grumazii lor răscol*. KONAKI, P. 181. *Cu lenevire* = leneș; încet, alene. Când vreunul din mazili se va arăta cu *lenevire...* URICARIUL, IV 150¹⁷. *Încă glasul unui frate, la sfârșitul ce aștept, Străbată cu lenevire lăcrămatul vostru piept*. KONAKI, P. 51; — *lenevie (lenivie)* † s. f. = lene, lenevire. LB. În-deplinind Epitropia...rău sau cu lenivie... URICARIUL, V. 25²⁴].

— Derivat din *leniv* (cf. rut. *l'inuivaty* șa, idem).

LENGĂNĂ vb. I }
LENGĂNĂ vb. I } v. legăna.

LENGHIU s. m. sing. v. lenchiu.

LENÍ vb. IV^a. 1°. *Être ou faire le paresseux; cagnarder. Négliger*. 2°. *Paresser, muscer*. 3°. *Travailler sans goût*.

1°. Refl. (Învechit; azi prin Mold., construit absolut s. cu prep. de (căt re), la și conj. a, sã) A se lenevi, a-i fi cui va lene; a se da lenii; a pregeta, a se da înapoi, a se codi dela împlinirea unei obligațiuni; a neglija ceva. *Lenyěsku-mě* = pigritor, piget me. ANON. CAR. *Acmu d'erep'ce* (= de ce) *lenești-te* (: zã bã vești BIBLIA 1688)? COD. VOR. 41/s. *Nu fii lenivos, ce cu toată nevoia ceteaște și ia aminte, ascultă scriptura... și nu te leni de a ta spăsenie*. CORESI, EV. 5/23. *V'afi lenitu de cãtră rugãciuni*. CUV. D. BĂTR. II 458. *Ce te pãrăsești, pãcãtoase? Ce te lenești? Ce aștepti?* VARLAAM, C. 19. *Ne lenim a sluji lui D[u]m[ne]zãu, încãl sã nu-l mãnem*. ib. 313. *Cazacii nu se leniia, ci câmpii Bugeacului pururea cerca*. SIMION DASC., LET. 297. *Plugariul acela... sã va leni* (: lenevi Munt.) și va lãsa pãmântul nelucrat. PRAV. 25. *Cela ce va rãni pre altul nu cu ranã de moarte, iarã el sã va leni* (: lenevi Munt.) și nu va pãzi turund sã se tãmãduiascã... id. 329. *Pentru aceea corul sã nu sã leneascã Pre Dumnezcu în suflet sã agoniseascã*. M. COSTIN, ap. GCR. I 206. *Ne îndeamnã psalmul a nu ne leni*. DOSOFTEIU, PS. 89. *Aice a le aduce nu ne vom leni*. CANTEMIR, HR. 202/s. *Sã nu vã leniți la cetania acestor învățãturi* (a. 1724), BV. II 22. *Nu lenindu-vã dar, ci... sã-i întoarceți pre dãnșii de cãtre toate nedreptãțile lor*. BUCOAVNĂ (1749), ib. II 108. *Nu mã lenesc a șterge, de scriu puțin sau mult*. C. NEGRUZZI, II 270/. *Alții mãnãncã mult și se lenesc*. CONV. LIT. XLIV/I 656. *Se lenesc dimineața la sculat* = se coșmãgesc. ȘEZ. V 59/23.

2°. Intrans. (Rar) A sta neactiv, a șede a geaba, cu mâinile în sân, a nu face nimic, a trãndãvi. *Jupân N. Șade și-mi lenește Din gurã grãște...* PAMFILE, C. 63.

3°. Trans. (Neobișnuit) A face ceva fãrã inimã, cu lene. *Nice ș-au lenitã treaba ce i ș'au dat pre seamã...* DOSOFTEIU, V. S. 179.₁.

[Și: **îleni** vb. IV^a refl. = a se lãsa în urmã cu treaba. ION CR. IV 122. | Abstracte: **lenie** † s. f. = lene, lenevie. *Unora le vine neputința den sațiu și den lenie*. CORESI, EV. 147/23, cf. 257/3, 327/14; — **lenealã** s. f. = (Mold.) lenevire.]

— Din paleosl. *lěnitĩ sě*, idem.

LĚNIE s. f. v. linie.

LENIE † s. f. v. leni.

LENÓS, -OÁSĂ adj. v. lene.

LĚNIŠ, -Ă adj. v. lene.

LENITIV, -A adj. și s. a. (Med.). *Lénitif*. — A d j. Ceea ce (punându-se într'o compoziție farmaceutică) potolește, alină, mieșorează, atenuază (gustul neplăcut al unei doctorii); p. e x t. care alină durerile, ușurează suferința (LM.) *Remediũ lenitiv; bãuturã lenitivã*. LM. | S. a. Medicament care alină durerile.

— N. dupã fr. (lat. *lenitivus, -a, -um*).

LĚNIV, -Ă † adj. v. lene.

LENIVIE † s. f. }
LENIVÓS, -OÁSĂ adj. } v. lenevi.

LENÓS, -OÁSĂ adj. v. lene.

LENT, -Ă adj., adv., s. f. *Lent. Lentement. Fièvre lente*. — (În opoziție cu *prompt*). Adj. Care lucrează încet și pe nesimțite, încetinel, domol. *I se strecuraserã* [amãrãciunile] în suflet, pe nesimțite, ca o otrãvã lentã. VLAHUȚĂ, D. 113. *Lenta și metodicã trudã de mãcinare a tratatelor de pace*. P. ȘEICARIU, CURENTUL, a. 1930, 25 Sept. | Adv. *Ușa d'inspre odaia de „bridge” se deschise lent*. I. TEODOREANU, M. II 93. || Substantivat (Patol., dupã fr. *fièvre lente*; învechit) **Lentã** = friguri continue, dar puțin intense. *Ședeți lungite... în pat... parcã sãnteți lovite de lentã*. GORJAN, H. II 166. [Adjectiv: **lentós, -oásã** † = suferind de lentã (friguri). POLIZU].

— N. dupã fr. (lat. *lentus, -a, -um*).

LĚNTĂ s. f. *Cordon* (décoration). — Panglicã s. cordon lat de mãtase coloratã ce se poartã arcis peste piept (pornind de la umãrul drept și trecãnd pe subt subțioara stãngã) de cãtre suverani și de marii demnitari care au decorații inalte, și solemnități. COSTINESCU, STAMATI. *Ei... armele prezintã La șefi muiași în aur, înfășurați în lentã*. ALECSANDRI, P. III 336. *Vodã Bibescu... cu guler înalt și plin de firețuri, cu lentã roșie și latã*. TELEOR, N. REV. R. I. 168.

— Din rus. *lenta*, idem.

LĚNTĂ s. f. (Pat.) v. lent.

LENTICULĂR, -Ă adj. *Lenticulaire*. — Care are forma unei lentile. *Disc lenticular*. PONI, CH. 182. — N. dupã fr. (lat. *lenticularis, -em*).

LENTILĂ s. f. (Fizicã) *Lentille*. — Masã transparentã, de obicei de sticlã, limitatã de una sau douã suprafețe curbe, întrebuintatã în sistemul optic. *Lentila* poate fi *biconvexã* (cu amândouã suprafețele curbate în afarã), *plan-convexã* (cu o suprafață planã și cu cealaltã curbatã în afarã), *biconcavã* (cu cele douã suprafețe curbate înãuntru), *plan-concavã* (cu o suprafață planã și cu cealaltã curbatã înãuntru) și *convex-concavã* (cu una din suprafețe curbatã în afarã și cu cealaltã înãuntru). *Era un laborator unde ochii rãdãtori osteneau pe lentila microscopului*. C. PETRESCU, R. DR. 37.

— N. dupã fr. (dĚn lat. *lenticula, -am*, diminutivul lui *lens* „linte“).

LENTÓS, -OÁSĂ † adj. (Patol.) v. lent.

LEOÁCĂ s. f. v. leucã.

LEOAFĂ s. f. *Canon* (de fusil). — (Germanism în Bucov.) Teavã de pușcã. HERZ-GHER., VII 13. [Plur. *leoafe*].

— Din germ. [Gewehr]lauf, idem.

LEOĂICĂ s. f. } v. leu.
LEOĂIE s. f. }

LEOĂMPĂ s. f. *Bouillon aigre*. — (Bucov.) Borș fără fasole sau cartofi (A. TOMIAC, Straja), leoarcă² (3°). [Și: **lioămpă** s. f. | Verbe: **leompți** (liompotî) vb. IV^a = a tulbura (Com. A. TOMIAC, Straja); a mesteca mâncarea în gură ciofăind (cf. id.); — **leopotî** (liopotî) vb. refl. IV^a = a se scălda (ib.), leopăi, leorcăi.]

LEOĂP! interj. v. leop.²

LEOĂPĂ s. f. v. leop și leopă.

LEOĂPCĂ s. f. v. leopă.

LEOĂRBĂ s. f. *Gueule* (en parlant surtout d'un bavard). — Calificativ de batjocură pentru gură (CREANGĂ, GL., ȘEZ. XX 106), mai ales gura unui om care vorbește mult și de geaba (ȘEZ. V. 104), fleoancă, leoapă (IORDAN, BUL. FIL. II 188), liopă (DDRĞ., TDRG.), bot (ȘĂINEANU, D. U.); calificativ pentru gura unuia care vorbește prujind (în jud. Dorohoiu). ION CR. VI 127. *Tacă-ți lioarba, dac'ai venit aici!* CREANGĂ, A. 155. *Mai tacă-vă lioarba! răcni Vătașa.* DUNĂREANU, CH. 46. *Și ție, mă Cășcău, nu-ți tace leoarba deloc.* IOVESCU, I. 143. *Astupă-ți leoarba, mă!* ION CR. VI 127. [Și: **leorbă**, ortografiat și **lioărbă**, **liuărbă**, **liorbă**. | Verb: **leorbăi** (liorbăi) = (intrans.) a sporovăi, a trănăni, a flecări (ȘEZ. XX 106, BUL. FIL. III 188), a vorbi degeaba (PAMFILE, J. II), a te hăi (ȘEZ. V 104); (despre strigătul curcanului) a bolborosi, a glugui; (refl.; despre omul beat) a se bălba; (trans.) a sorbi (BARCIANU). *Hai, răcnește de s'au speriat toate curcile și-o început a leorbăi și curcanul la mine.* C. PETRESCU, R. DR. 135 (cf. ib. 242). *Iar te-ai afumat!* — *Nu, dragă!* — *Ba te-ai leorbăit.* T. CERCEL, SĂM. IV. 406. | Alt derivat: **leorbău** (liorbău) s. m. (cu femininul **liorbăucă** DR. IV 826) = om care nu-și poate ținea gura, care divulgă. ȘEZ. V. 104].

— Onomatopoe. Cf. liopă, liopăi, leorhăi.

LEOĂRCĂ s. f. I. 1°. *Eau sale*. 2°. *Piquette*, *vin de lie*; *bibine*. *Trois-sis*. 3°. *Lavasse*. II. 1°. *Trempe*. 2°. *Sale*.

I. S. f. 1°. (Basarabia) Apă amestecată cu ceva (PORUCIC, T. E. 473), apă tulbură.

2°. (Mold. și Transilv.) Vin de proastă calitate (POLIZU), slab și prost la gust (LM.), stors în urmă, după ce s'a obținut din struguri fruntea vinului, liur; poșircă, poașcă; p. ext. orice băntură rea, lipsită de gust. HERZ-GHER., M. VII 15. | (Bucov.) Rachi (Straja, com. TOMIAC) prost, horecă.

3°. (Transilv. și Bucov., mai ales sub forma *liurcă*) Zeamă subțire și rea (VAIDA), fierțură rea, rău fiartă (Com. S. FL. MARIAN), ză mără (POLIZU, LM.); apă chioară (Frata, pe Câmpia Ardealului; com. V. BUCUR); borș fără fasole sau cartofi, leoa mpă (Bălăceana, în Bucovina). Com. A. TOMIAC.

II. Cu funcțiune atributivă și predicativă. 1°. (În locuțiuni) **Ud** (s. făcut) **leorcă** (s. **liurcă**) = ud de tot, ud până la piele, plin de apă (sânge, sudoare, etc.). ZANNE, P. III 591, CABA, SZ. 90, HERZ-GHER., M. VII 13, (Straja, în Bucov.) Com. A. TOMIAC. *Lătește... miate liorcă de donița vecinilor, urează săltând și chiuind.* ODOBESCU, III 228/1s. *Batiste mototolite, ude leorcă, ce abureau vaporii calzi.* DELAVRANCEA, S. 136. *Pe copil l-au ridicat mort, cu capul zdrobit și leorcă de sânge.* id. H. T. 104. *Cămașa i se făcuse leorcă.*

VLAHUȚĂ, N. 34. *Un vânt și o ploaie!... ne-a făcut leorcă pe toți.* CARAGIALE, S. N. 108 (cf. ib. 121, 276). *Iaca-s liorcă; de două ori m'am scufundat.* DUNĂREANU, CH. 121. *Celelalte fete se împroscău cu apă; unele se făcură leorcă.* TAFRALI, S. 6. *Leorcă de sudoare.* SANDU, SĂM. VI 445. *Alt copil... toamnă apă pe mâneca ilicului celui din mijloc, făcându-l leorcă de apă.* ȘEZ. III 38. | P. a na l. (Neobișnuit) *Beat-leorcă* = beat rău de tot, beat tun, beat mort. POLIZU.

2°. (Subt forma *liurcă*) Murdar. LB.

[Și: **lioărcă** s. f., **leorcă** s. f. POLIZU, **liorcă** s. f. ZANNE, P. III 591, **liurcă** s. f. LB., HERZ-GHER., M. VII 15, VAIDA, MARIAN, adj. invar., adv. | Verb: **leorcăi** (liorcăi) IV^a = (intrans.) a umbra prin apă (PAMFILE, J. I. Com. A. TOMIAC, Straja, în Bucov.); (refl.) a se juca prin apă, a se uda (Mold., ION CR. IV 123); trans. a tot bea (Bogdănești-Suceava). *Hojma leorcăește la rachi.* ȘEZ. XIX 12.]

— Derivat din **liur**, cu suf. **-că**. Cf. liorapă, bleorcă.

LEOĂRCĂ s. f. 1°. *Crapaud*. 2°. *Femme de mauvaise vie*.

1°. Broască răioasă (Bufa vulgaris), mioarcă. LEON, MED. 80.

2°. (Banat) Femeie stricată. E. HODOȘ, CONV. LIT. XXXVIII 891.

[Și **lioărcă** s. f.]

LEOĂRDĂ s. f. (Bot.) v. leurdă.

LEOĂRFĂ s. f. *Masque*. *Femme masquée*. — (Germanism) Mască (BUL. FIL. II 188); p. ext. persoană mascată. E. HODOȘ, CONV. LIT. XXXVIII 891.

— Din germ. *Larve* „mască“.

LEOĂRPĂ s. f. *Soupe*. — Supă (Straja, în Bucovina). Com. AR. TOMIAC. [Și: **lioărpă** s. f.] — Cf. leorcă.

— Postverbal din **leorpăi**.

LEOCĂ s. f. v. leucă.

LEOCHIU, -IE adj. *Rouge vif*. — (Turcism învechit; despre încălțăminte) Roșu deschis, sta-cojiu. ȘIO. *Cizme voinicești liochii*. DOC. (1792), ap. TDRG. *O pereche de iminei liochii*. DOC. (1821), ib. [Și: **liochiu, -ie** adj.]

— Din turc. *lök* „gomme laque“. ȘIO.

LEOCNÍ vb. IV^a. *Laisser moisir*; *croupir*. — Trans. (În Bucov.) A lăsa, a ținea apa (s. un alt lichid) undeva până când își pierde prospețimea; refl. (despre apă) a se clocăi (II 1), a se împuți. HERZ-GHER., M. VII 10. *Ce leocnești apa acolo?* ib. *Apa să leocnește-n baltă.* ib. [Și: **licenî** vb. IV^a. | Part.-adj.: **leocnit** (licenit), -ă = nemișcat din loc pentru multă vreme. *Stă leocnit acolo.* ib.]

LEOCNÍ vb. IV^a. *Jeter ou tomber par terre*. — A bufni, a pica la pământ (Straja, în Bucovina). Com. A. TOMIAC. [Și: **licenî** vb. IV^a.]

— Din ung. *lökni* „a izbi, a svârli“.

LEOCOTĂREȚ, -EĂȚĂ adj., subst. v. locoti.

LEODEÁN s. m. (Bot.) Nom de plante aquatique. — (La Hațeg) Numele unei plante (nedefinite), cu floare albă, ce crește pe apă. DENSUSIANU, T. H. 322. *Leodean: e bun să te afumi de vântur turbate și de duhu' rău.* DENSUSIANU T. H. 105.

LEOFĂRDĂ subst. *Bonbec*. — (Bucov.) Califi-

cativ injurios dat unei persoane care vorbește mult (HERZ-GHER., M. VII 13). [Și: **liofărdă** subst.]. — Cf. **lefărdău**.

LEOFĂRDÓS, -OĂSĂ adj. v. **lefărdău**.

LEOITRĂ s. f. }
LEOITRÎȚĂ s. f. } v. **loitră**.

LEOIU s. m. v. **Ieu**.

LEOMÍ vb. IV^a refl. *Se priver.* — (Mehedinți) A se lipsi de ceva. *Mă liomesc de somn; mă liomii de el.* N. REV. R. (a. 1910), 86. [Și: **liomi** vb. IV^a].

LEOMPOTÍ vb. IV^a v. **leoampă**.

LEONÁTEC, -Ă adj. v. **lunatec**.

LEOP! interj. *Ploc!* — (Mold.) Interjecție imitând sunetul produs de un corp moale ce cade pe o suprafață plană, netedă, de o lovitură cu palma, de cernerea prin sită, etc. **leap!** TDRG., BUL. FIL. II 188, 289. *Trănește liop! de paveaua Iașilor* [pe boier]. C. NEGRUZZI, I 237. *Atunci, plăcinta liop, tocmai în vârful capului.* SBIERA, P. 147. *Așchiuța din pădure... liop, liop, în casă* [= sita]. GOROVEI, CIM. 345. *Mă duceam la voi și făceam liop dinapoi* [= închideam ușa]. ib. 386. [Și: **lióp!**, **leoáp!** TDRG. | Substantiv post-interjecțional: **leoápă** (**lioápă**) s. f. = lovitură cu palma dată peste gură s. peste ureche (Transilv.). VICIU, GL. | Verb: **leopăi** (**liopăi**) IV^a intrans. = (despre o lovitură cu palma s. despre șgomotul făcut de cel ce aleargă desculț) a pleoscăi; a se juca prin apă, a se bălăci prin noroiu (ȘĂINEANU, D. U.); — (cu abstractul) **leopăit** (**liopăit**). *S'a auzit liopăitul lopeților.* CONTEMPORANUL.]

— Onomatopee. Cf. **leopăi**; **leop**, **lip(a)**.

LEOP s. m. *Vagabond.* — Vagabond (Zagra, jud. Năsăud). Com. N. DRĂGANU. [Și: **liop** s. m.]. — Cf. ung. **lopní** „a fura“.

LEOPĂ s. f. *Gueule* (surtout en parlant d'un bavard). — (Mold.) și Bucov.) Gură (în sens rău), mai ales gura unuia ce nu mai tace (ȘEZ. III 69, XIX 12, com. A. TOMIAC, Straja), **fleoancă**, **leorbă** (DICT.) *Taci, tată, ce tot nu-ți mai tace liopa?* CONTEMPORANUL, IV 45. *Să-ți ții liopa de gură.* ib. IV 302. *Tacă-ți leoapa.* ib. VI/II 18. *Clămpănind... din liopă.* ȘEZ. III 187. *Și-a rupt liopa și dinții.* ib. V 16. [Și: **liópă** s. f.; **lépe** s. f. = vorbă de clacă (Sebiș, în Transilv.) Com. M. BENIUC; — **leoápă** (**lioápă**) s. f.; — **hleópă** (**hlioápă**) s. f. Com. A. TOMIAC, Straja; — **leoápca** (**lioápca**) s. f. *Tacă-ți liopca!* ȘEZ. IX 150. | Verb: **leopăi** (**liopăi**) vb. IV^a intrans. = a vorbi mult (com. A. TOMIAC, Straja, în Bucovina), a grăi fleacuri (ION CR. V 126), a flecări, a **leorbăi**; (despre oameni și animale, mai ales despre câni și despre porci) a linge cu zgomot, a bea sorbind zgomotos un lichid (CIHAC, II 169, GHETIE, R. M.) — (bulg. *lepetjă* „gânguresc“) **lepetí** = a vorbi multe (Sebiș, în Crișana). Com. M. BENIUC; — (cu derivatul) **lépetiță** s. f. = femeie care vorbește multe. id.]

— Pare a fi un postverbal din **leopăi**, care e împrumutat din rut. **liopatý** „a flecări“ (D. SCHEDLKO, *Balkan-Archiv*, I 165) s. din bulg. **lápam** „înfulec, mănânc cu lăcomie“.

LEOPĂÍ vb. IV^a v. **leop** și **leopă**.

LEOPÁRD s. m. 1°. *Léopard (Felis leopardus)*. 2°. *Arnica de montagne (Arnica montana)*.

1°. (Zool.) Animal carnivor din familia felineilor, care trăiește în regiunile tropicale; are blană gălbuie pătată cu pete roșietice, cf. **panteră**. LB. *Alte heri nestiute... inorogi și leoparduri.* DOȘOFTEIU, V. S. 79/1. *Îl încântase ca un puiu de leopard născut pentru sprintene salturi în aer liber.* C. PETRESCU, C. V. 15.

2°. (Bot.) *Leopardul-morții* (s. *moartei*) = **arnica** (DDRF.); iar **ba-ciutei** (BARCIANU). [Plur. **-parzi** și **† -duri**. | Și: **leupárd** † s. m. PONTBRIANT].

— N. după fr. (lat. **leopardus, -um**, din **leo** „leu“ și **pardus** „panteră“).

LEOPARDÁC s. m. *Nouveau-venu*. — (La Sângiorz-Băi, Bistrița) Strein așezat în sat de curând, liopotaie. PAȘCA, GL. [Și: **liopardác** s. m.] — Cf. **leop**.²

LEOPCIOFLEÁNDURĂ subst. *Valet de pied.* — (Ironic) Ciociu din rangul cel mai de jos, lacheul, feciorul din slujba unui boier mare s. a Domnului, care-și însoțea stăpânul, șezând la coada trăsurii. TDRG. *Din liopciofleandură, ciociu de coada trăsurii, am ajuns hop-ciociu.* ALECSANDRI, T. 1328. [Și: **liopciofleándurá** subst.] — Cf. **fleándurá**.

LEOPOTÁIE subst. *Nouveau-venu* — (Sângiorz-Băi, Bistrița) Strein așezat în sat de curând, liopárdac. PAȘCA, GL. [Și: **lioptáie** subst.] — Cf. **leop**.²

LEOPOTÍ vb. IV^a v. **leoampă**.

LEÓRBĂ s. f. v. **leorbă**.

LEÓRBĂ s. f. (Bot.). 1°. *Laurier*. 2°. *Alliaire*. — (Germanism în Transilv.)

1°. Laur dafin (*Laurus nobilis*); p. ext. frunze de dafin. VICIU, GL.

2°. Usturoiță (*Alliaria officinalis*). Bouțariu, Hatég. ib.

[Și: **liórbă** s. f. | În sensul 1° și **liúrbán** s. m. (Brașov). PANTU, PL; **liúbăr** s. m. BARCIANU; **liúrben** LB., **leórdă** (**liordă**) s. f. VICIU, GL.].

— Din sâs. **lurber** (**bóm**) (= germ. Lorbeer). I. Borgia, *Jahresber.* X 197.

LEORBĂÍ vb. IV^a }
LEORBĂU s. m. } v. **leorbă**.
LEORBĂUCĂ s. f. }

LEÓRCĂ s. f. }
LEORCĂÍ vb. IV^a } v. **leorcă**.¹

LEORCIORÍ vb. IV^a refl. *Barboter*. — (Transilv.) A se juca prin apă, a se **leorcăi**. *Se leorcioresc ca rațele.* H. XVII 177. [Și: **liorciorí** vb. IV^a.]

— Derivat din **leorcă**.²

LEÓRDĂ s. f. (Bot.) v. **leorbă**.²

LEORDÍNĂ s. f. (Bot.) v. **leurdină**.

LEORHĂÍ vb. IV^a *Clabauder*. — (La Stupca, în Bucov.) A vorbi prostii, a vorbi fără rost (ȘEZ. XXXI 43), **liopăi**, **liorbăi**.

LEORPĂÍ vb. IV^a. Produire un bruit de piètement ou de lapement. — (In)trans. (Despre șgomotul făcut de picioare când se umblă prin noroiu s. despre zgomotul pe care-l face cineva, dar mai ales animalele, sorbind un lichid) A **liopăi**, a **liorbăi**. *Eu și cu Ionică leorpăim flămânzi din*

lingurile de lemn. VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Deodată prinse de veste că tâlpile i se umezesc și că pământul leorpăe.* CHIRIȚESCU, CONV. LIT. XLIII 926. *Trei namble de urși... leorpăiau pași de plumb la spatele codirlelor.* CONV. LIT. XLIV/I 206. *Lelea cu botine'nalte. Se duce'n sat după lapte. Mă mir de ce zăbovea, Ea ședea și-l leorpăia.* ION CR. IV 402. [Și: liorpăi vb. IV^a].

— Onomatopee. Cf. liopăi, leorbăi.

LEORUȘCĂ s. f. (Bot.) v. lăuruscă.

LÉOTĂ s. f. v. liotă.

LEOTCĂ s. f. v. lotcă.

LEOTRĂ s. f. v. loitră.

LEP s. a. v. lip.

LEPĂDĂ vb. I. 1°. *Muer.* 2°. *Cliver.* 3°. *Enlever* (ses vêtements), *se déshabiller, changer* (de ling), *se décoiffer. Se défroguer.* 4°. *Se débarrasser de, jeter.* 5°. *Laisser pendre.* 6°. *Se défaire de, vendre bon marché.* II. 1°. *Avorter.* 2°. *Pondre.* 3°. *Vomir. Rejeter à la côte. Verser.* III. 1°. *Chasser, renvoyer.* 2°. *Mettre à la porte, destituer, congédier, interdire* (un prêtre), *détrôner, déshériter. Excommunier.* IV. 1°. *Jeter, lancer. Défausser. Jeter* (un sort). *Jeter* (l'argent par les fenêtres). *Acquitter* (une dette). 2°. *Renverser. Lancer* (un mot, une nouvelle, une proposition). V. 1°. *Laisser, se défaire de* (une charge, une habitude etc.), *abjurer, renier, renoncer à.* 2°. *Se garder de.* 3°. *Dénoncer* (un accord). 4°. *Repousser, refuser.* 5°. *Abandonner.* 6°. *Rompre* (avec qqn.).

I. A *lepăda* însemna la origine „a-i cădea cuiva părțile de pe suprafața corpului prin descumare sau cojire“. Era deci verb intransitiv, aparținând aceluiași grup semantic ca și „a năpârli“. Când ceea ce se cojea era arătat printr'un substantiv, a *lepăda* devenea verb transitiv, intrând în grupul semantic al unor verbe ca „a pierde“, „a schimba“ sau „a arunca“. Ca și „a se coji (de piele)“, avem și a *se lepăda* (de ceva), în funcțiune reflexivă.

1°. **Trans.** (Despre șerpi și șopârle) A-și pierde, primăvara, printr'un proces natural, pielea; (despre păsări și animale cu blană) a-și pierde penelă și a năpârli; (despre cerbi) a-și pierde coarnele vechi prin frecare de copaci (STOICA, VÂN. 18). *Lupul își lepădă* (mai des: schimbă) *părul, dar năravul nu.* ZANNE, P. I 519.

2°. **Refl.** (Despre pietre). (Exprimă ideea cuprinsă în termenul tehnic de mineralogie a se cliva). A se așchia, a se rupe în bucăți la suprafață (subt acțiunea ploii și a vântului) și urmând anumite direcții determinate. *S'a lepădat piatra dela mormânt* (auzit la Bran și Cristian). **Com. s. PUȘCARIU.** Cf. lespede.

3°. **P. anal.** (Despre oameni) **Trans.** A-și lăsa, a arunca de pe sine haina (s. ceva ce învelește corpul ca o haină), a(-și) desbrăca veșmintele (nepotrivite, murdare, rupte, etc., de obicei spre a le schimba cu altele) și spec. a se prîmeni. *Lepădându-și* (: a runcând BIBLIA 1648, 1688) *veșmentele... COD. VOR. 43/s. Pe semne baba Dochia nu-și lepădase* (= nu-și desbrăcase și nu-și lăsase) *toate cojoacele.* CREANGĂ, A. 30. *Se apropia... un moșneag care nu-și lepădase* (= o purta încă) *căciula de iarnă.* C. PETRESCU, I. II 139. *S'a trântit îmbrăcat în pat... cu gândul să-și lepăde* (= desbrăce) *hainele mai târziu.* id. C. V. 214. *Se retraseră în marchiză să-și lepăde* (= să-și lase aclo, să depună) *pardesiurile.* REBREANU, J. 44. *Copilul a lepădat* (= schimbat) *cămașa?* PONT-BRIANT. A *liapada papucii* = a se desculța.

HERZ-GHER. M. VII 11. (Fig.) *Leapădu-ți de pre tine toată boala.* DOSOFTEIU, V. s. 116. # **A-și lepăda masca** = a-și da arama pe față. *Iancul lepădă masca, își desvîluie uritul* [său] *caracter.* C. NEGRUZZI, I 25. (Prin asemănare cu caii, căroră după moarte li se iau potcoavele) **A-și lepăda potcoavele** = a muri. *Mi se apropie și mie să-mi lepăd potcoavele.* ISPIRESCU, U. 2. || **Spec.** A înlocui, a părăsi îmbrăcămintea caracteristică unei clase sociale s. unei bresle în care iese cineva (pentru un interval oarecare, sau în mod definitiv). *Vrăjmaș cinului călugăresc să chiamă cea ce s'au făcut calugăr... după aceea va lepăda rasele și să va face iarăși mirean.* PRAV.. 1119. *În nopți cu lună el își lepăda raso* (= își schimbă raso cu haine mirene). EMINESCU, N. 59. *Ai să lepezi hăinușele acestea albe și curate pe o uni-formă urită și neagră.* C. PETRESCU, R. DR. 81. *Lăpăda țoale domnești, Îmbrăca țoale femeiești.* GIUGLEA-VĂLSAN, R. S. 55.

4°. **P. ext. Trans.** A lăsa ceva din mână; p. ext. a nu mai păstra un obiect de care nu mai ai trebuință sau pe care-l scotești nefolositor (fără valoare, împovărat, rău, neplăcut, păgubitor, stricăcios, primejdios) și a-l arunca. (Transilv.) a țipa (LB.). *Lapăd* = abjicio. **ANON. CAR.** *Iușirară* (= ușurară) *corabia; lepădară grăul în mare.* COD. VOR. 93/s. *Carele lu Faraon și sila lui lepădară-se* (: aruncat-au DOS.) *întru mare.* PSALT. SCH. 310/10. *Tu leapădă icoanele den becarecă și rade obrazele de pre ziduri.* MOXA, ap. GCR. I 60/s. *De te va sminti mână ta sau piciorul tău, taie-o și o lapădă dela tine.* N. TEST. (1648), ib. I 127/10. *Va lepăda furțușagul* (= obiectul) *ce va fi furat.* PRAV. 475. *Rămășițe nu lepădară.* DOSOFTEIU, PS. 48/13. *Lepădă toiagul din mână... și alergă* (a. 1692). GCR. I 306/15. *Au făcut tot paloșe simcelate... și au lepădat șpegile.* LET. II 370/30. *Căiu... frăul... îl lepăda* (= scoaseră din gură) *stupuindu-l.* ILIODOR (1773), ap. GCR. II 90/10. *Ai putea să lepezi cărma.* EMINESCU, P. 254. *Leapădă ce nu-i trebue și oprește... ce-i pare mai de preț.* C. PETRESCU, R. DR. 25. *Pe Rădoiță... să mi-l lepezi, Că Rădoiță e mort.* GIUGLEA-VĂLSAN, R. S. 17. *Așchiile dela tronul mortului să se lapede pe apă.* GOROVEI, CR. 12. *Nu e cărpă, să o descoși și să o lepezi:* se zice despre femei. ZANNE, P. III 71. *Până a nu prinde peștele din apă, plasa din mână nicicum să nu o lepezi.* ib. IV 551. *Când însetează curtea ta, Apa'n drum n'o lepăda* = să îngrijim mai întâi de ai noștri. ib. III 536. *A lepăda ca pe o măsea stricată* = a se lipsi de ceva fără părere de rău. ib. II 266. # **A nu fi lepădat încă mucii dela nas** = a fi încă tânăr și fără experiență. ib. II 634. | Fig. † (Complementul e un abstract) *Să lepădamu tot răul și hileniia dela inema noastră.* CORESI, EV. 47/28. *Să-și leapede [omul] de asupra sa tarul păcatelor.* VARLAAM, C. 85, b/11. *Sufletul lepădă stricăciunea morții.* BIBLIA (1688) 4 pr. 5. *Suspiniul din suflet a-l lepăda nici cum nu pociu.* MINEIUL (1776) 202, 2/1. *Leapădă dela tine îndrăznicala obiceiului lumesc.* D. STĂNOIU, C. I 149.

5°. A lăsa să cadă, să atârne. *Acele brațe... Te lepădă trudite în lungul trupului.* DR. VI 298 (din SADOVEANU).

6°. **P. ext. Trans.** A vinde ieftin un lucru (care nu mai are valoare pentru posesor s. pe care acesta nu-l mai poate stăpâni), a da pe nimic (spre a se scăpa de ceva). *Cine ce arca haine, odoară... moșii lepăda în ce putea.* LET. II 26/27. *Că numă leiu lepăda, N'oiu căuta pe ce l'oiu da.* HODOȘ, P. P. 35. | **P. ext.** A da ceva (în aparență) fără preț, a dărui. *Nimeni nu-mi leapădă un braț de lemne, ori un pumn de fînă.* SADOVEANU, B. 48. *Găsi vreme să lepede ș'un cofel de vin în preajma unor oameni trudii.* id. DR. VI 298.

II. A elimina ceva ce nu mai poate fi reținut în corp.

1°. Intrans. (Despre femei și — în Bucovina numai — despre animale) A naște înainte de vreme un făt mort, a avorta, a pierde. LB. *Dintr'aceea ustencală, sau lovitură să va prileji de va lepăda* [vreun dobitoc]. PRAV. 48. *Multe [iepe] ...au lepădat.* I. IONESCU, D. 534. *Cum își vine să dai cu piciorul în pânțele femeiei? Dacă lepădă?* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Femeia* [ingreunată] ...a lepădat. MARIAN, NA. 74. *Aluatul... e bun de dat amestecat cu tărâțe la vitele ce ar fi să lepede.* ȘEZ. VI 28. *Femeia care a lepădat sau pierdut, bea rachiu tăiat cu apă.* PAMFILE, B. 50. | (Mai rar) Trans. *Văzuu iar muieri în munci Care-și lepădă ai lor prunci.* CÂNTECE DE STEA, ap. GCR. II 323.

2°. Trans. (Despre pești) A depune icrele. *Mergând partea bărbătească înainte își lepădă icrele.* PHISIOLOGUL (1777), ap. GCR. II 110²⁷. *Aici intră la cloceală, aci își lapădă icrele.* D. STĂNOIU, C. I. 82.

3°. Intrans. și trans. (În Transilv. și Banat, probabil, decalce după ung. *hányni* „a arunca“ și „a vomita“) A vărsa, a vomita, a voma, a turna, a bori. VICIU, GL. *Pân acum am tot lepădat.* ib. *Dă-mi un pic de vin, Să lapăd venin.* GIUGLEA-VĂLSAN, R. S. 128. || P. anal. A da afară, a arunca, a elimina (ceva din gură) PONTBRIANT; p. anal. (despre mare) a arunca la mal; p. ext. a vărsa, a arunca lichidul dintr'un vas. *M'au lepădat mărea margine.* DOSOFTEIU, V. S. 152-2. *Lepădă o picătură dintr'un păhuruț înainte de a bea rachiu.* SADOVEANU, B. 144. *Apa scoasă să se lepede.* GOROVEI, CR. 114.

III. Trans. (Complementul e omul; refl. = pasiv).

1°. A da, a scoate pe cineva afară de undeva, a alunga, a goni. LB. *Aleaseră bunii... e putrezii lepădară-se afară.* TETRAEV. (1579), ap. GCR. I 18/7. *Pre omul șopăcăitoriu lepădă-l din casa ta.* ESOP (1812), ib. II 208²⁷. *Lăpădară pre stăpânii săi din țară.* P. MAIOR, IST. 182. *Dumnezeu... din raiu ne-au lepădat.* COLINDE (1820), ap. GCR. II 233¹². | (Construit în limba veche cu „de(la)“, „dinaintea“) A îndepărta, a respinge, a alunga. *Nu lepăda mere (= pe mine) de fața ta.* PSALT. SCH. 99¹¹. *Acum nu mă lepăda denaintea feței tale.* MOLITV. (ante 1633), ap. GCR. I 80¹⁴. *Tu nu lepezi dela fața ta pe păcătoșul pocăit.* MARCOVICI, D. 444¹⁹. *Florico... nu te-oiu lepăda eu pe drumuri.* ALECSANDRI, T. 914.

2°. A da pe cineva afară dintr'o situație (slujbă, demnitate), a concedia; a lipsi pe cineva de o favoare s. drept; a elibera din șerbie. LB. *Deaca vădzu pre Arie că ăste eretic... lepădă-l din diaconie.* VARLAAM, C. 189. *De va și fi preot, și-l vor prinde cu furtușag, să-l lepede den preotie.* PRAVILA (IAȘI, 1646), ap. GCR. I 120³⁸. *Îl vor lepăda de tot și cu totul den cinstea sa.* PRAV. 812. *L-au lepădată tată-său de moștenia împărăției.* DOSOFTEIU, V. S. 98 b. *Și-au lipădat pre piciorul său di la moștenirea părintească.* SNOAVE, ap. GCR. II 359³. *Au venit... cu mare oaste asupra lui Geza, ca să-l lepede (= să-l răstoarne) din tron.* ȘINCAI, HR. 206. *L-au lepădat din deregătorie.* BARAC, T. 12. || Spec. † A exclude din sânul bisericii, a excomunica. *Sfântul săbor procleră și-i lepădară.* CORESI, EV. 182¹³. *Lepădată (departat din BIBLIA 1688) să fie de (= din) be-searecă.* id. ib. 166¹⁹.

IV. Dispare ideea de „aruncare a ceea ce este rău, nefolositor“ și rămâne numai aceea de „îndepărtare dela sine“ (uneori cu oarecare putere).

1°. Trans. A arunca (III) ceva dela sine la oarecare distanță, a asvârli (pietrele, sămânța pe ogor, plasa de pescuit, etc.); spec. † a arunca,

a slobozi ancora. *Și anchira adurară (= adunară) și lepădară* (: sloboziră BIBLIA 1648, 1688) *intru mare.* COD. VOR. 94¹. *Îmbla și plângea, lepădându* (: aruncându HUR.) *semențele sale.* PSALT. SCH. 273¹³. *Lepădă* (: aruncă HUR.) *grindirea (= grindina) sa ca pările (= pânille).* ib. 305⁴. *N'au folos sămânătorii când leapădă sămânța pre cale.* MĂRGĂRITARE (1691), ap. GCR. I 292. *Aruncând boabele... să se zică: Nu lepădă boabele.* LIUBA-IANA, M. 56. *Să lepădați departe alovu' în norocu nostru.* GIUGLEA-VĂLSAN, R. S. 335. *Pe Pătru l-oiu lepăda Cât dai cu zburătura.* ib. 273. | Spec. (la jocul de cărți, termenul românesc pentru neologismul „defosa“) A arunca culoarea de care vrei să scapi. *Mă vezi că-ți lepădă piocă de-un ceas.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, L. D. 3. | (Despre sortii) A arunca sortii. *Împărțiră cămeșile mele și ie și de plașca mea lepădară* (: aruncară HUR., COR., DOS.) *sortii.* PSALT. SCH. 37⁶⁷. | (Despre bani) A risipi, a cheltui fără socoteală; a da bani din belșug (POLIZU); a achita, a plăti integral o sumă datorită. *Le-am pus zi orașanilor ca să lepede banii acestor boiari* (a. 1639). IORGA, S. D. I-II 276. *Mâni e veselia cea mare și trebuiesc puse pe mese alte bucate și vinuri, mai multe decât până acum.* — *Să se puie. De ce v'am rânduit? De ce v'am lepădat bani?* (SADOVEANU) DR. VI 299. *Galbini, frate, scotea și'ncepea a-i lepăda.* GIUGLEA-VĂLSAN, R. S. 23.

2°. (În limba veche) A arunca ceva s. pe cineva dela înălțime, a doborî, a răsturna. *Scaunul lui în pământu lepădași* (: aruncași COR., obo-rîși DOS.). PSALT. SCH. 186¹⁸. *Să lepede ei și pre Hristos într'acel blăstem.* CORESI, EV. 69³². || Fig. A arunca cuiva (adesea în silă, cu dispreț) un cuvânt, o veste, o propunere (PONTBRIANT). *Putea să-i lepede acelaia un cuvânt.* SADOVEANU, B. 199. *Dac'ar fi fost ceva într'adevăr așa de rău, mi-ai fi lepădat vestea cum ai intrat.* id. DR. VI 299.

V. Fig. 1°. A se lăsa de ceva (LB.), a părăsi ceva (pentru totdeauna s. de bunăvoie), a lăsa (o slujbă, o îndeletnicire, o acțiune, un nărav, un obicei, vieața), a renega (credința, prietenia), a renunța (la un drept, avere, onoruri, etc.) Trans. *Jărtrele și bunătățile... lepădă-le și le uri.* CORESI, EV. 19³. *Luertul păcatului să-l lepădăm.* ib. 45. *Al meu nărav la-și urit și-l lepădat (= îl părăsărăți).* COD. TOD. 100. *Cade-să în toată vremea să prîmească bisearica pri ceta ce va lepăda călugăria.* PRAV. 1127. *Cela ce va hicieni cinul și obrazul călugăresc... va lepăda călugăria.* PRAV. 1131. *Lepădă și ureaște și tu lumea.* VARLAAM, C. II 15-2. *Și-ar lepăda legea.* LET. II 337²². *Pre acelealte scripturi deodată le lepădă* (a. 1765). GCR. II 80¹. *Priețeșugul, Doamne, ăierta-mă-vei ca să-l lepăd pentru o amoretă?* KONAKI, P. 84. *Cu puține zile mai 'nainte și-a lepădat lutoasa sarcină (= a murit).* MARCOVICI, D. 15¹⁵. *Am lepădat toate românele și m'am apucat de cetit pre Fucidă.* C. NEGRUZZI, I 61. *Lepădând vieața lumii, Veți spăși greșala mumi.* EMINESCU, P. 100. *Lepădă-ți tu rușile și-ți cărește poalele.* JARNIK-BĂRSEANU, D. 443. | Refl. (mai ales în limba veche: construit cu prep. „de“) *Cuntirit-ai trușăși, blăstemații ce lepădară-să* (: să abat DOS., se duplecă HUR.) *de legea ta.* PSALT. SCH. 252⁵. *Se lepădă de mândria trupului.* CORESI, EV. 70²⁹. *Să lepădă de călugărie.* PRAV. 1129. *Se lepădară de luptă.* DOSOFTEIU, V. S. 166. *Se lepădă de lume(a) și-și împărțit toată averea lui.* OTECENIA (1692), ap. GCR. I 304¹⁵. *Iată că m'am lepădat și de Mitropolie.* LET. III 251³. *Lepădându-se de averea... lor...* MINEIUL (1776) 63^{2/3}. *M'am lepădat de gustul armelor.* KONAKI, P. 104. *Mă lepădă de datoriile mele.* BELDIMAN, N. P. I 36. *Leapădă-te de tron.* CARAGIALE, S. 112³. *Pentru dragostea ta mă le-*

DICTIONARUL LIMBII ROMÂNE

INTOCMIT ȘI PUBLICAT DUPĂ INDEMNUL REGELUI CAROL I
VA APĂREA ÎN TREI TOMURI ÎMPĂRȚITE ÎN CĂTE 2-3 PĂRȚI
DE CĂTE 700-1000 PAGINI FIECARE.

AU APĂRUT:

Tomul	I p. I	(A. — B.)	Lei 900
„	I p. II	(C.)	„ 900
„	II p. I	(F. — I.)	„ 900
„	II p. II fasc. I	J — Lacustru	„ 100
„	II p. II „ II	Ladă — Lepăda	„ 100

Pentru procurarea fasciculelor apărute și pentru înscrierea la cele următoare
doritorii se vor adresa: „ACADEMIEI ROMÂNE“, București
și la librăriile cari au în comision publicațiile ei.

Pentru Profesori, Institutori, Învățători, bibliotecile școlare și
instituțiile culturale se acordă plata în rate.
